

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KENTSEL YENİLEME ALANLARININ SÜRDÜRÜLEBİLİR GELİŞİM
MODELİ İLE DEĞERLENDİRİLMESİ, YELDEĞİRMENİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İrem ÇİÇEK

Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Peyzaj Mimarlığı Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hayriye EŞBAH TUNÇAY

HAZİRAN 2014

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KENTSEL YENİLEME ALANLARININ SÜRDÜRÜLEBİLİR GELİŞİM
MODELİ İLE DEĞERLENDİRİLMESİ, YELDEĞİRMENİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**İrem ÇİÇEK
(502111606)**

Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Peyzaj Mimarlığı Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hayriye EŞBAH TUNÇAY

HAZİRAN 2014

İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü'nün 502111606 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi **İrem ÇİÇEK**, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı **“KENTSEL YENİLEME ALANLARININ SÜRDÜRÜLEBİLİR GELİŞİM MODELİ İLE DEĞERLENDİRİLMESİ, YELDEĞİRMENİ ÖRNEĞİ”** başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Doç. Dr. Hayriye EŞBAH TUNÇAY**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Prof. Dr. Yurdanur DÜLGEROĞLU**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Hayriye EŞBAH TUNÇAY
İstanbul Teknik Üniversitesi

Yard.Doç Dr. Ebru ERBAŞ GÜRLER
İstanbul Teknik Üniversitesi

Teslim Tarihi : 5 Mayıs 2014
Savunma Tarihi : 2 Haziran 2014

Annem ve Babama,

ÖNSÖZ

İlk olarak, uzun ve meşakkatli bir süreç olan tez sürecim boyunca benden asla yardım ve desteğini esirgememiş, bilimsel yöntem, akademik araştırma konusunda sonsuz deneyim paylaşımlarının yanı sıra, beni “aile” den biri görerek bu süreci son derece keyifli ve verimli geçirmemi sağlayan sevgili danışman hocam Doç.Dr.Hayriye Eşbah Tunçay’a çok teşekkür ediyorum.Hocam ile birlikte, bu sürece verdiği seminer dersi ile bir hayli hız kazandırmış ve yol açmış bir diğer sevgili hocam Yard.Doç.Ebru Erbaş Gürler’e, tezin ana omurgasını oluşturan ve konu ile ilgili yeni bir yöntem denememi sağlayan, sürdürülebilirlikle ilgili geliştirdiği modeli ve ürettiği akademik kaynakları hiç çekinmeden benimle paylaşan Dr.Carlos Licon’a, çalışma alanı Yeldeğirmeni’ne dair çalışmaları içeren henüz basılmamış kaynağını benimle paylaşarak alandaki kentsel yenileme projesine dair bir hayli bilgi sahibi olmamı sağlayan ÇEKÜL Vakfı’ndan Alp Arısoy’a sürecime olan katkılarından ötürü teşekkür etmeyi bir borç biliyorum. Tezin hazırlanması boyunca bana uygun ortamı sağlayan her zaman destek olmanın yanında sürekli moral veren, anlayış gösteren canım ailem; sevgili annem Nurten Çiçek, babam Selami Çiçek ve kardeşim Ezgi Çiçek’e, artık benim için aileden olmuş adını tek tek sayamadığım tüm arkadaşlarıma minnettarım.

Mayıs 2014

İrem Çiçek
Mimar

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xi
ÇİZELGE LİSTESİ	xiii
ŞEKİL LİSTESİ	xv
ÖZET	xix
SUMMARY	xxi
1. GİRİŞ	1
1.1 Çalışmanın Amacı	2
1.2 Çalışmanın Kapsamı.....	3
1.3 Çalışmanın Yöntemi	5
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE TARİHSEL SÜREÇ	11
2.1 Kentsel Yenileme	11
2.2 Türkiye ve İstanbul Ölçeğinde Kentsel Yenileme Süreci.....	15
2.2.1 1910-1930 Dönemi	17
2.2.2 1930-1950 Dönemi	18
2.2.3 1950-1983 Dönemi	19
2.2.4 1983-2013 Dönemi	25
2.3 Yurtdışından bir Kentsel Yenileme Örneği, El-Raval, Barselona	30
2.4 Sürdürülebilir Gelişme	35
2.4.1 Sürdürülebilirlik bileşenleri	38
2.4.2 Sürdürülebilir gelişmenin değerlendirilmesi ve ölçülmesi	46
2.4.3 Sürdürülebilir gelişim değerlendirme modeli	49
2.5 Kentsel Yaşam Kalitesi.....	57
2.6 Bölüm Özeti	62
3. ÇALIŞMA ALANI	65
3.1 Fatih.....	65
3.2 Beyoğlu.....	69
3.3 Kadıköy.....	72
3.3.1 Yeldeğirmeni'nin tarihçesi.....	74
3.3.2 Yeldeğirmeni'nin mevcut yapısı.....	78
3.3.3 Yeldeğirmeni kentsel yenileme ve canlandırma projesi	88
4. BULGULAR	115
4.1 Kadıköy, Beyoğlu ve Fatih İlçelerinin Sürdürülebilir Gelişim Modeli sonuçları	115
4.1.1 Sürdürülebilir gelişim değerlendirme sonuçları	115
4.2 Kadıköy'ün Sürdürülebilirliğinin değerlendirilmesi	128

4.3	Yeldeğirmeni'nin sürdürülebilirliğinin değerlendirilmesi	129
4.3.1	Yeldeğirmeni'nin değişimi	129
4.3.2	Yeldeğirmeni'nin sürdürülebilir gelişiminin ölçülmesi	142
4.4	Kentsel yenileme alanlarında sürdürülebilir gelişme kriterlerinin belirlenmesi	146
5.	SONUÇ VE TARTIŞMA.....	151
	KAYNAKLAR.....	155
	ÖZGEÇMİŞ.....	161

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ACE	: Avrupa Mimarlar Konseyi
ÇDP	: Çevre Düzeni Planı
ÇEKÜL	: Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı
EPA	: Enviromental Protection Agency/Çevre Koruma Komisyonu
GEEAYK	: Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu
GYO	: Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı
ICLEI	: Yerel Çevre Girişimcileri Uluslar Arası Konseyi
ICOM	: International Council of Museums/ Uluslararası Müzeler Konseyi
ICOMOS	: International Council on Monuments and Sites / Uluslararası Anıtlar ve Siteler Konseyi
KTVKK	: Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu
KUDEB	: Koruma Uygulama ve Denetim Büroları
SGM	: Sürdürülebilir Gelişme Modeli
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TKB	: Tarihi Kentler Birliği
TOKİ	: Toplu Konut İdaresi
UIA	: International Union of Architects / Uluslararası Mimarlar Birliği
UN	: United Naitions/Birleşmiş Milletler
UNESCO	: United Nations Education, Scientific and Cultural Organization/ Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
WCED	: World Commission on Environment and Development / Dünya Çevre ve Gelişim Komisyonu

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 4.1: Gösterge Listesi	116
Çizelge 4.2: Kadıköy ilçesi Sürdürülebilir Gelişim değerlendirme tablosu	117
Çizelge 4.3: Beyoğlu ilçesi Sürdürülebilir Gelişim değerlendirme tablosu	117
Çizelge 4.4: Fatih İlçesi Sürdürülebilir Gelişim Değerlendirme Tablosu	119
Çizelge 4.5: Yeldeğirmeni için Gösterge Listesi	142

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1: Önemli Toplumsal Olaylar ve Çıkarılan Kanunlar.....	22
Şekil 2.2: Nüfus Değişimi, İstanbul-Türkiye Karşılaştırması (Korkmaz,2010)	23
Şekil 2.3: Göç-Sene Oranları (Korkmaz,2010).....	23
Şekil 2.4: 1970’te İstanbul Gecekondu ve Sanayi bölgeleri (Bilgin,2010)	24
Şekil 2.5: 1982 İstanbul Kent Makroformu (Bilgin,2010)	27
Şekil 2.6: Aktörler	29
Şekil 2.7: El Raval bölgesi uydu görüntüsü (Google Earth, 2014).....	31
Şekil 2.8: Kentsel Yenileme Projesi kapsamında yapılan yapılar (Url-1).....	33
Şekil 2.9: Sürdürülebilirliğin süreci ve ürettiği akımlar (Ciravoğlu, 2006’dan eklemeler ile birlikte	39
Şekil 2.10: Sürdürülebilir Gelişme Üçgeni (Campbell, 1996,Licon, 2004)	47
Şekil 2.11: Sürdürülebilirlik Barometresi (Prescott-Allen, 1997, Licon, 2004)	48
Şekil 2.12: Modelin hiyerarşik olarka kurgulanışı (Prescott-Allen,1997, Licon, 2004)	48
Şekil 2.13: Sürdürülebilirlik Çizgileri (Elingkton, 2000, Licon,2004)	49
Şekil 2.14: 1.Aşama-Tüm sürdürülebilirlik bileşenlerinin birbiri ile bağlanması (Licon, 2004)	51
Şekil 2.15: 2.Aşama-Bileşenlerin birbirine etkisi ve bir birine bağlı olarak değişimleri (Licon, 2004).....	53
Şekil 2.16: 3.Aşama-Bileşenler ile Sürdürülebilir Gelişim değerlendirilmesi (Licon, 2004)	54
Şekil 2.17: Modele veri girişi.....	55
Şekil 2.18: Değerlendirme Tablosu (Licon, 2004).....	55
Şekil 2.19: Sonuç Tabloları (Licon, 2004)	56
Şekil 2.20: Değerlere göre bileşenlerin ilişkisini gösteren sonuç grafiği (Licon, 2004)	56
Şekil 2.21: Değerlendirme Süreç Analizi (Licon, 2009)	57
Şekil 2.22: Kentsel Yaşam Kalitesi Döngüsü (Oktay,2007'nin metninden şemalaştırılmıştır.)	61
Şekil 3.1: Model değerlendirmesi için seçilen ilçelerin İstanbul'daki konumları	65
Şekil 3.2: Fatih ilçesi ve seçilen diğer ilçeler ile ilişkisi	67
Şekil 3.3: Beyoğlu ilçesi ve seçilen diğer ilçeler ile ilişkisi	71
Şekil 3.4: Kadıköy ilçesi ve seçilen diğer ilçeler ile ilişkisi	73
Şekil 3.5: Yeldeğirmeni ve Çevresi.....	74
Şekil 3.6: Yeldeğirmeni gelişim süreci.....	78
Şekil 3.7: Mekansal Analizler-Sınırlar (Url-2)	80
Şekil 3.8: Genel Ulaşım Şeması (Url-2)	81
Şekil 3.9: Semtteki Açık alanlar (Url-2).....	83
Şekil 3.10: Yeldeğirmeni'nin girişi niteliğindeki İskele Sokağa bakış (Çiçek, 2014 Kişisel arşivinden)	84
Şekil 3.11: Haydarpaşa İskelesinden Yeldeğirmeni'ne bakış (Çiçek, 2014 Kişisel arşivinden).....	84

Şekil 3.12: Ticari Kullanımlar (Url-2)	85
Şekil 3.13: Kamusal Yapılar (Url-2).....	85
Şekil 3.14: Semtteki ilk apartman örneklerinden Valpreda Apartmanı (Çiçek, 2014 Kişisel arşivinden).....	86
Şekil 3.15: Yeldeğirmeni İskele Sokak Mimari Dokusu (Çiçek, 2014 Kişisel Arşiv)	87
Şekil 3.16: Eski Alman Okulu-Orhangazi İlköğretim okulu (Çiçek, 2014 Kişisel arşivinden)	87
Şekil 3.17: Önemli Tarihi Yapılar (Url-2).....	88
Şekil 3.18: Alandaki Tescilli Yapılar (Url-2).....	88
Şekil 3.19: Canlandırma Koridorları (Arısoy, 2014)	98
Şekil 3.20: Ortak Alanlar (Arısoy, 2014)	99
Şekil 3.21: Hizmet Yapıları (Arısoy, 2014)	100
Şekil 3.22: İlişkiler (Arısoy, 2014)	101
Şekil 3.23: Alyapı Düzenlemeleri (Arısoy, 2014)	103
Şekil 3.24: Çalışma Alanındaki Sokak Nişi ve Kamusal Sanat Uygulamaları (Çiçek, 2014 Kişisel arşivinden)	105
Şekil 3.25: Heykelbahçesi ve Halitağa Caddesi bağlantı noktasına bakış (Çiçek, 2014, Kişisel arşivinden)	106
Şekil 3.26: Söğütlü Çeşme Otoparkı (Arısoy, 2014)	109
Şekil 3.27: Karakolhane Caddesi ve Çevresi (Çiçek, 2014, Kişisel Arşivinden)	113
Şekil 4.1: İlçelere göre sürdürülebilir gelişim yüzdeleri.....	119
Şekil 4.2: İlçelere göre ekonomik sürdürülebilirlik yüzdeleri.....	120
Şekil 4.3: İlçelere göre çevresel sürdürülebilirlik yüzdeleri.....	120
Şekil 4.4: İlçelere göre sosyal sürdürülebilirlik yüzdeleri.....	121
Şekil 4.5: İlçelere göre Ekonomik ve Sosyal Sürdürülebilirliğin kesiştiği alanlar ..	122
Şekil 4.6: İlçelere göre Sosyal ve Çevresel Sürdürülebilirliğin kesiştiği alanlar	122
Şekil 4.7: İlçelere göre Çevresel ve Ekonomik Sürdürülebilirliğin kesiştiği alanlar	123
Şekil 4.8: İlçelere göre Çevresel ve Ekonomik göstergelerin çeliştikleri alanlar	123
Şekil 4.9: İlçelere göre Sosyal ve Çevresel göstergelerin çeliştikleri alanlar	124
Şekil 4.10: İlçelere göre Ekonomik ve Sosyal göstergelerin çeliştikleri alanlar	124
Şekil 4.11: İlçelere göre toplumsal yapıdaki çevresel kısıtlama yüzdeleri	125
Şekil 4.12: İlçelere göre toplumsal yapıdaki ekonomik kısıtlama yüzdeleri	125
Şekil 4.13: İlçelere göre ekonomi durum üzerindeki sosyal kısıtlama yüzdeleri	126
Şekil 4.14: İlçelere göre ekonomik gelişme üzerindeki çevresel kısıtlama yüzdeleri	127
Şekil 4.15: İlçelere göre sosyal yapının çevre üzerindeki etki yüzdeleri.....	127
Şekil 4.16: İlçelere göre ekonomik durumun çevre üzerindeki etki yüzdeleri.....	127
Şekil 4.17: Kauffer Haritası-1786 (Url-3).....	130
Şekil 4.18: Kauffer Haritası-1807 (Url-3).....	131
Şekil 4.19: Moltke Haritası-1839 (Url-3).....	132
Şekil 4.20: Goad Haritası -1904/1906 (Url-3).....	133
Şekil 4.21: Ottoman Haritası-1909 (Url-3)	133
Şekil 4.22: Tarihi Kent Planı-1922 (Url 3).....	134
Şekil 4.23: Mamboury Haritası 1925-(Url 3)	134
Şekil 4.24: Pervititch Sigorta Haritası-1937 (Url 3)	135
Şekil 4.25: Yeldeğirmeni Hava Görüntüsü, 1946 (İBB).....	136
Şekil 4.26: Yeldeğirmeni Hava Görüntüsü, 1966 (İBB).....	136
Şekil 4.27: Yeldeğirmeni Yeşil Alanlar (1946).....	138

Şekil 4.28: Yeldeğirmeni Yeşil Alanlar (1966)	138
Şekil 4.29: Yeldeğirmeni Hava Görüntüsü, 1982 (İBB)	139
Şekil 4.30: Yeldeğirmeni Hava Görüntüsü, 2013 (İBB)	139
Şekil 4.31: Yeldeğirmeni Yeşil Alanlar (1982)	140
Şekil 4.32: Yeldeğirmeni Yeşil Alanlar (2013)	140
Şekil 4.33: Kadıköy Rıhtım Kıyı Kenar Çizgisi Değişimi	141
Şekil 4.34: Yeldeğirmeni Yıllara Göre Yeşil Alan Değişimi	141
Şekil 4.35: Yeldeğirmeni (1962) Sürdürülebilir Gelişme Sonucu	143
Şekil 4.36: Yeldeğirmeni (1982) Sürdürülebilir Gelişme Sonucu	144
Şekil 4.37: Yeldeğirmeni (2013) Sürdürülebilir Gelişme Sonucu	145

KENTSEL YENİLEME ALANLARININ SÜRDÜRÜLEBİLİR GELİŞME MODELİ İLE DEĞERLENDİRİLMESİ, YELDEĞİRMENİ ÖRNEĞİ

ÖZET

Günümüzde dünya nüfusunun yarısından fazlası, sağladığı olanaklar nedeniyle kentlerde yaşamaktadır. Çekim merkezi halini almış kentsel yapılar; toplumsal gelişme, ekonomik kalkınma ve yeni teknolojik düzenin simgesi niteliğindedirler. Özellikle 21.yüzyıl itibariyle eskisine göre daha da hızlı bir değişime uğramış kentler bu hızlı gelişmeler sırasında kaynak tüketimi, hızlı ve kontrolsüz yapılaşma, çevre tahribatı gibi ciddi sorunlar ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu noktada çıkan sürdürülebilirlik kavramı başta kentler olmak üzere global ölçekteki yapılanmanın gelecek nesillere zarar vermeksizin iyileştirilmesi ve geliştirilmesini amaçlar. Çevrenin korunması ve iyileştirilmesi için ortaya çıkan sürdürülebilirlik kavramı toplumsal refah düzeyinin artırılması, sağlıklı ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesi ve daha iyi bir çevre amaçları ile sürdürülebilir gelişme kavramına dönüşmüş ve yaşanabilir kentler için bir zorunluluk halini almıştır. Çok katmanlı ve karmaşık yapısı ile öne çıkan sürdürülebilir gelişme, üzerinde çalışılan kent parçasının, kendisi başta olmak üzere kent, bölge, ülke ölçeğinde doğru bir şekilde geliştirilmesini amaçlar. Sürdürülebilir gelişme yaklaşımları yeni oluşturulan kentsel alanlarda olduğu kadar, zamanla çeşitli sebeplerden ötürü köhnemiş yada atıl duruma düşmüş kentsel yenileme alanları için de büyük önem taşımaktadır. Çoğunlukla kent merkezlerinde yer alan, fiziksel olarak sağlıksız hale geldiği için yenilenme yada dönüştürülme ihtiyacı duyulan bu alanlarda mevcut sosyal kimliğine zarar vermeden, alanın kent belleğindeki yeri düşünülerek üretilecek yenileme senaryolarında sürdürülebilir bir yenileme yaklaşımı büyük önem taşımaktadır. Yenileme süreci öncesinde yapılacak analizler ve etki değerlendirmeleri alan için üretilecek çözümlerin doğru ve tutarlı olmasını sağlayacaktır. Sürdürülebilir kentsel yenileme kapsamında, İstanbul’da seçilen Kadıköy Yeldeğirmeni Kentsel yenileme alanı incelenmiş ve çalışmanın ilk aşamasında kentsel yenileme öncesindeki durumu ortaya konmuştur. Bu aşamadan sonra hali hazırda hala uygulaması süren kentsel yenileme projesi anlatılmıştır. Katılımcı süreç vurgusu İstanbul’daki diğer kentsel yenileme projelerinden ayrılan Yeldeğirmeni çalışmanın üçüncü aşamasında bulunduğu ilçe Kadıköy ölçeğinde Licon’un “Sürdürülebilir Gelişme Modeli” yardımı ile değerlendirilmiştir. Değerlendirme öncesinde ilçe üzerinde yapılan analizler ve ilçenin sahip olduğu çevresel, ekonomik ve sosyal veriler yardımı ile bulgular ortaya konmuş, bu bulgular ışığında alan verileri model içine işlenerek, alanın sürdürülebilirliğine dair sayısal veriler elde edilmiştir. Elde edilen bu sayısal veriler sayesinde Yeldeğirmeni’nin sürdürülebilir gelişme noktasında mevcut durumu, güçlü ve zayıf yanları ortaya çıkmıştır. Çalışmanın son aşamasında ise tezin temel amacı olan Yeldeğirmeni ve bu nitelikteki diğer kentsel yenileme alanları için ekolojik tabanlı sürdürülebilir gelişme kriterleri belirlenmiştir.

EVALUATION OF URBAN RENEWAL AREAS WITH THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT MODEL: A CASE STUDY FOR YELDEĞİRMENİ

SUMMARY

More than half of the world's population has been living in cities and made cities main actors for the social and economic development of countries all around the World. Urbanization is a substantial element of social and economic development which leads to a significant concentration of human resources, economic activities and resource consumption in cities. Urbanization occurs in a fast pace and uncontrolled way most of the time. At the verge of the 21st century, the most important question is, how cities will respond the needs of individuals and society with this uncontrolled growth? The starting point of answering this question is understanding the needs of individuals and communities and improving the quality of the living environment. The concept of sustainability, particularly in cities is including the global scale purposes, improving and developing environment without harming the future generations. Protection of the environment that arise for a betterment of social welfare is increasing the level of realization of economic development and healthy environment has been transformed into the concept of sustainable development with the purposes of liveable cities. It has become a necessity for it. Sustainable development which occurred with multi-layered and complex structure is aimed to develop in right way with the scale of city, region and country. Sustainable development approaches, is imported for not only the newly created urban areas but also the parts which are dilapidated in time or became idle urban renewal areas. This areas which mostly located in urban centres, have become physically unhealthy so the regeneration become needed, so it is important that adopting the idea of renewing them sustainably without harming existing social identity. "Cultural heritage" areas have further special significance. Because of their specialty, it is necessary to make analysis and impact assessment before the renewal process. Analysis and impact assessment makes accurate and consistent projects and solutions for this kind of areas.

The aim of this study is the determination of the ecological-based sustainable development criteria in the urban renewal and transformation areas. The idea of sustainable development that comprises the main purpose of the study, helped to promote a comparative evaluation for the urban renewal areas. Sustainable development model which has been developed by Licon (2004) used for assessment of the urban renewal areas. And then results of the assessment was used for creating sustainable development criterias.

In the first phase of the study of selected urban renewal area (Kadikoy, Yeldeğirmeni) has been examined and revealed its prior situation. During the study, the concept of ecological-based sustainability in urban renewal areas has been

discussed. It has been searched not only ecological-based sustainability, determining the criterias and requirements of this concept but also how to integrate this concepts into urban renewal areas. The study shows that all of the components of sustainability are dependent to each other and besides economic and social sustainability, it is necessary to give particular importance to environmental sustainability for the ecological balance. After this phase, urban renewal project and its practices which still ongoing explained. At the third phase Yeldeğirmeni which was told as more sustainable with emphasis on urban renewal projects of İstanbul, was evaluated on sustainable development model at a scale of Kadikoy district. The fourth and final phase was identifying ecological-based sustainable development criteria with the help of the sustainable development model assessment which consists the main purpose of the thesis. This stage of the study constitutes the main purpose of it. Determination of ecological-based sustainability criteria will contribute not only Yeldeğirmeni but also other urban renewal areas which have similar qualifications with Yeldeğirmeni.

The model which was chosen for the sustainable assessment, works on comparative based. Because of this reason for the assessing the sustainable development, two more district has been chosen for to run the model. If we compare Yeldeğirmeni from its assessment results with the other selected renewal projects (Fatih- Fener-Balat, Beyoglu- Tarlabasi), it is easy to say Yeldeğirmeni is more successful project especially at the social sustainability. Participatory process could be shown for the reason of this success. Local people has been included the process of the project and the project's didn't push them to leave the area because of the economic reasons. Project is often highlighted with its collaboration with the non-governmental organization, local government and local community during the physical state of the process. Social support contributed rapid improvement on the area while experts were developing solutions and projects. Improved physical conditions caused increase of rents and because of half of the inhabitants are tenant; it was seen as negative affect by locals. Although they complained about it, interviews and observation in the area showed they were pleased to be in a renewed and improved environment. Besides this the buildings aren't supposed to renew from only one single source (local government or private sector through) so it has led to protect their own urban architectural form without losing their original urban pattern.

Yeldeğirmeni urban renewal project separates itself from other projects; it has to be developing itself in the sense of environmental sustainability on behalf of the positive aspects of social and economic sustainability. Public and green space which is created, aimed to eliminate the lack of public space in area, it can be done together with applications, infrastructure systems changes (traditional grey infrastructure systems into green infrastructure systems) and it can be made more ecologically sustainable. Green infrastructure proposal has to be taken up as an integrated approach. Using topography for collecting water, recycling materials and informing local people about this kind of ecological sensitive approaches will develop Yeldeğirmeni and also its urban environment.

In the developing process of the project, correlation of sustainability components, the combination of different actors who were included at the all phases and working with the different kind of experts was evaluated positively in the scope of study. It

was seen as a result of assessment which was made on the study area that alone is no expert group, local government or governmental request plans is enough for the renewal project and decision-making process. For the healthy sustainable development process, it is necessary to include all of these three components. Sustainable development decisions should be given with the help of the present information (now), past experience (history), projected planning (future) and establishing the right connections between these activities. "Place" and "human" factor must be considered while planning the sustainable development. It means that solutions or projects which will produce for the renewal area has to be unique and focused on its specialities. It was understood that as a result of the evaluation of a single indicator alone is not able to provide the sustainability. High sustainability results depend on consistency and continuity of the singular values. Produced information about the sustainability and developments itself is still a complex and challenging process. The aim of this study is searching sustainable development possibilities in urban renewal areas in accordance with available data in case well prepared and wider data set could be used for future planning of Yeldegirmeni and the other similar areas. Because of this it is important to produce consistent and accurate information for the future data set.

This study designed as a living document and the flow of the information which produced by experts, local community and governmental organizations, has to be continued to do well at evaluation of sustainable development in the urban renewal areas. Sustainability needs interdisciplinary work and the complexity of the planning process, and requires a constructive and sensitive approach. So in the future, it needs to be done with powerful ideas coming from experts for evaluating areas and successful sustainable urban areas needs an increase at this practise.

1. GİRİŞ

Dünya nüfusunun yarısından fazlasının yaşadığı kentler, sağladıkları olanaklar nedeniyle (iş, eğitim, sağlık, konut vb.) çekim merkezi ve ekonomik, sosyal kalkınmanın ana aktörü haline gelmişlerdir. 21. yüzyıla girilmesi ile hızlı bir gelişme süreci içerisine giren kentler, aynı zamanda köklü bir dönüşüm süreci geçirmektedirler. Küresel politikalar, teknolojik gelişim, kültürel, sosyal, ekonomik ve toplumsal değişiklikler bu dönüşümün nedenleri arasında gösterilebilir. Birçok faktör ve bileşenin baskısı ile hızlı ve çoğu zaman denetimsiz bu dönüşüm, kentin gittikçe büyümesine, kentli için sağlaması gereken servisleri yerine getiremeyecek duruma gelmesine ve birçok sorunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Günümüzde, kentlerin denetimsiz büyüme ve dönüşümü, bu çerçevede bireylerin ve toplumun gereksinimlerine nasıl yanıt vereceği konusu en temel sorunlardan birini oluşturmaktadır. (Türker,2011). Kentlerin büyümesinde, küresel ölçekteki ekonomik yeniden yapılanma süreci, pek çok konuda eşitsizliği destekleyerek kent yaşamı ile ilgili ana problemlerin büyümesine yol açarken, birçok kentin doğal ve kentsel dokusu parçalanmakta ve yok olmaktadır (Recife Deklerasyonu, 1996). Yaşanılan çevrenin kalitesini artırma ve yaşanabilir, kentsel yaşam kalitesi yüksek çevreler yaratma çalışmalarının hareket noktası, mevcut sorunları bilmek ve iyi analiz edebilmektir. Bu nedenlerle, kentsel yaşam kalitesinin, öncelikle yerel çevre koşullarının ve kentlinin dikkate alındığı, hem doğal hem de yapılı çevre değerlerini kapsayan bir bağlamda, uygun yöntemlerle tanımlanması büyük önem taşımaktadır. (Oktay,2007) Kentsel yaşam kalitesi toplumların ekonomik durumu, yaşam çevresi, eğitim ve iş olanakları, aile ve sosyal yapısı, sağlık durumu gibi ölçülebilen nesnel koşulları içeren çok katmanlı bir kavram olarak tanımlanmaktadır. Başta yaşam çevresi olmak üzere, insan topluluklarının kentsel yaşam kalitesiyle ilgili tüm bu konular mimarlık ve yapılı çevreyle doğrudan ilişkilidir (Tağmat,2007). Mevcut kentsel çevrelerin ömürlerini tamamladıktan sonra işlevsiz ya da sağlıksız hale gelmeleri kaçınılmazdır ve bu da bu alanlarda değişimi gerekli kılar. Mahalle

dokusunun yoğun olarak görüldüğü büyük kentlerde, ciddi alanlar kaplayan ve kentin önemli bir nüfus çoğunluğunu barındıran, yerleşimler günümüzde yenileme ve dönüşüm alanları ilan edilerek değiştirilmektedirler. Bu çalışmanın temel amacı da bu nitelikteki alanların sürdürülebilir gelişme modeli ile değerlendirilerek, bu alanlar için gerekli olan ekolojik tabanlı sürdürülebilir gelişme kriterlerinin belirlenmesidir. Çünkü kentin merkezinde yer alan ve önemli bir sosyal kimlik yapısı kazanmış bu alanlara yapılan ve yapılacak müdahalelerin geçmiş günümüz ve gelecekteki koşullar göz önünde bulundurularak gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Yaşanılan kentsel çevreyi oluşturan tüm sistemlerin (doğal, bireysel, fiziksel, ekonomik, politik, kurumsal, teknolojik, kültürel ve sosyal) yeniden yapılanmanın sağlanması, yeni yapılaşmaların ve mevcut yapılanmış çevrenin ekolojik uyumu amaca ulaşabilmenin tek yoludur. (Türker,2011). Bu da bu alanlarda ekolojik tabanlı sürdürülebilir gelişme modellerinin uygulanmasını zorunlu kılar. Ekolojik tabanlı sürdürülebilir gelişme sürecinde amaç kent parçalarının yaşam kalitelerini üst düzeye çıkarmak, kent parçalarını sağlıklı yapıya kavuşturmak ve kendi kendine yetebilir canlı bir mekanizma haline getirmektir. Bu alanların, sosyal kimlikleri ön planda tutularak, ekolojik duyarlılıklar ile yeniden düzenlenmesi veya yapılandırılması, mikro ölçekte çevresine, makro ölçekte kent bütününe çevresel sürdürülebilirlik anlamında ciddi katkılar sağlayacaktır. Bu bağlamda günümüzde sayıları gittikçe artan kentsel yenileme ve dönüşüm projeleri incelenecektir. İstanbul kenti üzerinden kentsel yenileme süreci tariflenerek İstanbul, Kadıköy’de bulunan Yeldeğirmeni kentsel yenileme projesi sürdürülebilir gelişme modeli ile değerlendirilecektir. Değerlendirmelerin sonucunda başta Yeldeğirmeni olmak üzere, İstanbul’daki diğer bu nitelikteki, kentsel yenileme alanlarının geliştirilebilmesi için gerekli ekolojik tabanlı sürdürülebilirlik kriterleri ortaya konulacaktır. Çalışma süresince, bu kriterlerin kentsel yenileme alanlarının kendisi ve bulunduğu çevrenin sürdürülebilir olarak gelişmesi için bir gereklilik olduğu savunulmaktadır.

1.1 Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı, kentsel yenileme alanlarında, ekolojik tabanlı sürdürülebilir gelişme kriterlerinin belirlenmesidir. Çalışma boyunca, Kadıköy Yeldeğirmeni örneği üzerinden, bu alanların potansiyellerinin göz önünde bulundurularak sosyal dokusunda bozulma olmaksızın, ekolojik duyarlılıklar ile

kente kazandırılması ile ilgili kriterler ortaya konulmaktadır. Bu tez çalışmasında, iki ölçekte yapılan analizler, çalışmanın bulgular aşamasında sürdürülebilir gelişim modeli yardımı ile modellenerek, ilçeler (Kadıköy, Beyoğlu, Fatih) ve Yeldeğirmeni ölçeğinde sürdürülebilirlik değerleri elde edilmiştir. Sürdürülebilir gelişme fikri alanın bulunduğu ilçe ve yerleşimin kendisi üzerinden ele alınarak karşılaştırmalı bir değerlendirme modeli sunan Sürdürülebilir Gelişme Modeli ile değerlendirilmiş, çıkan sonuçlar ile amaçlanan kriterlerin oluşturulması doğrultusunda veriler elde edilmiştir.

Örnek alan olarak seçilmiş ve çalışmanın ana araştırma konusunu oluşturan Yeldeğirmeni kentsel yenileme alanı, İstanbul'da uygulanan diğer kentsel yenileme örnekleri arasında sürdürülebilir yenileme, kentsel koruma ve geliştirme kavramlarına odaklanması ile özelleşmiştir. Projede, mimari ve ekolojik duyarlılıklar ön planda tutulmuş ve proje, geleceğe yönelik bir projeksiyon oluşturularak, hedeflerin belirlenmesi ile planlanmıştır. (Arısoy, 2014). Projenin planlanması aşamasında sırasıyla sosyal, ekonomik, çevresel ve kültürel duyarlılıklar ön planda tutularak, alan için sürdürülebilir bir gelecek programı hazırlanmıştır. Bunun yanında kamu, sivil toplum kuruluşu, siyasal güç ve özel kurumların desteğini alarak katılımcı bir model geliştirmesi de projenin bir diğer pozitif ve güçlü yanını oluşturmaktadır.

1.2 Çalışmanın Kapsamı

Yapılan tez kapsamında ekolojik tabanlı sürdürülebilirlik kavramı başta Yeldeğirmeni olmak üzere İstanbul'daki benzer nitelikteki diğer kentsel yenileme alanları (Tarlabaşı, Fener-Balat) üzerinden ele alınmaktadır. Çalışmanın ilk aşamasında ilçeler kapsamında ele alınan sürdürülebilirlik, ikinci aşamada Yeldeğirmeni ölçeğine indirgenerek detaylandırılmıştır. Ekolojik tabanlı sürdürülebilirlik kavramı, bu kavramın gerektirdikleri ve kriterler belirlenirken aynı zamanda belirlenen kriterlerin kentsel yenileme alanlarına nasıl entegre edilebileceği araştırılmıştır. Tüm sürdürülebilirlik bileşenlerinin birbirine bağımlı olduğu ve birbirlerinden ayrıştırılamayacağı, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliğin ekolojik duyarlılığın ön planda tutularak çevresel sürdürülebilirlik ile birlikte ele alınması gerektiği vurgulanmıştır. Yerel literatürde kentsel yenileme ve sürdürülebilirlik kavramları ile ilgili olarak 1993 yılından itibaren yüksek lisans ve doktora tezleri

üretmiştir. Mevcut yerel literatürde üretilen bilgiler, özellikle alanlar üzerinden mevcut durumun ortaya konması, alanların değerlendirilmesi ve mevcut uygulamaların eleştirileri şeklindedir. Yabancı literatürde ise İngiltere başta olmak üzere (18.yy sonu) birçok farklı uygulama ve yaklaşım gözlemlenmiştir. Bu tez kapsamında mevcut sürdürülebilirlik modelleri irdelenmiştir. İncelenen sürdürülebilirlik modelleri, sürekli yenilenmiş ve geliştirilmiş sırasıyla bir önceki yaklaşımın eksiklerini kapatarak farklı bir bakış açısı getirmeye çalışmıştır. Bu çalışmada Licon tarafından geliştirilen “Sürdürülebilir Gelişim Modeli” (Sustainable Development Assessment) Kadıköy, Yeldeğirmeni örneğine, uygulanmıştır. Licon (2012) tarafından geliştirilmiş modelin kullanılmasının sebepleri, kentsel yenileme alanlarındaki sürdürülebilir gelişim, esnek, interdisipliner çalışmaya müsait, basit ara yüzü sayesinde herkes tarafından anlaşılabilir ve etkin, grafiksel ve sayısal veriler elde edilebilir, ölçülebilir olmasıdır. Çalışmanın sonucunda Kadıköy ilçesi üzerinden, çıkan sonuçlar ve elde edilen veriler ile Yeldeğirmeni kentsel yenileme alanı için sürdürülebilir gelişme önerileri getirilmiştir.

Bu kapsamda Türkiye’de, İstanbul bağlamı üzerinden seçilen Kadıköy, Yeldeğirmeni kentsel yenileme alanı, sürdürülebilir gelişme modeli ile değerlendirilmiş ve değerlendirmeler sonucu bu ve benzer nitelikteki kentsel yenileme alanlarının geliştirilmesi için gerekli kriterler belirlenmiştir. Sürdürülebilir bir kentsel gelişme için en önemli yaklaşımlardan biri olan interdisipliner çalışma platformu ile her ölçekte gelişime katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Çalışma kapsamında kullanılan sürdürülebilir gelişim modeli başta tasarımcılar, kent plancılar ve kent yönetim birimleri olmak üzere, ana karar mekanizması görevi üstlenmiş kişilerin sürdürülebilirliğe ulaşmasında yardımcı olmayı amaçlar. Model uygulanan kent parçasının sürdürülebilirlik açısından mevcut durumunu ortaya koyarak, güçlü, potansiyel taşıyan yanlarını ve zayıf, geliştirilmesi gereken kısımlarını değerlendirir. Bir Excel dosyasında veritabanı şeklinde hazırlanmış bu model sırasıyla üç sürdürülebilirlik bileşenini, birbirlerine bağımlı olacak şekilde (ekonomik ve sosyal durumun çevresel sürdürülebilirliğe, ekonomik ve çevresel durumun sosyal sürdürülebilirliğe, çevresel ve sosyal durumun ekonomik sürdürülebilirliğe etkisi) alt başlıklarıyla değerlendirir. Sürdürülebilirlik bileşenlerinin bağımlı olduğu kavramlar üzerinden, değerlendirmelerin sayısal verilere dönüştürüldüğü model grafiksel olarak çalışılan kent parçasının çevresel,

ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik durumunu ortaya koyar. Çıkan sonuç grafikleri doğrultusunda alanın sürdürülebilir olarak geliştirilmesi için iyileştirilmesi gereken göstergeler belirlenir ve çalışma alanına dair çözümler üretilir.

1.3 Çalışmanın Yöntemi

Çalışmanın yöntemi 4 aşamalıdır, Şekil 1.1'den de incelenebileceği üzere bu aşamalar: 1) kentsel yenileme ve sürdürülebilirlik ile ilgili literatürün ve örneklerin incelenmesi 2) Çalışma alanı olarak seçilen Yeldeğirmeni semtinin tanıtılması ve geçirdiği değişimin ortaya konulması 3a) Kadıköy, Beyoğlu ve Fatih ilçelerinin sürdürülebilir gelişim modeli kapsamında değerlendirilmesi, 3b) Yeldeğirmeni'nin değişiminin Sürdürülebilir gelişim modeli ile değerlendirilmesi 4) 2 farklı ölçekte yapılan analizler ve değerlendirmeler (ilçeler, Yeldeğirmeni) sonucunda ekolojik tabanlı sürdürülebilirlik kriterlerinin ortaya konulmasıdır.

Çalışmanın ilk aşamasında, belirlenen amaca yönelik literatür taramaları yapılmış ve konu ile ilgili bilgi havuzu oluşturulmuştur. İki parçaya ayrılarak yürütülen literatür taramasının ilk aşamasında, Dünya'daki ve Türkiye'deki kentsel yenileme süreci, kentsel yaşam kalitesi kavramları araştırılmış ve çalışma alanı ile benzer nitelik gösteren yurtdışındaki kentsel yenileme örnekleri incelenmiştir. Türkiye'deki süreç günümüzdeki durumun daha iyi anlaşılabilmesi için Bilgin'in (2010) İstanbul Kent'i ve Yapılı Çevre kitabında uyguladığı, Cumhuriyet Döneminden itibaren, dönemlere bölünerek, dönem içindeki önemli toplumsal olaylar, çıkarılan kanunlar ve dönemin aktörleri ile anlatılmıştır. Literatür taramasının ikinci aşamasında ise ekoloji ve sürdürülebilirlik kavramları irdelenmiş, iki kavramın bir araya geldiği sürece etki eden etmenler ortaya konulmuştur. Sürdürülebilirlik kavramının çıkışı, ekoloji ve çevre ile ilişkisi, bileşenlerinin tanımlanması ve kendi aralarındaki ilişkiler açıklanmıştır. Ekolojik tabanlı sürdürülebilirlik kavramı tanımlamasında sonra, sürdürülebilir gelişim nedir ve günümüze kadar süreç içerisinde, araştırmacıların sürdürülebilirliğe dair ürettikleri modeller incelenmiştir. Bölüm sonunda çalışma alanı değerlendirmesi için kullanılmış Sürdürülebilir Gelişim Modeli ile ilgili bilgi verilmiştir. Modelin oluşum süreci açıklanarak, modelin ara yüzü tanıtılacak ve bu modelin çalışma alanında uygulanması için seçilme nedenleri ortaya konulmuştur.

İkinci aşamada, çalışma alanı olarak seçilmiş Yeldeğirmeni'ne dair bilgiler verilmiştir. Yeldeğirmeni'nin çalışma alanı olarak seçilme nedenleri açıklanmış,

alanın tarihsel süreçte geçirdiği değişim ve mevcut durumu araştırılmıştır. Tarihsel sürece dair bilgiler literatür taraması ile elde edilirken mevcut durum bilgileri için alana ziyaretler, alanda yaşayan kişiler ve projeye katkı sağlayan STKlar ile görüşmeler yapılmıştır. Alanda yürütülen projeler, alana etki eden aktörler ve alanın geçirdiği yasal süreç bu kısımda anlatılmaktadır.

Çalışmanın üçüncü aşamasında alanın içinde bulunduğu ilçe ve benzer nitelikteki ilçeler (Kadıköy, Beyoğlu, Fatih), Sürdürülebilir gelişme modeli ile değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmelerdeki temel amaç ilçeler ölçeğinde alanın sürdürülebilir gelişmesinin değerlendirilmesinin yanında kentsel ölçekteki sürdürülebilirlik bileşenlerini oluşturan göstergelerin güçlü ve zayıf yönlerini birbiri ile çelişen kısımlarını ortaya koyarak, potansiyellerin değerlendirilmesi, zayıf ve çelişen kısımların ise gelişme yönünde düzenlenmesidir. Modelin kullanılabilmesi için gerekli verilerin toplanması çalışmanın ön aşamasını oluşturmaktadır. Bu aşamada kullanılan karşılaştırmalı model için benzer özellik gösteren alanlara dair veriler toplanmıştır.

İlçe ölçeğinde toplanan veriler sırasıyla çalışma alanının (Yeldeğirmeni) içinde bulunduğu Kadıköy ilçesi, Beyoğlu ilçesi (Tarlabaşı Kentsel yenileme alanı) ve Fatih ilçesine (Fener-Balat, Süleymaniye ve Sulukule Kentsel yenileme alanları) dair bilgileri içermektedir. Bu ilçelerin seçilmesinin nedeni benzer nitelikteki kentsel yenileme alanlarını sınırları içerisinde bulundurmaları ve çalışma sırasında her bir ilçe için model için gerekli olan gösterge değerlerine ulaşılabilmesidir. Çalışma başlangıcında kentsel yenileme alanları ölçeğinde bir değerlendirme hedeflense, kentsel yenileme alanlarına dair sayısal bilgilerin eksikliği ve yetersizliği değerlendirmelerin ilçeler ölçeğindeki sayısal veriler yardımı ile yapılmasına sebep olmuştur.

Çalışmanın üçüncü aşamasının ikinci adımı ise Yeldeğirmeni ölçeğinde yapılan analizler sonucu elde edilen verilerin değerlendirilmesidir. Bu adımda, ilçeye dair yerel yönetim ve uzmanlar tarafından üretilen haritalar, bilimsel çalışmalar ve analizler kullanılmıştır. Yeldeğirmeni'nin değişimi, eski tarihli haritalar ile günümüze kadar çekilmiş uydu görüntüleri ve eski fotoğraflar yardımı değerlendirilmiştir. Alanı kapsayan, Pervetitch haritaları ve İBB'nin İstanbul Şehir Rehberi adlı internet arşivinden sırasıyla 1946, 1966, 1982, 2013 uydu görüntülerinden yararlanılmıştır.

Her iki ölçekteki değerlendirmede de, Modeli kullanmadan önce ilk olarak çalışma alanının sürdürülebilirliğine etkisi olduğu düşünülen göstergeler belirlenmiştir. Bu göstergeler sırasıyla üç sürdürülebilirlik bileşeni altında sınıflandırılmış ve her biri için sayısal veriler elde edilmiştir. Sayısal verilerin elde edilmesi aşamasında bir çok farklı kaynaktan veri sağlanmasının yanında ana kaynakça olarak verilerin tutarlılığı açısından TUİK 'in düzenli aralıklar ile yaptığı ve raporlar halinde internet sitesinde sunduğu istatistiki veri tabanlarından yararlanılmıştır. İlçeler ölçeğinde belirlenen toplam 39 adet, Yel değirmeni ölçeğinde belirlenen 10 adet sürdürülebilirlik göstergesi, TUİK ve diğer kaynakların (belediye, kaymakamlık, ilgili idare, özel kurumlar, STKlar vb...) elektronik veri sistemlerinden alınarak modelin veri girişi (data input) kısmında tablolara dönüştürülmüştür.

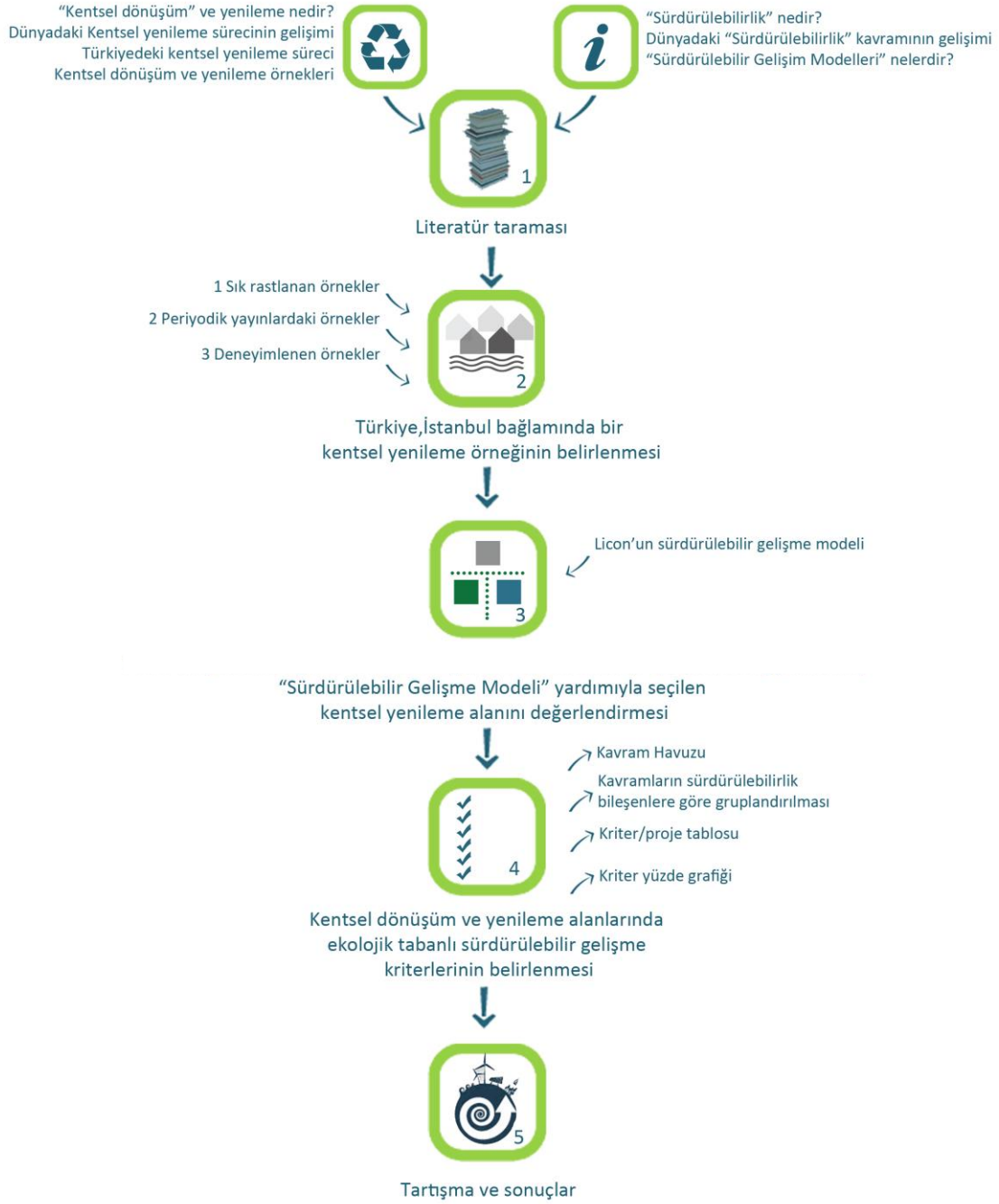
Sürdürülebilir Gelişme Modeli için seçilen göstergelerde dikkat edilen özellikler;

- Birbiri ile çelişen ya da benzer sonuç verecek göstergelerin seçilmemesi
- Göstergeler için girilen sayısal değerlerin birden fazla kaynak tarafından sağlanmasının yapılması
- Seçilen verilerin aynı nitelikte olması (aynı sene verisi olması yada eşit zaman aralıklarındaki verilerin toplanması)
- Karşılaştırmalı bir model olması sebebi ile benzer özellik gösteren üç ilçe için sayısal veri toplanılması (tarihi kimliği ile ön plana çıkan, kentsel yenileme projeleri ile gündeme gelmiş, uzun dönemler boyunca yerleşim görmüş, kent kimliğinde kritik bir yere sahip olan vb...)

İlçeler ölçeğinde, 39 farklı göstergenin kullanıldığı modelde 19 adet sosyal gösterge, 7 adet çevresel gösterge, 13 adet ise ekonomik gösterge kullanılmıştır. Eşit ağırlıklı olarak sınıflanan göstergeler ilçe ölçeğinde çalışma alanının sürdürülebilirliğini etkileyen verilerin bir kısmını oluşturmaktadır. Erişilebilirlik açısından en kolay olması ve veri ana kaynağının niteliği (Tuik) sebebiyle sosyal gösterge miktarı diğer bileşenlerin gösterge miktarlarından sayıca daha fazladır. Göstergelerin %48,71'i sosyal, %17,94'ü çevresel, %33,35'i ekonomik niteliktedir. Yeldeğirmeni ölçeğinde ise göstergelerin %50'si sosyal, %30'u çevresel, %20'si ise ekonomik niteliktedir. Araştırma sırasında karşılaşılan zorluklardan biriside gösterge dair verilerin elde edilmesi ve elde edilen verilerin kaynakları değişikçe değişiklik göstermesidir. Bunun yanında çevresel göstergelere dair ulaşılabilen bilgiler, özellikle sosyal ve

ekonomik göstergelerin yanında sayısal olarak çok az kalmıştır. Süreç sonunda araştırma sonucu göstermiştir ki ülkemizde çevreye dair üretilen sayısal bilgiler bu çalışma için az sayıda ve yetersiz kalmıştır.

Bu değerlendirmeler sonucunda çalışmanın dördüncü aşamasında, Yeldeğirmeni örneği üzerinden ekolojik tabanlı sürdürülebilirlik kriterleri belirlenecektir. Bu aşama çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Ekolojik tabanlı sürdürülebilirlik kriterlerin belirlenmesinin, çalışma alanına sağlayacağı faydanın yanında, Yeldeğirmeni ile benzer nitelik gösteren İstanbul'daki diğer kentsel yenileme alanlarına bu konuda katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Şekil 1.1 : Proje akış şeması

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE TARİHSEL SÜRECİ

2.1 Kentsel Yenileme

“Ne tür bir kent istediğimiz sorusu ne tür toplumsal bağlar, doğa ile ilişki, yaşam biçimleri, teknolojiler ve güzel duyu değerleri arzuladığımız sorusundan ayrılamaz. Kent hakkı, kent kaynaklarına ulaşma bireysel özgürlüğünden çok öte bir şeydir: Kenti değiştirerek kendimizi değiştirme hakkıdır. Ayrıca bireyselden çok ortak bir haktır çünkü bu dönüşüm kaçınılmaz olarak kentleşme süreçlerini yeniden şekillendirmek üzere ortaklaşa bir gücün kullanımına dayanır. Kentlerimizi kendimizi yapma ve yeniden yapma özgürlüğünün en değerli ama aynı zamanda en çok ilgisiz kalınmış insan haklarımızdan biri olduğunu ileri sürmek isterim.” (Harvey,2008)

Dünya bütünü göz önünde bulundurulduğunda birçok imkân ve koşulların sağlandığı kentlerin nüfus çoğunluğunu bünyesinde barındırması bir tesadüf değildir. Sanayileşme teknolojik gelişim ve ilerleme ile doğru orantılı olarak kentsel nüfuslar kırsal nüfusları katlayarak önüne geçmiştir. 21. yüzyılın başı, teknolojideki ve sanayideki gelişmelerin doruğa ulaştığı bir dönüm noktası olurken, ekolojik dengenin bozulması ve doğal kaynakların yok olması bu gelişmelerin sonucunda olmuştur. (Oktay,2007) Bu durumda ortaya çıkan kentleşme kavramı, en genel tanımı ile “kent sayısının ve kentlerde yaşayan nüfusun artması” ya da “sanayileşmeye ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesidir. Kentleşmenin sonucu olarak, toplumsal yapıda değişiklik, artan oranda örgütlenme, işbölümü ve uzmanlaşma, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikimi süreci meydana gelmektedir. (Keleş, 1993)

İngiltere geçirdiği tarihsel süreç ve değişimler ile özellikle Avrupa ölçeğinde kentleşme ve kente dair birçok kavramın ortaya çıktığı ülkedir. Bu yüzden kent üzerine üretilmiş kavramları bu ülke üzerinden okumak mümkün olmuştur. Endüstri Devrimi sonrası yoğun sanayileşmenin görüldüğü İngiltere’de kentleşme miktarı da

bu gelişmeler ile ilişkili olarak artmıştır. Kırsal alandaki nüfus kentsel alana doğru yer değiştirmiş ve yeni göçmenlerin barınak ihtiyacına çözüm olarak, hızlı fakat sağlık ve yaşam standartları düşük ve yüksek yoğunluklu konutlar inşa edilmiştir. Yapıldığından belirli bir zaman sonrasında bu yerleşimler kamu sağlığını ve güvenliğini tehdit etmeye başlamış ve bu tehdit sadece bu bölgelerle sınırlı kalmayıp, toplumun her kesimini etkileyecek şekilde kentlere yayılmıştır. (Aydın,2005) Büyüyen kent ile merkezileşen ve mevcut kent merkezlerine yaklaşan bu alanların yenilenmesi ve değiştirilmesi, bu alanlar için yerel ve merkezi yönetimler tarafından çözümler üretilmesi kaçınılmaz olmuştur. Bu dönemden başlamak üzere, İngiltere'deki ilk kentsel yenileme çalışmalarının 1870'li yıllarda bu alanların tamamıyla temizlenme (slum clearance) çalışmaları ile başladığını görmekteyiz. (Aydın,2005) Tamamıyla yıkarak yeniden yapılandırma çalışmaları yaklaşık 100 yıl kadar sürmüş ve 1970'lere gelindiğinde yeni yöntemler arayışına girilmiştir. Yeni yöntem arayışının en temel nedeni, toptan yenileme yaklaşımının fiziksel olarak mahalle dokusunu tahrip etmenin yanında sosyal dokuyu da ortadan kaldırması ve yıkım işlemleri sırasında çevrenin tahrip edilmesidir. Gibson ve Langstaff'a göre "fakir yerleşimlerin temizlenmesi" (slum clearance) ve yeniden geliştirilmesi kentsel yenilemenin ilk ve görünen adımıdır. Bu adım bir başlangıç olarak kabul edilmiş, İngiltere ve bir çok ülkedeki kentlerin ve kasabaların yapısı değiştirilmiş ve toplumsal yapı etkilenmiştir (Gibson-Langstaff, 1981).

İngiltere örneğinden çıkış ile kentsel yenileme kavramı, kentin zamanla mekânsal koşulları itibariyle atıl duruma düşmüş kısımlarının yıkılarak yeniden yapılanması" olarak tanımlanmıştır. (Ergun, 2001). Mekânsal olarak da dünyanın birçok yerinde uygulamaları yapılan "kentsel yenileme" kavramı kentsel yoksulluğun önlenerek, kentlinin nitelikli yaşam alanlarında yaşamasını öngörse de çoğu uygulamada sosyal ve çevresel boyut göz önünde bulundurulmadan sadece mekânda ki fiziksel değişiklik olarak algılanmış ve uygulanmıştır. İlk kentsel yenileme örneklerinde görüldüğü üzere sadece fiziksel anlamda yapılan değişiklikler yeterli olmamış, mekânın değiştirilmesi ve yenilenmesi sırasında sosyal kimlik, çevresel bağlam, kültürel yapı göz önünde bulundurulmadığı için sonraki süreçte bu projeler geçici ve tek boyutlu kalmışlardır. Uygulamaya geçilen bu projeler sonraki süreçlerde (İngiltere örneği görüldüğü üzere) yeniden ele alınmış ve eksik kalan boyutları tamamlanarak kullanıcı katılımlı çevresel olarak duyarlı hale getirtmişlerdir. Kentsel yenilemedeki

temel amaç fiziksel çevrenin iyileştirilmesinin yanında kentsel yaşam kalitesinin yükseltilmesi, sürdürülebilir kent parçaları yaratılması ve o “yer”e özel çözümlerin üretilmesi olmalıdır. UNESCO’nun kentsel yenileme alanlarında yaptığı araştırmalar ve inceleme raporlarına göre, ilgili kent ya da bölge genelinde mevcut değerler gözetilmeksizin uygulanan ya da uygulanmış, tek aktörlü bir projeler, vatandaşların yaşam kalitesinde düşüşe neden olmaktadır. Bu düşüşe paralel olarak sosyal ve kültürel haklarda gerileme, sosyal dokunun bozulması ve değişimi, ilgili bölgelerin kullanım biçimlerinde değişiklik, altyapı ve kentsel hizmetlerde yaşanan eksiklik, yerel halkın gelir kaybı ve güvenlik riskleri ortaya çıkmaktadır. Tüm bunlarla birlikte bu projeler, çevresel gerileme ve bozulma, alanın yatırım çekme yeteneğinin kaybı ve yerel ekonominin gerilemesi, turizmin kontrolsüz gelişimi gibi olumsuz pek çok sonucu beraberinde getirmektedir. (UNESCO, 2008)

Bunun yanında özellikle ülkemiz bağlamında değişime ihtiyaç duyulan kentsel mekanlarda toptancı bir yaklaşım ile her alana aynı sürecin uygulandığını görmekteyiz. Hâlbuki değişime ihtiyaç duyulan bu alanlarda ana fikir “değişim” olsa da her birinin kimliği ve fiziksel değişim ihtiyacı birbirinden tamamen farklı olabilir. Uygulamalarda her birine aynı şekilde ve aynı yöntemler ile yaklaşılmasının en temel sebebi, yerel literatür de ki tanım karmaşasıdır. Birbiri yerine kullanılan bu tanımlar birbirine benzer gözükse de her birinin farklı bir amacı, yaklaşımı ve uygulaması vardır. Yabancı literatürdeki “değişim” tanımlarına bakıldığında;

Kentsel Yenileştirme (renovation): Zamanla, alandaki ekonomik koşulların kötüleşmesi sonucu harap hale gelmiş mekânların değiştirilmesi, yenilenmesidir. Kentsel yenileştirme sürecinin amacı, kentsel alanları yaşam, çalışma gibi çevresel ve sosyal koşulların yanında, finansal yatırımlar ve ekonomik gelişme için daha cazip hale getirmektir.

Kentsel Canlandırma (revitalization): Kent mekânlarının köhnemesine neden olan fiziksel, sosyo-kültürel ve ekonomik faktörlerin tespit edilerek, ortadan kaldırılması ile alanın yeniden canlandırılmasını amaçlar. Kentsel canlandırma, ağır inşa faaliyetlere ihtiyaç duyulmaksızın sosyal ve ekonomik programlar doğrultusunda alanın fiziksel koşullarının iyileştirilmesi gereken alanlarda uygulanabilir.

Kentsel Rehabilitasyon ve sağıklaştırma (Rehabilitation- sanitation) : Kentsel mekânların, özgün kimlikleri korunarak köhnemiş kısımlarının onarımı ve yeniden

yapılandırılmasını amaçlar. Bu arada, zamanın ve teknolojinin getirdiği imkânlardan faydalanılır. Rehabilitasyon ve yenileştirme arasındaki fark rehabilitasyon uygulanması sırasında sürece alanda yaşayan kişilerinde dahil edilmesidir. Bu sayede yapılan müdahalelerin yerel halk tarafından sahiplenilmesi ve onlarında sürece katkı sağlaması hedeflenir.

Kentsel Yenileme (Renewal) : Yıkık ve harap halde, kentli ihtiyaçlarını karşılayamayacak duruma gelmiş kentsel mekânların, zamanın getirdiği yeni sosyal ve ekonomik ihtiyaçlara doğrultusunda yenilenmesidir. Yenileme, mekân için radikal bir uygulamadır, kelime anlamından da anlaşılacağı üzere yeni bir oluşum yaratmayı yapıları yeni fonksiyonlar yüklemeyi, eskimişliğe müdahale etmeyi ve yeni bir yaşam alanı yaratmayı amaçlar. Bu tarz müdahaleler fiziksel olarak riskli hale gelmiş ve yaşam kalitesinin düşük olduğu yerlerde çözüm niteliği taşır. Fakat bu süreç içinde barındırdığı “yenileme” müdahaleleri nedeniyle benzer nitelikleri taşıyan tarihi kentsel çevreleri tehdit oluşturmaktadır. Bu nitelikteki tarihi kentsel çevrelerde kentsel yenileme uygulamalarının ilgili uzmanlar yönetiminde programlanarak yürütülmesi gerekmektedir. Aksi takdirde alanın kentsel kimliğini oluşturan etmenlerin kaybı söz konusu olacaktır.

Kentsel İyileştirme (Upgrading): Atıl durumdaki bir kentsel bölgenin veya gecekondulu yerleşmesinin ihtiyaçlarının karşılanması ve altyapı sistemlerinin iyileştirilerek bu alanların daha yaşanabilir mekanlar hale getirilmesidir. Sıkça kullanılan bu uygulamada, (Tarkay, 2010)

Görüldüğü üzere bir birinde farklı çözümlenmeleri içeren kentsel değişimler ve müdahaleler, ihtiyaçlar doğrultusunda karar verilmesi gereken iyi bir analiz sonucu doğru çözümlenmeleri kapsar. Günümüzde karşılaştığımız müdahale ve “projelerin” çoğunun en temel sıkıntısı aynı yaklaşım ile ele alınarak alanın mevcut ihtiyaçları gözetsiz, sadece fiziksel alanın iyileştirilmesi ve değişmesine odaklanmaktadır. Uygulamaların doğru ve kimlik kaybına yol açmaksızın ilerlemesi için bağlam göz önünde bulundurularak kamu, yerel sivil ve özel paydaşlar ile iş birliği içinde ilerlemesi gerekmektedir.

Tarihi kültürel miras alanları, kent belleğindeki konumları nedeni ile yaşanabilir ve sürdürülebilir kentsel çevrenin en önemli unsurlarından birini oluşturmaktadır. Kentsel yenileme çalışmalarında, insan odaklı kentsel projeler ile yapıların

korunmasının yanında kent kültürünün de korunması ve gelecek nesillere aktarılması temel amaç olmalıdır. Zamanla çeşitli sebeplerden ötürü bozulan kentsel dokunun, özgün kimliğini koruyarak, teknolojik enstrümanlar ile günümüz kent yaşamının gerektirdiği yeni fonksiyonlar ile yaşatılması ve kente yeniden kazandırılması günümüzde artık bir zorunluluk halini almıştır. (Öztürk,2014)

Sağlıklı toplum ve kent yapısı, ancak kentteki kentsel yaşam kalitesi yükseltilmesi ile mümkün olabilir. Kentsel yaşam kalitesi, içinde birçok farklı etmeni barındıran çok katmanlı ve hem kenti hem de kentliyi destekleyen bir kavramdır. Günümüzde gittikçe daha yaygın bir şekilde gündeme gelen ve akademik literatürün yanında günlük yaşam pratiklerine de nüfuz eden, “yaşam kalitesi” kavramı Tağmat’ın tanımı ile temel olarak bir insan topluluğunun ekonomik durumu (gelir dağılımı, yoksulluk düzeyi, yaşam standardı), yaşam çevresi (konut, yaşam ve çalışma mekânları), eğitim ve iş olanakları, aile yapısı (iş ve aile hayatı dengesi, ailede iş bölümü), sosyal yaşama katılım (yaşama ve çalışma dengesi, sosyal etkinlikler) ve sağlık durumu (sağlık hizmetlerinden yararlanma oranı) gibi ölçülebilen nesnel koşullar ve bu topluluktaki insanların yaşam kalitelerine ilişkin olumlu veya olumsuz öznel düşünce ve duyguları (karşılıklı güven, toplumsal gerilim, yaşam çevresinin güvenliği) tarafından şekillenen bir olgu olarak ifade edilmektedir. Avrupa’da bir kentsel strateji olarak belirlenen bu kavram, sadece ekonomik boyutu ile ele alınmamış, aynı zamanda ekolojik olarak duyarlı olmayı, sürdürülebilir ulaşım sağlamayı, kamu sağlığına ilişkin tehditlerle uğraşmayı, doğal kaynakları daha dikkatli kullanmayı, yoksulluk ve toplumsal dışlanmaya karşı mücadele etmeyi yani sosyal ve çevresel sürdürülebilir kalkınmayı hedeflemiştir. Tüm bunlara bağlı olarak, sürdürülebilir toplumların temelinin “yaşam koşulları, yaşam kalitesi ve kültürel geleneklerin harmanlanacağı bir sosyal ve ekonomik bütünleşme” olarak tanımlanabilir.

2.2 Türkiye ve İstanbul Ölçeğinde Kentsel Yenileme Süreci

Türkiye’deki kentsel yenileme süreci, kentleşme süreci ile doğru orantılı olarak ilerlemiştir. Kente dair tüm aktörler ve yapılanma mekanizmaları doğrudan ve dolaylı biçimlerde birbirlerini etkileyerek günümüz kentsel yenileme alanlarını meydana getirmiştir. İBB (2011) tarafından üç farklı tipe olarak ayrılmış kentsel yenileme alanları;

1 Deprem Odaklı Kentsel Yenileme Çalışmaları: Çoğunluğu kurulan sanayi tesislerinin etrafında ya da tarihi dokuların çeperinde, kırsaldan kente gelen nüfusun hızlı bir şekilde barınma amaçlı ürettiği, oluşumundan sonra altyapı ve kentsel hizmete götürülerek meşrulaştırılan kentsel yenileme alanları

Sırasıyla Fikirtepe, Okmeydanı, Bayrampaşa, Zeytinburnu, Kuştepe, Güngören bu alanlara örnek olarak gösterilebilir.

Fikirtepe Alanı: 131 Hektar

Okmeydanı Alanı: 175,5 Hektar

Bayrampaşa Alanı: 11,3 Hektar

Zeytinburnu Sümer Mahallesi: 17,1 Hektar Konut, 4,6 Hektar Ticaret Alanı

2 Stratejik Kentsel Yenileme Çalışmaları: Deprem odaklı kentsel yenileme alanları ile benzer nitelik taşıyan bu alanlar yeni yerleşim ve ticari alanların oluşturulmasını için planlanan alanlardır.

Kartal Dönüşümü: 330 Hektar

Maltepe-Dragos Alanı: 31,5 Hektar

Cendere-Silikon Vadisi: 230 Hektar

Ayamama Basın Aksı: 230 Hektar (300 ha'lık bölgenin 230 ha'lık kısmı Meclisten geçti)

Küçükçekmece Kumsal Alanı: 180 Hektar

3 Tarihi Mirasın Korunmasına Yönelik Kentsel Yenileme Çalışmaları: Tarihi ve kültürel öneme sahip Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi'nde çoğunlukla gayrimüslim nüfusa ev sahipliği yapmış, gayrimüslim nüfusun çeşitli nedenlerden ötürü bölgeyi bırakması ile el değiştirmiş, bakımsız kalmış ya da atıl duruma düşmüş olan kentsel yenileme alanları. ('80 ve sonrasında kültürel miras niteliği kazanan çoğunluğu kentsel sit alanı olarak koruma altına alınan) Sırasıyla Tarlabası, Sulukule, Fener-Balat, Fener-Ayvansaray, Süleymaniye, Yeldeğirmeni bu alanlara örnek olarak gösterilebilir.

Haydarpaşa Yenileme Alanı: 129 Hektar (100 ha'sı TCDD mülkiyetinde)

Beyoğlu- Perşembe Pazarı: 8,5 Hektar

Süleymaniye: 93,9 Hektar

Tüm bu süreçte kendi özel konumu, potansiyelleri ve potansiyellerinin üzerinde yarattığı baskı nedeniyle bir metropol olarak İstanbul Şehri, Türkiye'deki kent

politikalarının, kente dair üretilen tanımlama ve katmanların mutfağı olmuştur. İstanbul bağlamında incelenecek olan Türkiye'deki kentsel yenileme süreci literatür yardımıyla zamansal parçalara ayrılmıştır. Bu dönemleri belirleyen etmenler, politikalar, siyasal değişimler ve önemli kentsel müdahaleler olmuştur. Kaynakların çoğunda dönemselsel ayıraç olarak belirlenen '80li yıllar özellikle kentler için kritik zamansal eşiği oluşturmuştur. Fakat çalışma kapsamında 80 ve sonrasında olan köklü değişimleri anlayabilmek için Bilgin'in (2010) İstanbul bağlamında kent yapılı çevre ve mimarlık Kültürü kaynağındaki metodolojik dönemselsel ayrışma temel alınmıştır. Bu metodolojik ayrışma ve bu döneme aralıklarında meydana gelen önemli olaylar kronolojik sırasıyla şekil 2.1'te ifade edilmiştir.

2.2.1 1910-1930 Dönemi

Osmanlı İmparatorluğunun yıkılışı ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşu zamanlarını kapsayan bu dönemde ülke genelinde savaş durumu hâkimdir. Ülkedeki tüm sistemler değişmiş, tüm kurumlar ve kentler savaş durumuna adapte olmuştur. İmparatorluğun yıkılması ile birlikte kentler, savaş, işgal, yangın, göç gibi yıkıcı faaliyetlere maruz kalmıştır. İstanbul başta olmak üzere, 1908'den sonra durgunlaşan yapılaşma hali 1923 sonrasına kadar yok denecek kadar azdır. (Akın,2010). Birinci Dünya Savaşı Döneminde bir milyonun üzerindeki İstanbul nüfusu yarıya düşmüştür.1923'te Ankara'nın başkent ilan edilmesi ile Ankara, İstanbul gibi büyük kentler başta olmak üzere yeni rejim Cumhuriyet'in 'modernleşme' süreci tüm kentlerde etkisini göstermeye başlar. Eğitim, hukuk ve bürokratik yapıdaki modernleşme durumu kent üzerinde fiziksel boyutu ile yapılaşarak kendini gösterir. Kentsel altyapı çalışmaları bu dönemde başlar. İstanbul'da elektrik üretimi başlamış; kente, tünel, havagazı, elektrik santrali, üniversite, apartman, pasaj, atlı, tramvay, müze, tiyatro gibi teknik ve kültürel gelişmeyi simgeleyen kavramlar katılmıştır. Üç imparatorluk başkentinin görsel anılarını,19.yüzyılın dokusunu, tarihi konutların bir bölümünü, Boğaziçi gibi özgün bir kentsel yerleşmenin temel boyutlarını ve doğal karakterini, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönem burjuvazisinin düzenli büyük bahçeler içerisinde kendisine özgü üsluplar geliştirmiş ilginç bir geleneğin örneği olan büyük konutlarını bu dönemde bozulmadan görmek mümkündür. (Kuban,2011). Geçiş dönemi olarak değerlendirilebilecek bu dönemde Osmanlı Dönemi etkisinin yanında, erken Cumhuriyet Dönemi'ne dair yapısal izler görülmektedir. Bu dönemde büyük ölçekli

kamusal yapı üretiminin yanında, barınma ihtiyacını karşılama amaçlı tekil konut örneklerine de rastlanmaktadır.

2.2.2 1930-1950 Dönemi

Cumhuriyetin kurulmasından sonra 1923-1953 arasındaki ilk 30 yılı, dünyadaki genel ideolojik yaklaşımların ve özellikle 1929 krizi ekonomik krizi, savaş ekonomisinin etkisiyle ‘merkeziyetçi devletçilik politikası’ ve ‘devlet eliyle sanayileşme’ ilkesinin hâkimiyetinde geçmiştir. Cumhuriyet’in kurulmasından sonra, 1930’lu yılların sonuna kadar siyaset, hukuk, eğitim ve kültür alanlarında köklü dönüşümler gerçekleştirilerek ülkesel ve bölgesel gelişmesinin önündeki engeller kaldırılmaya çalışılmıştır. Ancak, dönüşüm daha çok kenti hedef almış ve kırsal yerleşimlerde belirgin sonuçlar elde edememiştir. (Çoban,2012)

Şenyapılı’ya (2004) göre bu zaman dilimi, ithalatın dış etkenler altında sınırlandığı ve temelde tarım ekonomisine dayanan ülkesel ortamda sanayileşmenin yavaşladığı bir dönem olmuştur. Tarım politikalarını desteklemek amaçlı olarak Sümer ve Eti Bankaları’nın kurulması bu döneme denk gelmektedir. Bu dönemde, ülke ekonomisine en fazla katkı sağlamasına rağmen en az maddi kazançta sahip kırsal kesim olmuştur. Savaş ekonomisini düzeltme ve ulusal kalkınmaya katkı sağlama amaçlı 1947’de alınan Marshall yardımı ile tarımda teknolojik gelişme sağlanmış, boşa çıkan insan gücü daha iyi imkânlar için çözümü kırsaldan kente doğru yer değiştirmekte bulunmuştur.

Bunun yanında İstanbul ve Ankara gibi büyük kentlerde yeni politik ve siyasi duruşa uygun, “modernleşme” hareketini destekler nitelikte kentsel değişiklikler ve müdahaleler yapılmıştır. Modern kent peyzajları ve yeni kamu mekânlarını içeren bir planlama sürecine girilmiştir. (Bozdoğan,2010). Büyük kentler için yurt dışından akademisyenler getirilerek kent planları yaptırılmış ve kısmi olarak bu planlar uygulamaya konulmuştur. Ankara için Jansen İstanbul için ise Prost planı bu dönemde uygulamaya konulmuştur. İstanbul için İnönü Gezi Parkı, Fenerbahçe Parkı, Bebek Parkı, Ankara için Gençlik Parkı gibi büyük yeşil kamusal alanların üretimi bu döneme denk gelmiştir. Aynı zamanda dönemin planlamacıları gelecek öngörülerinde bulunarak kentleri zonlara ayırmış ve kentlerin tarihi kısımları içinde yeni plansal gelişmelerde önermişlerdir. Bozdoğan bu dönemi Anadolu göçlerinin başladığı fakat henüz ivme kazanmadığı, nüfusun 1 milyonun altında olduğu, konutun henüz sorun olarak algılanmadığı görece olarak sakin bir dönem olarak

tanımlar. Kısıtlı konut üretimine karşılık bu dönemde konut modernleşme ve yeni yaşam biçimi simgesi olarak görüldüğü için sembolik önemi büyüktür. İstanbul ve Ankara'da Avrupa kaynaklı modern mimari anlayışı ile dönemin üst düzey yetkililerine ve meslek sahiplerine apartman ve villa yapıları üretilmiştir.

Bu dönemde kentlerin eski yerleşim bölgelerindeki nüfusunu büyük ölçüde kaybetmiş gayrimüslim mahalleleri bakımsız ve yenilenmeden kalmış, bir sonraki dönemin yap-satçı olarak adlandırılan apartmanlaşma sürecini beklemiştir. (Bozdoğan,2010). Tarihsel ve kültürel öneme sahip bu alanlar sonraki dönemlerde kentsel yenileme faaliyetlerinin yürütüldüğü ana mekanlardan biri olacaktır.

1945-1950 arası aynı zamanda ekonomik dış yardım ile tarımda makineleşmeye geçilen, yetersiz kaynak ve hizmetler nedeniyle kırsal nüfusun kente doğru yer değiştirdiği bir dönemdir. Yer değiştiren kırsal nüfus, kentteki yetersiz konut stoku ve yüksek kira,satış bedelleri nedeniyle barınma ihtiyacını kendisi çözmek durumunda kalmıştır. Barınma ihtiyacı ile üretilen yapılar, işgal edilmek suretiyle kamu arsaları üzerine yapılmıştır. (Aydın,2005). Bu dönemde, gecekondular yapılarında ikinci el malzeme kullanılmış ve ev içinde oturacaklar tarafından bir gecede üretilmiştir. Yıkım tehlikesine karşı eğimli araziler tercih edilmiş, bu da belediye hizmetlerinin gelmesini ve altyapı sorununu ortaya çıkarmıştır. Bu dönemde üretilen gecekondular, sadece içinde yaşayabileceği bir barınak sahibi olmak, “değişim değeri değil, kullanım değeri için” üretilmiştir (Işık – Pınarcıoğlu, 2003).

2.2.3 1950-1983 Dönemi

Bu dönemi “içe patlama” olarak tanımlayan Bilgin ithal ikameci makroekonomik politikaların ve iç pazara yönelik sanayileşmenin kent mekânını şekillendirmesine ve yapıyı çevre üretim biçim ve mekanizmaları üzerinde etkilerine işaret eder. Kırsal yerleşimlerdeki kötüleşen yaşam koşulları, kentlerdeki gelişim ile tetiklenmiş ve kırsal kesimden kent yerleşimlerine geçen nüfus miktarı önceki döneme göre katlanarak artmıştır. Sanayileşme ile birlikte örgütlü-örgütsüz işçi sınıfı oluşmuş, sınıfsal farklılıklar artmıştır. Yine bu dönemde ülke genelinde sivil toplum ve siyaset yapısı değişime uğramıştır. Nüfus artışı ile hızlı kentleşme ortaya çıkmış ve birçok kentsel mekân ve doku kaybedilmiştir. II. Dünya Savaşı dönemine kadar çok katmanlı ulus kültürünün yarattığı kentsel ve kültürel dokuyu barındıran İstanbul bu dönem sonrasında yarım yüzyıldan kısa bir sürede 2500 senelik bir tarihi mirası tamamen unutarak kimlik değiştirmiştir. (Kuban,2011). Tam da bu dönemde,

sanayileşmeye yeni başlamış Türkiye’de, Batı’da 150 yılda gerçekleşen kentleşmeyi, bir kırsal yerleşimin kente yer değiştirmesi ile birkaç on yılda gören İstanbul’un nüfusu, yarım yüzyıldan az bir zamanda on katına çıkmıştır. (Şekil2.2, Şekil 2.3). Bu kırsal nüfus Avrupa’nın hiç denemediği bir demokratik süreç içerisinde, ülkenin kentlerin iktidarını doğrudan kontrol eder hale gelmiştir. İstanbul’u değiştirmeye başlayan temel etken göçtür. Bu göçün fiziksel anlamda kentte mekânlaştığı noktalar ise, kent çeperlerindeki gecekondu alanlarıdır. Bu alanlar düzensiz ve acele ile kurulmuş tek göz yapılardan oluşan mahallelerdir. Kırsal alanlardan kente göçen insanlar kentteki konut konforu için değil, kırsaldaki imkansızlıkların, topraksızlığın baskısından kurtulmak, kentin verdiği iş olanaklarından yararlanmak için gelmişlerdir. (Kuban,2011).

İstanbul’daki gecekondu bölgeleri arasında kent içi konumları, kentle kurdukları bağlantı kalıpları, kuruluş tarihleri ve mahalle sakinlerinin kökenleri nedeniyle dikkat çekici toplumsal farklılıklar görülür. (Şenyapılı,2004). Kentin merkezine yakın bölgelerde ve kent çeperinde yapılaşmış bu doku tipi, barınma amaçlı bireysel gecekondu üretimi ve barınma-spekülasyon amaçlı yarı örgütlenmiş gecekondu tipi şeklinde karmaşık bir kentsel doku oluşturmuştur. (Bilgin,2010). Süreç içerisindeki en kritik nokta, gecekondu sakinlerinin bu dönemde yeni bir siyasal güç olarak öne çıkmasıdır. Gecekondu bölgelerinin varlığını kabul eden yerel yönetimler, seçim dönemlerinde, ulaşım ve altyapı olmak üzere bu bölgelere hizmet götürmeye başlamışlardır. Bu dönem bir anlamda, gecekondu için resmi olmayan bir yasallaşma süreci olmuştur. Gecekondu sakinleri sonraki seçim döneminde oy kullanarak siyasi varlıkları kabul edilmiş bir kentli statüsü kazanmışlardır. (Aydın,2005).

1950-30 döneminde bireysel gecekondu üretimi ile başlayan bu süreç yarı örgütlenmiş gecekondu üretimine dönüşmüş 1983 imar affından sonra da imar ıslah planları ile apartkondu üretimiyle sonuçlanmıştır. 1950’lilerin teneke mahallelerinden yarı örgütlenmiş gecekondu üretimine buradan da meşrulaşma sonucu apartmankondu üretimine geçiş doku sürekliliğinin yanında doku uyumsuzluğunun getirdiği gerilimlerle yüklü sancılı bir süreç olmuştur.

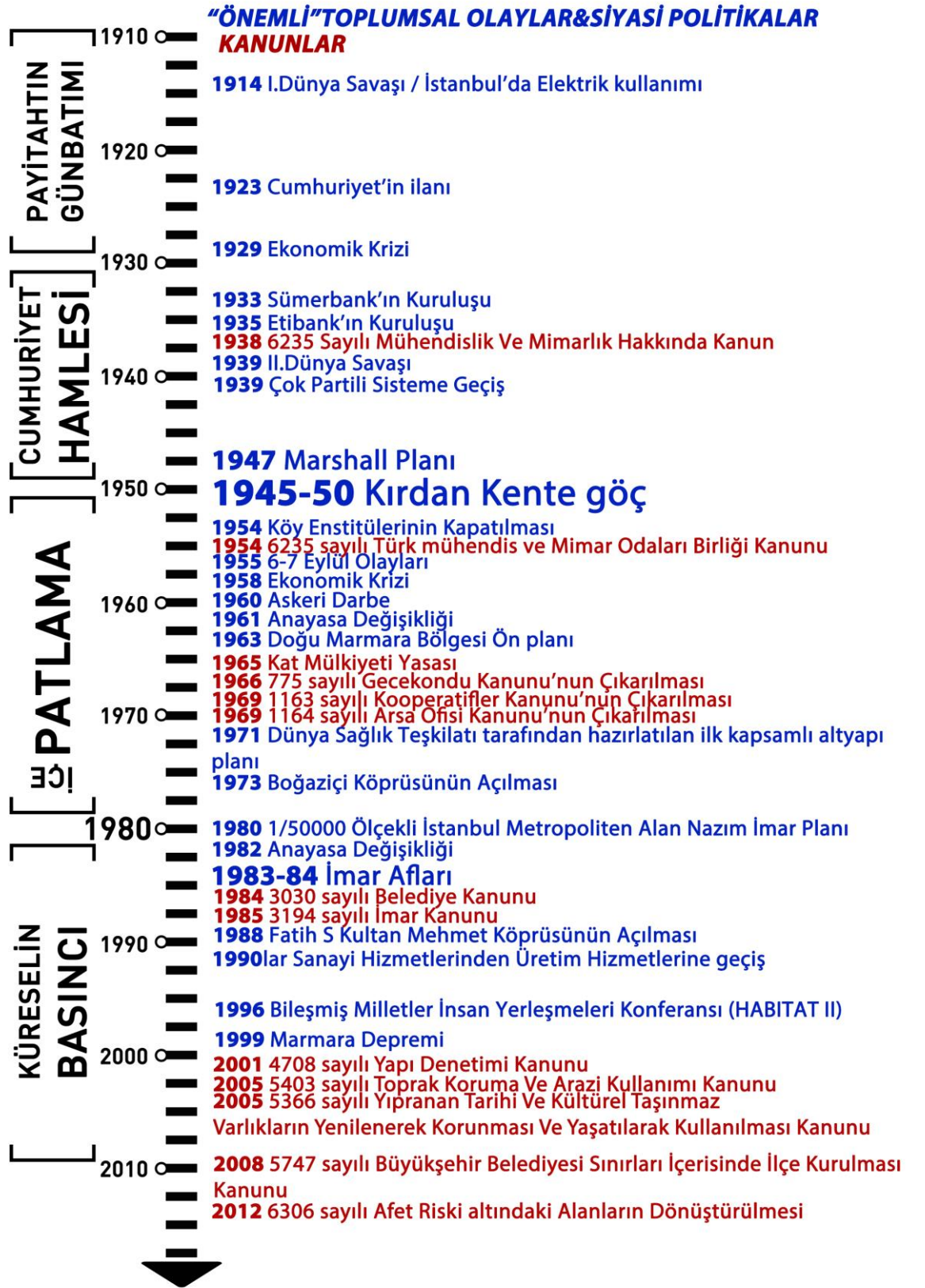
Tümertekin’in (2014) vurguladığı üzere gecekondu nun kent içi dağılımı sanayi tesislerinin konumları ile doğrudan ilişkilidir. Şekil 2.4’de görülebileceği üzere Haliç çevresindeki sanayi bölgeleriyle Kartal, Tuzla bölgesindeki sanayi bölgelerinin

işçileri, Eyüp'ün üzerinde Taşlıtarla'dan ve Marmara Kıyısında Kazlıçeşme'den başlayan ve Anadolu yakasındaki ilk büyük gecekondu bölgesi Fikirtepe ile devam eden Kuban'ın "alternatif İstanbul" olarak adlandırdığı yerleşimler kurulmaya başlandı. Bu alanlarda hiçbir planlama olmadığı gibi, kentsel altyapı, planlı yol dokusu, konut modeli de yoktur.

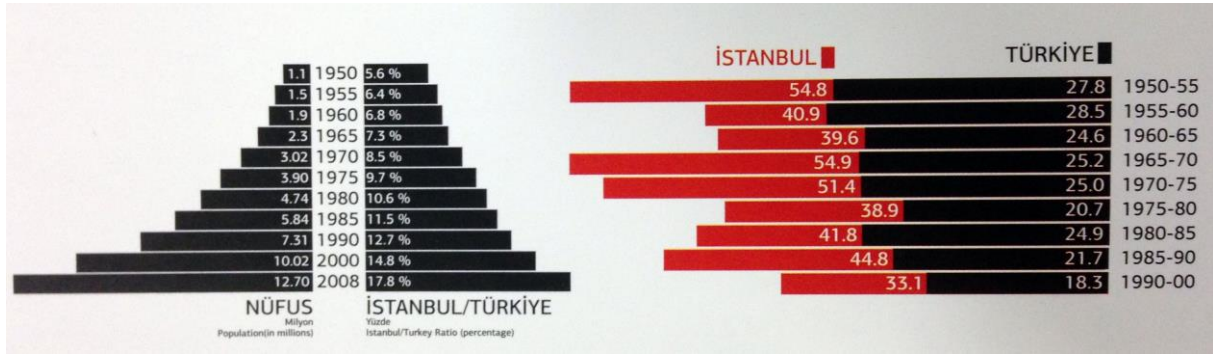
Tüm bu gelişmelerin yanında, kent yoksullarının yanı sıra, kentli orta sınıfta da büyük değişiklikler oluyordu. Işık ve Pınarcıoğlu'nun belirttiğine göre, 1950'li yıllarda başlayan 'yap-satçılık', 1960-1970 döneminde en parlak çağını yaşamaktadır. Bunda, 1965 yılında çıkarılan Kat Mülkiyeti Yasası'nın da payı büyüktür. 1954 yılında Tapu Kanunu'nda yapılan bir düzenlemeyle madde değişikliğine gidilerek bir gayrimenkul üzerinde bulunan ya da yapılacak olan binanın bir katından ya da dairesinden yararlanmak üzere irtifak hakkı kurulması sağlanmıştır. Bu durum, tek parseldeki bina üzerinde birden çok kişinin irtifak hakkı kurmasını sağlayarak o dönemden itibaren "yapsatçılık" olarak tanımlanmış süreç ortaya çıkmıştır. 1965 yılında çıkarılan ve kat ve daire mülkiyetine yasal çerçeve sağlayan Kat Mülkiyeti Kanunu da "yapsatçı"lığı hızlandırmıştır. Yapsatçılık olarak adlandırılan bu eylem, birim başına yüksek maliyetli az sayıda konut yapılması ve piyasa koşullarında konuta talebi olan yüksek gelir gruplarına yönelmesi gibi nedenlerle de konut sorununun çözümünde bir seçenek üretme kapasitesine sahip değildir. (Tekeli, 1982). Bu dönemde kent yoksulu gecekondulaşırken; orta sınıf kentli apartmanlaşmaktadır. Yine bu dönemin en önemli gelişmesi ise gecekondulaşmaya devletin ilk tepkisini vermesi ve 775 sayılı Gecekondu Kanunu'nun çıkarılmasıdır. Tüm bu gelişmeler, dönemin kalkınma planına da yansımıştır.

İki savaş arası döneme denk gelen '30-'50 yıllarında özellikle İstanbul önemli imar değişiklikleri geçirmemiştir.'50 sonrasında ani gelişen kentleşme sürecinde kentsel altyapı sistemi bu değişikliği kaldırabilecek nitelikte değildir. Bu dönemde, bugünde kent üzerinde etkisini görebileceğimiz 'Menderes Operasyonları' olarak adlandırılan kentteki akışkanlığı sağlamaya yönelik müdahaleler gerçekleşmiştir. Karaköy Meydan'ın da yapılan yıkımlar, Barbaros Bulvarı'nın, Vatan ve Millet Caddeleri'nin açılması, Sahil Yolları'nın yapımı yine bu döneme denk gelmektedir.1958 yılındaki ekonomik kriz nedeniyle Sanayileşme ve kentleşmeye aynı oranda kaynak ayırmanın mümkün olmadığını kanıtlanmış ve İstanbul için Menderes İmar Operasyonları'na

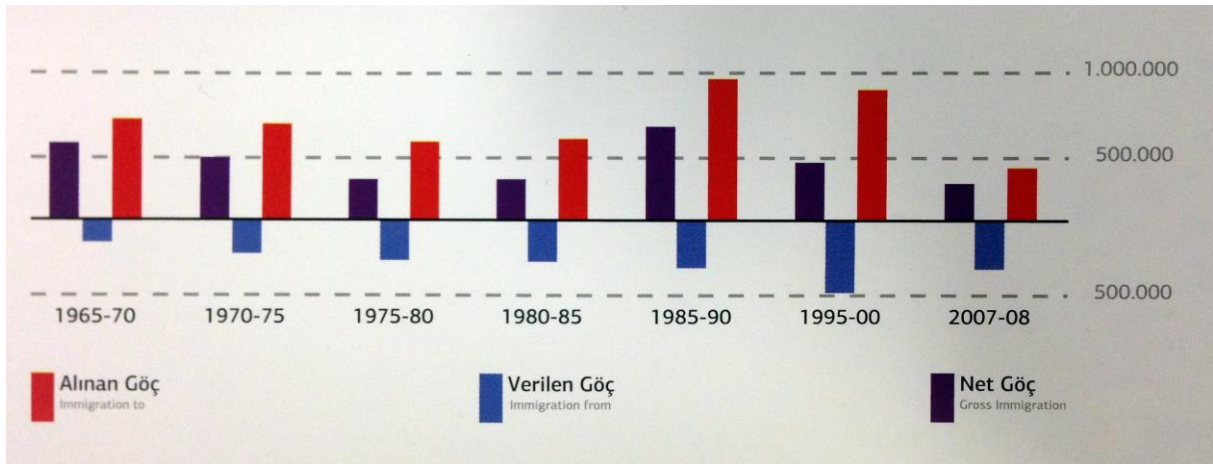
son verilmiştir. Sonraki otuz yıllık süreç içerisinde İstanbul büyük ölçekli imar faaliyetlerine konu olmamıştır.

Şekil 2.1: Önemli Toplumsal Olaylar ve Çıkarılan Kanunlar

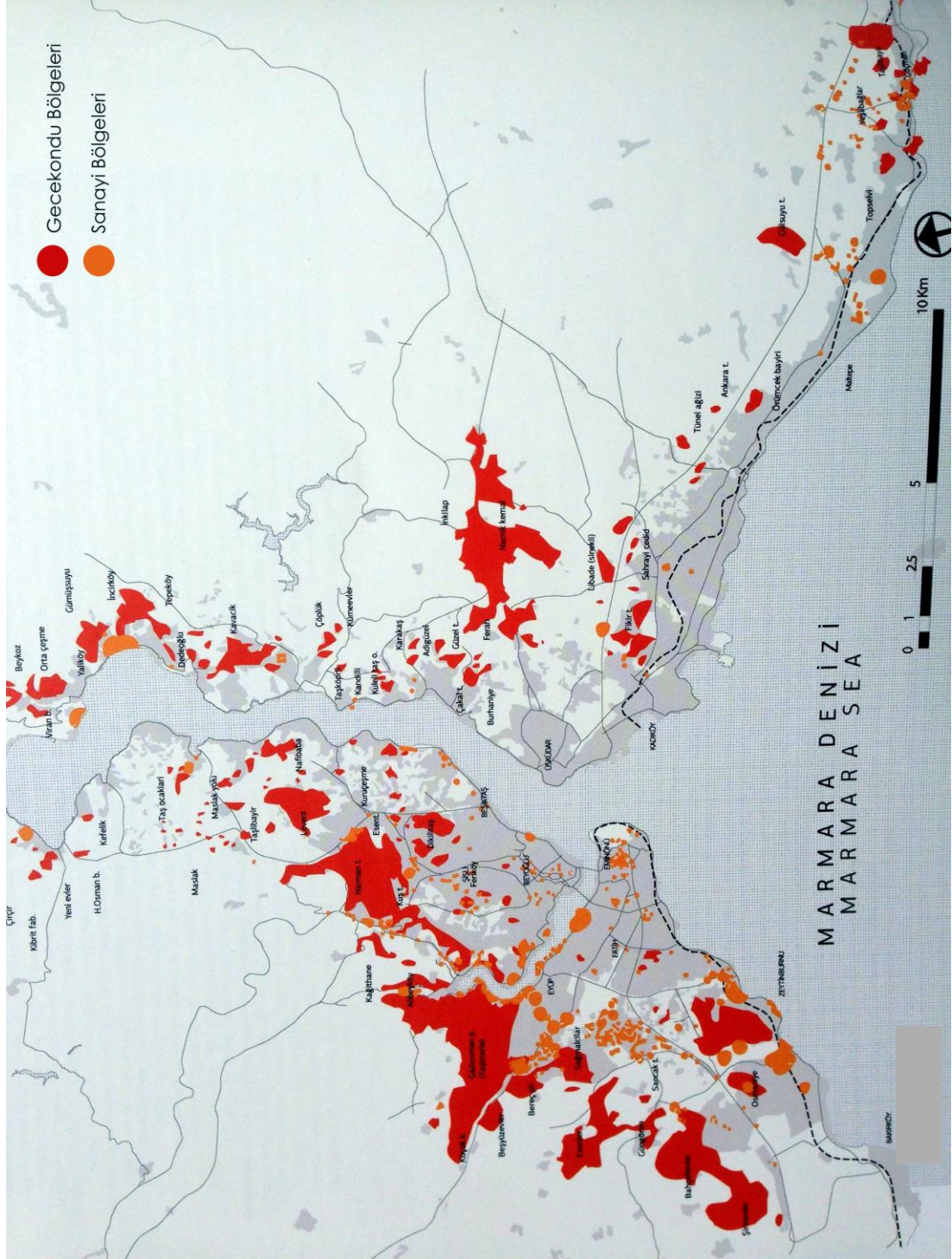

Şekil 2.2: Nüfus Değişimi, İstanbul-Türkiye Karşılaştırması (Korkmaz,2010)

Şekil 2.3: Göç-Sene Oranları (Korkmaz,2010)

Üst yapılaşmadaki sorunların yanında, kente gelen insan yükünü kaldıramayan altyapı sistemleri bir noktadan sonra kentlinin sağlığını tehdit etmeye başlamıştır. 1971 yılında İmar ve İskan Bakanlığı tarafından Doğu Marmara Bölgesi Ön planı hazırlanmıştır. Planda 1980'ler sanayi peyzajı öngörülmüş, bu bölge için yapılacak konut ve kamu yatırımlarını en aza indirmek önerilmiştir. Planlama ölçeğinde 1980 yılında ilk defa İstanbul metropolitenine bölgesel hatta ulusal ölçekte bakılmasının zorunluluğu kabul edilmiş ve kentin planlanması çok boyutlu olarak ele alınmıştır. Planlama öncesi Kentin öz değerlerini yitirmeden potansiyellerinin geliştirilmesi, ülke kalkınmasına uyumlu olarak, büyümesi ve gelişmesi için gerekli fonksiyon ve yapılanmaların düzenlenmesine karar verilmiştir. (Bilgin,2010). Fakat üst ölçekte kalan bu planlama, uygulanması konusunda yetersiz kalmış ve kendi kendine oluşmuş 'gecekondu' dokusu olarak tabir edilen, sanayileşmenin tetiklediği, kent merkezi ve çeperinde olmak üzere kentin farklı yerlerinde bulunan en temel kentsel sorunlardan birine çare olamamıştır. Şekil 2.5'de görüldüğü üzere kentin makroformu bu dönem öncesinde ve devamında kuzeye doğru genişleyerek büyümüştür.

Şekil 2.4: 1970’te İstanbul Gecekondu ve Sanayi bölgeleri (Bilgin,2010)

1970’lerin sonuna gelindiğinde konut politikasının istenildiği gibi çalışmadığının kanıtı, Devlet Planlama Teşkilatı’nın raporunda da belirtilmiştir. “Kamu kesiminin konut yapımında çok yetersiz kalması, arzın talebi karşılayacak düzeyde olmaması ve konut fiyatlarının yüksekliği, özellikle kente yeni göç eden nüfusun barınma gereksiniminin karşılanmasını gecekondulaşmaya bırakmıştır. Büyük kentlerdeki nüfusun yüzde 50’den çoğu gecekonduarda oturmaktadır.” (DPT, 1979).

2.2.4 1983-2013 Dönemi

Sayıları 80'lerin sonuna kadar artan ve çevresinde kendi dokusunu oluşturan sanayi kenti imajı bu dönemde değişikliğe uğramıştır. İstanbul'un "sanayi kenti"nden kendine göre bir tür "küresel kent"e dönüşümü bu zaman aralığına rastlayan Sovyetler Birliği'nin dağılmasının etkisi ile olmuştur. Bu sayede kent, bulunduğu konum itibarıyla eski sosyalist blok ülkelerinin diğer ülkeler ile bağlantı noktası haline gelmiştir. 90'larda sanayisizleşme ve üretici hizmetlerde uzmanlaşma yönündeki süreçler başlamış, beyaz yakalı olarak tabir edilen, uluslararası muhasebe, hukuk, reklam, gayrimenkul ve finans sektörlerinin çoğu İstanbul'da yapılanmıştır. (Korkmaz,2010). Bunun yanında kentte büyük yer tutan ve bu dönemde boşaltılan sanayi yapıları kültür, turizm ve servis sektörü tarafından doldurulmuştur.

Kentsel gelişmeyi tetikleyen bir diğer unsur da yeni altyapı sistemleridir. Altyapıda yapılan müdahaleler başta yollar olmak üzere kentin büyüme ve dönüşüm eğilimlerinin en önemli belirleyicisi olmuştur. İstanbul genelinde büyük araç yolları çevresinde gecekondular dar cepheli apartmanlar ve büro binaları, dağınık sanayi yapıları ya da inşaat halinde mahalleler, az gelişmiş bir yapı kavramı ile ithal edilmiş çağdaş yolla sürekli karşıtlık yaratan dengesiz kent görüntüleri oluşturmaktadır. (Kuban,2011). 80'lerden günümüze kadar gelen süreçte, Dünyadaki gelişmelere paralel olarak, şehrin kentleşme süreçlerinin anahtar sözcükleri Korkmaz'ın (2010) deyimi ile ayrışma ve dışlanma olmuştur. Bu dönemde kentli ve kent mekanları kutuplaşmış, kent yoksullarının ve yeni zenginlerin yaşam, çalışma, rekreasyon, eğitim ve sağlık alanları birbirleri ile hiç karışmayacak şekilde ayrılmıştır. Belediyelerin, gayrimenkul yatırımcılarının ve üst orta sınıfın uzlaşısı ile "Ölü sermaye" olarak görülen yoksul semtlerin, kentsel yenileme ve dönüşüm ile "likit sermaye"ye devşirilmesi bu dönemde başlamıştır. (Korkmaz,2010)

1980 sonrası İstanbul'un kentleşme süreçleri değişir ve farklılaşırken, bu değişim, kenti inşa eden sahiplenen aktörleri de değiştirmiştir. 80 öncesi dönemde, konut, merkezi ve yerel otorite tarafından planlanıp, bundan bağımsız olarak üst-orta sınıf ve kent yoksullarının ihtiyacına cevap verecek şekilde bina-bina yapsatçı müteahhitler ve enformel süreçler tarafından inşa edilmiştir. Bu durumun bir sonucu olarak İstanbul iki farklı tipte anonim doku ile (apartman ve gecekondular) yapılanmıştır. Bu yapım faaliyetini üstlenen aktörler bakımından da keskin ve sınırları net bir ayrım anlamı beraberinde getirmiştir. Şekil 2.6'da gösterilen, 80

sonrası dönemde var olan aktörler (belediye, mimarlar odası, yapsatçılar, kentliler) hızla yerini yeni aktörlere (TOKİ, GYO, büyük müteahhit şirketleri, yapı kooperatifleri, sivil inisiyatifler) bırakmıştır. Bu değişimin bir sonucu olarak, 80lerden bu yana kent bir yandan yerel yönetimler ve gayrimenkul yatırımcılarının temrinlerine, bir diğer yandan da kentli bilincini oluşturacak muhalif sivil inisiyatiflerin çabalarına sahne olmuştur. (Korkmaz,2010)

Farklılaşma ve çeşitlenmenin kullanıldığı ve tüm bu aktörleri bir araya toplayan kamusal alan Avrupa'daki emsalleri olan Londra ve Amsterdam örneklerinin aksine bu çoklu kültürden ayrı tutulmuş ve parçalanmıştır. Bu parçalanma ve çözülme, aktörleri eylemlerine rehberlik edecek, kenti bir bütün olarak algılayacak, adil ve rasyonel bir ilişki zemininden ve kent hukukundan yoksun bırakmıştır. Kopuk ve iletişim yoksunu kent parçaları, kamusal alan yoksunluğu nedeniyle sosyal ve çevresel olarak sürdürülemeyen, bağlamı ile ilişkisiz sağlıklı yerler haline gelmiştir.

Mevcut yasal düzenlemelerin ve kuralların sadece fiziksel dönüşüm amacıyla kullanılması İstanbul'daki kentsel yenileme projelerinin ortak noktası olarak öne çıkmaktadır. Bölgenin kimliğini ve mevcut sosyal dokusunu yok sayan ve salt, tek aktörlü proje yaklaşımı ile yürütülen çalışmaların alan ve çevresinde yaratmış olduğu olumsuz etki akademisyen ve araştırmacılar tarafından sıklıkla dile getirilmektedir. (Şahin,2013) Katılımcı toplum, sürdürülebilir kentleşme, kentsel gelişim kavramları üzerine çalışan Borrup'a göre, yalnızca fiziksel dönüşüme dayanan "büyük projeler" bölgenin kentsel dokusunun yanında sosyal dokusuna zarar verici yeni bir yapının gelişmesine yol açmaktadır. Bu durumda mekânsal ve sosyal niteliği nedeniyle korunmaya çalışılan, yenilenen ya da dönüştürülen bu alanlar, önceki kimliklerinden tamamıyla bağımsız bir yapıya bürünmektedir. Aynı zamanda, bu projeler, dönüşüm bölgeleri içinde zamanla oturmuş ve toplumun farklı sosyal ve ekonomik katmanları arasında kurulmuş olan ilişkiyi ve iletişimi kopararak, bölgenin sadece dış kaynaklara (iş gücü, sermaye, ürün, kültürel üretim ve tüketiciler) bağlı kalmasına sebep olacaktır. (Borrup, 2006) Kültürel miras niteliği taşıyan alanlarda planlanan yenileme çalışmalarının sadece fiziksel dönüşüm düzleminde olamayacağı, bölge içinde yaşayan bireyler ile birlikte çok katmanlı bir bakış açısı ile sosyal, ekonomik, kültürel ve çevresel faktörlerin plana dâhil edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle kentsel yenileme planlarını bir bütün olarak düşünülmesi gerekmektedir.

Uygulama yapılacak alan için bir projeksiyon oluşturarak, kimlikli ve disiplinler arası bir model ile yürütülmesi ayrıca dikkat edilmesi gereken unsurlardandır. Borrup tarafından “toplum geliştirme modeli” olarak tanımlanan bu durum, toplumsal ihtiyaçlara cevap vermek ve ele alınan toplumun yaşam kalitesini geliştirmek adına yapılan projelerin, etkinliklerin ve faaliyetlerin tümü olarak tanımlanabilir (Şahin, 2013).

Tüm bu etkinlik ve faaliyetleri bir bütün, hiyerarşik olarak ayırmaksızın görmek sürecin sağlıklı ilerlemesi açısından çok önemlidir. Bunun da sebebi, çok katmanlı planlama sürecinde alanlara dair tüm göstergelerin birbirleri ile bağımlı şekilde çalışmalarınıdır. Sonuçta bu nitelikteki alanlarda doğru bir yenileme gerçekleştirilmek isteniyorsa bunun tek yolu bağımlı değişkenlerin hepsine eşit mesafede yaklaşarak tümünde gerekli değişikliklere gidilmesidir.

Uluslararası platformda kabul edilmiş, bazılarında Türkiye'nin de imzasının olduğu ve kabul ettiği sırasıyla,

1 Atina Tüzüğü (1931)

2 Lahey Sözleşmesi (1954)

3 Venedik Tüzüğü (1964)

4 UNESCO-Kültürel ve doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi (1972)

5 Avrupa Peyzaj Sözleşmesi (2000)

6 Faro Sözleşmesi (2005) ile sosyal kimliği ile mahalle dokusuna sahip, tarihi ve kültürel nitelikler barındıran, geçmişten, geleceğe dair önemli izler taşıyan alanların “toplum için toplum ile birlikte korunması ve dönüştürülmesi” vurgulanmıştır. Tüm bu sözleşme ve tüzükler ilede kanıtlanmıştır ki, kentteki önemi büyük ve kentsel niteliği yüksek olan bu alanların günümüz koşulları ve teknolojileri ile dönüştürülmeleri ve yenilenmeleri gerekmektedir. Bu sözleşmelerin ve tüzüklerin hukuki olarak bağlayıcılığın yanında bilimsel olarak yol göstericiliği mulaka dikkate alınarak kentsel yenileme alanları için gerekli faydanın sağlanması gerekmektedir. Bu alanda çalışan uzmanların yanısıra sözleşme taraflarından olan devlet birimlerinin ve kontrol mekanizmalarının mutlaka yeni çıkarılan ve mevcut mevzuatlarda bu konu ile ilgili hassasiyetler doğrultusunda hareket etmesi gerekmektedir.

Şekil 2.6: Aktörler

2.3 Yurtdışından bir Kentsel Yenileme Örneği, El-Raval, Barselona

Barselona'nın batısında denize komşu olarak konumlanmış El-Raval Bölgesi (Şekil 2.7), dörtgen adalardan oluşan ızgara sistemin birbirleri arasında açık alanlar yarattığı, kentin Ortaçağ dokusunu oluşturan Ciutat de Vella'nın bir parçasıdır (Lee, 2004). Denize kıyısının olmasının yanında tarihsel süreç boyunca biriktirdiği ve içinde barındırdığı çok çeşitli mimari ve kültürel doku, bu alanı kent ölçeğinde önemli ve özel kılan unsurlardır. Ortaçağdan itibaren yerleşim görmüş El Raval günümüzde Barselona'nın kent merkezi sayılabilecek bir konumunda yer almaktadır.

Bulunduğu stratejik konum itibariyle tarihsel süreç boyunca istilaya uğramış kentte Roma döneminden başlayarak koruma ve kent sınırını belirleme amaçlı surlar yaptırılmıştır. Ticari faaliyetlerin artması ve sanayileşme hareketleri ile kent üzerindeki nüfus baskısı artmış (1800lerde nüfus 115.000 iken 1900lere gelindiğinde nüfus 500.000'e ulaşmıştır) ve kent sur içine sığamaz hale gelmiştir (Gelbke, 2007). 1900'lerde kentin konumu (liman olma durumu) ve Sanayi Devrimi'nin etkisi ile eski kent dokusu içinde en düşük yapılaşma yoğunluğuna sahip olan El Raval, bölgede gelişen sanayi faaliyeti sayesinde 1770-1840 yılları arasında tekstil endüstrisinin aktif olarak çalıştığı ve büyüdüğü bir bölge haline gelmiştir. Bir sanayi kolunun bölgede konumlanması diğer sanayi kollarını da harekete geçirmiş, tekstille beraber; tuğla yapımı, kesimhane ve dericilik gibi kirletici sanayiler de El Raval'da işletilmeye başlanmıştır (Kızıldere, 2009). Endüstrileşmenin artan iş gücü ihtiyacı ile Katalunya'nın diğer bölgelerinden El Raval'a çalışma amaçlı gelen ilk göçmenler, ihtiyaçları doğrultusunda bu alanı aynı zamanda bir konut bölgesi haline getirmiştir. (Bataller, 2003). Bu gelişme, bölgede artan nüfusun kentsel ihtiyaçlarının yanı sıra, özellikle dar alan içinde yaşamanın yarattığı sorunları da beraberinde getirmiştir (Demirtaş, 2006).

Kentleşme ve sanayi baskısı ile 1854 yılında eski kenti çevreleyen Ortaçağ kent duvarları yıkılmış ve kentin gelişilmesi duvar çeperinden devam etmesi sağlanmıştır. Aynı dönemde kentteki yapılaşmanın düzenlenmesi adına yeni bir kent planı (Cerde Planı, 1853) yaptırılmış, yıkılan surlar doğrultusunda, kentin boş alanlara doğru gelişmesi öngörülmüştür. Gerekli kentsel servisleri alamayarak zamanla çöküntü bölgesi haline gelen El Raval'dan ve yoğunlaşmış problemlerinden korunmak ve kaçmak adına, orta sınıf yatırımlarını yeni gelişmekte olan bölgelere kaydırmış ve bu

bölgeden kaçmışlardır (Pareja, 2008, Tapada,2008). Böylelikle bölge homojenize olmuş ve bu alan haricinde yaşama alternatifi olmayan yoksul kesime bırakmıştır. 20. y.y.ın başında değişen Dünya eğilimi doğrultusunda, bölgede endüstrileşme baskısı azalmış olsa da ucuz kira ve yasadışılığa meydan veren yapısı nedeniyle, El Raval kentte hayata yeni başlayacak göçmen gruplar için en çekici yerleşim alanlarından biri olmuştur (Bataller, 2004; Pareja, 2008).

Şekil 2.7: El Raval bölgesi uydu görüntüsü (Google Earth, 2014)

Gelişen ve büyüyen Barselona için 20.y.y. eşiğinde gittikçe merkezi bir konumda yer alan El-Raval bölgesi ciddi bir potansiyel ve aynı zamanda sorun halini almıştır. Kentin duvar çeperinde yer alan ve endüstriyel devrim süresince yüksek işçi bloklarının ve fabrikaların konumlandığı ve 1850’lerde surların yıkılmasıyla beraber, Cerdà’nın bölgeleyerek tasarladığı kent planının parçası olan l’Eixample’in uygulandığı ilk alanlardan biri olan El Raval’ın taşıdığı nitelikleri itibariyle bu noktadan sonra kente kazandırılması kaçınılmazdır. 1980’li yıllarda artan baskı ile söz konusu bölgelerin tüm bu gelişmeler sonucu yenilenmesi ve kentsel ihtiyaçları karşılar hale getirilmesi zorunlu olmuştur. Kent bütününde gerçekleşen, değişim süreci ile birlikte, kent merkezinde kalan alanlara da müdahale edilmiş ve bu sırada El Raval’ın sosyal, ekonomik ve güvenlik problemlerini çözmek, alanı iyileştirmek ve kente dahil etmek için projeler üretilmiştir. Kentin demokratikleşmesi olarak adlandırılan süreçte kentin ihtiyaç duyan belirli bölümlerine odaklanarak yapılmaya başlayan PERI (Localized Planning Projects) Planları, 1985 yılında El Raval bölgesi için de hazırlanmıştır. Bu projelerde, El Raval’ın fiziksel mekânların

iyileştirilmesinin yanında, işsizlik, eğitim ve suç oranlarının azaltılması gibi sosyal boyutlu müdahaleler de bulunulmuştur. Raval için yapılan PERI 1995 yılında yenilenerek, 2000 yılında yeni hali ile tamamlanmıştır (Pareja,2008, Kızıldere, 2009).

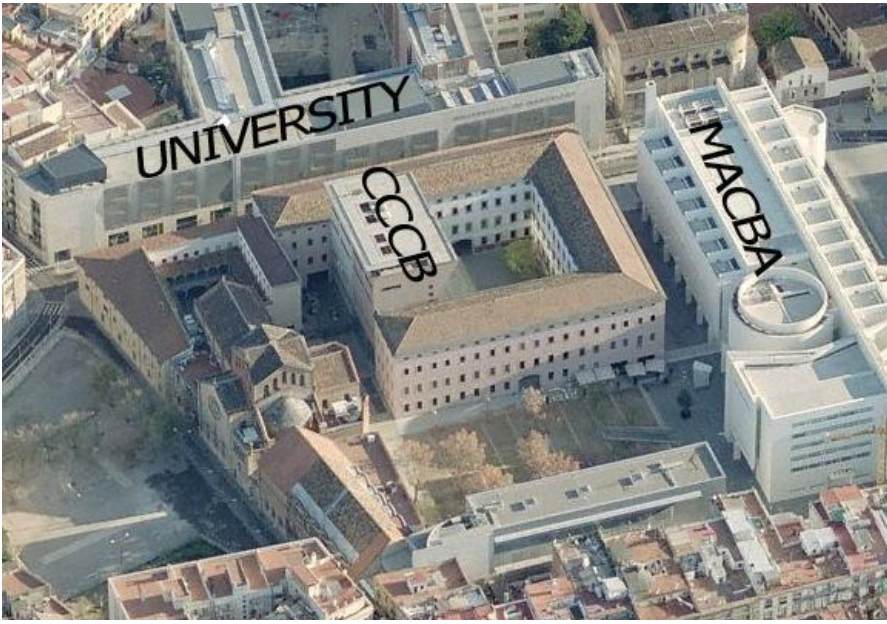
Ana proje yerel yönetim ayağı ile kent konseyi tarafından 1988 yılında uygulamaya başlanmıştır. Uygulamadan sorumlu olacak özel bir örgüt kurulmuş ve projeye dair tüm sorumluluk bu şirkete devredilmiştir. Kent konseyinin kontrolör, özel şirketin uygulamacı ve uzmanların danışmanlık görevi üstlendiği projede 14 senelik bir projeksiyon belirlenerek uygulayıcı firmanın takvim doğrultusunda aşamalı olarak başarı sağlaması amaçlanmıştır. Ekonomi, işsizlik, konut, sosyal psikoloji ve suç gibi pek çok sorunu olan El Raval'da fiziksel mekân tasarlamak ve rehabilite etmek adımımdan sonra, yaşam kalitesini arttırmaya ve sosyal problemleri çözmeye yönelik pek çok proje ve politikalar geliştirilmiştir (Lopez, 2004).

Proje uygulamasının sırasıyla adımları;

1. Konut dokusunda rehabilitasyon ve iyileştirmeler: Kötü durumda olan yapılar tespit edilerek yıkılmış ve bu yapılarda yaşayanlar için, yerel yönetim yeni konutlar inşa etmiştir.
2. Kamusal alan yaratılması: Alanın sıkışık ve girift dokusu nedeniyle proje uygulanana kadar bölgede herhangi bir kamusal alan yoktu. Yıkılması gereken yapıların bulunduğu yere açık alan ihtiyacını karşılama amaçlı “meydan” önerisinde bulunulmuştur. (Rambla meydanının açılması)
3. Sosyal donatı alanlarının yaratılması: Toplum merkezleri, sosyal mekânlar, yaşlılar evi, öğrenci yurtları, kütüphaneler, sağlık merkezleri vb. kurulmuştur.
4. Altyapı sistemlerinin yenilenmesi ve düzenlenmesi: Tüm elektrik, gaz ve su sistemleri yenilenmiş, sıkışık dokuda büyük bir ihtiyaç halini almış Otopark problemi yeraltı otoparkları yoluyla çözülmüştür. (Proje eleştirilerinden biride yapılan yeni otopark sistemine rağmen bölgede ciddi bir trafik ve otopark sorunu bulunmaktadır.)
5. “Toplumsal Rehabilitasyon Birimi” kurulması: PROCIVESA adı verilen bu kuruluş, alanda yaşayan ve dönüşümden en çok etkilenecek, baskı altındaki yoksul ev sahiplerinin maddi anlamda desteklenmesi, topluma yeniden

kazandırılması için gerekli kurs, eğitimin sağlanması amaçlar. (PERI,1983, Lee,2004, Pareja, 2008)

Projede fiziksel dönüşüm ve yenileme bir ön şart iken toplumsal yapının korunması, kent ve kentli kimliğinin bozulmaması ve bölgeye aidiyet hissini artırılması için eşgüdümlü çeşitli sosyal projeler yürütülmüştür. Bu projelerden bazıları olan ve şekil 2.8’de gösterilen MACBA (Çağdaş Sanatlar Müzesi), CCCB Çağdaş Sanatlar Merkezi, Barselona Humanities Üniversitesinin kampüsü ve küçük ölçekli aktivitelerle kültürel bir ağ kurarak, El Raval’a etki etmesi amaçlanmıştır. (Garcia ,Ramon, 2004).

Şekil 2.8: Kentsel Yenileme Projesi kapsamında yapılan yapılar (Url-1)

Kültürel eksenli dönüşümün diğer bir büyük parçası olan Çağdaş Sanatlar Merkezi (CCCB), 1987 yılında İli Ajuntament Barcelona ve halkın desteğiyle hayata geçirilmiştir (Kızıldere, 2009). Araştırma merkezi amacı güden bu yapı, görsel sanat ile birlikte, aktiviteye dayalı olarak tasarlanmış ve pek çok kültürel proje üretilmiştir. 1994 yılında açılan ve 4500 m² alan üzerine kurulu olan CCCB’ de senenin her dönemi, bir birinden farklı nitelikte organizasyonlar düzenlenmektedir. Bunlardan en bilindik olanı yazın yapılan, Sonar Müzik Festivali’dir. 2003 yılında 42 ülkeden, 459 sanatçının katıldığı festivali, 89000 kişi izlemiştir (Garcia, Ramon, 2004).

Kültürel eksenli dönüşüm adı verilen bu süreçte yapılan ilk proje MACBA (Çağdaş Sanatlar Müzesi) projesidir. MACBA’nın yapılmasının bir diğer nedeni aynı sene Barselona’nın olimpiyatlar için seçilmesi olarak gösterilebilir. Raval’ın kuzeyinde

yer alan, yerel yönetim (Planary City Council) ve MACBA vakfının ortaklığında kurulan Çağdaş Sanatlar Müzesi, 1986 yılından mimar Richard Meier tarafından tasarlanmıştır. 1998 yılında göreve gelen müze yöneticisi, Manola Barja Villel, günümüzde kendi adı ile anılan (MACBA Modeli) yöntemi uygulayarak alanında bir hayli başarılı olmuştur. Villel tanımı ile “1970’lerdeki hareket ve akımları yeni konseptlerle birleştiren ve yaratıcı grupları, halkı da çalışmaların içine katarak, halkla müze ilişkisini kurmuş, MACBA’yı klasik bir müze olmanın ötesine geçirmeyi” amaçlamıştır (Kızıldere, 2009). Küreselleşme eleştirisi getirerek, çok sayıda bağımsız, sergi ve sanatçıyı çatısında barındıran MACBA, önünde yer alan performanslar ve günlük aktiviteler için kullanılan kamusal alanı ile birlikte, kente pozitif bir değer katan, yaratıcı ve etkileyici bir kentsel dinamik haline gelmiştir (Garcia, Ramon, 2004).

Raval’ın dönüşümünün sayısal verilerine bakılacak olur ise,

- “10 hektar yeni kamusal alan üretilmiştir.
- 2 yeni park, 26 yeni meydan kullanıma açılmıştır
- 4000 den fazla ağaç dikilmiştir
- 400’ü yeniden bakım olmak üzere toplam 1700 yeni konut kullanıma açılmıştır
- 439 aydınlatma elemanı monte edilmiştir
- 308 caddenin yer döşemeleri tekrar yapılmıştır.
- 6 yeni kültür işlevli yapı açılmıştır
- yeni huzur evi hizmete açılmıştır
- yeni spor merkezi kurulmuştur”. (Url-4)

Fiziksel yenilemelere ek olarak da La Melce adlı kent partisinin konserleri, Ramazan bitiş kutlamaları, Asya Film Festivali’nin kapanışı ve birçok etkinlik El Raval’ da yapılmaktadır. Tüm bu sosyal faaliyetler ve yeni yapılanma, bölge turistlerin ve Barselonalıların ilgisini çekmiş ve alanın kullanım oranını arttırmıştır. (Lopez, 2004).

Tartışmalı ve uzun süreli bir kentsel yenileme projesi olarak değerlendirilebilecek El-Raval bölgesi kentsel yenileme projesi, bölgede yaşayan halkın projeye katılım çabası, kentsel açık alan ve peyzaj kaygıları, sosyal donatı alanları (toplum merkezi,

kütüphane, üniversite birimleri, sağlık merkezi, öğrenci yurdu vb...) geliştirmesi, altyapıya dair çözüm ve öneriler getirmesi gibi sosyal ve çevresel içerikli özellikleri nedeniyle, tez kapsamında yapılan değerlendirmeler sonucu olumlu bir örnek olarak değerlendirilmiştir. Fakat benzer nitelik taşıyan kentsel yenilme alanlarında karşılaşılan soylulaştırma tehlikesi, yerel halkın alana olan aidiyetinin yeni kullanıcılar nedeni ile sorunlu hale gelmesi, hızlı değişen sosyal statüler, projenin günümüzdeki durumunun sorgulanması gerektiği gerçeğini de ortaya çıkarmıştır. Yapılan kentsel müdahalelerin ve alana gelen yeni kullanıcıların, alanın mevcut durumunun iyileştirilmesi için gerekliliği yadsınamaz. Ama sürdürülebilir bir kent parçası ve başarılı bir kentsel yenileme süreci için eski ve yeni dengesinin doğru kurulması gerekmektedir. Bu yüzden sosyal içerik ağırlıklı, nitelikli kentsel mekânlar yaratma çabası, çevrede yaşayanlar için yaşam kalitesinin yükseltilmesi, sivil inisiyatiflerin oluşturulması, yerel yönetim eliyle alanın uzmanlar yardımı ile yenilenmesi El Raval ve günümüz kentsel yenilme uygulamaları için doğru ve yerinde müdahaleler olacaktır.

2.4 Sürdürülebilir Gelişme

Toprak, sağladığı besin, su ve enerji itibariyle, canlı sistemler ve insan hayatı için kritik bir öneme sahiptir. Hızla büyüyen ve kentleşen alanlarda, toprağa talep artmış, araziler çoğunlukla konut, endüstri, ticaret, ulaşım ve altyapı sistemleri için kullanılmış ve artan arazi bedelleri nedeniyle kamusal alan ve yeşil alan ihtiyacı göz ardı edilerek ekonomi ağırlıklı bir toprak kullanımı ön plan çıkmıştır. Kentleşmenin, üzerinde yarattığı baskı nedeniyle eko-sistemi bozulan ve gerekli servisleri yerine getiremeyen doğal çevreler zamanla onarılamayacak derecede tahrip olmuşlardır. Kentsel alanların gelişmesi için gerekli kriterler belirlenirken bir yandan doğal çevre ile uyumlu hale getirilmeye çalışılması mevcut sistemin yeniden düzenlenmesi gerekliliğini doğurmuş ve sürdürülebilir gelişme alternatifleri araştırılmaya başlanmıştır.

İkinci Dünya savaşı sonrasında değişen dünya düzeni ile birlikte, o döneme kadar sanayileşme baskısı ile gelmiş mevcut alışkanlıklar sorgulanmaya başlamıştır. 1950 ve sonrasında, batı dünyasının bütün büyük kentleri fiziksel değişikliklerin yanında temel ekonomik, sosyal değişikliklerde geçirmişlerdir. Bu değişikliklerin en önemli sebeplerinden biri, savaş sonrası süreçte, '70li yılların ortalarına kadar süren ve

düzenli bir ekonomik kalkınma ile birlikte gelen modernleşme hareketidir. (Çahantimur, 2007) Art arda gelen teknolojik gelişmeler ile sanayi gelişmiş ve daha az iş gücü kullanılmaya başlanmıştır. Yeni ekonomik düzen kentsel yapıya da etki etmiş kenti değiştirmiştir.'80lerden günümüze kadar gelen süreçte ise küreselleşmenin etkisi ile toplumsal yapıdaki eşitsizlikleri arttırmış ve kente dair birçok soruna sebep olmuştur. Kentteki doğal ve yapılı çevre bu gelişmelerden negatif yönde etkilenmiş ve yok olmaya yüz tutmuştur. (Recife Deklerasyonu,1996)

Bu durum üzerine, akademik çevrelerin ve sivil toplum örgütlerinin farkındalık yaratma amaçlı ürettiği yayınlar, sosyo-politik bir hareket olarak başlayan çevreci protestolar o döneme kadar gelmiş dünya düzenine karşı bir başkaldırı olarak algılanmıştır. Tüm bu yeni hareketlenmenin sebebi tetikleyici sosyal faktörlerin yanında ekonomik faaliyetlerin baskısı altında ezilmiş ve koşulları iyice kötüleşmiş yapılı ve doğal çevredir. Bu dönemde tam olarak sürdürülebilirlik tanımı ile ortaya çıkmasa da daha yaşanabilir bir çevre ve refah düzeyi yüksek bir toplum için akademilerin, sivil toplum kuruluşlarının ve politik odakların çalışmaları başlamıştır. Sürdürülebilirliğin taraftarlarının çoğu, bu çalışmaları, insan yaşamını belirli bir refah düzeyinde tutmak için gerekli ekolojik koşulların varlığı anlamında değerlendirmiştir (Ciravoğlu,2006) . Bu dönemde doğal kaynakların minimumda kullanılması ile daha fazla insanı kapsayan bir gelişmeyi mümkün kılacak alternatif gelişme modelleri aranmaya başlanmıştır. Küreselleşme ve kentleşmenin negatif etkileri tetikleyici rol oynamış, kaynakların doğru ve etkin kullanımı, kaynak hareketi ile bilgiye ulaşımın kolaylaşması, yetki sınırlarının aşılarak yönetimin gelişmesi ile sürdürülebilirliği desteklemiştir. UNESCO (2002) küreselleşmenin kamusal, özel ve sivil yararlarının arttırılmasını sağlayacak şekilde yönlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Tekeli'ye (1996) göre ise sürdürülebilirlik, toplumsal kalkınma kavramı ile gelişmiş, çevresel boyutun içinde yer alan bir kavramdır. Yazara göre sürdürülebilir kalkınma günün gereksinmelerini gelecek kuşakların kendi gereksinmelerini karşılamasının olanaklarını azaltmadan sağlayan kalkınma biçimidir. Sürdürülebilirlik dar anlamıyla bile ele alınsa kuşaklar arası bir adalet ilkesidir. (Ciravoğlu, 2006).

Sürdürülebilirlik fikrinin özüne bakıldığında, ekoloji merkezli, “bir ekosistemin zaman içinde hemen hiç değişmeden varlığını sürdürebilmesi” anlamına gelmektedir. (Çahantimur, 2007). Sürdürülebilir gelişme kavramının çıkışı ise 1980’li yıllarda

gelişmeci düşünce (developmentalism) ile çevreci düşüncelerin (environmentalism) birleştirilmesi ile ortaya çıkmıştır. Gelişme fikri eklendikten sonra çevreci düşünce kavramı, sadece ekolojik boyutu ile değil sosyal boyutu ile de öne çıkmıştır. Ortaya çıkan düşünceye göre, odakta olan “çevre” yerine “gelişme” kavramıdır ve toplum, nesne olmak yerine çevrenin sürdürülebilir gelişmesini gerçekleştiren bir özne konumunda olmalıdır. Önemli olan toplumun sürdürülebilir gelişmesidir ve bunun bir de çevresel boyutu vardır. (Reboratti,1999). Sürdürülebilir gelişme, yukarıda bahsedilen iki önemli kavramın (çevre ve gelişme) insanları fiziksel özelliği ile ön plan çıkan “sürdürülebilirlik” ve sosyal özelliği ile ön plana çıkan “gelişme” kavramlarının birbirleriyle olan etkileşimleri sonucunda ortaya çıkmıştır. Sürdürülebilir gelişmede bu iki kavramında önemi büyük iken tanımsal olarak bu iki kavramdan çok daha öte ve farklı katmanlı özelliği ile ön plana çıkmıştır.

İlk olarak UN (Birleşmiş Milletler) in yayınladığı (1987) , (Our Common Future adı ile de literatürde geçen, “ortak geleceğimiz” başlığı altında) Brutland raporunda geçen sürdürülebilirlik tanımı, rapordaki hali ile sınırlı doğal kaynaklar içeren belirli bir çevrede, bu çevrede yaşayan mevcut ve gelecek nesillerin yaşamlarına olumsuz müdahalelerden kaçınarak, doğal, sosyal, kültürel ve ekonomik çevreye zarar vermeden yaşamlarını sürdürebilme olarak tanımlanmıştır. (WCED, 1987), (Redclift, Woodgate, 1997), (Sachs, 1997) Bu anlamda, kentsel yoksulluğun ve kötü fiziksel çevrenin gelecek nesilleri tehdit etmesinin önüne geçilmesi, sosyal refah ve ekonomik kalkınmanın sağlanması, sürdürülebilirliğe bağlanmıştır. Rapor; gelecek, sosyal denge ve çevre sorumluluğu kavramlarını içerir ve özellikle gelişmenin çevresel boyutunu vurgular. (Brutland Raporu, Aydın,2005, Çahantimur, 2007) Brundtland Raporu’yla “gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama kabiliyetlerini tehlikeye atmadan bugünün ihtiyaçlarını karşılayan gelişim” olarak tanımlanması ile ilk kez gelecek vizyonu ön plana koyulmuştur (Ciravoğlu,2006) . Bu da zaman boyutu ile birlikte toplumsal gelişme ve kültürel süreçler, sosyal sorumluluk düşüncelerini tekrar gündeme getirmiştir (Türker,2011). 1980’li yıllardan günümüze “birey sürdürülebilirliği” veya “sürdürülebilir gelişme” fikri, ekonomik, sosyal ve çevresel alanların bütünleşmesi ile ilişkilendirilmiştir. (Durmuş,2009) UNESCO-MOST toplantısında sürdürülebilirlik, toplum ve doğa arasında sosyal olarak şekillenen ilişkilerin uzun vadede yaşamasının sağlanabilmesi, olarak tanımlanmıştır.(UNESCO,1996) Bir diğer deyiş ile sürdürülebilirlik, sağlıklı

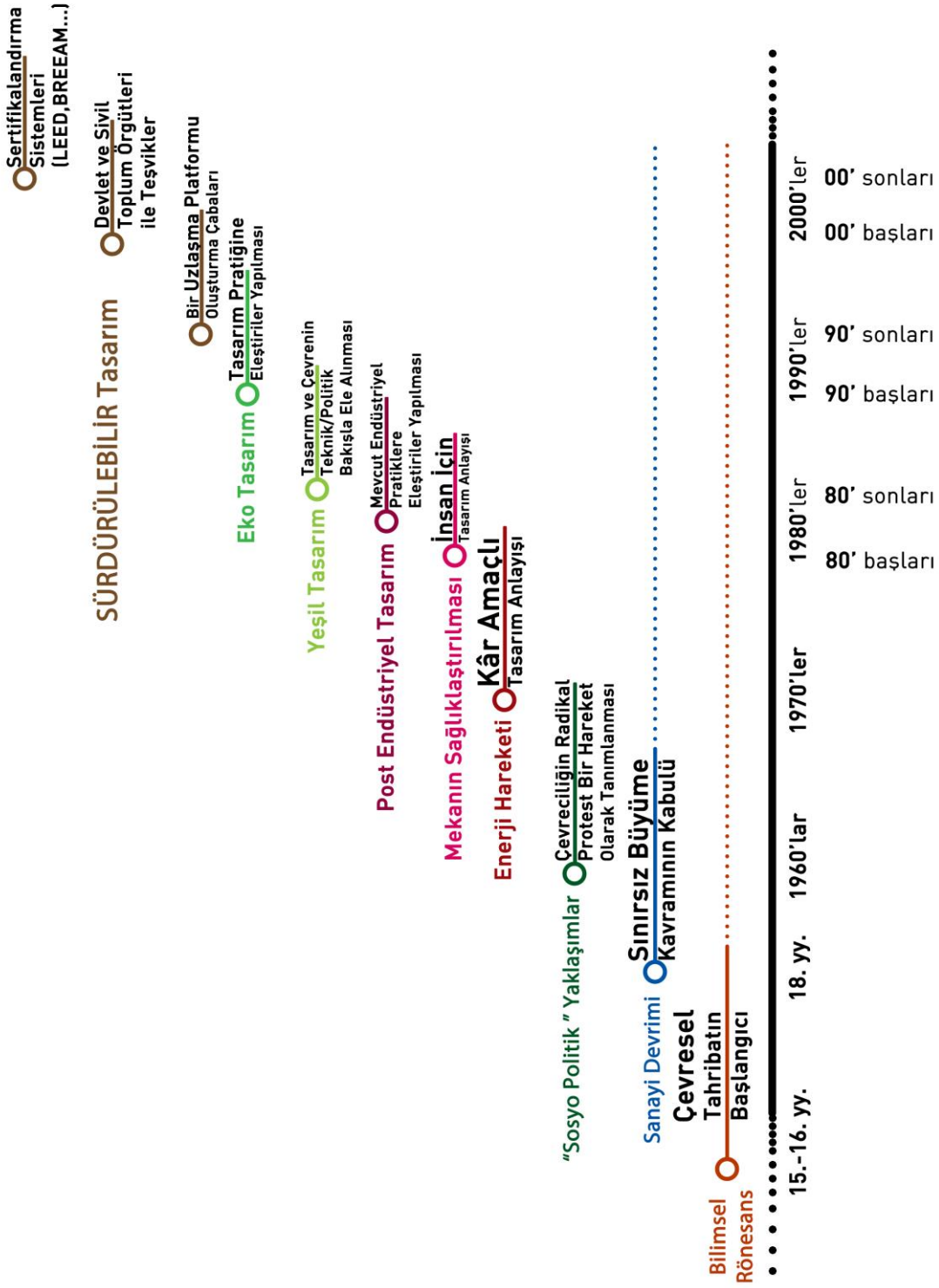
bir varoluş için, her bir parçanın ihtiyacının sürekli akışını sağlayacak bir sistemin kapasitesi olarak tanımlanabilir (Ciravoğlu, 2006).

Brutland raporu sonrasında birçok araştırmacı tarafından çalışılmış sürdürülebilirlik kavramının ortak noktası sürdürülebilirlik sürecinin karmaşıklığı ve tek bir kavramsal açılımla çözülemeyeceğidir. Redclift, Woodgate, Sachs'a (1997) göre gelecek nesillerin şimdiki nesillerle aynı nitelikleri taşımasının mümkün değildir ve kültür, toplum, yer gibi bağlamsal olarak "oraya" özel olan nitelikler doğrultusunda sürdürülebilir gelişme ile ilgili kararlar alınabilir. 20. UIA Kongresinde (1999), katılımcı ülkelerin oybirliği ile kabul edilen ve her yönü ile bütün bir süreç ifade eden; " sürdürülebilirlik; yerel, bilgilendirilmiş, katılımcı, denge arayan bir süreç olup, adil bir ekolojik bölge içinde, toprakları ötesine ya da geleceğe hiçbir problem ihraç etmeden çalışmaktır " tanımıdır. Sürdürülebilir gelişmede bu süreci tarifleyen gelişme biçimidir (Çahantimur, 2007). Aynı kökenden temellenen süreç içerisinde çıkmış bir diğer tanım ise "Gelecek İçin Forum" (2000) sırasında tutulan raporda belirtilen " insanların potansiyellerini anlayarak dünyanın yaşam kaynağı sistemlerini koruyan ve kuvvetlendiren bir şekilde yaşam kalitelerini yükseltmelerine olanak veren dinamik bir süreç" tanımıdır.

Sürdürülebilirlik, gelişmiş bir çevrenin hedeflerine ulaşmaya yönelen, küresel politik alanda şekillenen bir kavram olup, gerçekleştirilmesi gereken bir koşuldur. Sürdürülebilirliğin, "insanın da içinde bulunduğu ekosistemin sürdürülebilirliği" kapsamında olduğu anımsanmalıdır. (Ciravoğlu,2006) Dünya Bankası (1992), sürdürülebilir gelişmeyi, "olabilecek en üst seviyedeki gelişme" olarak tanımlamış ve yaşanan kent parçasında kaynak kullanımının ve katı atıklarının azalması, yaşanılabilirliğinin ve yaşam kalitesinin arttırılması hedefine odaklanan bir yerleşim düşüncesi vurgusunda bulunmuştur. İdeal bir kentsel gelişmenin sürdürülebilirlik bileşenlerini sağlamadan mümkün olamayacağını hemen hemen tüm ulusal ve uluslararası çevreler tarafından kabul edilmiştir.

2.4.1 Sürdürülebilirlik bileşenleri

Kabul edilen sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir gelişme kavramlarının ortak noktası çevresel, sosyal ve ekonomik boyutun vurgulanmasıdır. Bir bütün olarak ele alınmasının yanında tek tek incelenmesi ve iyileştirilmesi gereken bu konular sürdürülebilirliğin bileşenleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 2.9: Sürdürülebilirliğin süreci ve ürettiği akımlar (Ciravoğlu, 2006'dan eklemeler ile birlikte yeniden şemalaştırılmıştır.)

Becker ve arkadaşlarına göre (1999) sürdürülebilir gelişmenin üç temel kategorisi bulunur;

1) Ekonomik süreçler: Malzemenin üretim özellikleri ve tüketim alışkanlıkları ile ilgilidir.

2) Sosyal süreçler: Sosyo-kültürel yapıya dair tüm özellikler; sosyal hiyerarşi , yaşam biçimleri ve değer yargıları vb.. bu süreçler ekonomik süreçleri ilişkili olarak biçimlendirir,

3) Karar verme süreci ve kurumsal düzenlemeler: Siyasi ve politik boyutunda devreye girdiği bu süreç, karar verme, katılım, duyarlılık ve konu ile ilgili yaklaşım stratejilerinin yürütülmesi yapılan kurumsal düzenlemelerle içerir. (Çahantimur, 2007)

Sachs (1999) da, sürdürülebilirliğin çok katmanlı dokusuna vurgu yaparak, gelişmenin çok boyutlu ve açık uçlu bir süreç olduğu, sağlıklı ve gerçekten sürdürülebilir bir gelişme için, sürdürülebilirlik bileşenlerinin her boyutta var olması gerektiğini ifade eder. Sachs'a göre sürdürülebilir gelişme özellikleri:

- Sosyal sürdürülebilirlik ve onun sonucu olan kültürel sürdürülebilirlik,
- Çevresel ve bölgesel sürdürülebilirliklerle tamamlanan ekolojik sürdürülebilirlik
(doğanın sermayesinin korunması) ,
- Her alandaki niceliksel ve niteliksel ilerlemenin sürekli ve sosyal açıdan tarafsız olmasını sağlamak üzere, her türlü ekonomik sistemin (kurumlar, yaklaşımlar ve kurallar) verimliliğinin sağlanması olarak en genel anlamıyla tanımlanabilecek olan ekonomik sürdürülebilirlik,
- Tatmin edici bir ulusal ve uluslararası yönetim çerçevesi sağlayan politik sürdürülebilirliktir. (Çahantimur, 2007)

Akademik çevreler ve sivil toplum örgütleri tarafından yapılan çalışma ve araştırmalar ortaya koymuştur ki sosyal sürdürülebilirlik ekolojik sürdürülebilirlik için bir ön şart iken, ekonomik sürdürülebilirlik ekolojik ve sosyal sürdürülebilirliğin sağlanması için çok önemli bir gerekliliktir. (Ciravoğlu, 2006) Sürdürülebilir gelişmeyi doğru tanımlayabilmek için bir “yer” in, çevresel koşulları, sosyal dokusu ve ekonomik gelişmesi iyi analiz edilmeli ve tanımlanmalıdır. Sürdürülebilir gelişme ve bileşenlerini destekleyen ve izlenen gelişmenin tam anlamıyla sürdürülebilir olmasını ancak doğru tanımla ile sağlanabilir. İyice bulanıklaşmış olan kavramsal

çerçeve de bakıldığında günümüzde sürdürülebilirlik tasarım, eko-tasarım, yeşil tasarım birbiri ile aynı ya da birbirleri yerine kullanılmaktadır. Fakat çıkış anlamına bakıldığı takdirde eko-tasarım kavramı ürün temelli oluşturulurken sürdürülebilirlik kavramı sistem temelli bir yaklaşım olup konuya daha geniş çerçeveden bakılması gerektiğini vurgular. Birbirinin devamı niteliğinde, birbirinden farklı kavramlar üreten sürdürülebilirlik aynı anda birden çok kavramı bünyesinde taşır. Kronolojik olarak Şekil 2.9’da sıralanan bu kavramlar, o dönemde önemli toplumsal olayların etkisi ile ortaya çıkmıştır.

2.4.1.1 Çevresel-Ekolojik sürdürülebilirlik

Çevresel sürdürülebilirlik, doğal kaynakları korumaya yönelik kararlar vermeyi, o kararların uygulanmasını ve bunun yanında insan hayatını destekleyecek çevresel kapasiteyi muhafaza etmeyi amaçlar. (EPA,2013) Çevresel sürdürülebilirlik sadece üretilen atık miktarının azlatılması yada daha az enerji kullanımı değil aynı zamanda sürdürülebilir bir gelecek ve gelişme süreci için gerekli kaygıların duyulmasını ve o doğrultuda eylem planları yapılmasını içerir. İnsan ve yapılı çevrenin üzerindeki etkisi sebebiyle günümüzde büyük önem taşıyan çevresel sürdürülebilirlik kavramı “dünyanın doğal sermayesinin korunmasını ve sürdürülmesini” amaçlar (Çahantimur,2007, Mitlin,1996 Satterthwaite,1996)

“Doğal Sermaye” kavramı Mitlin ve Satterthwaite (1996) tarafından şu başlıklar ile açıklanmaktadır:

- 1) Yenilenemeyen kaynakların kısıtlı stoğu ,
- 2) Yerel ve küresel ekosistemlerin çözünebilir atıkları çözmek ve emmek için yenilenemeyen ve kısıtlı olan doğal kapasiteleri ,
- 3) Yenilenebilir kaynakları sürdürülebilir seviyelerde tutabilmek için ekosistemlerin sınırlı kapasiteleri.

Çevresel-ekolojik sürdürülebilirlik, yenilenebilir kaynaklar için, yenileme hızı ile doğru orantılı bir tüketim alışkanlığı geliştirilmesi, yenilenemeyen kaynaklar için ise yenilenebilir kaynaklar ile yerini doldurabilecek dengeli bir tüketim hızı geliştirilmesi ile sağlanır. Çevresel niteliklerin (hava , su ve toprak kalitesi insan, hayvan ve bitki yaşamları) gerekli ve yeterli standartlarda kalabilmesi için bu şartlar

yerine getirilmesi gerekmektedir (Buckingham, Hatfield,1996 ,Elliott,1994, Gilbert, Stevenson, Pugh,1996).

Araştırmacıların da savunduğu ve içerdiği anlam bütünlüğü ile çevresel-ekolojik sürdürülebilirliğe daha geniş bir perspektiften ve büyük ölçekte bakmak gerekmektedir. Castells (2000) çevrenin ve kentlerdeki yaşam kalitesinin hızla bozulmasına engel olacak nitelikteki eylemlerin önemini vurgular. Çevrenin bozulması ile doğru orantılı olarak mekanlar kimliksizleşir ve anlamsızlaşır bu da bağlamın yok olmasına sebep olur. (Castells, 2000) Ekonomik süreçler ile çevrenin birbir ilişkilidir ve çevresel-ekolojik sürdürülebilirlik ancak gelişmeye yönelik tüm ekonomik stratejilerin sistematik bir şekilde ekolojik bir filtreden geçirilmesi ile sağlanabilir. “Ekolojik filtreleme” herhangi bir yatırımdan önce ciddi bir maliyet-kar analizi yapılması ve çevreye etkilerinin hesaplanması anlamında kullanılmaktadır (Çahantimur,2007,Castells,2000).

2.4.1.2 Sosyal ve Kültürel sürdürülebilirlik

Sosyal sürdürülebilirlik, “toplumsal koşulların insan ihtiyaçlarının karşılayacak ve çevresel sürdürülebilirliğin sağlanmasına destek olacak şekilde geliştirilerek, günümüz ve gelecek nesillerin doğal kaynakların verimli kullanılması konusunda bilinçlendirilmesi ” dir. (Çahantimur, 2007). Sosyal sürdürülebilir gelişme, toplumun ortak hedeflere ulaşmak için birbirine yardımcı olmasını ve bir bütün halinde çalışmasını sağlayan, aynı zamanda bireylerin sağlık, barınma, beslenme, kültürel ifade gibi günlük ihtiyaçlarını karşılayabilen gelişmedir (Buckingham, Hatfield, 1996), (Elliott, 1994), (Gilbert, Stevenson, 1996), (Pugh, 1996) (Çahantimur, 2007). Gelişmenin sosyal olarak sürdürülebilir olabilmesi için; toplumsal yapı, sosyal ilişkiler, gelenekler ve değerlere(yer’e ait kültürel bağlamsal tüm özellikler) uygun olması gerektiğini belirtmektedir. Brutland raporu başta olmak üzere diğer tüm kaynaklarda da vurgusu yapılan sürdürülebilirliğin “gelecek nesil” boyutu sosyal sürdürülebilir gelişme ile ilgilidir.

Sosyal anlamda sürdürülebilir bir toplumun adaletli, eşitlikçi olması gerekliliği ve demokrasinin değerlerinin esas alması gerekmektedir (Sachs, 1999). Buradaki demokrasi tanımı, tüm insan haklarının (politik, sivil, ekonomik, sosyal ve kültürel) o toplumda yaşayan tüm insanlara mal edilmesi anlamındadır (Sachs,1999, Çahantimur, 2007).Toplumsal gelişme üzerine çalışan Goulet (1995), çevre bilinci olmadan sosyal gelişmenin, bunun tersi olarak da, sosyal gelişme olmadan çevre

bilinci geliştirilmesinin mümkün olmadığını savunur. Bu da çevrenin korunması ve sürdürülebilmesi noktasında sosyal bilincin geliştirilmesi ve artırılmasının ne kadar önemli olduğunu göstergesidir. Sosyal bilinç ve toplum boyutu ile bakıldığında sürdürülebilirlik düşüncesinde mimarlığın yeri üzerine yeni ve farklı yaklaşımların ihtiyacı göze çarpmaktadır. Çünkü çevreye dair ihtiyaç duyulan, köklü bir değişiklik yapılmak isteniyorsa bu ancak bu çevreyi kullanan kişilerin sürdürülemez tüketim alışkanlıklarının değiştirilmesine bağlıdır. Yani fiziksel mekanların, yapıların, mahallelerin ve kentlerin çevreci ve ekolojik öncelikli nitelikler kazanması büyük ölçüde bu mekanları kullanan kişilerin bu fikirleri sahiplenmesi ile ilişkilidir. (Ciravoğlu, 2006)

Günümüze kadar yapılan, çevresel-ekolojik sürdürülebilirliğin tartışıldığı toplantılarda en önemli başlıklardan biri sosyal sürdürülebilirlik olmuştur. Bir çok toplantı ve kongrede üzerinde durulan, çevre bilinci ile sosyal gelişme arasındaki etkileşim İstanbul Habitat II kongresinin de önemli tartışma konularından biri olmuştur. Bu kongrede Satterthwaite asıl üzerinde durulması gereken konunun “sürdürülebilir kentler” değil, “sürdürülebilir üretim ve tüketim kalıpları ” olduğunu ifade etmiştir. “Sürdürülebilir üretim ve tüketim kalıpları” vurgusu toplumsal davranış biçimlerini ifade eder ve insan davranış biçiminin değiştirilmediği müddetçe sürdürülebilir kentsel alanlara ulaşmanın pek mümkün olmadığını açıklar. Toplantı sonucunda çıkan en önemli nokta, “sosyal yapılarda önemli dönüşümlerin ve güç dağılımının sorgulanmasının sürdürülebilir gelişmenin ön şartları olarak öne çıkması”dır. (Çahantimur,2007).

Bu düşünce ICLEI'nin (2002) hazırladığı raporda da desteklenmiştir. “Tüketim artışını bir başarı olarak gören kültürel normlar, yenilenemeyen kaynakları olan ve artan nüfuslu bir dünyada sürdürülebilir olamaz”. Bunun en temel göstergesi, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin, ekonomilerinin dayalı olduğu giderek artan üretim ve tüketim alışkanlıklarını karşılayabilmek için az gelişmiş ülkelerdeki ucuz iş gücüne ve kaynaklara el koymasıdır. Bu durum küresel eşitsizlikleri, adaletsiz gelir dağılımını ve bütün bunların yanında çevresel bozulmayı derinleştirmektedir. (Çahantimur, 2007). Bu durumun önüne geçebilmek için ekonomi ve politikanın doğrudan bağımlı ilişkisinin, sosyal kurumlar üzerindeki etkisini, kontrol edilebilir ve doğru bir biçimde kurulması gerekir.

Sosyal sürdürülebilirliği, Redclift (1996,1997) bireyler ile doğal, ekonomik ve politik çevreleri düzenleyen sosyal kurumlar arasındaki bağların sürdürülmesi anlamında inceler. Redclift'e göre sürdürülebilirliğin gereklilikleri, doğal ve yapılı çevre tarafından olduğu kadar sosyo-kültürel yapı (kültürel ve tarihsel özellikler), tarafından da belirlendiği dikkate alınmalıdır. Bu noktada sosyal sürdürülebilirliğin "kültürel" boyutu önem kazanmaktadır. Kültürün gelişmesi insanın öğrenme ve öğrendiği bilgileri gelecek nesillere başarılı bir şekilde aktarma kapasitesine bağlıdır. Kültürlerde uyum ve değişiklik ekolojik ve çevresel değişiklikler ile birlikte görülür (Britannica , 1990). Darlow (1996), kültürün bir yaşam biçimi olarak kabulü ile çevre üzerindeki etkisinin yadsınamaz olduğunu savunur. Bu yüzden "yerel otoriteler tarafından uygulanan kültürel politikalar" ın, insanların yaşam biçimlerini etkileyerek, sürdürülebilir gelişmenin sağlanmasına katkı sağlayacağını söyler.

Sürdürülebilir gelişmenin sağlanmasında en önemli gerekliliklerden biri olarak görülen yerel otoritelerin güçlendirilmesi ve bu yönetimlerin toplum için uygulayacağı kültürel politikalar ile, "kültür" ün gelecek nesillere aktarılacak istenen yanlarının korunup geliştirilmesi sağlanabilir. Bu değerleri Fudge ve Nyström (1999) ; 1) kültürel miras; tarihi kentsel bölgelerin doğal ve mimari yapısı ve günümüzün değerli mimarlık örneklerini içeren değerler 2) kültürel yaşam; kentteki günlük yaşam; ev, iş ve okullarda geçen, aile yaşamı ve gelenekleri, toplum yaşamının kent merkezlerinde, komşuluklarda, çeşitli organizasyon ve demokratik yaşamda paylaşılması olarak özetlenebilecek olan değerler, 3) kültürel etkinlikler; resim, müzik, tiyatro, sinema, tasarım, zanaat, festivaller ve spor etkinlikleri gibi birey ve toplumların kültürel üretimlerini içeren değerler olarak sıralamıştır (Çahantimur, 2007).

Sürdürülebilir gelişmenin, bileşenlerinden biri olan sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik, tez kapsamında çalışma alanına dair insanı ve yerel dokunun önemini vurgulama amacı ile açıklanmıştır. Bir "yer" e ait sosyal kimlik, o alana dair getirilecek tüm öneriler için önemli bir veri oluşturmaktadır.

2.4.1.3 Ekonomik sürdürülebilirlik

Ekonomik sürdürülebilirlik, ekonomik kalkınma ve gelişmenin, çevresel (ekolojik duyarlılık geliştiren) ve sosyal (toplumsal yapı ve kimliği destekleyen) sürdürülebilirliği hedefleyen, onları uygun finansal kaynaklar yardımı ile desteklediği gelişmedir. Bu nitelikteki bir ekonomik gelişme süreci, "gelecek

nesillere” taşıyabilecekleri nitelikte maddi yükümlülükler bırakılmasını ve gelecek nesillerin bu doğrultuda kalkınmayı destekleyici hareket etmesini sağlayacaktır. Toplumsal kalkınmanın ana hedef olarak belirlendiği ekonomik sürdürülebilirlik kavramı, geliştirilecek kent parçasının tüm sürdürülebilirlik bileşenleri ile ele alınması ve bağlamı ile ilişkili olarak bütüncül bir gelişmeyi hedefler. Kentler için ekonomik sürdürülebilirlik,ellerindeki kaynakların arttırılması ve maddi kazanç sağlayabilme becerisidir (Castells, 2000). Çok uzun süredir aynı devam eden dünya düzeni, görünebilen gelecekte de değişmeksizin süreceğinden, kentlerdeki ekonomik sürdürülebilirlik maddi kazanç sağlamanın yanında “kent verimliliğinin arttırılması,istihdam sağlanması ve rekabet edilebilir ekonomik çevreler yaratılması” hedeflenmektedir (Çahantimur, 2006). Günümüz koşulları düşünüldüğünde ekonomik olarak iyileşmenin ancak nitelikli insan kaynağı üretebilmeye ve çevre için artı değer yaratma yeteneğine sahip insan yetiştirmeye bağlı olduğu için ekonomik olarak sürdürülebilir olmanın direk olarak sosyal durumla ilişkili olduğu kanıtlanmıştır. Birbiri ile tamamen bağlantılı olan ekonomi ve iş gücü kavramları buldukları “yer” ve çevre ile olan ilişkileri ile de ön plana çıkmaktadırlar. Ekonomik büyüme sırasında, çevreye verilen zararın kaçınılmaz olduğu uzmanlar tarafından vurgulanırken bir yandan da ekonomik düzen ve çevre ilişkisi ile ilgili olarak alternatif yöntemler ve bu durumda çevre için iyileştirmeler araştırılmıştır. Sürdürülebilir gelişme bileşenlerinin ilişkileri düşünüldüğünde, çevresel yaklaşımların sosyal ve ekonomik yaklaşımlara bağlanması doğrultusundaki düşünceler giderek artmış, kentlerin daha üretken, kararlı ve yenilikçi ekonomileri desteklemeye devam etmeleri, ancak bunu verimli ve doğru kaynak kullanımı ile gerçekleştirmeleri sürdürülebilir kentsel gelişme hedeflerinden biri olarak belirlenmiştir. (WHO,1992), (Çahantimur, 2006). Sürdürülebilirlik fikrinin çıkışından itibaren birbiri ile çeliştiği düşünülen çevre ve ekonomik gelişme kavramlarının, toplumsal kalkınmayı temel alacak şekilde birlikte nasıl yürütülebileceği düşünülmüştür. Sonuç olarak, sürdürülebilir gelişmenin temelini oluşturan bu düşünce “kentlerin yaşam standartlarını geliştirip mevcut doğal kapasitelerini koruyarak gelişmeleri ve doğal kaynakları tüketmeyen, gelecek kuşakların da gereksinmelerini karşılayabilme olanaklarını ellerinden almayan, ekonomi ile ekosistem arasındaki dengeyi koruyan, ekolojik açıdan sürdürülebilir nitelikte olan ekonomik gelişme” olarak tanımlanmıştır. (Buckingham-Hatfield, Evans, 1994, Elliott 1994)

Günümüzde bir “yer”in gelişmesi için ilk akla gelen kavram olan finans ve ekonomi, sürdürülebilirlik kavramı sayesinde daha derinlikli olarak ele alınmış, aynı şekilde çevresel olarak iyileştirilmek istenen bir alanın, ekonomik olarak kendini döndüremediği takdirde uzun ömürlü olmayacağı ve korunamayacağı görülmüştür. Birbirini besleyen bu kavramlar çalışmanın ana eksenini oluşturan kentsel yenileme alanları içinde büyük önem taşımaktadır. Bu nitelikteki alanların en büyük sorunlarından birini oluşturan ekonomik yetersizlikler alanın kendi kendini yenileyememesine ve kentsel beslenmeden uzak kalarak köhnesine sebep olmuştur. Bu yüzden kentsel yenileme alanlarında sosyal ve çevresel sürdürülebilir gelişme alternatifleri aranırken bir yandan da alanın ekonomisi düşünülerek geliştirilmeye çalışılmıştır.

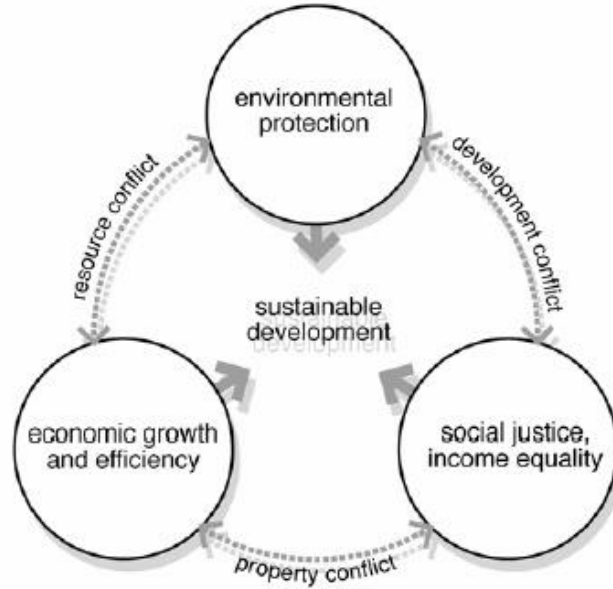
2.4.2 Sürdürülebilir gelişmenin değerlendirilmesi ve ölçülmesi

Günümüzde “sürdürülebilirlik” bir birinden farklı birçok alanda karşımıza çıkan ve araştırma alanları içinde ana hedef olarak belirlenmiş bir kavram olarak öne çıkmaktadır. Bunun sebebi çok boyutlu bir yapıya sahip olmasının yanında toplumsal gelişme ve kalkınma için gerekli tüm bileşenleri içinde barındırmasıdır. Çıkışından itibaren farklı alanlardan gelen birçok uzman ve akademisyen tarafından araştırılan bu kavramın literatürde birbiri ile ilişkili olduğu kadar farklı boyutu ile ele alınmış tanımları da bulunmaktadır. Çalışma kapsamında, kullanılan sürdürülebilir gelişme modeline temel oluşturan sürdürülebilirlik yaklaşımları ele alınacaktır.

- **Sürdürülebilir Gelişme Üçgeni (Triangle of conflicting goals in planning)**

Campbell (1996), sürdürülebilir gelişmeyi sosyo-ekonomik adalet, ekonomik büyüme ve verimlilik ve çevre korumayı içeren bir üçgen (şekil 2.10) ile analiz eder. Bu yaklaşımda üçgenin her bir köşesini oluşturan ana bileşenler arasında bir bağlantı kurulmuş ve üç bileşenin birbiri ile çelişmeyecek şekilde geliştirilmesi durumunda, üçgenin ağırlık merkezine yerleştirilen sürdürülebilir gelişmenin yakalanabileceği vurgulanmıştır. Bu yaklaşım, sürdürülebilir gelişme için diğer yaklaşımlara göre daha yaygın olarak kabul edilmiş kavramsal model bir modeldir. Model temelde, üç açıklanan öge (Ekonomi, ekoloji ve Öz sermaye) arasındaki ilişkiyi gösterir ve sürdürülebilir gelişme hedefine ulaşabilmek için gerekli eş zamanlı olarak dikkate alınması gereken gelişmeleri tanımlar. Bu modelin en önemli özelliği ve model içinde dikkat edilmesi gereken nokta, bileşen çiftleri arasındaki çelişkili alanların tanımlanmasıdır.

Grafikte, mülkiyet çatışması; ekonomik gelişme ve sosyal adalet arasındaki mülkün-arsanın kullanımı ile ilgili rekabeti, kaynak çatışması; çevrenin korunması ile ekonomik gelişme arasındaki rekabeti, gelişme çatışması ise sosyal adalet ve çevrenin korunması arasındaki rekabeti göstermektedir. Karşılıklı olarak birbirine doğrudan bağlı bu bileşenler kapitalist düzen, sermaye büyümesi ve özel mülkiyet gibi kavramları ortaya çıkararak, sürdürülebilirlik ile ilgili düşünürken bu kavramların yol açtığı çıkmazları da çözümlenmeyi amaçlar.

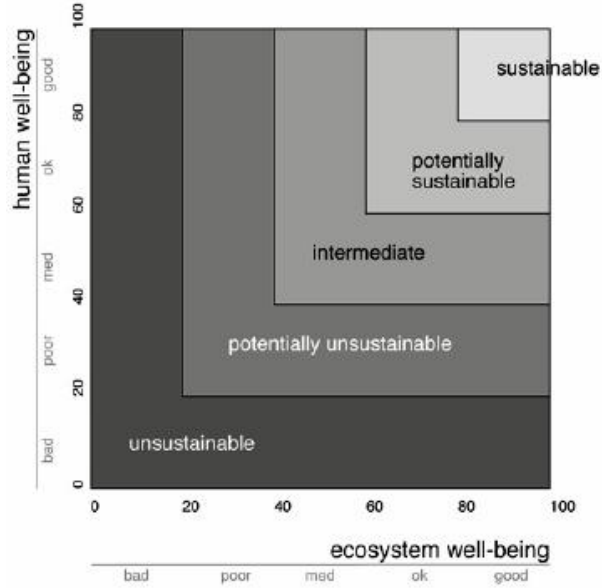

Şekil 2.10: Sürdürülebilir Gelişme Üçgeni (Campbell, 1996, Licon, 2004)

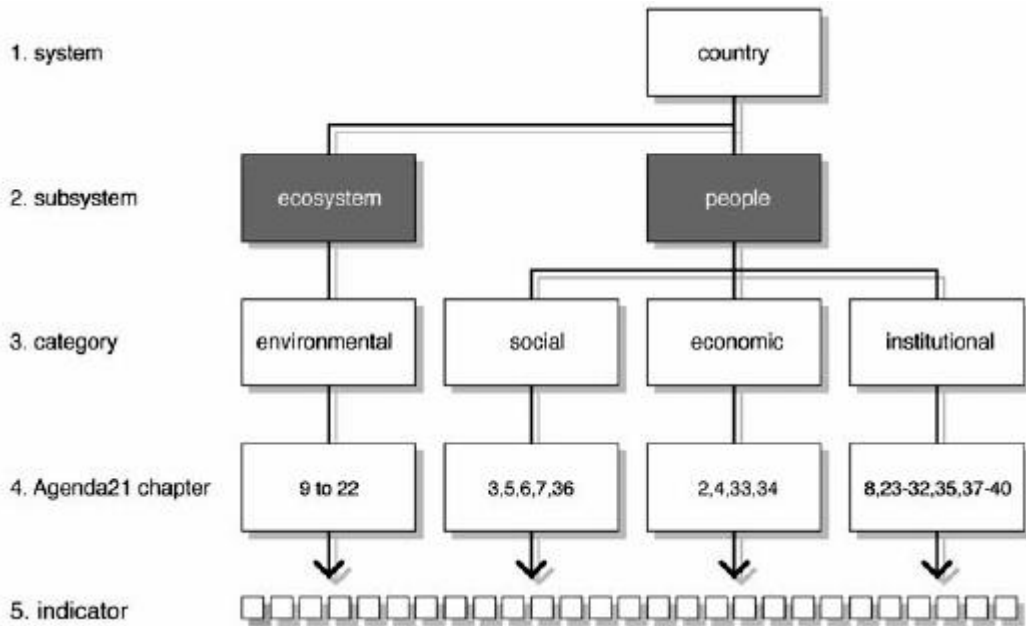
- **Sürdürülebilirlik Barometresi (Barometer of sustainability)**

Prescott-Allen (1997) tarafından önerilen sürdürülebilirlik barometresi, değerlendirme için sürdürülebilir gelişme göstergelerini birleştirecek şekilde tasarlanmıştır. Şekil 2.11'de ifade edilen sürdürülebilir gelişme, yüzdelik dilim (toplam beş adet aralık) içerisinde koordinat sisteminin x ve y eksenlerine yerleştirilen, toplumsal refah ve ekosistem refahı düzeyleri, seçilen göstergeler doğrultusunda puanlanır. İki bileşenin bir biri ile doğru orantılı olarak ilişkilendiği bu modelde göstergeler hiyerarşik olarak Birleşmiş Milletlerin Sürdürülebilir gelişme raporu "Agenda 21" e göre seçilmiştir. Araştırmacı, rapordaki hiyerarşiye aynı zamanda bağlamsal ölçeği de eklemiştir. İki ana başlıkla ilgili yapılan değerlendirmeler sonucunda, çalışılan alanın sürdürülebilirlik durumu ortaya konur. Prescott-Allen' e göre model, büyükten küçüğe ilerler. Bunlar, sistem, alt sistemler, kategoriler ve Agenda 21 içindeki sürdürülebilirlik göstergeleridir.

Basamak sistemi ile çalışan modelde hiyerarşik olarak en üst basamaktan en alt basamağa kadar şekil 2.12'deki gibi kavramlar konumlandırılır. İlk basamakta yer alan, çalışma alanını, ikinci basamakta ekosistem ve toplumsal özelliklerine göre ayıran Prescott, üçüncü basamakta, ekosistemi sürdürülebilirliğin çevresel boyutu ile toplumu ise sosyal ekonomik ve kurumsal olarak bölümlere ayırmıştır. Dördüncü basamakta Agenda 21'deki kriterler ile ilişkilenen çevre, ekonomi, sosyal durum ve kurumsal kimlik, beşinci ve son aşamada nihai göstergelere parçalanır.

Şekil 2.11: Sürdürülebilirlik Barometresi (Prescott-Allen, 1997, Licon, 2004)

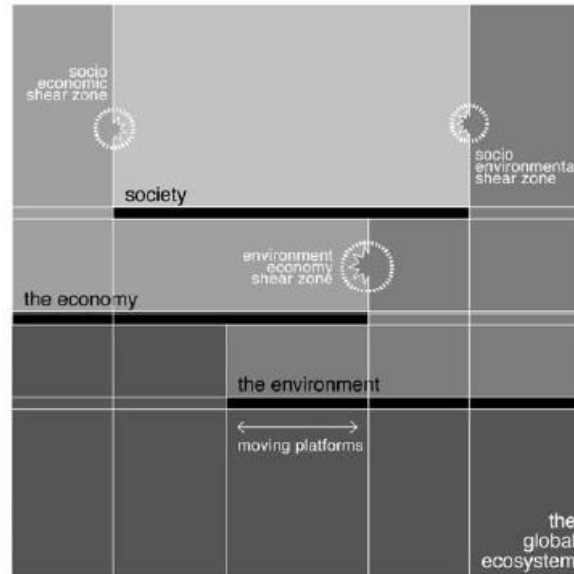

Şekil 2.12: Modelin hiyerarşik olarak kurgulanışı (Prescott-Allen, 1997, Licon, 2004)

Prescott bu model ile ölçekler arasındaki ilişkiyi kurarak, sürdürülebilirlik doğrultusunda insan ve ekosistem arasındaki bağlantıyı ortaya koymayı amaçlar. Uzmanlar haricinde konu ile ilgili (yöneticiler, yetkililer ve kamu) herkes tarafından anlaşılabilir ve kullanılabilir bir model yaratılarak sürdürülebilirlik içindeki ekosistem insan ilişkisi incelenir.

- **Üçlü Kar Hanesi (Triple Bottom Line)**

Grafik modelde, şekil 2.13'te gösterilen birbiri altına sıralanmış üç satır sırasıyla, çevre, ekonomi ve toplumu temsil eder. Grafikte birbiri üzerine gelen kısımlar “kesme bölgeleri”ni oluşturur ve kesme bölgeleri karşılıklı sosyal, ekonomik ve ekolojik sarsıntıları içerir. Bu modelde, sürdürülebilirlik değerlendirilmesi, bileşen çiftlerinin “kesme bölgeleri” üzerindeki etki alanlarının elde edilmesi ile yapılır. Model kavram ve görsel olarak bileşen ilişkilerini ortaya koymanın yanında genel ekosistem düzeninin ortaya konulmasını amaçlar. Kavram çiftleri arasındaki sarsıntı alanlarının belirlenmesi sürdürülebilir gelişme adına çalışma alanı üzerinde alınabilecek önlemleri ve alna dair çözüm önerilerini ortaya çıkaracaktır.

Şekil 2.13: Sürdürülebilirlik Çizgileri (Elingkton, 2000, Licon,2004)

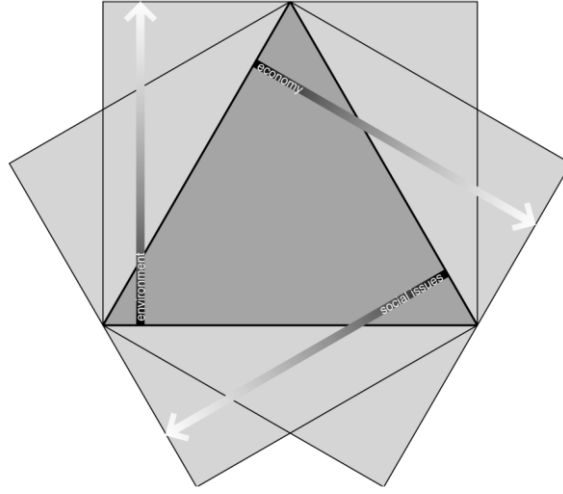
2.4.3 Sürdürülebilir gelişim değerlendirme modeli

Bir çalışma alanında elde edilmek istenen gelişme için öncelikle alanın mevcut durumunun ve sürdürülebilir gelişim performansının ortaya koyulması esastır. Gelişmeyi tetikleyecek potansiyellerinin ortaya çıkarılarak desteklenmesi, gelişmeyi kısıtlayıcı zayıf, problemlerinin ise belirlenerek o parçalara destekleyici müdahaleler yapılmalıdır. Tüm bunlar üzerine temellenen, 2004 yılından önceki

sürdürülebilirlik çalışmaları ile birlikte bir doktora tezi haline getirilmiş, sürdürülebilir gelişme parametreleri ve sürdürülebilirlik modeli konuları üzerine temellenen Licon tarafından geliştirilmiş “sürdürülebilir gelişme modeli” çalışma alanı değerlendirmesi için uygun bulunmuştur. Ağırlıklı olarak kuramsal literatür üzerinden ilerleyen sürdürülebilirlik kavramı, Licon’un geliştirdiği model ile sayısal anlamda, grafiksel veriler ile ölçülebilir hale gelmiştir. Ana sürdürülebilirlik kavramı üzerinden bağımlı değişkenler ile kurulan sistematikte, büyük ve kompleks parça (sürdürülebilirlik), katmanlarına (çevresel, ekonomik, sosyal sürdürülebilirlik) ayrılarak anlaşılabilir ve ölçülebilir hale getirilmiştir. Sayısal veri üretmenin ve bu verinin ölçülebilmesinin yanında Licon’un geliştirdiği bu model sistematik olarak sürdürülebilirliği ele alışı ile kullanım kolaylığı sağlamaktadır. Sürdürülebilirliğin üç ana bileşeninin (çevresel, ekonomik, sosyal) oluşmasına destek veren ya da bileşenleri negatif etkileyen göstergeler belirlenerek büyükten küçüğe işleyen bir sistem kurulmuştur.

Model, seçilen çalışma alanını (her ölçekte uygulanabilir; ülke, bölge, mahalle vb.), altı adet performans göstergesi ile değerlendirir. Değerlendirme yöntemi (şekil 2.14), Campbell’in tezini oluşturan sürdürülebilir gelişme modelindeki bileşenlerin birbirinin gelişmesini kısıtlayıcı etkisinden yola çıkar. Örneğin bir toprak parçasının ekonomik kalkınma hedefli sanayileştirilmesi çevreyi negatif yönde etkilerken, aynı alanın yeşil alan olarak kullanımı alanın potansiyel ekonomik gelişmesini kısıtlayıcı bir senaryoyu gündeme getirmektedir. Sürdürülebilir gelişme için şart niteliği taşıyan üç bileşenin birbiri ile olan ilişkisinin, fiziksel bir alan üzerinden yorumlayan model tüm bu çelişkileri ve pozitif yöndeki ilişkileri ortaya koymayı amaçlar. Bileşenlerin etkileşim üçgeninden yola çıkarak; çevresel koruma ve ekonomik büyümenin, kalkınmanın kaynak sıkıntısına, ekonomik büyüme, kalkınmanın ve sosyal adalet, eşit gelir dağılımının mülkiyet sorununa, sosyal adalet, kalkınmanın ve çevresel korumanın büyüme, gelişme sıkıntısına yol açacağını vurgular. Ve bu çelişkilerden, altı performans göstergesi, üç sürdürülebilirlik bileşeninin, birbiri üzerinden gelişmeyi sınırlayan faktörler ile ortaya konulur. Literatürde kabul edilen sürdürülebilirlik tanımlarına göre gelişim ancak çevresel, ekonomik ve sosyal durumun bir biri ile rekabet etmediği çakışmadığı durumlarda sürdürülebilir olmaktadır.(Campbell,1996, Hart,1999, Dahl,1996) Bu model ile Licon sürdürülebilirliğin çok boyutlu ve karmaşık yapısını ortaya koyarken bir yandan da

bu kavramları, daha küçük alt kavramlara ayırarak daha anlaşılabilir hale getirmektedir.

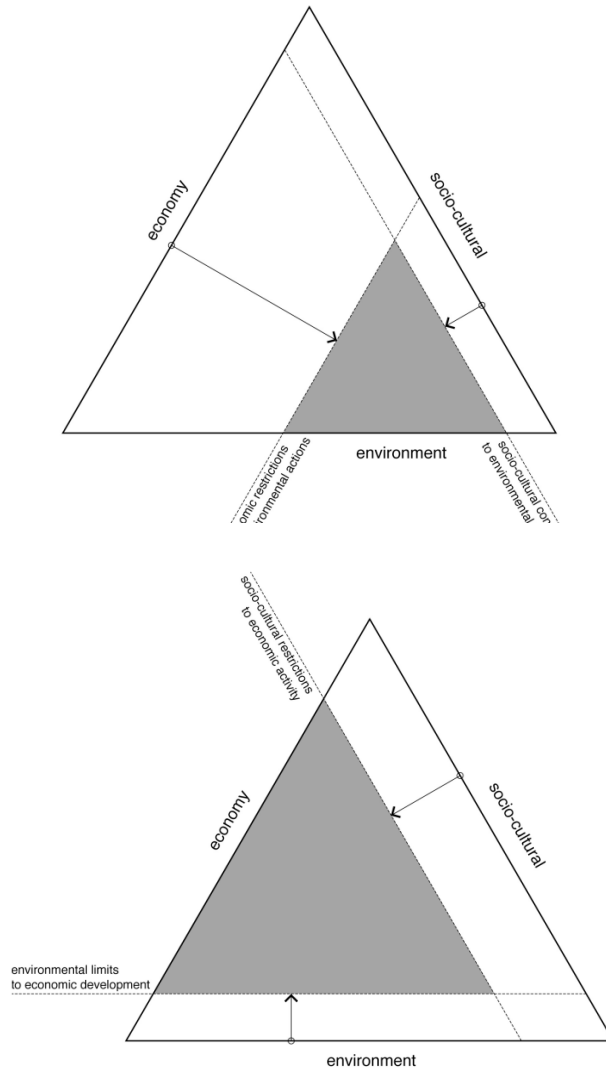
Şekil 2.14: 1. Aşama-Tüm sürdürülebilirlik bileşenlerinin birbiri ile bağlanması (Licon, 2004)

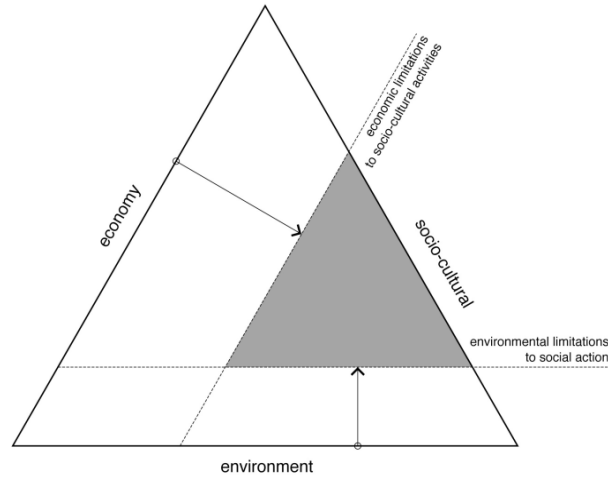
Licon'un geliştirdiği sürdürülebilir gelişme modeli;

- 1) Sürdürülebilirliğin, açık ve net bir grafik anlatım ile geniş kitleler tarafından anlaşılmasını
- 2) Değerlendirme yapılan alanın göstergeler yardımı ile mevcut durumunun ortaya konulmasını
- 3) Esnek ve herkes tarafından kullanılabilir değerlendirme aracı yaratmayı amaçlar. (Licon,2006)

Programın ara yüzünde de görüldüğü üzere, modeli kullanan kişi mavi, sarı ve mor renkler ile belirlenmiş performans tablolarını doldurur. Tablolar sırasıyla ekonomik sürdürülebilirliği kısıtlayan çevresel ve sosyal faktörleri, çevresel sürdürülebilirliği kısıtlayan ekonomik ve sosyal faktörleri, sosyal sürdürülebilirliği kısıtlayan çevresel ve ekonomik faktörleri içermektedir. Her tablo içinde o değerlendirme tablosu ile ilgili kavramlar bulunmaktadır. Değerlendirmeyi yapan kişi, tablodaki kavramları çalışılan alan üzerinden parametreler ile doldurur. Her parametre girdisi matematiksel ağırlıklarına bağlı olarak, sayısal sonuçları ve sonuç grafiklerini etkiler. Değerlendirme sonunda sayısal bir rapor, altı adet ilgili sürdürülebilirlik yüzdesi, kullanılan parametreler ve formüller ortaya çıkar. Model ürettiği ana grafik ile (Şekil 2.15) ekonominin, çevrenin ve sosyo-kültürel yapının birbiri ile ilişkili olduğunu açıklar. Örneğin, Licon'un (2006) savına göre "üretim miktarı ya da kullanılabilir kaynak zenginliğinin gelişmesi tek başına sürdürülebilirliği sağlamaz."

Bu tez çalışmasının bir diğer amacı sürdürülebilirlik modeli için işlevsel koşullar geliştirmektir. İşlevselleştirilmiş model ve uygulama şablonu, süreç boyunca sürdürülebilirliği kavramsal olarak tanımlamayı amaçlar. Model uygulama süresince kullanıcıyı, sürdürülebilir gelişmeyi destekleyici farklı teorik ve metodolojik yollar deneyimlemeye zorlar. Sürdürülebilir gelişme modeli, sürdürülebilirliğin karmaşık halleri ile başa çıkabilmek için ön adım oluşturur. Bunu da sürdürülebilirliği anlaşılır ve daha ufak ölçekli parçalara ayırma yöntemi ile akılcı ve fonksiyonel bir biçimde yapar. Model açık ve objektif bileşenler ile uzmandan uzmana farklılık gösterebilecek sübjektif değerlendirme yapar. Bu da sürdürülebilirliğin farklı taraflarının uygulama alanı üzerindeki farklı bakış açılarının ortaya konulmasını sağlar. Aynı zamanda, model değerlendirme biçimi ve grafiksel sonuçları itibariyle sayısal bir yaklaşım içerse de, esnek ara yüzü sayesinde modeli kullanan kişinin seçtiği göstergelere göre şekillenir.

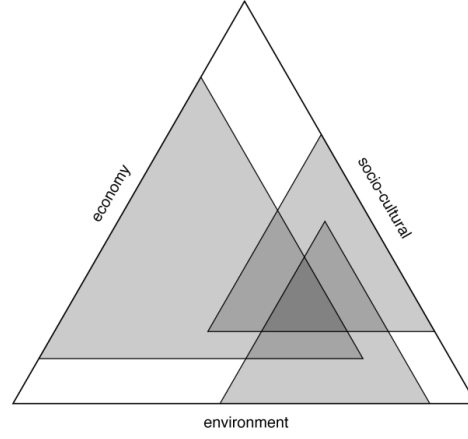

Şekil 2.15: 2.Aşama-Bileşenlerin birbirine etkisi ve bir birine bağlı olarak değişimleri (Licon, 2004)

Modelin bir diğer özelliği karşılaştırmalı bir yöntemle seçilen alanı değerlendirmesidir. Karşılaştırmalı yöntem; benzer nitelikteki alanların (ülkeler, şehirler, ilçeler yada benzer özellik gösteren alanlar vb.) aynı göstergeler değerlerinin girilmesi ile birbiri ile kıyaslanmasını içerir. Bu sayede çalışılan alanın aynı nitelikteki diğer alanlar ile ilişkisi belirlenir. Aynı zamanda istenildiği takdirde aynı parametreler ile modele veri girişi yapılmış diğer alanlarında sürdürülebilir gelişme durumları ortaya konabilir. Bu yöntemin temelinde mevcut verilerin (model içinde gösterge olarak tanımlanmıştır) yardımı ile sürdürülebilir gelişmeye dair yeni bilgiler ve bulgular elde edilmesidir.

Model, grafik bileşeni ile iletişimsel güce sahiptir. Her türlü kullanıcı için esnek kullanım kolaylığına sahiptir, ekip kullanımına uygundur ekip içinde önemli uzlaştırma gücüne sahiptir. Sürdürülebilirlik gelişme gibi kompleks bir yapının çözümlenmesinde farklı alanlardan gelen kişilerin, disiplinler arası işbirliği ve ortak bakış açısıyla çözülmesinin topluma ve kente sağlayacağı katkı tartışmasız olacaktır. (Beall, 2008). Model plan ve faaliyete geçirilebilir, geniş kitleler tarafından anlaşılabilir, disiplinleri birbirine bağlayıcı, kapsayıcı bir çerçeve çizmeyi amaçlar. Şehir planı, peyzaj mimarı, mimar gibi kent bilimcilerinin yanında kentsel alt yapı uzmanları, yerel yönetimler (belediye ve kurumları), ilgili STKlar tarafından da kullanılmaya elverişlidir.

Şekil 2.16: 3.Aşama-Bileşenler ile Sürdürülebilir Gelişim değerlendirilmesi (Licon, 2004)

Model sırasıyla aşağıdaki adımlar tamamlanarak kullanılır:

1) *Veri Girişi (Data Input)*: Modelin ilk aşamasını oluşturan (şekil 2.17), bu aşamada excel tablosunu sürdürülebilir gelişmeyi etkileyen negatif ve pozitif faktörlerin sayısal özellikleri girilir. (Örneğin, nüfus büyümesi, nüfus yoğunluğu, okuma yazma oranı, kişi başına düşen yeşil alan miktarı vb.) Bu aşama değerlendirme yapılabilmesi için gerekli ön aşamadır. Bir veri havuzunun oluşturulması ile sonraki aşama için gerekli sayısal veriler tabloya işlenir.

2) *Değerlendirme (Evaluation)*: İkinci aşama olarak uygulanan değerlendirme aşamasında (şekil 2.18) sırasıyla her sürdürülebilirlik bileşeninin diğer ikisi ile ilgili ilişkisi değerlendirilir. Toplam altı adet tablonun doldurulması ile tamamlanan değerlendirme kısmında kullanıcı çalışma alanının sürdürülebilirliğini, tablodaki göstergeler yardımı ile değerlendirir. (Örneğin, aşağıda belirtilen sosyal göstergelerden, ekonomik kalkınmayı etkileyenleri seçerek değerlendiriniz vb.)

3) *Sonuçlar (Results)* : Tamamıyla grafiklerden (şekil 2.19, şekil 2.20) oluşan bu aşamada, ikinci aşamada yapılan değerlendirmelerin sonuç grafikleri elde edilir. Alanın ana sürdürülebilirlik yüzdesinin yanında, sosyal, çevresel ve ekonomik sürdürülebilirliği, sosyal sürdürülebilirliğin üzerindeki ekonomik ve çevresel kısıtlar, ekonomik sürdürülebilirliğin üzerindeki sosyal ve çevresel kısıtlar, çevresel sürdürülebilirliğin üzerindeki ekonomik ve sosyal kısıtlar ortaya konur. Modelin en önemli kısmını oluşturan bu aşamada sonuç grafiklerinin çok iyi analiz edilerek, alanın sürdürülebilirlik ile ilgili durumunun iyi anlaşılması ve alanın mevcut durumu üzerinden gelişmeyi kısıtlayıcı önlemlerin alınması yada iyileştirilmesi gereken kısımların belirlenmesi gerekmektedir.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	
name	UT1	UT2	UT3	UT4	UT5	UT6	UT7	UT8	UT9	UT10	UT11	UT12	UT13	UT14	UT15	UT16	UT17	UT18	UT19	UT20	UT21	UT22	UT23	
1 Kadıköy	1,16%	21.109	0,46%	17,28%	4,37%	1,09%	32,03%	545	27	13	251	29.400	6	9	8	110	3	2,60	18,79%	82,73%				
2 Fatih	-0,73%	27.231	0,29%	26,11%	9,48%	3,41%	10,66%	132	46	30	162	21.690	2	10	3	115	0	3,20	15,92%	83,91%				
3 Beşiktaş	0,02%	27.290	0,16%	28,75%	6,22%	3,42%	7,42%	69	41	32	65	22.229	7	10	3	121	0	3,40	13,12%	94,48%				
4	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	
5	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd
6	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd
7	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd
8	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd
9	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd
10	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd
11	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd
12	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd
13	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd
14	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd
15	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd
16	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd
17	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd
18	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd
19	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd
20	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd
21	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd
22	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd
23	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd
24	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd
25	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd

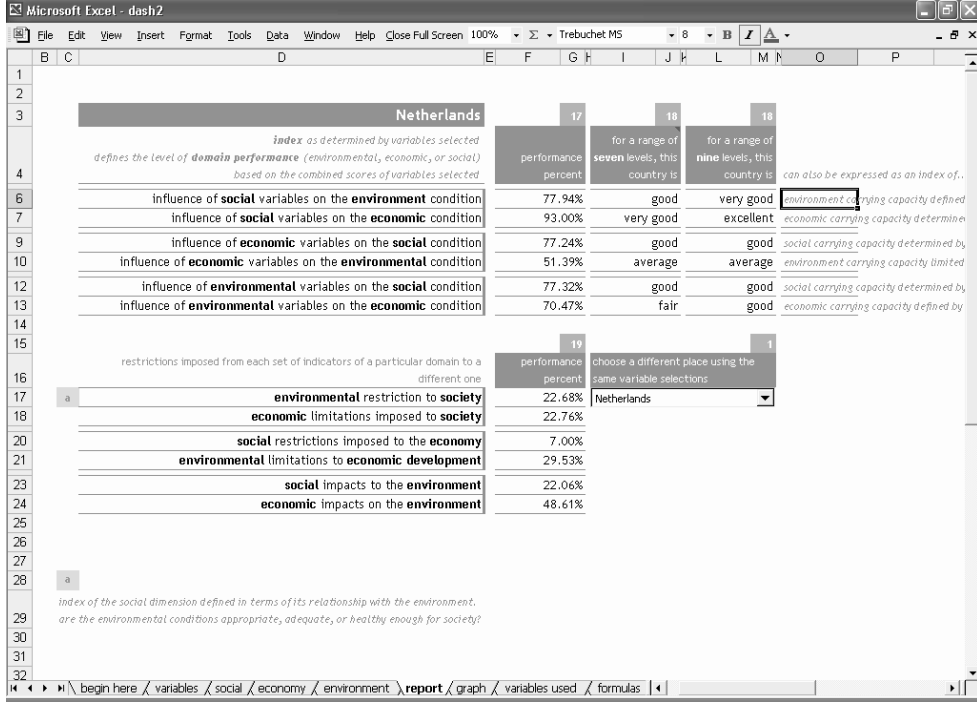
Şekil 2.17: Modele veri girişi

Netherlands		influence on the environment				influence on the economy					
code	name	y/n	relative weight	inv	points	value	%perf	score	y/n	relative weight	inv
sppl	poverty	✓	less than normal importance	✓	75.00	0	100.00%	75.00	✓	normal weight	✓
sgin	equity	✓	normal weight	✓	0.00	nu	nu	nu	✓	normal weight	✓
semp	unemployment	✓	normal weight	✓	0.00	nu	nu	nu	✓	normal weight	✓
swag	F/M wages	✓	normal weight	✓	0.00	nu	nu	nu	✓	normal weight	✓
suwc	child weight	✓	normal weight	✓	nd	no data	nu	nu	✓	normal weight	✓
scmr	child mortality	✓	normal weight	✓	0.00	nu	nu	nu	✓	normal weight	✓
sleb	life expectancy	✓	normal weight	✓	0.00	nu	nu	nu	✓	normal weight	✓
sasd	sanitation	✓	normal weight	✓	100.00	1.00	100.00%	100.00	✓	normal weight	✓
sapw	safe water	✓	normal weight	✓	100.00	1.00	100.00%	100.00	✓	normal weight	✓
sahc	health care	✓	normal weight	✓	0.00	nu	nu	nu	✓	normal weight	✓
schi	child immunization	✓	normal weight	✓	0.00	nu	nu	nu	✓	normal weight	✓
scop	contraception	✓	normal weight	✓	0.00	nu	nu	nu	✓	normal weight	✓
spgf	primary schools	✓	normal weight	✓	100.00	0.94	92.41%	92.41	✓	normal weight	✓
sssc	secondary schools	✓	normal weight	✓	100.00	0.39	40.10%	40.10	✓	normal weight	✓
sira	illiteracy	✓	normal weight	✓	0.00	nu	nu	nu	✓	normal weight	✓
sfac	crowding	✓	normal weight	✓	100.00	38.30	31.04%	31.04	✓	normal weight	✓
shom	crime	✓	normal weight	✓	0.00	nu	nu	nu	✓	normal weight	✓
spgr	population growth	✓	normal weight	✓	100.00	0.01	84.24%	84.24	✓	normal weight	✓
sppu	urbanization	✓	normal weight	✓	100.00	0.89	88.71%	88.71	✓	normal weight	✓
issd	SD strategy	✓	of little importance	✓	50.00	2.00	50.00%	25.00	✓	very important	✓
imei	SD membership	✓	of little importance	✓	50.00	30.00	84.85%	42.42	✓	normal weight	✓
iinu	internet	✓	normal weight	✓	0.00	nu	nu	nu	✓	normal weight	✓
itnl	telephones	✓	normal weight	✓	0.00	nu	nu	nu	✓	normal weight	✓
irde	R&D expenditure	✓	normal weight	✓	100.00	0.02	57.22%	57.22	✓	normal weight	✓

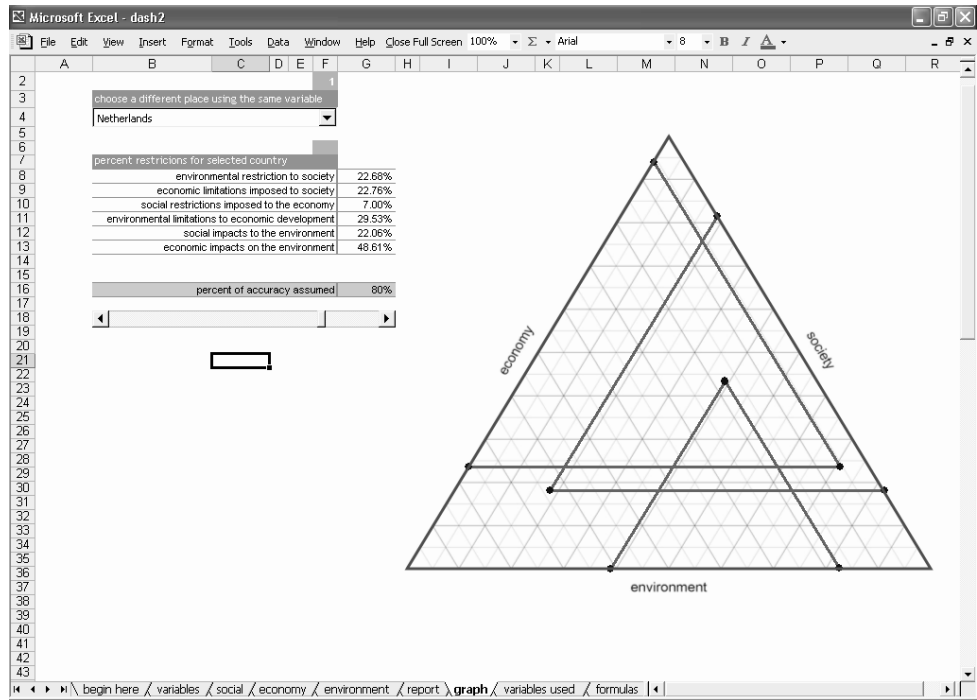
Şekil 2.18: Değerlendirme Tablosu (Licon, 2004)

Şekil 2.21’de ifade edildiği üzere üç bileşenin kesişim alanında yer alan sürdürülebilirlik değeri uygulaması devam eden ve sürdürülebilirlik değerini arttıracak politikaları göstermektedir. İkili kesişim noktaları ise seçilen gösterge değerlerinin spesifik olarak etkisini ifade etmektedir. Çevresel, sosyal ve ekonomik üçgenel etki alanlarının dışında yer alan, bu bölümler çalışma alanındaki

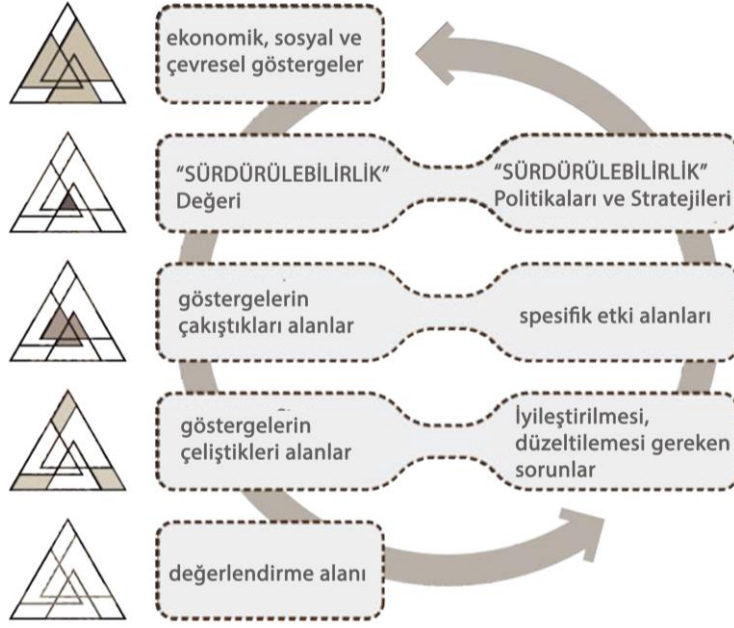
sürdürülebilirliğe dair sorunlu kısımları ifade ederler. Çözüm önerisi getirilmesi yada önlem alınması gereken bu kısımlarda değerlendirmede büyük önem taşır. Alanın zayıf yönlerini gösteren bu sonuç değerlendirme kısmında alanın sürdürülebilirlik açısından geliştirilmesi için gereken önlemleri içinde barındırır. Uygulamayı yapan kişi yada kurumlar burdan çıkış ile sürdürülebilirlik adımları üretebilir.

Şekil 2.19: Sonuç Tabloları (Licon, 2004)

Şekil 2.20: Değerlere göre bileşenlerin ilişkisini gösteren sonuç grafiği (Licon, 2004)

Şekil 2.21: Değerlendirme Süreci Analizi (Licon, 2009)

2.5 Kentsel Yaşam Kalitesi

“Kentleşme, bir milletin kentsel alanlarda yaşayan nüfus oranındaki değişiklikleri ifade eden bir kavramdır ve nüfus yoğunluklarından kaynaklanan sosyal organizasyondaki değişiklikleri tanımlamada da kullanılır. Bu nedenle kentleşme, kırsal alanların kentsel alanlara dönüşüm süreci ve insanların yaşam şekillerinin - değer, tavır ve davranışları ile birlikte- kırsaldan kentsel doğru değişmesidir.” (Çahantimur, 2007)

Teknoloji ve sanayideki gelişmelerin en üst seviyeye ulaştığı bir dönüm noktası olan 21. yüzyıl, ekolojik dengenin bozulması ve doğal kaynakların yok olması ve çeşitliliğini yitirmesi gibi geriye dönülmez değişimlerinde meydana geldiği bir zaman eşiği olmuştur. Sanayileşmenin de tetikleme ile büyük kentlerde yaşanan olumsuz değişimlerin ardından alternatif yerleşim alanları arayışı ile kent merkezinden uzaklaşma ve kent dışı konut alanlarına yerleşim ortaya çıkmıştır. Bu değişikliğin sebebi, kentlerdeki yaşam kalitesinin düşmesi ve yaşam alanlarının gittikçe kısıtlanmasıdır. Ne var ki, daha iyi yaşam kalitesi ile kent dışına yayılma olgusu beraberinde, hem konut hem de iş alanları ile ilgili farklı sorunları ortaya çıkarmıştır. (Oktay,2007) Maddi durumu iyi olan kentli daha iyi yaşam koşulları için kent çeperine doğru hareket ederken, yoksul kesim ise, merkezdeki alanların yüksek

kira ve satış bedelleri yüzünden kent dışına yerleşmiştir. Bu süreçte, kentler kimliklerini yitirmiş, hatalı planlama ve estetik kaygılardan uzak tasarımlara, toplumsal yabancılaşma ve izolasyona maruz kalmıştır. Aynı zamanda kent strüktürünü belirleyen ulaşım sistemlerinin de sadece motorlu trafiğin hâkimiyetine bırakılması ile iyice zorlaşan kent yaşamı, günümüzde yaşam kalitesine dair birçok kavramı sorgulanması bir zorunluluk halini almıştır.

Plansız ve denetimsiz kentleşme olgusu, hızlı nüfus artışı ve kırdan kente göçler ekseninde, çeperde, kent içinde kentli haklarına sahip olmadan yaşanan, sağlıksız yerleşimlerin kenti çevrelemesine, merkezde ise var olan dokunun zedelenmesine, tarihsel, kültürel ve doğal değerlerin yok olmasına sebep olmuştur. Tüm bunların bir sonucu olarak, kentlerdeki yaşam kalitesinin gittikçe düşmüştür. Kentsel yaşam kalitesi, plansız ve denetimsiz kentleşme ile doğrudan ilişkili olarak sadece çevresel boyutu ile değil sosyal ve ekonomik boyutu ile de toplumsal yapıyı olumsuz yönde etkilemiştir. (Oktay,2001)

Bir kente dair çevresel, sosyal ve ekonomik durumun irdelenmesi, “sürdürülebilirlik” kavramını gündeme getirmiş, kentsel tasarım ve planlamanın ana bileşeni olarak toplumsal ihtiyaçların, gelecek kuşakların yaşam koşullarına zarar vermeden karşılanmasını hedefleyen bir dünya görüşü olarak yerini almıştır. (WCED, 1987) Gelişmiş ve sağlıklı bir kentsel çevre için sürdürülebilirlik kriterlerinin sağlanması bir zorunluluktur. Kentsel sürdürülebilirlik, kentin kaynak kullanımının ve katı atıklarının azalması, yaşanılabilirliğinin ise artması hedefine odaklanan bir yerleşim düşüncesidir. (Oktay, 2007)

Kentsel yaşanılabilirlik kavramı toplumsal tabanlı olması nedeniyle tüm durumlarda gücünü korumakta ve farklı paydaş gruplarının ortak kamusal politika hedefi olabilmektedir. (Oktay, 2007) Yaşanılabilirliğin çağımızdaki anlamı ise genellikle sağlık, iş olanakları, gelir durumu, iyi konut alanları, okullar, alışveriş ve eğlence etkinlikleri, erişilebilirlik, kamusal mekânlar ve topluluk kavramları ile eşleşmektedir.

Yaşanılabilirlik kavramı ile doğrudan ilişkili olarak akademisyenlerin ve kent politikaları üretenlerin gündemine giren bir diğer kavram “kentsel yaşam kalitesi”dir. 1960’larda ilk olarak Sosyal Göstergeler Hareketi içinde ortaya çıkan bu kavram, toplumsal refah ile bireysel özgürlük durumunun ekonomik ve sosyal kalkınma ile

ilişkinini sorgulamıştır. Oktay'a (2007) göre burada söz konusu olan kalite, hem doğal hem de yapılı çevre özellikleriyle ilgilidir; ve sürdürülebilirlik arayışına odaklanan kaliteden farklı olarak, doğal kaynakların korunması, iklim, ekoloji vb. gibi değişmez öğelerle değil, kentsel donanım ve konfor öğeleri ile ilişkilidir; ve yer ve aidiyet duygusu, okunaklılık, ortak bellek vb. gibi kolay ölçülemeyen öznel yanları vardır. (Şekil 2.22) Bunların dışında, doğal olarak kentsel ekonominin belirlediği yaşam standartları kentteki yaşam kalitesine yansımaktadır.

Günümüzde yaşanabilir kentsel yerleşimler için genel olarak üç temel amaç benimsenmektedir:

- *Sağlık ve Yaşam Kalitesi:* Konut çevrelerinin ve yerleşim alanlarındaki yapı kalitesi yaşam kalitesini ve sağlığını etkilemektedir. Kalitenin iyileştirilmesi toplum sağlığı için gereklidir.
- *Çevresel Sürdürülebilirlik:* Yerleşmelerin ekolojik yapı üzerindeki izleri giderek büyümektedir. Bu izleri en aza indirecek çözümler geliştirilmelidir.
- *Ekonomik ve Sosyal Canlılık:* Konut alanlarının sadece yatakhane olarak kullanılmasına engel olma amacıyla, ekonomik ve sosyal kullanımların birlikte düzenlenmesi gerekmektedir. (ÇDP Raporu, Araştırma Bulguları, 2010)

Bununla birlikte, yaşam kalitesi olgusu yalnızca sosyal, ekonomik ve çevresel performansla ilgili değil, aynı zamanda yaşam çevrelerinin niteliği, tasarım değerleri, kültürel ve sosyal altyapının fiziksel açıdan kaliteli bir şekilde kurulması ile de ilgilidir. (Tağmat,2007) Bu yüzden bir alanın kentsel yaşam kalitesi yükseltilirken ekonomik büyüme ve gelişme tek başına yetersiz kalmaktadır. Bütünleşme ve gelişmenin sürdürebilmesi ve koruyabilmesi için kültürel, toplumsal ve çevresel değerlere de en az ekonomik hedefler kadar önemsenmeli ve geliştirilmelidir.

UNICEF'in alan, bölge, yerleşim ölçeğindeki, yaşam kalitesi değerlendirmesine göre 25 adet yaşam kalitesi göstergesi bulunmaktadır. Bunlar göstergeler ;

1. Sağlık personeli yardımıyla yapılan doğumların oranı
2. Rutin aşılama oranı
3. Düşük doğum ağırlıklı bebek oranı
4. Bebek Ölüm Oranı (0-28 gün, 1-11 ay ve 0-11 ay), Beş yaş altı ölüm oranı

5. Gebeliği önleyici modern yöntem kullanım oranı
6. Sağlık sisteminde hekim başına ve yatak başına düşen kişi sayısı
7. Yetişkin okur-yazarlık oranı
8. Okul öncesi eğitimden yararlanan çocuk oranı (48-71 ay)
9. İlköğretimde 8. sınıfa erişim oranı
10. İlköğretimde net okullaşma oranı
11. Ortaöğretimde net okullaşma oranı
12. Meslek edindirme amaçlı yaygın eğitim programlarından yararlananların sayısı, kurs sayısı ve kurs başına düşen kişi sayısı
13. Yasal bildirim süresinden sonra nüfusa kayıt olan çocuk sayısı ve oranı
14. İntihar hızı ve intihara teşebbüs sayısı
15. Suça sürüklenmiş çocuk sayısı ve oranı
16. Kişi ve mala karşı işlenen suçlarda davacı, davalı, dava sayısı, davalı oranı
17. İstismara uğramış çocuk sayısı ve oranı
18. Evsiz (barınacak yeri olmayan) insan sayısı ve oranı
19. Koruma ve bakım altında bulunan kişi sayısı ve oranı (çocuk 0–17, yetişkin 18–64, yaşlı 65+, engelli);
20. Koruma ve bakım için sırada bekleyen kişi sayısı ve oranı (çocuk 0–17, yetişkin 18–64, yaşlı 65+, engelli)
21. Sosyal güvenlik kapsamındaki insan sayısı ve oranı
(çalışan, emekli ve bakmakla yükümlü olunan)
22. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarından ve 2022 sayılı kanundan yararlananların sayısı ve oranı
23. Dernek, vakıf, sendika sayısı, üye sayısı ve sendikalaşma oranı
24. Sağlıklı suya hiç ulaşamayan hane oranı
25. Yeterli atık sistemine hiç ulaşamayan hane oranı (ÇDP Raporu, Araştırma Bulguları, 2010)

Bu göstergelerin yanında kaliteli kentsel mekanlar, yaşam ve çalışma kalitesi, kalite hizmet sunumu, kişi başına düşen alanda yeterlilik, kentsel ve sosyal hizmetlerden eşit yararlanma hakkı gibi kriterler de yaşam kalitesi ölçümünde önemli faktörlerdir. Yaşam kalitesi rekreasyon, eğitim, sağlık, istihdam, sosyal sermaye gibi temel başlıklar altında incelenerek değerlendirilmektedir.

Kentsel yaşam kalitesi araştırmaları, özellikle kentsel yenileme ve dönüşüm alanlarında, bilimsel veriye dayalı politikalara dayanan sürdürülebilir uygulamaların gerçekleştirilmesine yönelik uygun bir araç olmaktadır. (Marans,2007). Kentsel yaşam kalitesinin gerektirdiği şekilde yapılacak müdahaleler projenin uygulandığı kent parçasında, kentleşmenin alan üzerinde yaptığı baskıyı azaltarak sosyal eşitsizlikleri dengeleyen, eşitlikçi ve çoğulcu bir kent parçası yaratmaktadır. (Çahantimur,2007). Kentsel yaşam kalitesinin tez konusu kapsamında işlenmesinin en önemli sebebi, bir önceki bölümde anlatılan kentsel yenileme alanlarının yanında bir sonraki bölümde anlatılacak sürdürülebilir gelişme için uzmanlar tarafından olmazsa olmaz, kritik ön koşullardan biri olmasıdır. Kent bütününde, mahalle ölçeğinden, kent ölçeğine kadar, tüketimin azaltılarak, tüketim ile üretim arasındaki dengenin kurulması ve nüfus artışının sabit bir konuma getirilmesi ile yaşam kalitesi yükseltilebilmektedir.

Şekil 2.22: Kentsel Yaşam Kalitesi Döngüsü (Oktay,2007'nin metninden şemalaştırılmıştır.)

2.6 Bölüm Özeti

Günümüzde sürdürülebilirlik hemen hemen her bilimsel araştırmanın, toplumsal hedefin ve başarı yönteminin vazgeçilmez bileşenlerinden biri olmuştur. Bunun sebebi olarak, kavramın içinde barındırdığı devamlılık, istikrarlı olarak mevcut bilginin üzerine yenilerinin de eklenerek çoğaltılması ve gelecek nesillere en üst düzeyde verimlilik ile aktarılması gösterilebilir. Bu hedefler doğrultusunda ortaya çıkan kavram ilk olarak, 20.yy ilk yarısında farkına varılan ve 20.yy sonu, 21.yy başı itibariyle çözüm önerileri geliştirilerek, iyileştirilmeye çalışılan çevre sorunları üzerinden ele alınmıştır. Kentleşme baskısının artması, kırsal nüfusların kentlere doğru yer değiştirmesi ve artan ihtiyaçlar doğrultusunda büyüyen üretim hacmi, dolayısıyla ham madde ihtiyacı, çevresel koşulların gittikçe kötüleşmesine sebep olmuş, çevreye ve ona ait geleneksel bilgiye dair verilerin gelecek nesiller için sürdürülebilmesini sekteye uğramıştır. Yine aynı dönemde ortaya çıkan ekoloji ve ekolojik denge kavramlarının anlamları itibari ile içlerinde barındırdıkları devamlılık hali bu kavramları, sürdürülebilirlik ile birebir bağlantılı kılmıştır. Ekolojik dengenin korunması ve varlığını sağlıklı olarak devam ettirebilmesi doğrudan sürdürülebilirlik ile bağlantılıdır. Birbiri ile doğrudan bağlantılı olan bu kavramlar birleşerek, günümüzde sıkça tartışılan ve araştırılan sürdürülebilir çevre, sürdürülebilir kent, ekolojik dengenin korunması ve çevresel hassasiyet kavramlarını ortaya çıkarmıştır. Bu kavramların ortaya çıkmasının sebebi araştırmacıların ve uzmanların yaşanabilir bir kent ve çevre için sürdürülebilirliği bir zorunluluk olarak görmesidir. Bu yüzden toplumların günümüz ve gelecek planı için sürdürülebilirlik bir ihtiyaçtan daha çok zorunluluk haline gelmiştir.

Günümüzde sıkça tartışılan ve kentlerin geleceğinde önemli rol oynayacak kentsel yenileme alanları kentlerin sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşımaktadır. Bu yüzden, kentsel yenileme ve dönüşüm kavramları son yirmi senelik süreçte bilimsel ve günlük literatürde fazlaca yer bulmuş, kent ve toplumsal hafızada önemli yer edinmiştir. Özellikle İstanbul başta olmak üzere Türkiye genelinde diğer büyük kentlerde süregelen ve günümüzde de devam eden bu süreç mevcut uygulamaların doğruluğunu sorgulamaya itmiştir. Uygulanan kent parçalarının kentsel yaşam kalitesini yükseltmeyi hedefleyen ve yanlış yapılaşmış kent parçaları için bir fırsat niteliği taşıyan bu süreç mevcut uygulamalarda sadece ekonomik anlamda sürdürülebilir kent parçaları yaratmıştır. Sosyal ve ekolojik boyutun tamamen göz

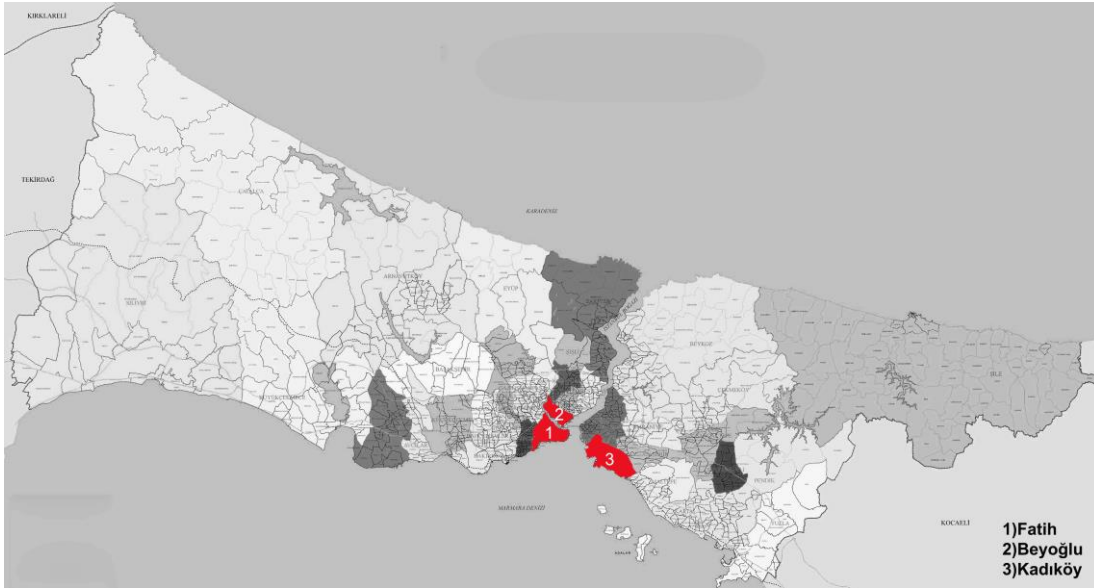
ardı edildiği uygulamalar, aktörler, kamu yararı ve kent ihtiyaçları göz önünde bulundurulduğunda tamamıyla yetersiz kalmıştır.

Çalışmanın bu kısmında ayrı ayrı ayrıntılı olarak irdelenen sürdürülebilirlik ve kentsel yenileme kavramları incelendiğinde aslında benzer süreçlerin, birbirini etkileyen ve tetikleyen ortak faktörler (kentleşme, sanayileşme, kentsel yaşam kalitesi, yaşanabilirlik vb...) sonucunda ortaya çıktığı görülmüştür. Özellikle kent bağlamında bu kavramları birbirinden ayırmanın pek mümkün olmadığı yapılan literatür araştırmaları sonucunda belirgin hale gelmiştir. Sorunlu olarak görünen kent parçalarının yenilenmesi noktasında ekolojik hassasiyetlerin göz önünde bulundurulmadan, mevcut kentsel bağlam ve ilişkileri gözetilmeksizin yapılacak bir kentsel yenileme müdahalesinin o yerleşimin geleceğini tehlikeye soktuğu ve geçmişte olduğundan tamamen farklı niteliğe büründürdüğü yapılan uygulama sonuçlarında ortaya çıkmıştır. Bir kentsel yenileme uygulamasının doğru ve sağlıklı sonuçlandırılabilmesi için hazırlık ve etkinlik süreci boyunca sürdürülebilirlik bileşenlerinin (çevresel, ekonomik, sosyal) göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Bir kentsel yenileme alanında sürdürülebilirlikten bahsedilebilmesi için öncelikle alana dair mevcut verilerin incelenmesi ve analiz edilmesi gerekmektedir. Sürdürülebilir olma durumu içinde barındırdığı bileşenlerin sağlıklı ve uyumlu bir şekilde alan üzerinde aktif hale getirilmesi yada mevcutun iyileştirilmesi ile mümkün olur. Bu yüzden geliştirilmiş olan sürdürülebilirliği hem tanımlamaya ve hemde ölçülebilir hale getirmeye odaklanan uzmanlar tarafından geliştirilen sürdürülebilirlik modelleri ortaya konmuştur. Bu modellerin ortak noktası sürdürülebilirliği tanımlama ve geliştirmeye yönelik çeşitli parametreler ortaya koymaktır. Çalışma kapsamında incelenen sürdürülebilirlik modelleri sırasıyla Sürdürülebilir Gelişme Üçgeni, Sürdürülebilirlik Barometresi, Üçlü Kar Hanesi ve Sürdürülebilir Gelişim Değerlendirme Modelidir. Kronolojik sıra ile anlatılan modeller, çalışmada kullanılacak olan sürdürülebilir gelişim değerlendirilmesi kapsamında açıklanmıştır.

3 ÇALIŞMA ALANI

Çalışmanın bu kısmında, ana amaç olarak belirlenen kentsel yenileme alanlarında sürdürülebilirlik kriterlerinin belirlenmesi için modele veri oluşturan ilçeler ve o ilçelerdeki mevcut kentsel yenileme projeleri incelenmiştir. Bu ilçelerin seçim amacı çalışma alanı olarak belirlenen Kadıköy, Yeldeğirmeni Kentsel yenileme alanı ile benzer nitelik taşımalarıdır. Bunun ile birlikte ilçelerin İstanbul içindeki yerleri ve kent içindeki önemleri de göz önünde bulundurulmuştur. Aynı zamanda ilçelerin bu özellikleri, model uygulaması için veri haline getirilmiştir. Model uygulamasının ön aşamasını oluşturan bu bölümde ilçelerin detaylı olarak anlatılması hedeflenmiştir.

Şekil 3.1: Model değerlendirmesi için seçilen ilçelerin İstanbul'daki konumları

3.1 Fatih

İstanbul'un en eski semtlerinden biri olan Fatih ilçesi, İstanbul kentinin kurulduğu ve tarihi yarımada olarak adlandırılan eski kent merkezinin bütününe içine aldığı bölgedir. Suriçi bölgesi olarak adlandırılan Tarihi yarımada bölgesinde Osmanlı Dönemi başta olmak üzere İstanbul'un başkentlik yaptığı bir çok medeniyete dair yapılar bulunmaktadır. (İstanbul Ansiklopedisi, 1973). İstanbul'un tarihi

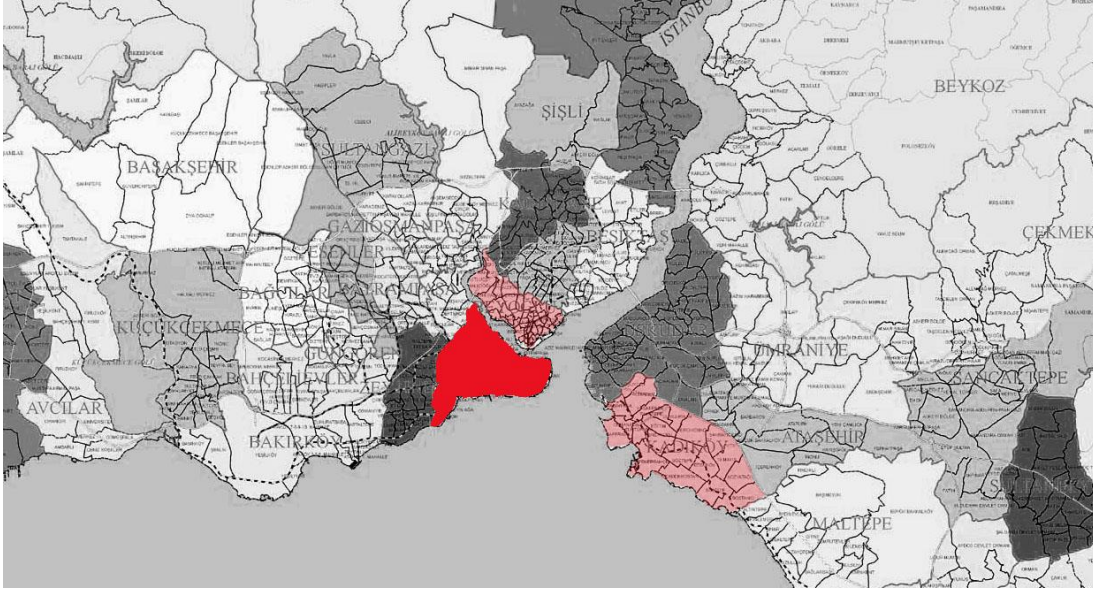
düşünüldüğünde ilk akla gelecek bir çok yapının bulunduğu ilçe, güneybatıda Zeytinburnu, kuzeybatıda Eyüp ilçeleri kuzeyde Haliç, doğuda İstanbul Boğazı ve güneyden Marmara Denizi ile sınırlanmıştır. Birbirinden farklı karakterdeki yapısında bulunduran ilçe 1928-2008 yılları arasında Suriçi alanını oluşturan Eminönü bölgesi ile iki ayrı ilçe iken 2008 yılı sonrasında Eminönü ile birleştirilerek tek bir ilçe haline getirilmiştir.

Haliç'i sınırlayan ve Marmara Denizi'ne kıyısı olan ilçede kırsal yerleşim yoktur. 15.62 km²'lik (1562 hektar) bir alanı kaplayan ilçe, 57 mahalleden oluşmaktadır. Haliç Kıyısı'nda, Cumhuriyet Dönemi sonrası kurulan endüstriyel tesisler ile birlikte gayri müslüm azınlıkların yaşadığı konut yerleşimleri bulunur. İlçenin, doğu ve güney kıyısında ise turizm ve ticari alanlar (Eminönü Bölgesi; Kapalıçarşı, Mısır Çarşısı, Sirkeci, Tahtakale vb.) yer alır. Günümüzde ağırlıklı olarak kullanılan konut yerleşimleri ise ilçenin kuzey ve batı sırtlarında yer alan bölgelerinde konumlanmıştır. (Sakaoğlu, 2003).

İlçe İstanbul'daki diğer eski yerleşimlerde olduğu gibi '60 yıllara kadar nüfus olarak yoğunlaşmış, sonraki dönemde alan kullanımının ağırlıklı olarak turizm ve ticarete dönmesi bunun yanında gelişim alanlarının daralması ile nüfus kaybına uğramıştır. (TUİK, 2013) Turizm ve ticaret alanlarının ağırlıklı olduğu ilçede, ilçenin toplam yeşil alan miktarı, aktif yeşil alan miktarı ile oranlandığında İstanbul ölçeğinde en düşük değerlere sahiptir. Bu durumun sebebi, pasif yeşil alanların (Tarihi Yarımada ve çevresinde) miktarının fazlalığı ve ağırlıklı olarak coğrafi olarak zorlu bölgelerde (ilçenin güney sırtlarında) yer almasıdır.

İlçenin tarihsel süreci göz önünde bulundurulduğunda, kültürel miras niteliği taşıyan, bulunduğu kentsel çevre için büyük önem taşıyan yapıları bünyesinde barındırması bir tesadüf değildir. Bu yapıların yada alanların, zamanla ve kullanım yoğunluğu ile doğru orantılı olarak eskimleri yada yapıldıkları işlevi kaybetmeleri ilçe için doğal bir süreçtir. Kent belleği için mimari ve kültürel olarak büyük önem taşıyan bu alanların özellikle '90 yıllarda kente yeniden kazandırılması için alanlar için dönüşüm-yenileme süreçleri başlatılmıştır. Tartışmalı bir çok uygulamanın yapıldığı alanlar yerel yönetim eliyle özel kurum ve kuruluşlara ihale edilmiş ve alanın yeni fonksiyonlar ile kullanılması amaçlanmıştır. Fatih ilçesindeki kentsel yenileme alanları sırasıyla, Fener-Balat, Süleymaniye, Fener-Ayvansaray ve Sulukule kentsel

yenileme alanlarıdır. Çalışma kapsamında Fener-Balat yenileme alanı detaylı olarak anlatılacaktır.

Şekil 3.2: Fatih ilçesi ve seçilen diğer ilçeler ile ilişkisi

- **Fener-Balat'ın Değişimi**

Fatih ilçesi içerisinde bulunan iki semtte, Haliç'in güney kıyısında yer almaktadır. Tarihi Yarımada'nın kuzeybatısında bulunan alan; Haliç'in batısında Ayvansaray semtinin bulunduğu kara ve deniz surlarının bulunduğu yere, güneydoğuda Yavuz Selim Caddesi'nin sınırladığı alana kadar uzanmaktadır. Alan, kıyı surları ve çevresindeki yamaçlar arasına yerleşmiştir. Fatih ilçesi sınırları içerisinde yer alan Fener-Balat, toplamda sekiz mahalleden oluşmaktadır. Coğrafi konumu, tarihsel özellikleri ve demografik yapısı itibariyle Tarihi Yarımada içinde önemli bir yeri olan Fener ve Balat, Bizans Dönemi'nden günümüze kadar kozmopolit yapısı ile dikkat çekmektedir.

Fener semti Bizans döneminden itibaren Rumların nüfusunun yoğun olarak yaşadığı bir semt olarak dikkat çekmiştir. Semt, sınırları içerisindeki, Rum Patrikhanesi ve Ortodoks Kilisesi ile de önem kazanmıştır. Semt 18,19. yy'da Osmanlı aristokratlarının bu bölgede özellikle Patrikhane etrafında konut yaptırması ile mekansal değişime uğramış, Patrikhane semt ve Ortodoks inancına sahip kimseler için dini bir merkez halini almıştır. (Ayseli, 2010). 12.yy.'dan itibaren semtte yer alan Patrikhane, 1602 yılından beri bugün bulunduğu konumda yer almaktadır. 1720'de yeniden yapılan patrikhane, 1941 yılında çıkan bir yangın ile büyük ölçüde

tahrip olmuş, 1991 yılındaki restorasyon çalışmaları ile günümüzdeki görünümünü kazanmıştır. 6-7 Eylül olaylarına kadar bir Rum yerleşimi olan semt, 1960 yıllardaki kırsal yerleşimden İstanbul'a olan iç göç dalgasından etkilenmiş, gelir durumu düşük ağırlıklı olarak Karadeniz nüfuslu halini almıştır.

Fener semti ile komşu olan Balat Bizans Döneminden itibaren Musevi Mahallesi olarak yerleşim görmüştür. Çeşitli dönemsel olayların tetiklediği bu oluşum sırasıyla, İstanbul'un fethinden sonra kente getirilen Makedonya Musevileri ile 1492 yılından itibaren İspanya'dan göç edenler ve II.Beyazıd'ın daveti üzerine Osmanlı İmparatorluğu sınırları içine yerleşen Sefarad Musevileri Balat bölgesine yerleştirilmesi ile meydana gelmiştir. (Sakaoğlu, 2003). Osmanlı Dönemi'nde de bu özelliğini koruyan Balat, çarşısı, kilise ve sinagogları, hamamı ile Osmanlı'nın önemli semtlerinden biri olmuştur. Cumhuriyet dönemine kadar mimari yapısını büyük ölçüde muhafaza eden semt Prost Planı ile (1933) antrepo, depo ve fabrikalar ile çevrelenmiştir. Bu yeni yapılar semtin deniz bağlantısını kesmiş aynı zamanda Haliç'in atık ile dolmasına sebep olmuştur. (Gürpınar, 1996) Semt için önemli toplumsal olaylardan biride İsrail Devleti'nin kurulmasıdır. 20.yy başında semt sakinlerinin dörtte biri semti terk etmiş, kalan nüfus artan Müslüman nüfusu ile azınlık durumuna düşmüştür. (Balat ve Fener Rehabilitasyonu Analiz ve Düzenleme Önerileri Raporu 1998). Kalan nüfusun 1960'larda maddi durumunun düzelmesi ile Şişli'ye hareket etmesi semtte kalan nüfusun ağırlıklı olarak göç eden, gelir düzeyi düşük bir profil çizmiştir.

Özellikle Osmanlı Dönemi'nden itibaren İstanbul'un en önemli semtlerinden olan Fener-Balat'ın tarihsel gelişimine bakıldığında İstanbul'un gelişiminden doğru orantılı olarak etkilendiği gözlemlenmiştir. Kentin mekansal ve sosyal dönüşümü ile birlikte semtlerinde dönüşüm sürecine girdikleri görülmektedir. Semtlerin geçirdiği bu dönüşüm mekânsal ve sosyo ekonomik yapılarında da birçok değişimi beraberinde getirmiştir. (Ayseli, 2010).

İstanbul'un UNESCO'nun Dünya Kültür ve Doğa Mirasını Koruma Sözleşmesine dahil edilmesi ile Fener-Balat'ta ilk rehabilitasyon Projesi gerçekleştirilmiştir. 2003-2007 yılları arasında yapılan proje fiziki iyileştirmeden çok sosyo ekonomik yapının kuvvetlendirilmesi üzerine kurulmuştur. Projede müdahale öncelikleri belirlenerek, alanın iyiyacı olan sosyal iyileşmeyi tetikleyici amaçlar hedeflenmiştir. 2006 yılında kentsel yenileme alanı ilan edilen Fener-Balat Bölgesi, 2007 yılında özel bir müteahhitlik firması olana GAP Yapıya ihale edilerek yenileme projesi çalışmaları

başlamıştır. İstanbul'daki benzer nitelikteki yenileme alanlarında işleyen süreç Fener-Balat Bölgesinde de işlemiş ana yüklenici farklı proje ofislerine alanı paylaştırarak yeni bir yenileme projesi ürettirmiştir. Üretilen projelerde dikkat çeken kısım, alanın turizm, konut ve hizmet fonksiyonuna dair bileşenlerinin arttırılmasıdır. Yenileme alanındaki en önemli stratejilerden birisini alanın turizm kapasitesinin arttırılarak, Haliç Kıyısının en büyük turizm alanının oluşturulmasıdır. Ekonomik anlamda alanı sürdürmeye yönelik olan bu proje hedefi alandaki sosyal dokunun tamamıyla değişerek bozulmasına, alanın en önemli kimlik değerlerinden birini oluşturan “mahalle kültürünün” yok olmasına sebep olacaktır. Farklı mimari gruplar tarafından geliştirilen parçacıl projeler alanın bütüncül kimliğini negatif yönde etkileyerek semtlerin bütüncül plan şeması ve mimari dokusunun tamamıyla değişmesine neden olacaktır. Yeni fonksiyon dağılımındaki şemada “soylulaştırma” müdahalesi ile eski sosyal dokunun tamamıyla alanı terk etmesi de projenin zayıf yönlerinden birini oluşturmaktadır.

3.2 Beyoğlu

Beyoğlu, Tarihi Yarımada'nın tam karşısında konulanan İstanbul'un en eski yerleşimlerinden biridir. Avrupa yakasında bulunan ilçe kuzeyde Şişli, doğuda Beşiktaş ve İstanbul Boğazı, kuzeybatıda Kağıthane ve Eyüp, güneyde ise Haliç ile sınırlanmıştır. Yüzölçümü 8.76 km² olan ilçe 45 mahalleden oluşmaktadır. İlçedeki nüfus, ilçenin kentteki durumu ile doğru orantılı olarak değişmiştir. Cumhuriyet'in kurulması sonrasında '50 yıllara kadar artan nüfus yoğunluğu, '50 ve sonrasında azalma göstermiş 2000'li yıllara gelindiğinde ise herhangi bir artma yada azalma göstermeden durağan olarak ilerlemiştir.

Eski kaynaklarda ismi Pera olarak geçen semt, Bizans Döneminde Galata ile bağlantılı olarak yeşil alanlar ile çevrilidir. (Arslan, 1992). 16.yy'da Fransız elçiliğinin semte yerleşmesi ile 17 ve 18. yy'da semt Levanten ve gayrimüslim azınlıkların ağırlıklı olarak yaşadığı bir konut bölgesine dönüşmüştür. (Gülersoy,1995). Pera, içinde yer alan, Avrupa büyükelçilikleri sayesinde politik, ekonomik ve kültürel anlamda “Osmanlı'nın batıya açılan kapısı” ve “modernleşen yüzü” haline gelmiştir. (Göker, 2014).

19.yy'da yaşanan gelişmeler Pera'nın öneminin artmasına neden olmuştur. Bu gelişmeler, Galata Köprüsü'nün inşa edilmesi (1846), Avrupa'nın ilk metrolarından

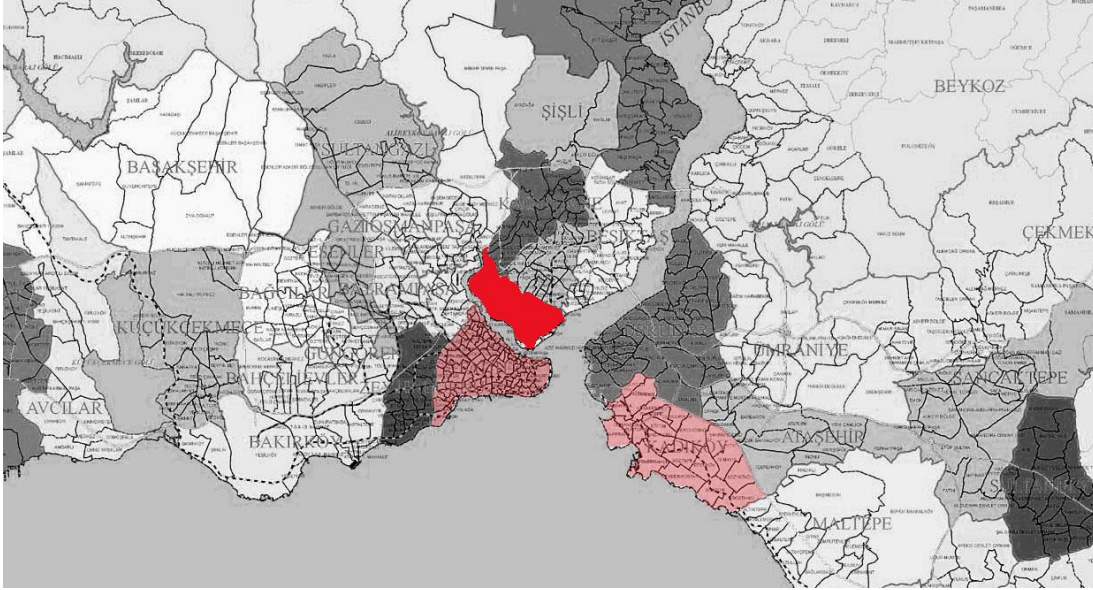
biri olan Tünel'in yapılması (1873) ve Osmanlı padişahının sarayını Pera'ya oldukça yakın bir konumda yer alan Dolmabahçe'ye taşınmasıdır. Bu gelişmeler Pera'nın kent içindeki ticari, kültürel ve bürokratik konumunun güçlenmesini sağlamıştır. (Akın,1998; Dökmeci, Çıracı, 1990).

20. yy'ın başlarında 1. Dünya Savaşı'ndan sonra Balkanlar'dan ve 1918 Ekim Devrimi sonrasında Rusya'dan Beyoğlu'na gelen göçmenlerle nüfus yapısını değiştirmiş, 1910'lu yıllarda bölgede bugünkü sokak yapısı oluşmuş ve bölgeye özelliğini kazandıran kagir apartmanlar inşa edilmiştir. (Göker, 2014) Alandaki ilk kırılma, 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması'yla yabancı firmaların ekonomik imtiyazlarını yitirerek bölgeyi terk etmesi ile olmuştur. (Kostas, 2000) Bunun ile birlikte başkent Ankara'ya taşınmış ve konsoloslukların da Ankara'ya geçirilmesi sonucunda Beyoğlu'nun ve çevresinin önemi azalmıştır. (Erdoğan, 2009).

Alanda bir diğer kırılma 1940'lı yıllarda yaşanmış ve sonrasında yaşanan gelişmeler alanın hem demografik hem de sosyomekansal yapısında ciddi değişikliklere sebep olmuştur. Azınlıklara ciddi vergi yükümlülükleri getiren Varlık Vergisi (1942) sebebiyle, birçok gayrimüslimin mülklerini satmış ve ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Beyoğlu bölgesinde yer alan Ermeni ve Rumlar'ın işlettiği birçok işyeri ve konut bu dönemde el değiştirmiştir. (Erdoğan, 2009). Ayrıca 1948'de İsrail devletinin kurulmasıyla bölgedeki Yahudiler İsrail'e göç etmiştir. 6-7 Eylül 1955'te yaşanan gayrimüslim mülklerine yönelik saldırılar neticesinde Yunan nüfusun bir kısmı ülkeyi terk etmiştir. Alanda ağırlıklı olarak yaşayan, gayrimüslim azınlıklara yönelik uygulanan bu politikalar bölgenin demografik yapısını değiştirmiş ve alanın el değiştirmesine neden olmuştur. (Üsdiken, 1995).

1950'li yıllara kadar ilçenin İstanbul içindeki artan önemi, bu dönemde ilçede yaşayan gayrimüslim nüfusun ilçeyi boşaltması ile son bulmuştur. Bunun nedeni kırdan kente göç ile gelen kırsal nüfusun bu alanlara yerleşmesi ve ilçede bulunan ticari alanların ilçenin kuzeyine doğru (Şişli, Mecidiyeköy, Gayrettepe ve Maslak) yer değiştirmesidir. Kullanıcı profiline ani değişimi ve kentleşme baskısı, ilçeyi negatif yönde etkilemiş ve içinde barındırdığı nitelikli kentsel yapıların yıpranmasına ve bazılarının kullanılmaz hale gelmesine sebep olmuştur. Bütün bu gelişmeler ilçede, 90'lı yıllardaki kentsel yenileme-dönüşüm alanlarını yaratmıştır. İlçenin konumu itibarıyla kent içindeki ulaşılabilirliği dikkate alınarak, günümüzde yeniden

önem kazanması alan üzerindeki baskıyı arttırmıştır. Çalışma kapsamında ele alınan Tarlabası Kentsel Yenileme alanı bu süreç sonunda ortaya çıkmıştır.

Şekil 3.3: Beyoğlu ilçesi ve seçilen diğer ilçeler ile ilişkisi

- **Tarlabası'nın Değişimi**

Tarlabası kentsel yenileme alanı, İstanbul'un Beyoğlu ilçesinin kuzeyinde yer alan ve çevresinde birbirinden farklı nitelikteki kentsel dokuları barındıran (ticari, kültürel, ekonomik ve turistik) bir semttir. Tarlabası semti, kentsel yenileme alanı olarak belirlenen alandan çok daha geniş bir alanı kapsamaktadır. Tarlabası Bulvarı'nın iki yakasında konumlanan semt, güneyde Tarlabası Bulvarı, kuzeyde Dolapdere Caddesi, batıda Ömer Hayyam Caddesi ve doğuda Talimhane ile çevrelenmiştir. Çevresinde bir çok önemli kentsel düğüm noktasını barındıran Tarlabası, Beyoğlu'nun ana yaya aksı olan, İstiklal Caddesi'ne paralel uzanarak, Cumhuriyet Caddesi ve Taksim Meydanı'nın kesişim noktasından başlayarak Refik Saydam Caddesi'nde son bulmaktadır. Beyoğlu ilçesinde bulunan kırk beş mahalleden sekiz tanesi Tarlabası semti içerisinde konumlanır. (Göker, 2014). İstiklal Caddesi'nin yanında, Taksim Meydanı, Gezi Parkı, Talimhane Bölgesi, Taşkılla, Gümüşsuyu gibi yapılarda alanın hemen çevresinde yer almaktadır.

1960'larda gayrimüslim nüfusunun bölgeyi terk etmesi, artan sanayileşme eğilimi ile ülkenin kırsal bölgelerinden İstanbul'a yaşanan iç göç aynı döneme denk gelmiştir. Tarlabası, kira maliyetlerinin düşüklüğü ve gayrimüslimlerin terk ettiği boş yapı stoğunun fazlalığı sebebiyle göçmenler için cazip hale getirmiştir. (Dinçer ve Enlil, 2002).

1980'lerin ilk yarısında hazırlıklarına başlanan Tarlabası Bulvarı (1986-1987) bünyesinde bir çok sorunu barındıran Tarlabası'nı fiziksel olarak Beyoğlu bölgesinden ayırmış ve alanı iyice kentten izole hale getirmiştir. Kentsel hizmetlerin alana ulaştırılamaması bölgedeki mekansal ve toplumsal çöküş arttırarak alanın niteliğini kaybederek sağlıksız hale gelmesine sebep olmuştur.

2006 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile kentsel yenileme alanı ilan edilen alan için üretilecek proje ile Tarlabası'nın önemli bir kültür, turizm ve sanat merkezi haline getirilmesi amaçlanmaktadır. (Sakızlıoğlu, 2007). Tarlabası bölgesinde yenileme alanı olarak belirlenen yirmi bir yapı adasından dokuz tanesi "Tarlabası 1. Etap Yenileme Projesi" yani Tarlabası Yenileme Projesi kapsamına alınmıştır. İlk etapta yer alan bu dokuz ada Tarlabası'nın yaklaşık %3'lük bir kısmını oluşturmaktadır. Proje dokuz ada ve bunların arasındaki sokaklarla yaklaşık 20.000 metrekarelik bir alanı ve alt yapıyı kapsamaktadır. (Göker, 2014). Yenileme alanı olarak ilan edilen bölge, yasanın ardından ihaleye açılmış ve ihale sonucunda GAP İnşaat alanın yenilenmesi projesini üstlenmiştir. (Kuyucu, Ünsal, 2011). Müteahhitlik firması alanı farklı mimari ofislere paylaştırarak projelendirmiştir. Yenileme projesi için üretilen plan ve kesit krokileri incelendiğinde yenileme projesinin ana hattının turizm, ticaret ve konut/otel gibi yerleşim mekanları olduğu görülmektedir. Projenin %52'sinin konut alanı, %12'sinin ticaret, %17'sinin turizm yapısı ve %14'ünün ofis yapısından oluştuğu belirtilmektedir. (Göker, 2014).

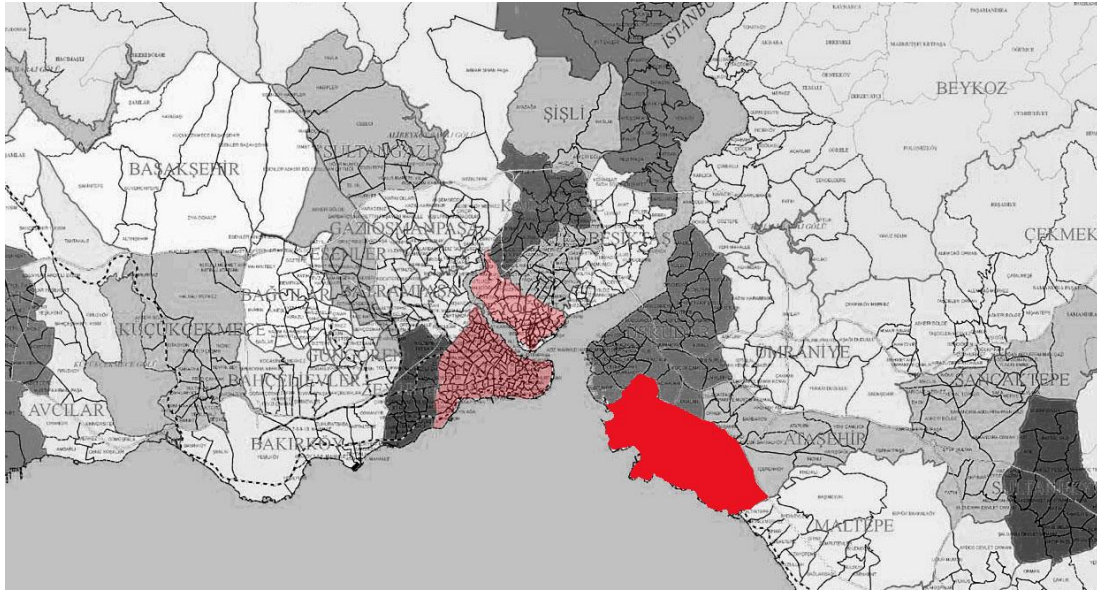
Tarlabası'nda hali hazırda devam eden kentsel yenileme projesi, sadece fiziksel çevrenin ve alanın ekonomik değerinin sürdürülmesine dair bir çözüm üretmiştir. Alanın bütünü düşünülmeden hazırlanan proje yalnızca Taksim cephesinin iyileştirilmesi ve dönüştürülmesini hedeflemektedir. Hak sahiplerinin projede yer alacağı belirtilmiş olsada benzer yenileme projelerinde olduğu gibi sosyal dokunun tamamıyla değiştirilerek alanın "soylulaştırılması" ve yeni bir sosyal kimlik kazanması amaçlanmıştır.

3.3 Kadıköy

İstanbul'un Anadolu Yakası'ndaki en eski yerleşimlerden biri olan Kadıköy'ün, batısında ve güneyinde Marmara Denizi, kuzeyinde Üsküdar, kuzeydoğusunda Ataşehir, doğusunda ise Maltepe bulunmaktadır. Tarihi Yarımada ile görsel olarak ilişki kuran ilçe Antik Dönemlerden günümüze kadar farklı dönemlerin

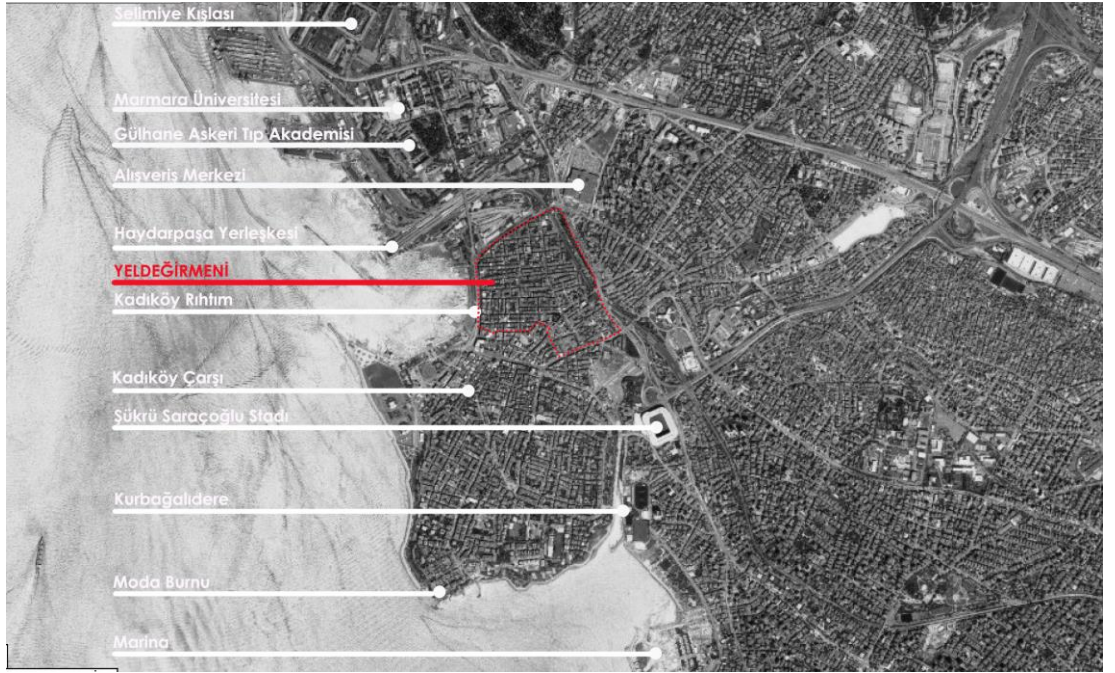
mekansal izleri bulunmaktadır. Toplam yüz ölçümü 25.2 km² olan ilçe, 21 adet mahalleden oluşmaktadır. (TUİK, 2013) 1930'a kadar Üsküdar'a bağlı olan ilçede 1960'lı yıllara kadar ağırlıklı olarak İstanbul'un gelir düzeyi yüksek ailelerinin yazlık evleri bulunmaktaydı. Artan kent nüfusu, kırdan kente göç, Boğaziçi Köprüsü ve bağlantı yollarının yapılması ile doğu yönünde büyüyen ilçe 60'lı yılların sonunda İstanbul'un en kalabalık ilçelerinden biri haline gelmiştir. İlçede 1980'li yıllara kadar kırsal kimliğini koruyan kuzeydeki ve doğudaki yerleşimler, kentleşme baskısı ile ilçe merkezine dahil olmuştur. Sonraki yıllarda ayrılarak ilçe haline getirilen Maltepe ve Ataşehir ile birlikte ilçenin 2000'li yıllara kadar büyüdüğü gözlemlenmiştir.

Çalışma kapsamında incelenen diğer ilçeler ile karşılaştırıldığında Kadıköy'de ağırlıklı olarak konut ve ticaret yerleşimleri yer almaktadır. Anadolu yakasındaki önemli merkezlerden biri olan Kadıköy ilçesi Anadolu ile ulaşım bağlantılarının kurulduğu Haydarpaşa Gar'ı nedeniyle ayrıca bir önem taşımaktadır. 1900'li yılların başında inşaa edilen gar yapısı Anadolu'dan İstanbul'a gelenler için bir kent kapısı niteliği taşımaktadır. İlçenin merkezi kabul edilen Kadıköy Çarşı bölgesi, ilçenin İstanbul ölçeğinde ulaşım hatlarını barındıran aynı zamanda, ticari olarak büyük önem taşıyan bir alandır. Kent içindeki bağlantı yollarını oluşturmak, yeni iskele yapıları yaratmak ve rekreatif kullanım amacıyla yapılan kıyı dolguları ilçenin doğal kıyı çizgisini değiştirmiştir.

Şekil 3.4: Kadıköy ilçesi ve seçilen diğer ilçeler ile ilişkisi

Bu tez çalışmasında İstanbul ili Kadıköy ilçesinde konumlanan Rasimpaşa Mahallesi Yeldeğirmeni semtine odaklanılmıştır. İstanbul'un tarihi semtlerinden biri olan Kadıköy'de yer alan Yeldeğirmeni, kuzeyde Haydarpaşa, güneyde Halitağa Caddesi, doğusunda Ayrılık Çeşmesi Mezarlığı, batısında ise deniz ile sınırlanır. Haydarpaşa Yerleşkesi ve Kadıköy Merkezi ile komşu olan çalışma alanı çevresinde birbirinden farklı nitelikteki kentsel dokuları barındırmaktadır. (Şekil 3.1) Denize ilişkisi ile ön plana çıkan alan aynı zamanda, yoğun bir ticari doku (Kadıköy Çarşısı),merkezi bir ulaşım ağı ve transfer noktası (demiryolu, Ayrılık Çeşmesi Durağı, rıhtım otobüs durakları) ve Haydarpaşa yük depolama alanları ile iç içedir. Çalışma alanının çevresinde, bu alanların yanında uzaklık olarak 2.dereceden ilişkilendiği bir alışveriş merkezi alanı (Tepe Natilus Alışveriş Merkezi), futbol sahası (Şükrü Saraçoğlu Stadi), Cumhuriyet Dönemi ve sonrası tarihi kent dokusu (Moda ve Erenköy) bulunmaktadır.

Şekil 3.5: Yeldeğirmeni ve Çevresi

3.3.1 Yeldeğirmeni'nin tarihçesi

İstanbul'un tarihi semtlerinden biri olan Kadıköy'de yer alan Yeldeğirmeni, kuzeyde Haydarpaşa, güneyde Halitağa Caddesi, doğusunda Ayrılık Çeşmesi Mezarlığı, batısında ise deniz ile sınırlanır. Yeldeğirmeni'nin günümüzde konumladığı yere ait en eski bilgiler Khalkedon Dönemin'den (M.Ö.1.yüzyıl) edinilen bilgilerdir. Bu döneme ait bilgilerden edinildiği üzere Kadıköy Koyu'nun kuzey kısmında bugünkü

Haydarpaşa Yerleşkesi'nin bulunduğu yerde şehrin dört limanından biri olan Himeros Limanı bulunmaktadır. Limanla ilişkili olarak günümüzde tamamen kara haline gelmiş bu alan, liman ile aynı adı taşımaktadır. Bu alanda aynı zamanda “Ayrılık Suyu” olarak bilinen Himeros Deresi'nin aktığı ve Afrodit Temenosu'nun bulunduğu düz bir sahil yer almaktadır (Arısoy, 2014). Sonraki dönemde Temenos'un bulunduğu alana, Galienus zamanında (MS 305-311) şehit düşen azize Euphemia adına bir kilise inşa edilmiştir. Farklı zaman aralıklarında, Yeldeğirmeni'nde yapılan inşa faaliyetleri sırasında tesadüfen bulunan lahit ve steller, günümüzde İstanbul Arkeoloji Müzesinin “Khalkedon” kısmında sergilenmektedir. Bu eserler arasında bulunan Dionysos Steli (2.Y.Y.) döneme ait en önemli buluntulardan biridir. (Arısoy, 2014)

Şekil 3.2'de geçirdiği değişim kronolojik olarak ifade edilen Yeldeğirmeni, adını Osmanlı döneminde 1774 ve 1789 yılları arasında yapılan dört adet yel değirmeninden alır. Bu değirmenlerin biri İbrahimağa, diğer üçü Yeldeğirmeni'nde, dönemin padişahı I.Abdülhamit tarafından, sarayın ve civarda yaşayanların un ihtiyacını karşılama amacı ile yaptırılmıştır. 1903'ten sonra bu değirmenler yıkılmış ve yapılar günümüze kadar ulaşmamıştır (Biçer, 2013). Alanda ilk düzenli yerleşim 15. , 16. yy arasında başlar. Semtin üzerine kurulduğu alan Osmanlı Ordu'larının talim alanı olarak kullandığı bir çayır alanıdır. Alan aynı zamanda mesire, eğitim ve talim işlevleri için kullanılmıştır (Şahin, 2013).

Kozmopolit yapısı ile dikkat çeken Yeldeğirmeni, 20. yy. başlarında bugünkü yerleşim planına yakın şeklini almıştır. Yerleşimdeki yapılaşma ağırlıklı olarak, sokaklar boyunca yer yer bitişik nizam sıraevler ve büyük bahçeler içinde köşkler şeklindedir. (Onur, 2011). 1700'lerde başlayan yapılaşma sonrası 1800 başlarında semtte ilk sokak dokusu oluşumları görünür. 1800'lerin sonlarına gelindiğinde ise günümüzde izleri görülen ızgara kent planı ile düzgün sokak yapılaşmaları tamamlanır. Izgara kent planının oluşumuna sebep ise İstanbul'un diğer bölgelerinde de gözüken büyük ölçekli yangınlar gösterilebilir. Yangın sonrası yapılandırılan alanlar, 8-10 m genişliğinde rahatlıkla müdahale edilebilir ve sokakların birleştiği noktada minik meydancıklara müsaade edecek nitelikte planlanmıştır. (Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, 1994). Semtte 1922 tarihli kent planı ve 1937 tarihli Pervititch Sigorta haritalarında da görülebildiği gibi tanımlı yapı adaları vardır. 1960'larda yapı adalarının içleri doldurulmuş ve bahçe içindeki köşkler yerine yeni

apartmanlar yapılmak üzere yıkılmıştır. (Eyüboğlu, 1991). Semtteki tarihi doku yer yer bozulmuş olsa da günümüze kadar ulaşabilmiş tarihi eğitim yapılarının bulunduğu alan aynı zamanda tarihi dokunun yoğun olarak korunduğu bir bölge olarak göze çarpmaktadır. (Onur, 2011).

Semtin önemli konumu sebebiyle Kadıköy'ün ilk postanesi bu dönemde açılarak çevresine hizmet vermeye başlar. Bu dönemde semtin kent içinde gittikçe artan önemini Kadıköy bölgesinin ilk postanesinin burada açılması, tren, tramvay, elektrik gibi kentsel hizmetlerin İstanbul'un pek çok semtinden önce buraya getirilmesi ve Üsküdar'a bağlanan yol hattı boyunca kurulan askeri hastane, veterinerlik ve tıp fakültelerinin kurulması ile gösterilmiştir. (Tarkay, 2010).

Sultan Abdülmecit döneminde ilan edilen Tanzimat Fermanı (1839) ile birlikte Osmanlı topraklarında yaşayan Müslüman olmayan nüfusa toplumsal ve kentsel yaşamda çeşitli imtiyazlar sağlanmıştır. (Eyüboğlu,1991). Fermanın hükümlerinden biride gayri Müslüm nüfusun önündeki inşaat kısıtlamalarının kaldırılmasıdır. Kalkan inşaat kısıtlaması ile birlikte İstanbul'un farklı birçok noktasında gayri Müslümlere ait yaşam alanlarının yapılandırıldığı görülmektedir. Bu yaşam alanları Avrupa yakasında Galata, Pera ve Harbiye iken, Anadolu yakasında ise Moda, Üsküdar ve Kadıköy'dür. Bu dönemde kendine ait mimari üslubu ile yapılandırılmış semtlerden biride Yeldeğirmeni'dir. Başlarda Levanten nüfusun ağırlıklı olarak yaşadığı semte Kuzguncuk yangını (1885) sonrası önemli bir miktarda Yahudi nüfusu taşınmıştır. Yahudi nüfusun bölgeye taşınması ile yapılaşma ihtiyacı artmış ve semt genelinde ilk apartman örnekleri görülmeye başlanmıştır. (Şahin, 2013) .

Tamamıyla farklı bir yaşam kültürüne sahip Levantenler yaşadıkları çevreleri de kendi üslupları doğrultusunda dönüştürmüşlerdir. Geleneksel yapı malzemesi olan ahşap bu çevrelerde dönemin Avrupai mimari tarzını yansıtan taş ve tuğlaya dönmüştür. (Kuban, 1996). Yeldeğirmeni yeni yapılaşma tarzı, lokasyonunun getirdiği avantajlar ve sosyal donatı alanları ile Levanten nüfusun yoğun olarak yaşamaya başladığı alanlara dönüşmüştür. (Şahin, 2013). Yeldeğirmeni Atılğan (2011) tarafından İstanbul'un ilk apartman semti olarak adlandırılmıştır. Günümüze kadar gelmiş bu yapıların en önemlileri, Kehribarcı Apartmanı (Kehribardji Apartmanı), Velpreda Apartmanı (İtalyan Apartmanı),Tevfik Tura Apartmanı (Süreya Demirciyan Apartmanı), Ankara Apartmanı (Menase Apartmanı),Sünget Apartmanı, Ali Bey Apartmanı, Celal Muhtar Apartmanı ve Tevfik Bey

Apartmanıdır. Bu yapılar Avrupa'da dönemin üslubunu yansıtan Art Nouveau etkisi ile inşa edilmiş ve yapı malzemesi olarak taş veya tuğla kullanılmıştır. Levanten ve Yahudi nüfusunun yanında semtte Türk ve Rum nüfusta semtin tepelerindeki düzlüklerde geleneksel üslupta az katlı olarak yapılaşmıştır. Günümüze bu dönemden geleneksel üslup ile yapılmış ahşap evlerden sadece birkaçı ulaşabilmiştir. (Şahin, 2013).

Yeldeğirmeni'nin gelişimi için önemli eşiklerden bir tanesi de semtin sınırlarından birini oluşturan Haydarpaşa Tren İstasyonu yerleşkesinin (1908) inşa edilmesidir. Almanlar tarafından inşa edilen gar alana yeni bir kimlik kazandırmış ve semte Alman Demiryolu Şirketi tarafından şirket çalışanlarının çocukları için yaptırılan Alman Okulu'nu (günümüzde Osmangazi ilköğretim Okulu olarak kullanılmaktadır) kazandırmıştır. Okul yapılarının, içinde buldukları çevrenin genel mimari karakteriyle benzer özellik gösteren bir yapıda tasarlandıkları görülmektedir. Alman Okulu'nun yanında semtte o dönemden günümüze kadar gelmiş olan diğer okul yapıları sırasıyla St.Louis İlkokulu (günümüzdeki kullanımı, Yeldeğirmeni Çocuk ve Gençlik Merkezi), St.Euphemie Fransız Kız Ortaokulu (Kemal Atatürk Anadolu Lisesi) ve Ecole Communale İsraili (Haydarpaşa Yahudi Okulu) dir. Semtte tarihi eğitim yapılarının yanında semt sakinlerinin ibadet etmesi için yapılan dini yapılarda bulunmaktadır. Hemdat İsrail Sinagogu, Ayios Yorgios Rum Ortodoks Kilisesi ve Fransız Ortaokulunun hemen bitişiğinde yer alan Notre Dame Du Rosarie Kilisesi, Rasimpaşa Cami bu yapılar arasında sayılabilir. (Eyüboğlu, 1991).

Doğuda tren rayları batıda deniz ile sınırlanan semt, artan nüfus ile birlikte Cumhuriyet Dönemi ve sonrasında, kuzey-güney yönünde neredeyse tamamen yapılaşmıştır. Taş ve tuğladan yapılan yapıların bir kısmı günümüze kadar gelirken, Mülkiyet Kanununun çıkarılması ile birlikte kat karşılığı inşaat sistemi semtteki geleneksel sistem ile yapılmış, sınırlı kat sayısına müsaade eden ahşap binaların betonarme yüksek katlı yapılara dönüşmesini sağlamıştır. (Şahin,2013). İstanbul'daki kentleşme sürecinin bir benzerini yaşayan Yeldeğirmeni günümüzde eski dokusunun yanında '60 larda hızlıca üretilen, standard betonarme konut ve ticaret dokusuna sahip olmuştur. Bu yapısı ile birbirinde farklı dönemlere şahitlik eden yerleşim, yapısında her döneme dair farklı nitelikte yapılar barındırmaktadır.

YELDEĞİRMENİ GELİŞİM SÜRECİ

1600-1700	-Yerleşimde ilk yerleşim izlerinin görülmesi
1774-1789	-Yerleşime Yeldeğirmenlerinin yapımı
1800ler	-Yerleşimde ilk düzenli sokak dokusunun başlangıcı -Izgara kent planı uygulaması
1885	-Kuzguncuk yangını ve sonrasında yerleşime gelen Yahudi nüfusu ve yerleşimde ilk apartman örneklerinin görülmesi
1903	-Yeldeğirmenlerinin yeni yerleşim düzeni için yıkılması
1908	-Haydarpaşa Garının inşaaası
1910	-Haydarpaşa Garı'nın inşaaası için gelen mühendis çocukları için okulların inşaa edilmesi
1922-1937	-Haritalarda günümüz yerleşim izlerinin belirlenmesi (Pervititch ve Osmanlı Haritaları)
1950	-Kırdan kente göçün ilk dalgası ile yerleşimdeki kullanıcı başlangıcı değişikliği
1955	-Çeşitli toplumsal olaylar nedeni ile yerleşimdeki gayri müslüm nüfusun yerleşimden taşınması
1960lar	-Artan nüfus ile kullanım alanını arttırmak amacı ile yapı adalarının içleri doldurulmuştur
2010	-Sivil toplum örgütleri,kamu ve yerel yönetim eliyle "Kentsel yenileme ve sağlıklılaştırma" çalışmalarının başlangıcı
2012	-Marmaray'ın açılışı
2013	-Kentsel yenileme ve sağlıklılaştırma çalışmalarının fiziksel kısmının tamamlanması -Eski sinemanın TAK (Tasarım Atölyesi Kadıköy) ofisine dönüştürülmesi
2014	-Fransız Kız Lisesi Kilisesinin Kültür Merkezine dönüştürülerek kullanıma açılması

Şekil 3.6: Yeldeğirmeni gelişim süreci

3.3.2 Yeldeğirmeni'nin mevcut yapısı

Tarihi ve kültürel değerleri, deniz bağlantısı ve ulaşım ağlarının yanında Kadıköy ilçesi İstanbul'un en önemli ekonomik odaklarından biridir. Anadolu yakasındaki ciddi nüfus yoğunluğunu bünyesinde barındıran ve heterojen sosyal yapısı ile öne çıkan Kadıköy ilçesi, çevresi ve İstanbul için büyük önem taşır. İlçenin birçok önemli semtinin yanında Yeldeğirmeni'nin kültürel miras niteliği taşıyan mimari yapısı, Kadıköy merkeze olan yakınlığı ve Üsküdar bağlantısı ile diğer semtlerden nitelik olarak ayrıldığı gözlemlenmektedir.

Yeldeğirmeni semti, yönetsel olarak İstanbul ili, Kadıköy ilçesine bağlı Rasimpaşa Mahallesi sınırları içinde yer almaktadır. (Şahin,2013). Adrese dayalı nüfus kayıt

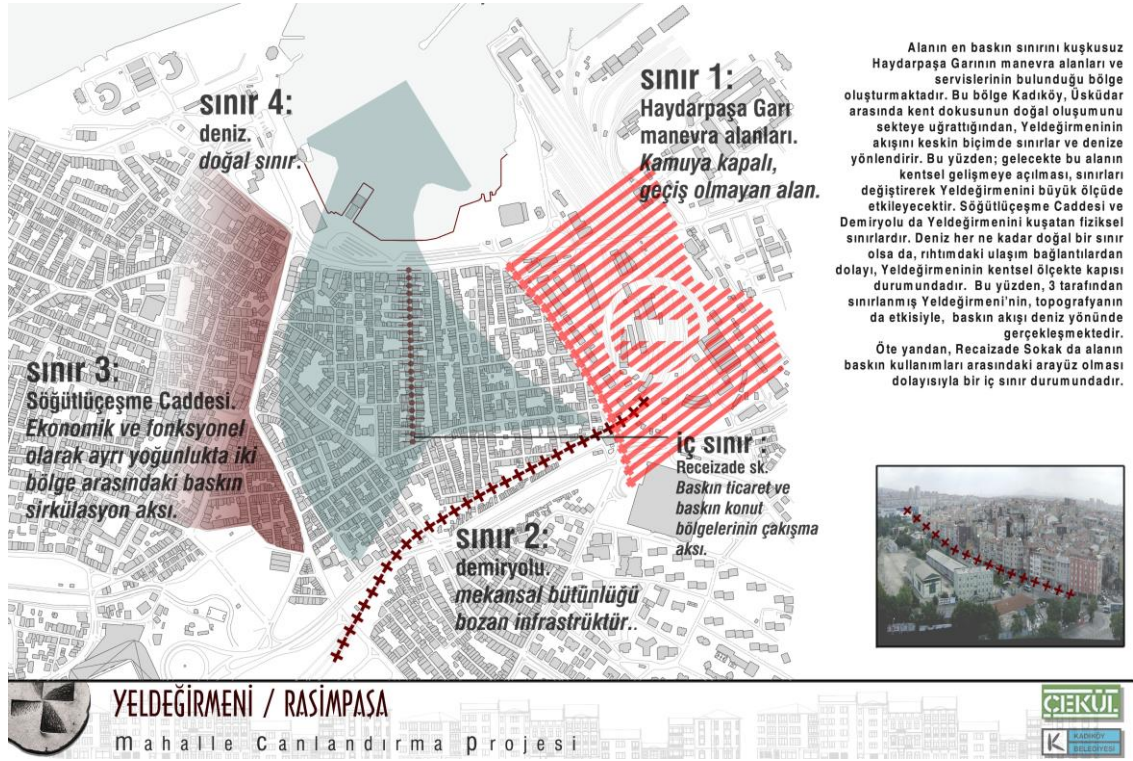
bilgilerine göre semt genelinde 16.201 kişi yaşamaktadır (7935 kadın, 8266 erkek). Buda Kadıköy ilçesi genelinde nüfusun %3.1'ini oluşturmaktadır. (TUİK, 2012). Nüfusun %73'ünü 40 yaş ve altının kişilerin oluşturduğu semtte, genç nüfusun ağırlıkta olduğunu söylemek mümkündür.

- **Kentsel ilişkiler**

Tarihsel sürece bakıldığında Yeldeğirmeni, Osmanlı döneminde önceleri denize yakınlığı nedeniyle bir sayfiye yeri, sonrasında gayrimüslim nüfusun ağırlıkta olduğu bir apartman semti, Cumhuriyet sonrasında ise kent merkezinde, yoğun yapılaşmış ve içe dönük bir semt halini almıştır. Semti çevreleyen doğal (deniz) ve kentsel (Haydarpaşa Yerleşkesi ve ana caddeler) sınırlar (şekil 3.3) semtin içe dönük yapısını oluşturmasında en önemli etkenlerdendir. Bu sınırlar fiziksel gelişimi kısıtlayıcı faktörler olarak gözüktüğü de aynı zamanda semtin “mahalle” dokusunu korumasına ve kentsel gelişme baskısına maruz kalmasına engel olmuştur. Bir tepeye, ızgara kent planı ile konumlanmış yerleşim gerek özgün kültürel yapısı gerekse geleneksel mahalle dokusu ile özgün kentsel niteliğini günümüze kadar büyük ölçüde korumuştur.

Etrafında bulunan farklı nitelikteki kullanımlar (şekil 3.4) alanın heterojen yapısını destekler niteliktedir. Kadıköy merkezdeki ticari aks (Çarşı) ve konut alanları, rekreasyonel ve ulaşım amacı ile kullanılan rıhtım bölgesi, stadyum (Şükrü Saraçoğlu Stadyumu), tiyatro (Haldun Taner Sahnesi) bölgenin gelişimine katkı sağlama potansiyeli olan komşu kullanım alanlarıdır. Kentsel ızgara planının bir getirisi olarak, hemen hemen denize dik uzanan tüm sokaklar kolaylıkla rıhtım bölgesi ile bağlanmaktadır. Bunun yanında semtteki iç sirkülasyonu sağlayan bu sokaklar alan için önemli bir ticari aks olan Karakolhane Caddesi ile rıhtımı, Acıbadem ile rıhtım arasındaki yaya bağlantısını (Uzunhafız Sokak) ve Acıbadem ile rıhtım arasındaki taşıt bağlantısını (Halitağa Caddesi) sağlamaktadır.

Şekil 3.5'te gösterilen akslar alanı sınırlandırmanın yanında alana kimliğini veren ticari ve tarihi yapıları üzerinde barındırmaktadır. Birbirinden farklı nitelik gösteren aksların alanın topografik yapısı ile ilişkili olarak geliştiği ve grid plana uyum gösterdiği gözlemlenmektedir.

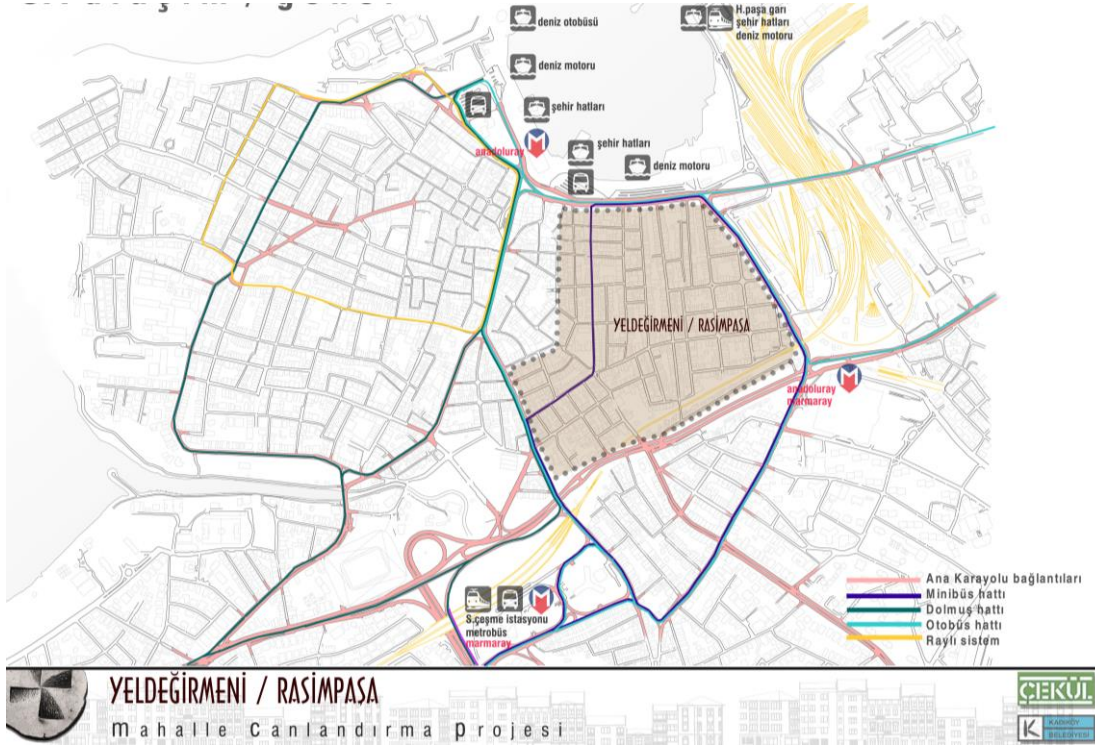

Şekil 3.7: Mekansal Analizler-Sınırlar (Url-2)

- **Ulaşım**

Semtın en önemli özelliklerinden biri olarak ortaya çıkan deniz ile komşuluğu, semti ulaşılabilir kılmış ve bir sürü farklı ulaşım alternatifinin bu bölgede toplanmasına sebep olmuştur. Deniz ile birlikte bir diğer komşusu Haydarpaşa günümüzde hizmet vermese de uzun bir süre raylı ulaşımın hem şehir içi hem de şehirlerarası ulaşım için önemli duraklarından birini oluşturmuştur.

Kentsel ulaşım ağlarının durak noktalarına (şekil 3.7) yakın mesafede bulunan semt, semt sakinleri ve ziyaretçiler için erişim kolaylığı sağlamaktadır. Devam eden park yeri sorunu semt içinde önerilen otopark alanları ile çözülmeye çalışılsa da, özellikle Karakolhane Caddesinde yer alan ticarethanelerin yarattığı araç yoğunluğu semt için hala bir sorun teşkil etmektedir. Gelişmeden doğrudan etkilenen semt yeniden önem kazanmış ve semte olan ilgi artmıştır. (Şahin,2013). Bu durum bir yandan semt için bir potansiyel teşkil ederken bir yandan da üzerindeki diğer kentsel yenileme alanlarında da karşılaşılan “soylulaştırma” baskısını arttırmıştır. Semt içinde yapılacak müdahalelerin tümünün bu baskıyı azaltarak semti korumaya yönelik müdahaleler olması zorunluluğunu gerektirmektedir.

Şekil 3.8: Genel Ulaşım Şeması (Url-2)

- **Kamusal ve açık alanlar**

Sıkışık ve rijit kentsel dokusu nedeniyle Yeldeğirmeni’nde ki en temel sıkıntılardan biri kamusal ve yeşil alan ihtiyacıdır. Izgara kent planının, yapı adası çevresinde bitişik nizam konumlanan binalar, bir yandan sokakları tanımlarken bir yandan ada içinde bir boşluk yaratmaktadırlar. Kentsel dokusu itibariyle bir potansiyel olarak değerlendirilebilecek yapı adalarındaki iç avlular, yapılar arasındaki atıl alanlar ve yapı önlerindeki çekme mesafeleri semtin açık alan kullanımları (şekil 3.8) için büyük önem taşır. (Şahin, 2013). Bunun yanında kamusal işlevli büyük yapıların (ibadethane ve eğitim yapıları) bahçeleri de bu işlevle kullanılabilir alanlardır. Aktif yeşil alan olarak adlandırılan bu alanların yanında, alanın sınırlarından birini oluşturan Ayrılık Çeşmesi mezarlığı da semtin çeperinde yeşil bir bant oluşturarak semtteki yeşil dokuya katkı sağlamaktadır. Semtteki kullanım potansiyeli taşıyan açık alanlar yeşil alan ihtiyacını karşılayacak nitelikte düzenlenmeye ve semte kazandırılmaya çalışılmaktadır.

Kamusal mekânlar, bir “yer”in kentsel tutkalı işlevini görür ve farklı nitelikteki kentsel parçaları uyum içinde bir araya getirmeyi amaçlar. (Kuban, 2010). Bunun sebebi bu alanların farklı nitelikteki kent kullanıcılarını bir araya getirmesidir. Geçirdiği tarihsel süreç ve dokusu göz önüne getirildiğinde, Yeldeğirmeni’ni en iyi

tanımlayan kavramlardan biri “çeşitlilik” kavramıdır. Çeşitliliği insan-kültür çeşitliliği, bağlantısı ve aynı zamanda aktivite çeşitliliği olarak değerlendirmek mümkündür. Bir “yer”in bütün boyutları ile kendisini en iyi ifade ettiği, kimliğini en iyi yansıtan alanlar, o “yer”in kamusal kullanımlı mekânlarıdır (Ocakçı, 2012). Yeldeğirmeni’ndeki farklı kullanıcı profilleri ve potansiyel kamusal alan kullanıcıları, öğrenciler, farklı dine mensup cemaat ve dernekler, sendika, özel kurum çalışanları ve semtte yaşayanlardır. Bütün bu kullanıcıları bir araya getirebilecek alanlar yaratılması ya da mevcut alanların bu yönde düzenlenmesi toplumsal bağları kuvvetlendirerek, sosyal sürdürülebilirlik adına semte katkı sağlayacaktır. Yeldeğirmeni’nde çokça eksikliği hissedilen bu alanlar mevcut kullanımda kahvehaneler, sosyal karakteri olan sokak parçaları, parklar ve mahalle evidir.

Tüm bu kamusal farkındalığın oluşturulması için, bir sivil inisiyatif olarak çalışan “TAK” Tasarım Atölyesi Kadıköy, belediye ve diğer sivil inisiyatifler ile semtin geliştirilmesi, tasarım problemlerinin çözülmesi yönünde projeler üretmekte ve alana katkı sağlamaktadır. Kadıköy genelinde proje üreten kuruluş, çalışma ofisinin bulunduğu Yeldeğirmeni’nde de birçok kentsel gelişim projesi yürütmektedir. Kuruluş, semt sakinlerinin sürece dâhil edilmesinin yanında, uzmanların, tasarımcıların, yerel yöneticileri bir araya getirerek çok sesli bir platform oluşturma çabası içindedir.

Semtteki herkes tarafından kullanılabilir ve erişilebilir kamusal mekânlar yaratılması, mekâna olan aidiyet hissini artırır ve bu mekânların semt sakinleri tarafından daha çok kullanılmasını sağlar. Semt sakinlerinin bir arada özgürce yaşam deneyimleri kamusal alanlar ile geliştirilmeli ve kuvvetlendirilmelidir. Semtteki kamusal ve özel kullanım dengesinin kurularak insanların bir arada demokratik bir şekilde yaşaması sağlanmalıdır.

- **Kullanımlar**

Yapılan kentsel analizler sonucunda (Url-2) semtteki kent dokusu beş katlı apartmanların çoğunlukta olduğu yoğun bir kent dokusudur. Izgara kent planı ve topografik durum nedeniyle düzenli ama parçalı bir kent dokusu gözlemlenmektedir. Denize yönelimin baskın olduğu dokuda (şekil 3.9), ağırlıklı olarak konut kullanımı mevcuttur.

Semt komşu olduğu diğer kentsel yerleşimler ile karşılaştırıldığında, daha düşük gelir grubunun ikamet ettiği bir alan olarak öne çıkmaktadır. Diğer kentsel yenileme alanlarında da benzer bir özellik olan bu durumun sebebi olarak, gayrimüslim nüfusun alanı terk etmesi sonrası bakımsız kalmış ya da atıl duruma düşmüş bu alanların düşük kira ya da satış bedelleri gösterilebilir. 1950 ve '80 dönemi sonrasında kent imkanlarını (iş, eğitim sağlık vb..) kullanma amacıyla göç sonucu semte gelmiş semt sakinleri, geldikleri yere göre karşılaştırma yapıldığı zaman ağırlık sırasıyla Bingöl, Karadeniz Bölgesi ve Konya şeklindedir. (Şahin, 2013)

Semtte yerleşik olan genç ağırlıklı nüfusun büyük çoğunluğu ücretli işçi ve memur olarak iş çalışmaktadır. Semte dair diğer bir ilgi çekici kullanım bilgisi ise Semt yaşamında ve ekonomide önemli yere sahip olan ticari işletme sahipleri, semt dışında ikamet etmektedir. Merkezi konumu, ulaşım kolaylığı çevresindeki kentsel donatılar göze alındığında uygun kira bedelleri ve öğrenci yurtları, Yeldeğirmeni genelinde öğrenci nüfusunun artmasına yol açmıştır. Semtin sosyal dokusu aldığı göçler sonucunda yarısı yerli diğer yarısı ise çeşitli sebepler ile semte sonradan gelmiş insanlardan oluşmaktadır. (Şahin, 2010).

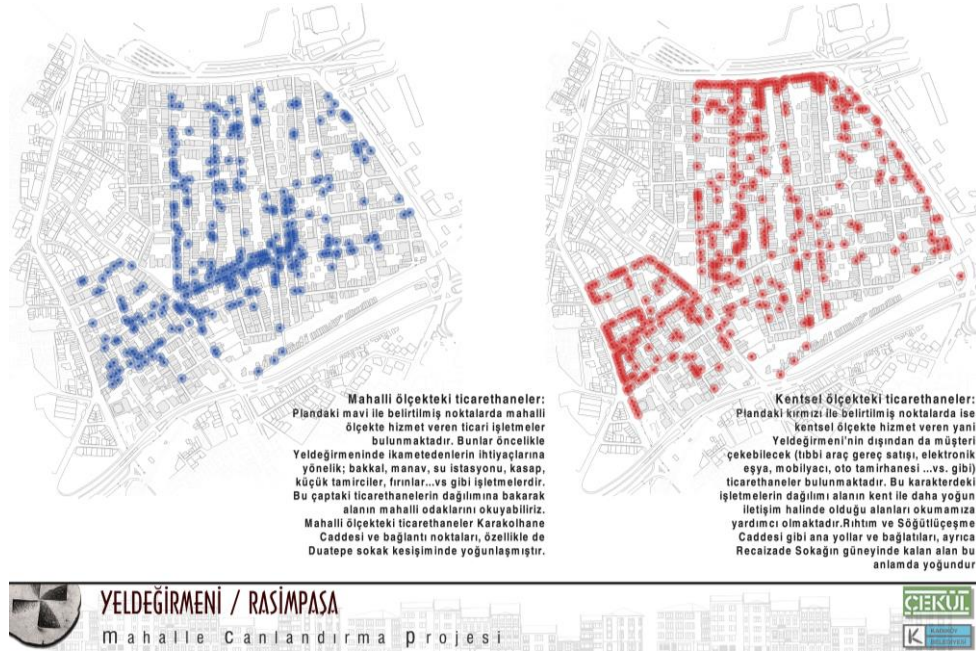
Şekil 3.9: Semtteki Açık alanlar (Url-2)

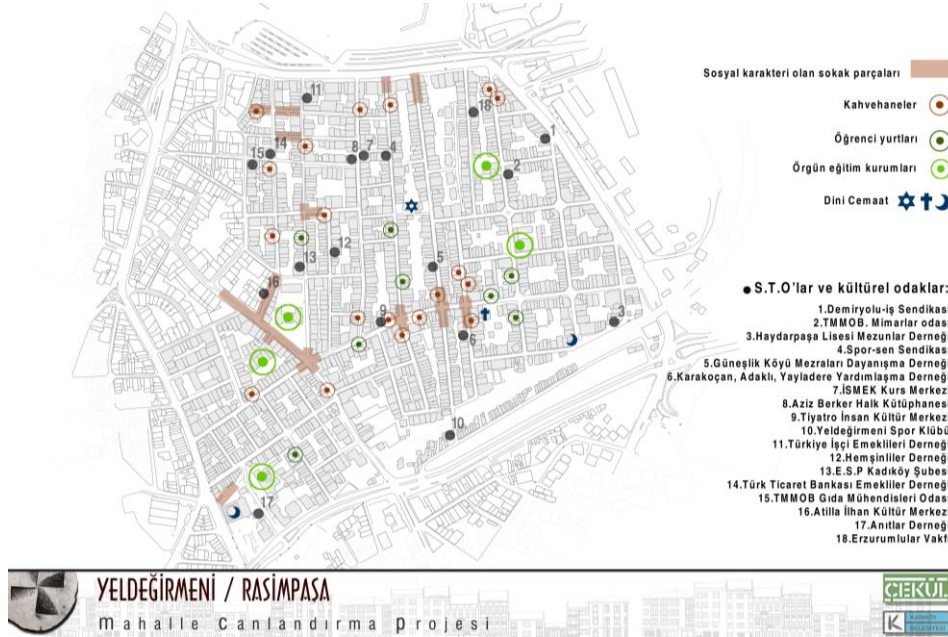
Şekil 3.10: Yeldeğirmeni'nin girişi niteliğindeki İskele Sokağına bakış (Çiçek, 2014 Kişisel arşivinden)
Deniz kısmında rıhtım hattı (şekil 3.10), tepede ise Karakolhane Caddesi boyunca uzanan ticari kullanımların arasında kalan bölgede ağırlıklı olarak konut ve ofis kullanımları görülmektedir. Ticari işlevli ofislerin (şekil 3.11) yanında çeşitli sivil toplum kuruluşlarının, sendikaların, meslek odalarının ve derneklerinde semtte ofisleri bulunmaktadır.

Şekil 3.11: Haydarpaşa İskelesinden Yeldeğirmeni'ne bakış (Çiçek, 2014 Kişisel arşivinden)

Şekil 3.12: Ticari Kullanımlar (Url-2)

Şekil 3.13: Kamusal Yapılar (Url-2)

• **Tarihi doku**

18.y.y.dan itibaren yerleşim görmüş olan semtte bir çok farklı döneme dair yapı bulunmaktadır. Osmanlı'nın son döneminden günümüze kadar izlenebilecek yapılaşma kültürü farklı fonksiyon içerikleri ile alanda yer bulmuştur. Semtteki kozmopolit yapı itibariyle yaşayan farklı din ve kültürdeki toplulukların okul ve ibadethane yapılarının yanında, dönemin sivil mimarisinin üslubunun incelenebileceği farklı dokuda ve kat yüksekliğinde taş ve tuğla apartman örnekleri

bulunmaktadır. Avrupa’da dönemdaşları ile aynı özellikleri gösteren bu apartmanlarda Art Nouveau akımının etkisiyle; oymalı ön cephe süslemeleri, geleneksel mimari özellikleri (cumbalar ve içerlek yarı özel apartman girişleri) ile birleştirilmiştir. (Şekil 3.13). Tarihçe kısmında sıralanan bu apartmanların bir kısmı günümüzde hala konut işlevi ile kullanılmaktadır. Bir önceki bölümde belirtilmiş olduğu üzere, semt genelinde Müslüman ve Rum nüfustan kalan geleneksel ahşap yapı örnekleri oldukça azdır. Yangın sonrasında birçoğu zarar görmüş bu yapılar sonrasında da bakım maliyeti ve kat adedinin azlığı nedeniyle yıkılmıştır. Çoğunlukla ahşap yapıların yıkılarak yerine günümüzdeki örneklerine benzer betonarme yapıların yapılması ’50-’70 yılları arasına denk gelmektedir. Semtteki Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet’in ilk yıllarında gözlemlenen kozmopolit sosyal yapı, yerini zaman içinde yaşanan toplumsal olaylar sonrasında, Müslüman Türk nüfusun hâkim olduğu bir sosyal yapıya bırakmıştır.

Şekil 3.14: Semtteki ilk apartman örneklerinden Valpreda Apartmanı (Çiçek, 2014 Kişisel arşivinden) Alanın büyük çoğunluğunu tescilli yapılar oluşturur. Alanda İstanbul Bölgesel Koruma koruma kurulu tarafından tescillenmiş, farklı döneme ait sivil ve anıtsal mimari örneği olmak üzere toplam 184 adet yapı bulunmaktadır. (Tarkay, 2010) Farklı nitelikte yapılmış ve günümüzde bir kısmının işlevi değişen bu yapılar çoğunlukla alanın topografik hareketine uygun bir şekilde denize doğru açılan dik sokaklarda konumlanmaktadır. (Şekil 3.14) Çoğunluğu şahıs mülkiyetinde olan tescilli yapıların kalanları şirket, vakıf ve derneklere aittir. 2010 yılından itibaren tarihi yapıların bir kısmı restore edilmiş ve işlev değişikliği ile kamu tarafından

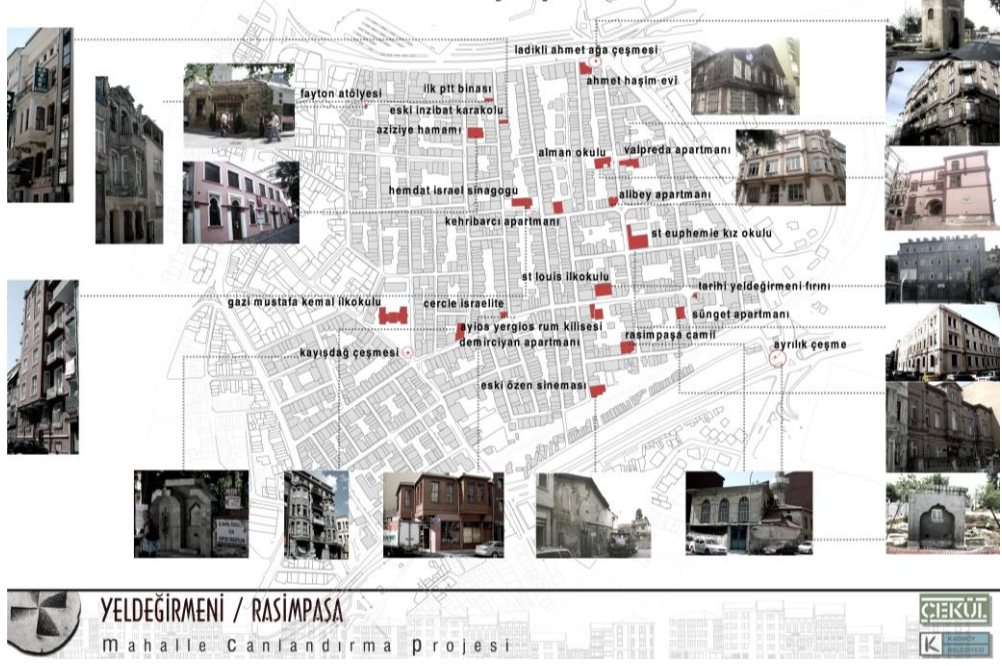
kullanılabilir hale getirilmiştir. Bunlar arasında Eski Özen Sineması (Tasarım Atölyesi Kadıköy Ofisi), St.Louis Okulu (Yeldeğirmeni Çocuk ve Gençlik Merkezi), Mahalle Evi, Notre Dame Du Rosarie Kilisesi bulunmaktadır. Haydarpaşa, alan sınırlarına girmese de alan üzerinden büyük etkisi olan, Yeldeğirmeni için önemli tarihi yapılardan biridir. Yeldeğirmeni içindeki bir çok tarihi yapının-apartmanlar, Alman Okulu- (şekil 3.15, şekil 3.16, Şekil 3.17) inşaa edilmesine sebep olmuş tarihi Haydarpaşa Garı günümüzde Kadıköy rıhtım ve çevresi ile birlikte bir başka kentsel yenilme projesinin içinde yer almaktadır.

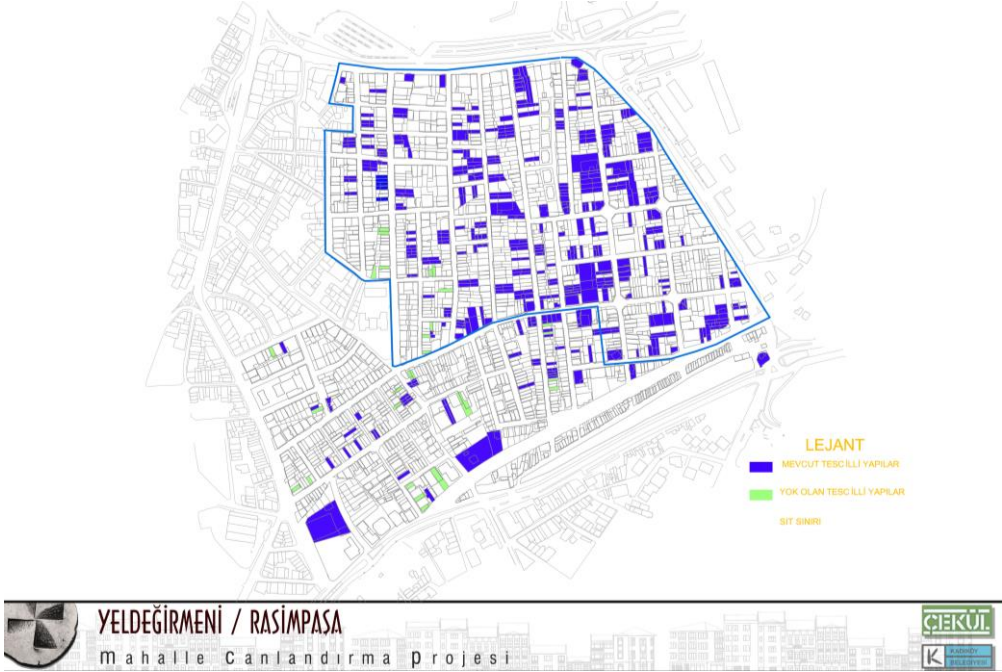
Şekil 3.15: Yeldeğirmeni İskele Sokak Mimari Dokusu (Çiçek, 2014 Kişisel Arşiv)

Şekil 3.16: Eski Alman Okulu-Orhangazi İlköğretim okulu (Çiçek, 2014 Kişisel arşivinden)

Şekil 3.17: Önemli Tarihi Yapılar (Url-2)

Şekil 3.18: Alandaki Tescilli Yapılar (Url-2)

3.3.3 Yeldeğirmeni kentsel yenileme ve canlandırma projesi

“Mahalle Canlandırma; kalıcı, bütüncül ve sürdürülebilir müdahaleler ile mahalle ve mahalle kültürünün zaman içinde maruz kaldığı fiziki, sosyal ve ekonomik yıpranmaların giderilmesini amaçlayan vizyon ve eylemler bütünüdür. “Mahalle” ve “Mahalle Kültürü”; sosyal anlamda adaletli, fiziki olarak sağlıklı ve kentlilik hakkının korunduğu bir kent

oluşturulmasında temel öneme sahiptir. Bu yüzden, karakterini yitirerek kent içinde çöküntü alanına dönüşmekte olan mahallelerin, belediye ve yaşayan halkın ortak hareketi ile tekrardan canlandırılması hem yaşayanlar hem de kentin bütünü için daha iyi yaşam standartlarının oluşturulmasını sağlayacaktır.” (Url-2)

Yeldeğirmeni, 1981 yılında Anıtlar Yüksek Kurulu'nun V Nolu Koruma Kurulu tarafından, SİT alanı ilan edilmiştir. Bölge için düzenlenen koruma planları 1996 yılında İstanbul II Nolu Koruma Kurulu tarafından onaylanmış ve gene aynı kurul tarafından 1998 yılında planın bölgesel sınırları revize edilmiştir. (Tarkay, 2010, Şahin, 2013)

İçinde farklı dönemlerden farklı nitelikteki kültürel miras öğelerini barındıran Yeldeğirmeni'nin günümüze kadar gelen tarihi dokusu ve kendine özgü mahalle kimliğinin korunması ve gelecek nesillere aktarılmak üzere yaşatılması için 2010 yılında Yeldeğirmeni / Rasimpaşa Mahalle Canlandırma Projesi adı altında bir çalışma yürütülmeye başlanmıştır. Kadıköy Belediyesi ve ÇEKÜL Vakfı ortaklığı ile başlatılan projeye özel kurumlarda destek vermiştir. Dış cephelerin düzenlenmesi konusunda katkı sağlayan Marshall boya bu kurumlardan birisidir. Projenin temel amacı, semt sakinleri ile birlikte semtin “mahalle” değerlerini korumak ve “sosyal, ekonomik ve fiziki anlamda daha sağlıklı yaşanabilir bir kent parçası yaratmak” tır. Belirlenen amaçlar doğrultusunda proje semtte sürdürülebilir bir canlanma ve nitelikli bir mahalle dokusu elde edilmesini hedeflemektedir.

Ülkemizde ve İstanbul'da uygulanan kentsel yenileme projelerinin tartışmalı süreçleri ve başarı ile sonuçlanamamasının en temel sebebi fiziki koşulların iyileştirilmesi ya da yenilenmesinin yanında sosyal ve çevresel boyutun bundan tamamen ayrı tutularak ya da hiç göz önünde bulundurulmadan, projenin uygulamaya geçirilmesidir. Bu durum göz önünde bulundurularak Yeldeğirmeni'nde uygulanacak projeler fiziki ve sosyal projeler olacak şekilde iki parçaya ayrılmıştır. Bir yandan, kentsel alt yapının iyileştirmesi ve yenilenmesi, tescilli yapıların korunması ve yeniden işlevlendirilmesi, alanda çokça eksikliği hissedilen kamusal ve yeşil alanların yaratılması, cephe düzenlemelerinin yapılmasını amaçlanırken diğer yandan fiziki iyileştirmeyi destekler nitelikte, mahalle örgütlenmesinin kurulması, esnaf birliğinin oluşturulması, etkinlik ve atölye çalışmaları yapılması gibi sosyal yapıyı kuvvetlendirecek projeler yürütülmektedir. Alanda yürütülen projeler, süreci

bir bütün olarak ele alarak geniş ölçekli ve çok aktörlü bir çalışma yürütmektedir. (Şahin,2013).

Yeldeğirmeni'ni İstanbul'daki diğer kentsel yenileme projelerinden ayıran en önemli özelliği çok aktörlü yapısıdır. Düşük finansman ile bol miktarda S.T.K. desteği ile yürütülen proje Farklı otoriteleri bir araya getirerek, ortak bir platform oluşturmayı amaçlar; proje Yerel yönetim (Kadıköy Belediyesi), Merkezi yönetim (İ.B.B., İl Özel İdaresi/Kültür ve Turizm Bakanlığı), Kamu (yerel halk), STK (ÇEKÜL, TAK), Uzman (KUDEB) tarafından desteklenmektedir. Her kurum ve kuruluş kendi ölçeğinde projeye destek vermiştir. Bir hazırlık aşaması oluşturularak projenin aşama aşama semt sakinlerine anlatılması ve onlarında projeye destek vermesi sağlanmıştır. Yeldeğirmeni Kentsel Canlandırma ve Yenileme projesinin bir diğer önemli özelliği, turizmin ve rantın yenilemedeki ana bileşen olmamasıdır. Diğer yenileme projelerinde karşılaşılan "soylulaştırma", yerel halkın yerinden edilmesi ve tamamıyla değişecek sosyal dokunun bu şekilde önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Proje hem sürdürülebilir yenilemeyi hem de sürdürülebilir kalkınmayı amaçlar. Alana ait özgün ekonomik değerlerin geliştirilmesi ile benzer nitelikteki alanlar için tek kalkınma çözümününün turizm ya da yeni konut dokusu olmadığı yeni ve farklı çözümlerde üretilebileceği savunulmuştur.

Proje için geleceğe dair bir projeksiyon oluşturulmuştur.10 senelik bir süreci kapsayan bu projeksiyonda ilk 4 sene (2010-2014) amaçlanan fiziki iyileştirmeler ve sosyal kimliğin kuvvetlenmesi hedeflenmiştir. Sosyal birlikteliğe ve mahalle dokusuna önem veren proje farklı kullanıcı profillerini (öğrenciler, esnaf, dini cemaatler, kadınlar ve çocuklar) sürece dahil ederek çok sesli bir ilerleme yürütmektedir.

Projenin her kısmında semtteki değerlerin gelecek nesillere aktarılması ve korunması vurgusu yapılmaktadır. Bu doğrultuda alanda yapılan ya da yapılacak müdahaleler çevresel, sosyal-kültürel ve ekonomik sürdürülebilirlik bileşenlerini sağlamaya çalışmaktadır.

- 1 Çevresel anlamda semtin kendine özel kamusal ve yeşil alanlarının yaratılması, mimari ve kentsel koruma duyarlılığı ön planda tutan projeler üretilmesi,
- 2 Sosyal-kültürel anlamda, sosyal sorumluluk projelerinin yürütülmesi, kent belleği arşivinin oluşturulması (sürecin takip edilebilmesi ve belgelenmesi),
- 4 Bir kültür aksı oluşturulması (İskele Sokak)

5 Ekonomik anlamda ise semte özel ticari işletmelerin desteklenmesi, ticari aksın (Karakolhane Caddesi) geliştirilmesi planlanmıştır.

Alt projelere bölünerek planlanan ana proje, aynı zamanda süreci yönetecek aktörler tarafından da iş bölümü ile ayrılarak projeye dâhil olan her kurum ve kuruluşun kendi iş tanımı kapsamında semte yapabileceği en yüksek katkı seviyesine ulaşmayı amaçlar.

Proje için belirlenen adımlar sırasıyla;

1. *Mahalle Çerçevesinin Çizilmesi*; “Aynı mekânı paylaşan toplulukların birbirine paralel değil, kamusal alanda birbiriyle çakışabildiği ve birlikte “mahalle” topluluğu oluşturabileceği bir kent mekânı hedeflenmiştir.” (Arısoy, 2014) İlk adımda da belirtildiği üzere öncelik semt sakinleri için bir ortak payda yaratılmasıdır. Ortak paydanın yaratılması için günümüz ihtiyaç ve koşulları düşünülerek mümkün olduğunca “mahalle” kimliğini oluşturan unsurlardan yararlanan kamusal mekanlar yaratılmasıdır.
2. *Soylulaşmanın Önüne Geçilmesi*; “Yeldeğirmenlilerin mahallelerini terk etmemesi, soylulaşma sürecini önemli ölçüde azaltacaktır. Bu anlamda yenilemede, nitelikli ve yaşanabilir bir mahalle ile ışılı bir cazibe merkezi arasında net bir ayırım yapılmalıdır. Nitekim Yeldeğirmeni’nde küçük müdahaleler ile etki sağlanması amaçlanmış, projeler temel altyapı çalışmaları ve noktasal ortak alan uygulamaları ile sınırlı tutulmuştur.” (Arısoy, 2014) Bu adımda benzer nitelikteki alanlarda karşılaşılan, en büyük kimlik kaybı sebebinin oluşturduğu “soylulaştırma”nın önüne geçilebilmesi için Yeldeğirmeni’ne özel alternatifler düşünülmüştür. Yeldeğirmeni’nde yaşayan farklı nitelikteki toplulukların bir arada yaşayabileceği mekânlar üretilmesi amaçlanmıştır. “Ortak fayda” mantığı ile sosyal dokunun kuvvetlendirilmiş ve semt sakinlerinin sürece dâhil edilmesi sağlanmıştır.
3. *Kamusal Alan Yaratılması*; “Yeldeğirmeni’nde yapılan müdahaleler kamusal alan yaratılması temel ilkesi etrafında şekillenmiştir. Bir kent dokusunun canlılığı, kamusal anlamda ne denli paylaşıldığı ile doğru orantılıdır, çünkü kentsel olan tüm ilişkiler kamusal olarak erişilebilen mekânlarda gerçekleşir. Bu mekânların paylaşılır kılınması, kent hayatının paylaşılmasını sağlayacaktır. “Mahalle” hayatı bir anlamda paylaşılan bir kent yaşantısıdır.”(Arısoy, 2014) 1. ve 2. Adım doğrultusunda, proje kapsamında

hedeflenen sosyal kurgunun, fiziksel olarak mekana dönüştürülmesi amaçlanır. Mahalle kimliğini oluşturan, mevcut mekânların korunmasının yanında iyileştirilmeleri ve yenilerinin oluşturulması sağlanmıştır. Bu mekanlar ilk akla gelen kamusal alan (Parklar, sokaklar vb.) çözümlerinin yanında başka alternatif yaklaşımlar (Mahalle Evi, Kültür Merkezi, İç Avlular vs.) üretmeyi de amaçlar. Mevcut mekânların bu adımda kamu yararına düzenlenmesi hedeflenmiştir.

4. *Mekâna Sahip Çıkan Sivil İnisiyatifi Tetiklemek*; “ Projede kamusal alanı kullanan toplulukların mekânı benimseyerek sahip çıkması, kendiliğinden gerçekleşmesi arzulanan bir yenileme hareketinin önceliği olarak kabul edilmiştir. Kentsel bir müdahale elbette insanları “mahalleli” olmaya ya da topluluk oluşturmaya zorlayamaz, öte yandan insanları bir araya getirmeye vesile olabilir. Toplulukların inisiyatif almaları için sebep oluşturmak, buna imkan yaratmak mümkündür. Bu haliyle Yeldeğirmeni yenileme projesi mekânın yaşamsal niteliğini artırıp, bu mekânı kullanacak topluluğu örgütleyerek, kendiliğinden bir yenilemenin sağlanabileceğini savunmaktadır.” (Arısoy, 2014) Çoğu zaman fiziksel müdahalelerin yetersiz kaldığı ve başarısız olduğu önceki örneklerinden yapılan çıkarım sonucunda mekanın ihtiyacı olduğu kadar değişimin gerçekleştirilip asıl müdahalenin sosyal canlanmayı tetikleyecek ve teşvik edecek unsurlara yapılması düşünülmüştür.

Belirlenen proje adımları sonucunda bir eylem planı yapılmış ve sırasıyla proje adımlarının gerçekleştirilebilmesi için gereken sistematikler kurulmuştur. “Parçadan bütüne yenileme pratiği” (Arısoy, 2014) adını verilen bu süreçte ana proje alttaki başlıklara ayrılmıştır:

- **Akslar ve odak noktaları oluşturulması (Canlandırma Koridorları)**

Semt içindeki sirkülasyonun düzenlenmesi için üretilen bu proje semt genelinde bir canlanma ve akışı sağlamayı amaçlar. Canlandırma Koridorlarında belirlenen temel prensip potansiyel taşıyan aksların, içerdikleri potansiyeller doğrultusunda geliştirilerek odak noktaları ile bağlanmasıdır. Proje içeriği yaya öncelikli sokakların oluşturulması, yayanın yürüyüş hattı boyunca rahatça ilerleyebilmesi için gerekli düzenlemelerin sağlanmasıdır. Semt içindeki hareketin önündeki

trafik , güvenlik ve algılanabilirlik sorunlarının kaldırılması ve bütünlüklü bir doku yaratılması hedeflenmiştir.

“Canlandırma Koridorları” (Şekil 3.18) doğrultusunda alanda uygulanan projeler:

- Karakolhane Caddesi Düzenlenmesi
- Cephe Sağıklaştırma Çalışmaları
- Sokak Altyapısının Yenilenmesi
- Sokak Nişleri
- Sanat ile yaratılan Odaklar
- Kendini Koruyan Eserler
- Rihtım Cephe Düzenleme Çalışmalarıdır.

- **Kamusal mekânların yaratılması (Ortak Alanlar)**

“Kent kültürü ve uygarlığı, ortak iş yapma ve ortak mekânı birlikte kullanma temeli üstüne kuruludur.” (Arisoy, 2014). Toplulukların bir arada yaşadığı kent parçaları olarak öne çıkan “mahalle”ler de en önemli unsur farklı kimlikteki insanların bir araya gelerek oluşturduğu özgün yapıdır. Bir araya gelmenin sağlandığı birlik ve beraberliğe olanak sağlayan mekânlar kamusal alanlar olarak öne çıkmaktadır. Bir kent dokusunun canlandırılması için öncelikli olarak yapılması gereken bu iletişime ve ilişkiye olanak sağlayacak kamusal mekanlar yaratılmasıdır.

Yeldeğirmeni Kentsel Yenileme Projesi’nin temel yaklaşımı, nitelikli kamusal alanlar yaratmak ve mevcut kamusal alanların niteliğini artırmaktır. Bu proje başlığı altında mevcut kamusal alanların iyileştirilmesinin yanında, semt imkanları doğrultusunda yeni kamusal mekan ihtimalleri düşünülmüş ve farklı alternatifler hayata geçirilmiştir. Tüm bu müdahaleler ile mahalle yaşantısının yeniden canlandırılması hedeflenmiştir.

Alan bütünlüğü göz önünde bulundurularak, benzer tasarım yaklaşımları ile ele alınan kamusal alan projelerinde odak, kamusal sanat, etkinlik, sosyalleşme ve yeşil anahtar kelimeleri kullanılmıştır.

“Ortak Kullanım Alanları” (Şekil 3.19) doğrultusunda üretilen projeler;

- Ortak İç Bahçeler
- Mahalle parkı
- Oyun ve Spor Alanları
- Karakolhane Heykel Bahçesi
- Osmanağa Kamusal Alan Düzenlemesi

- **Kentsel hizmetlerin sunulması (Hizmet Yapıları)**

“Sağlık, eğitim, kültür gibi kentsel hizmetlere erişim bir kentteki yaşam kalitesini belirleyen faktörlerin başında gelmektedir.” (Arısoy, 2014). Yel değirmeni genelindeki yakalanılmak istenen sürdürülebilir kentsel gelişme için alandaki yaşam kalitesinin arttırılması zorunluluktur. Buda aynı kamusal alan işlevinde olduğu gibi diğer kentsel servislerde de alanın geliştirilmesi ile sağlanacaktır. Bu boyutu ile sağlıklı kentsel çevreyi destekleyen hizmet mekânları önerilmiştir. Hizmet yapıları aynı zamanda kamusal alan işlevi de görerek alana çift taraflı bir katkı sağlayacaktır.

Proje içindeki “ufak çekim merkezleri” olarak tanımlanan hizmet yapıları, semt sakinlerinin ihtiyaçlarını karşılama ile birlikte semt sakinlerinin sosyalleşebileceği alanlar olarak düşünülmüştür. Özellikle semt esnafının desteklediği bu proje sayesinde alana dışarıdan gelecekler için odak noktaları oluşturulacak bu sayede mahalle ekonomisine de bir hareketlilik gelecektir. Tasarlanan her bir hizmet yapısı mahallenin sosyal ve ekonomik durumuna katkı sağlayarak kentsel gelişmede önemli rol oynamaktadır.

Semt genelinde her noktadan ulaşılabilecek şekilde tasarlanan hizmet yapıları, buldukları çevrenin iç dinamiklerine olumlu bir hareketlilik sağlamayı amaçlar. Bu doğrultuda hazırlanan üst proje Rıhtım’dan İskele Sokak Kültür Aksına, oradan Karakolhane Caddesi’ne ve nihayet Acıbadem yönüne doğru bir akış ile düzenlenmiş ve alan bütününde ara odak noktaları ile kuvvetlendirilen bir hareket sistemi oluşturulmuştur.

“Hizmet yapıları” (Şekil 3.20) başlığı altında uygulanan projeler;

- Gönüllü Evi
- Çocuk Etüd Merkezi

- Çocuk Koruyusu Ruh sağlığı Merkezi
- Kültür Merkezi (St.Euphemie Kilisesi)
- Ahmet Haşim Evi
- Söğütlüçeşme Otopark
- **Sivil hareketin tetiklenmesi (Sosyal Canlanma)**

“Bir mahalle kuşkusuz idari bir bölgeden ya da yapılı bir çevreden çok daha fazlasını ifade eder. Mahalle her şeyden önce bir topluluktur.” (Arısoy, 2014). Benzer nitelikte başarıya ulaşmış diğer yenileme projelerine bakıldığında en önemli ortak noktanın fiziksel iyileştirmenin yanında mahallenin yerel bir sosyal ağ olduğu göz önünde bulundurulur mekânsal ve sosyal iyileştirmenin aynı anda sağlanmasıdır. “Kentsel yenilme” uygulamalarının yapıldığı alanlarda mutlaka alanın “kentsel canlandırma” hareketi de sürece dâhil edilmelidir. Yenileme ile düzenlenen mekânlar canlandırma sayesinde yerel halk tarafından sahiplenilecek ve alanda etkin bir yerel ağ kurulmuş olacaktır.

Projenin bu aşaması, maddi teknik ve gerekliliklerden daha çok sosyal canlanmaya yönelik adımların atıldığı bir aşamadır. Etkin bir yerel ağ için gerekli tetikleyici faktörlerin ve kolaylaştırıcı eylemlerin yer aldığı bu aşamada; sivil inisiyatife yer açmak, dayanışma tabanlı sivil ekonomiyi desteklemek, mahalle ile ilgili farkındalık yaratmak ve sivil toplumun ilgisini mahalleye yöneltmek ana hedefler arasındadır. Proje kapsamında belirlenen projeksiyonda ilk dört sene içindeki (2010-2014) gelişmeler, eskisine benzer bir nitelik taşıyorsa da günümüz koşullarına uygun yeni bir sivil örgütlenmenin mümkün olabileceğini göstermiştir.

Şekil 3.21’teki şemada anlatılan sosyal canlanma adımları sırasıyla;

- Katılımcı canlanma
- Sokak Etkinlikleri
- Paylaşım Ekonomisi
- Aktarılan Deneyim
- Mahalle Belleği Arşivi’dir.

- **Kentsel müdahaleler**

Tüm müdahalelerin birbiri ile iç içe geçtiği ve ilişkilendiği kentsel müdahaleler bölümü daha çok semt genelindeki fiziksel değişiklikleri ve projelendirmeleri içerir.

Kentsel yenileme projesinin gözle görünür kısımlarını içeren bu aşamada alanın çevresel sürdürülebilirliğinin geliştirilmesine dair atılan adımlar şeklinde maddelenmiştir.

Restorasyon çalışmaları

Semt genelinde yürütülen kentsel yenileme ve canlandırma projesinin bir alt başlığını oluşturan restorasyon çalışmaları, semt kimliğine önemli katkı sağlayan, tarihi yapıların restore edilerek semte yeniden kazandırılmalarını amaçlar. Alanda toplamda 302 adet tescilli yapı bulunmaktadır. Ayrılık Çeşmesi, Lâdikli Ahmet Ağa Çeşmesi, St.Euphemie Kilisesi ve diğer sivil örneklerin restorasyon projeleri bu iş kaleminde yer almaktadır.

Kültürel miras niteliği taşıyan alanlarda, kentsel kimlik ve kent belleği için büyük önem taşıyan tarihi yapıların restore edilmesi kentsel yenileme projelerinin çoğu zaman en önemli ve zor proje adımlarından biri olmuştur. Çoğu zaman, yanlış ve tek seferde tüm alana yapılan uygulamalar semte, eski kimliğinden uzak, yabancı ve sahte bir görünüm vermektedir. Yeldeğirmeni'nde ülkemizdeki önceki kentsel yenileme süreçleri göz önünde bulundurularak tüm negatif etkilerin bertaraf edilmesi için tamamen kendiliğinden gelişecek bir koruma hareketi amaçlanmıştır. Bu sayede semtteki ani ve kontrolsüz değişimin önüne geçilecek ve emlak fiyatlarının ani değişmesine engel olunacaktır. Sosyal dokuya zarar vermeden, alanı soylulaşma tehlikesine karşı korumak bu projenin en önemli hedefleri arasındadır. Belirlenen hedefler doğrultusunda, yenileme sürecinde Yeldeğirmeni'nin "kendi kaynakları ile korunduğu" bir restorasyon stratejisi uygulanmaktadır. (Arısoy, 2014). Bu strateji kapsamında bina sahipleri için bir sistematik hazırlanmış ve yerel yönetim ve ilgili diğer kamu kuruluşları tarafından bu süreçlerin desteklenmesi sağlanmıştır. Bina sahipleri restorasyon süreci boyunca kamu fonlarından yararlandırılmış, uzmanlar tarafından yasal ve teknik konularda danışmanlık almışlardır. Bu süreç sayesinde mal sahibi, yerel yönetim, kamu kuruluşu ve uzman iş birliği ile çok sesli bir süreç yürütülmüş, semt, diğer örneklerde karşılaşılan tek tip restorasyon uygulamalarından korunmuştur.

Fiziksel bir değişim olarak görülebilecek restorasyon çalışmaları çevresel değerlerin sürdürülebilirliğinin yanında sosyal sürdürülebilirliğe de katkı sağlayacaktır. Bu da göstermiştir ki semtteki fiziksel değişimin gerçekten başarılı olabilmesi için sosyal

faktörlerinde düşünülerek, fiziksel değişimleri destekler nitelikte gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

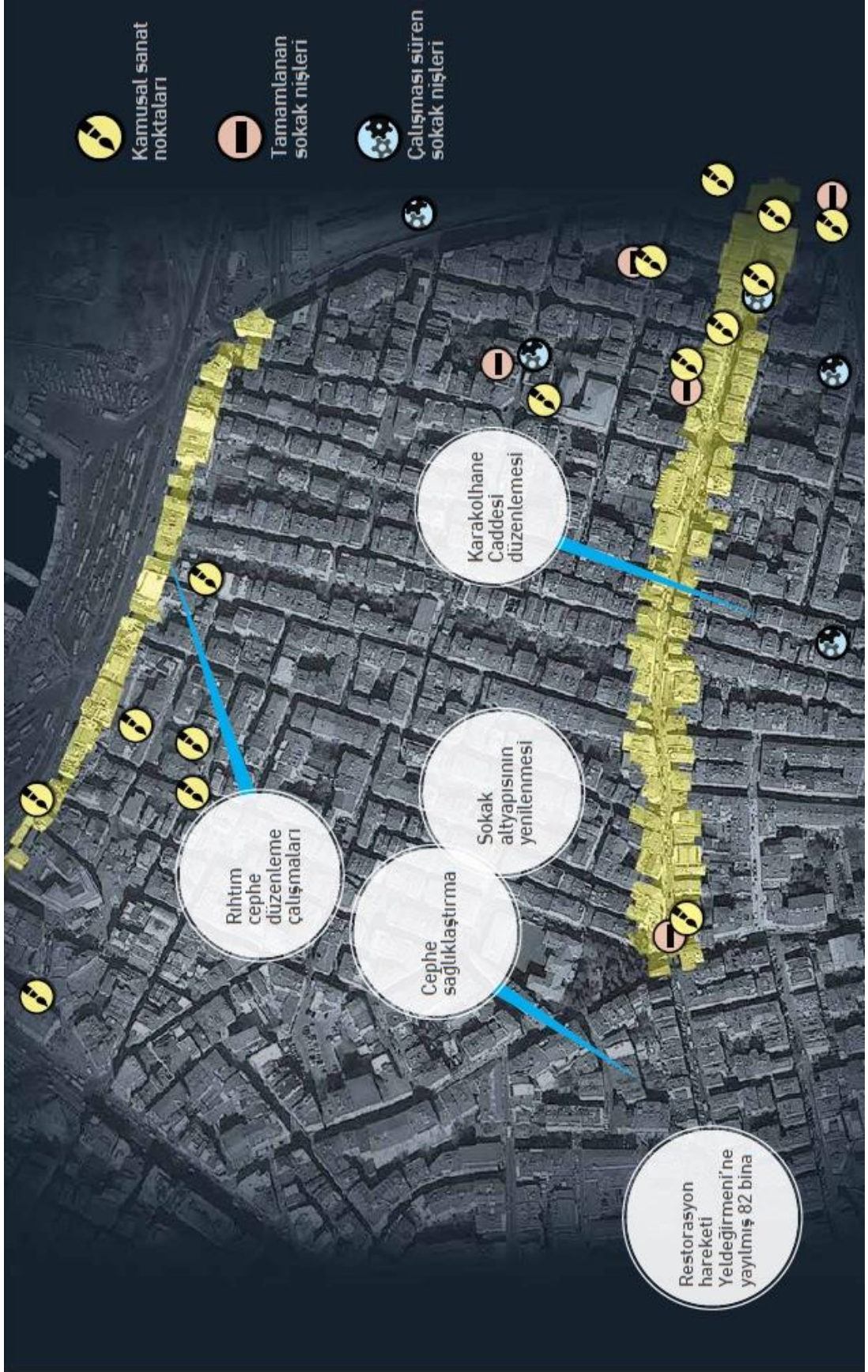
Cephe sağlıklılaştırma çalışmaları

Yaşanılan çevreye dair estetik unsurların geliştirilmesi ve daha temiz görünümlü sokaklar, semt sakinleri için kentsel yaşam kalitesini arttıran unsurlardan biridir. Fiziksel niteliği yüksek ve bakımlı sokaklar kullanıcılarında mekânsal aidiyet ve mekâna güven duygusunu arttırır. 2010 yılı ve öncesinde Yeldeğirmeni semti genelinde en büyük sorunlardan biri olan güvenli kent mekanları sorunu, proje kapsamında üretilen fiziksel iyileştirme çalışmaları ile aşılmaya çalışılmıştır. Güvenli mekanların yanında, fiziksel niteliği yüksek ticari alanlarda müşteri sayısının gün geçtikçe arttığı gözlemlenmiştir.

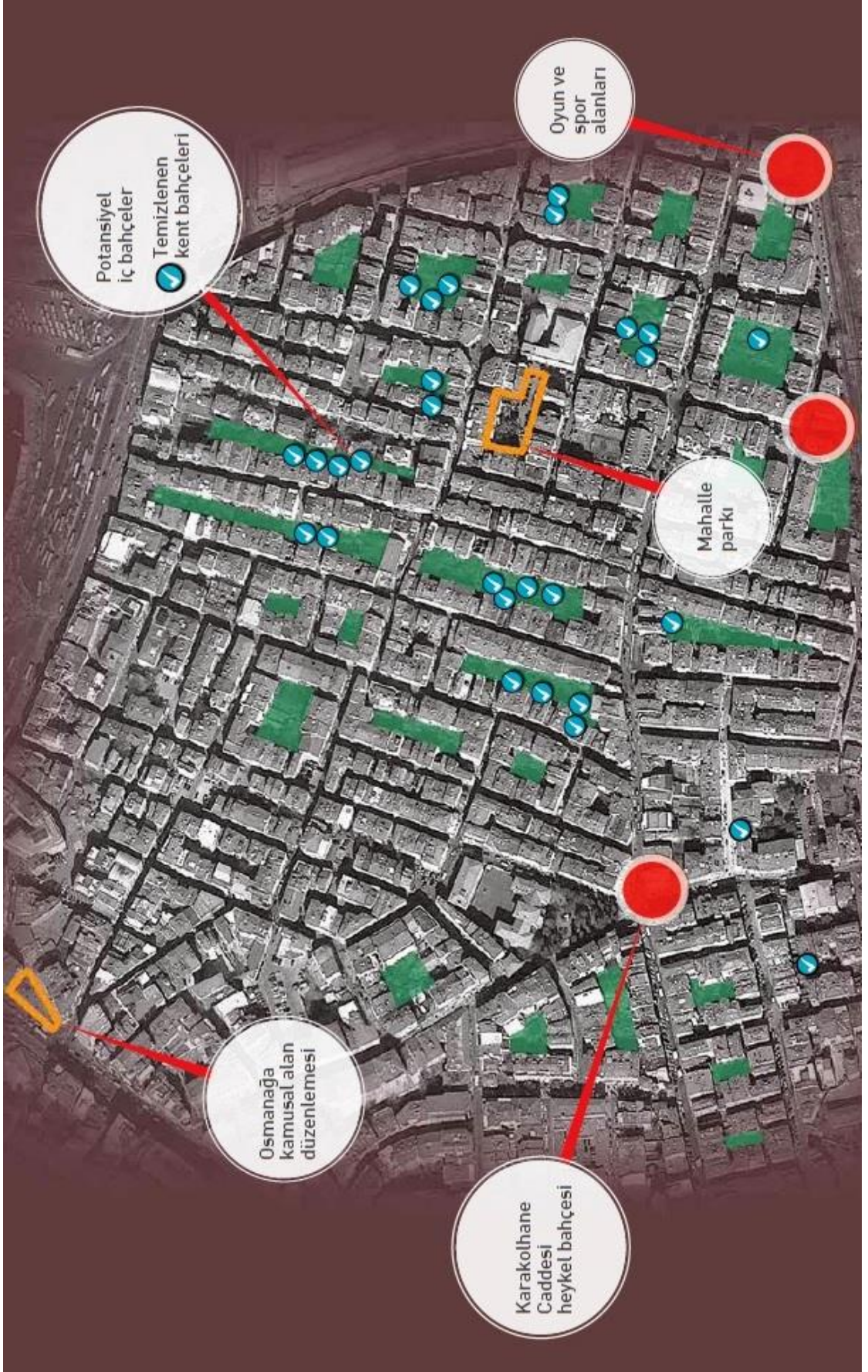
Bu yüzden Yeldeğirmeni semtinde yapılan sokak iyileştirme çalışmaları hem ekonomik hemde sosyal yönden büyük önem taşımaktadır.

Fiziksel yenileme unsurlarından en önemlilerinden bir tanesi cephe sağlıklılaştırması ve yenilemesi çalışmasıdır. Bulunduğu Mekanın kimliğine uygun ve kendi mimari yapısını bozmayacak şekilde yapıyı çevreye katkı sağlayacak bu uygulama, Rasimpaşa Mahallesi, Yeldeğirmeni sit alanı içerisindeki yapıların bağlamlarına uygun olacak şekilde kentsel tasarım ilkeleri doğrultusunda değerlendirilerek yenilenmesini amaçlar. (Şahin, 2013)

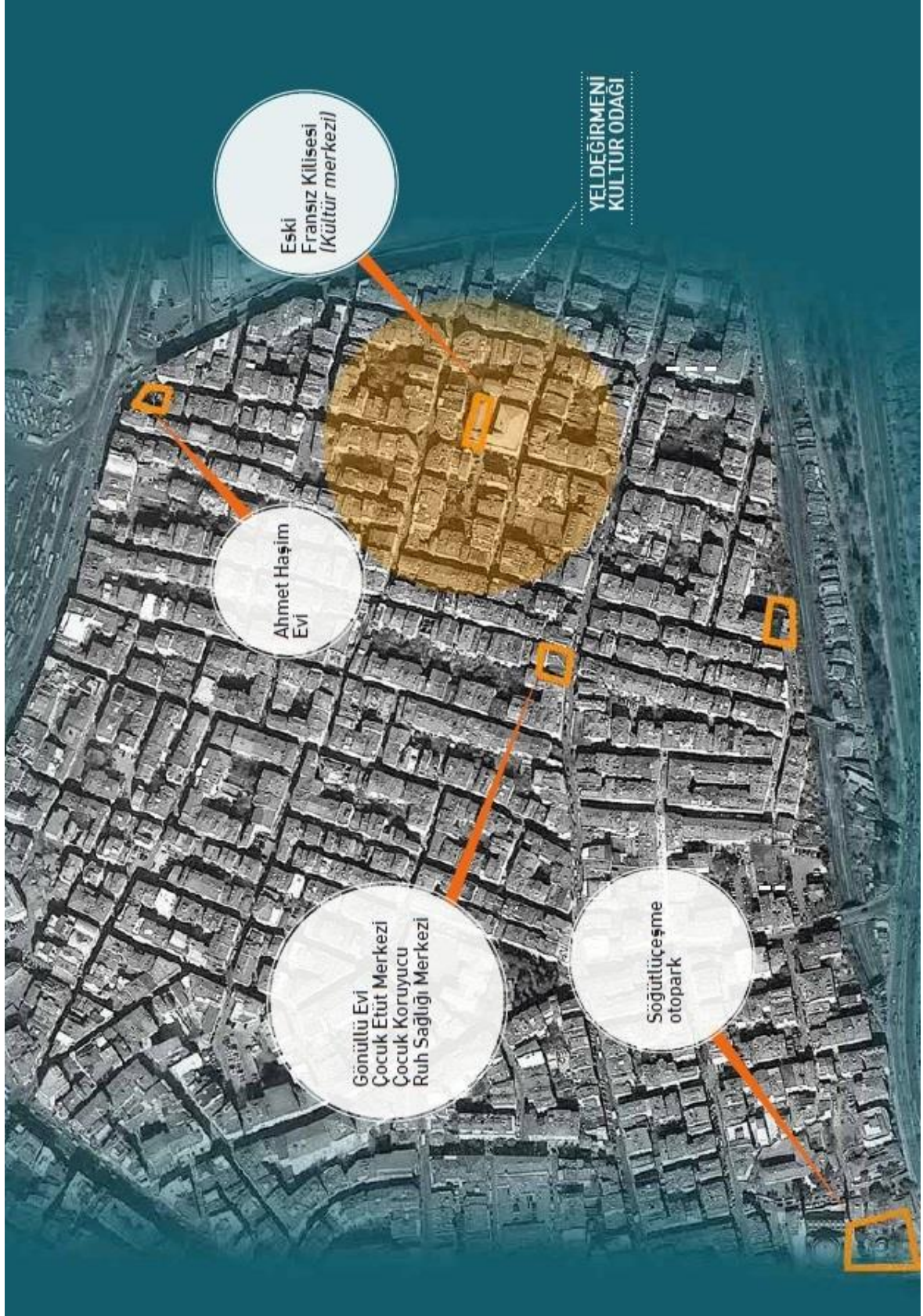
Yeldeğirmeni ile denizin bağlantısını sağlayan ve semtin vitrini olarak çalışan rıhtım bölgesinin mevcut durumu topografik durum ve yapılara yapılan önceki müdahaleler nedeniyle düzensiz bir şekilde oluşmuştur. Yeldeğirmeni için kent ile iletişim anlamında büyük önem taşıyan rıhtım hattı bu yüzden, proje kapsamında özellikle önem verilen ve odaklanılan bir bölüm olmuştur. (Şahin, 2013). Cephe sağlıklılaştırması çalışmalarında bir diğer odaklanılan alan Yeldeğirmeni'nin deniz ile sınırını oluşturan rıhtım hattıdır. (Şekil 3.22) Semtin bu bölümü Kadıköy Merkez ve Bogaziçi hattı boyunca en görünen alanıdır. Projenin ilk aşamasında bina shipleri ile görüşülerek, denize bakan cephelerde temizlik yapılmıştır. Bu sayede basit müdahaleler ile Yeldeğirmeni'nin rıhtımdaki izleniminin iyileştirilmesi ve mevcut görüntü kirliliğinin önüne geçilmesi amaçlanmıştır.

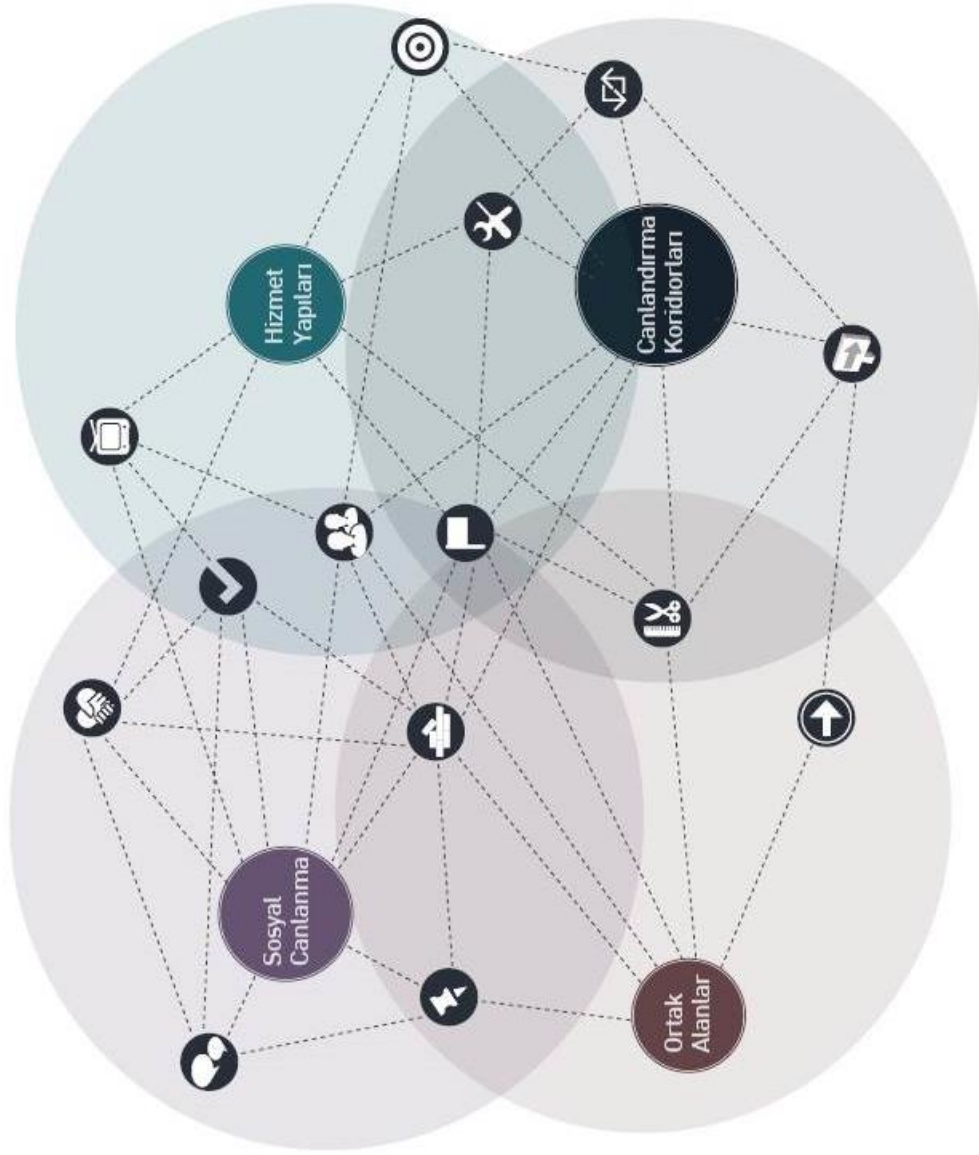
Şekil 3.19: Canlandırma Koridorları (Arısoy, 2014)

Şekil 3.20: Ortak Alanlar (Arisoy, 2014)

Şekil 3.21: Hizmet Yapıları (Arısoy, 2014)

- "Mahalle" kimliğini ve ilişkilerini korumak
- Esnaf örgütlenmesini tetikleyerek, küçük esnafı korumak
- Yıpranmış fiziksel dokuyu onarmak
- Kamusal alan yaratmak
- Canlandırma koridorları yaratmak
- Odak noktaları oluşturmamak
- Trafik ve otopark sorunları ile ilgili çözüm üretmek
- Gönüllülerin canlandırma sürecine aktif katılımını sağlamak
- Halkın aktif katılımını sağlamak
- Sivil toplum örgütleri ile işbirliği kurmak
- Etkinlikler organize etmek
- Ulaşım bağlantıları kurmak
- Yeldeğirmeni'nin çevresi ile sosyal ve ekonomik etkisini güçlendirmek
- Yeldeğirmeni'ni tanıtmak

Şekil 3.22: İlişkiler (Arısoy, 2014)

Altyapı çalışmaları

Yeldeğirmeni'nde "Yaşanabilir bir mahalle için sokakların kamusal niteliğinin yüksek olması vazgeçilmez bir unsurdur." fikrinden yola çıkarak kentin damarları görevini gören ve tüm dolaşımı sağlayan sokaklarda kamusal niteliğin artırılması için altyapı yenilemesi ve iyileştirilmesi çalışmaları yürütülmüştür. (Arısoy, 2014). Altyapının yenilenmesi ve çeşitli kentsel donatı elemanları ile desteklenmesindeki temel amaç canlı ve yaşayan mekanlar elde edilmesidir.

Yeldeğirmeni ölçeğinde en kapsamlı düzenleme olarak öne çıkan alt yapı çalışmaları semtin projenin yapımına kadar olan süredeki tüm alt yapı sistemlerinin elden geçirilerek semtin ihtiyaçları doğrultusunda yeniden düzenlenmesini kapsar. Projenin uygulanma tarihine kadar Rasimpaşa Mahallesi ve çevresi kentsel hizmet bakımından uzun süre göz ardı edilmiş ve semt için gerekli olan altyapı çözümleri geliştirilmemiştir. (Şahin, 2013). Semtin, kentsel yenileme ve canlandırma projesine kadar geçirdiği süreçte en temel problemlerinden birisini oluşturan bu çalışma kalemi, bölgenin 2010 yılına gelinceye kadar geçirdiği süreçte etrafi tarafından alana olan önyargının artması ve alanın atıl duruma düşerek, gittikçe önemini yitirmesine sebep olmuştur.

Uygulanacak kentsel altyapı projesinin amacı Arısoy (2014) tarafından, "Yeldeğirmeni'nin fiziksel eskimeye maruz kalmış sokak ve caddelerinin, mahallenin tarihi kimliğine de saygı gösterilerek yenilenmesi, sokakların kamusal özelliğinin pekiştirilmesi, kentsel donatının mahalle hayatını olumlu yönde etkileyecek şekilde yapılandırılması." olarak ifade edilmiştir. Amaçta da görülebileceği üzere alanın kimliğine saygılı bir şekilde, tarihsel dokuyu gözeterek yapılacak müdahaleler ön plana çıkmaktadır. Altyapı düzenlemeleri projesi, Rasimpaşa ölçeğinde bir uygulama olduğu için Yeldeğirmeni Kentsel Yenileme ve Canlandırma Projesi içindeki en kapsamlı kentsel müdahalelerden birisi olarak öne çıkmaktadır. Bu arada semt ile birlikte, çevresinin de fiziksel koşullarının iyileştirilmesinin alan açısından önemi vurgulanmıştır.

Altyapı düzenlenmesi başlığında belirlenen düzenlemelerşekil 3.23'deki gibi sırasıyla;

1. Tüm sokakların döşeme taşlarının ve altyapılarının yenilenmesi,
2. Yeldeğirmeni Projesi'nin en önemli ihtiyacına cevap vermeyi amaçlayan, kamusal alan yaratacak düzenlemeler, tarihi doku ve kentsel doku ile uyumlu aydınlatma

elemanları ve kent mobilyalarının sokaklara yerleştirilmesinin yanında bu konuda ilke kararlarının verilerek sonraki uygulamaların bu doğrultuda yapılmasını kapsar.

Şekil 3.23: Alyapı Düzenlemeleri (Arısoy, 2014)

Proje uygulamasının sonucunda, yaya öncelikli sokaklar el edilmiş bunun yanında sokakların kamusal nitelikleri arttırılmıştır. Yürünebilirliği artan sokaklarda, semt sakinlerinin daha fazla vakit geçirdiği gözlemlenmiş bunun yanında engelli, çocuk ve hastalar için sokakların kullanılabilirliği arttırılmıştır. Semt genelinde çözülen kentsel aydınlatma sorunu ile daha görünür ve güvenli kentsel mekanlar yaratılmış, günün her saatinde herkes tarafından kullanılabilen sağlıklı sokaklar elde edilmiştir.

Ortak alanlar

Belirli bir düzene bağlı sıkışık kent dokusu nedeniyle kamusal ve yeşil alan ihtiyacı Yeldeğirmeni için büyük önem taşımaktadır. Proje kapsamında, ele alınan sokak nişleri

(apartmanlar arası atıl alanlar), iç avlular ve geniş ön bahçe çekme mesafeleri bir kentsel fırsat olarak değerlendirilerek kamu yararına kullanıma açılmak istenmektedir. Projenin temel amacı “bu yeşil alanların ada içinde bulunan binalar tarafından kullanılacak ortak mekânlara dönüştürülmesi, bu sayede yaşayanlar için yarı kamusal bahçeler oluşturularak, sosyal paylaşım alanı sağlayan, mahalle kimliğiyle örtüşen mekânlar yaratılmasıdır.” (Url-2) Projenin en olumlu yanlarından bir tanesi alanın ihtiyacı olan açık ve kamusal alan ihtiyacını karşılamanın yanında semt genelinin yeşil dokusuna katkı sağlayarak, atıl alan haline gelmiş bu alanların değerlendirilerek semte kazandırılmasını sağlamasıdır. Sosyal boyutu ile de önem taşıyan bu proje sayesinde, semtin sosyal kimliği ve semt sakinleri iletişim kuvvetlenecek üretim odaklı bir platform oluşturulacaktır.

Proje bütününde bakıldığı zaman öne çıkan değerlerden biri ortak alan yaratılmasına dair gösterilen hassasiyettir. Bu kapsamda her türlü kentsel imkanın değerlendirilmesine başvuran proje ekibi semt içinde, kıyıda köşede, atıl duruma düşmüş dar alanları temizleyerek işlevlendirmiş ve küçük kamusal alanlar yaratmıştır. Semt içinde farklı lokasyonlara dağılmış bu alanlara “sokak nişi” adı verilmiş, saptanan 11 noktada temizleme çalışmaları yapılarak, peyzaj uygulamaları yapılmıştır. Diğer ortak alan projelerinde olduğu gibi “sokak nişi” projesinde de alan sahipleri ile temasa geçilmiş, proje anlatılmış ve alanın bu şekilde değerlendirilmesi konusunda anlaşmalar sağlanmıştır. Sokak nişi uygulamalarına aynı zamanda imkanlar dahilinde çeşitli sanat uygulamaları eklenmiş (şekil 3.24), sokağı kullanan semt sakinleri ve ziyaretçiler için ilgi çekici kentsel mekanlar yaratılması sağlanmıştır. Bu sayede sokakların daha kolay algılanması, semt içinde sokakların bu odak noktaları ile daha da özelleşmeleri ve bulunabilmelerinin kolaylaştırılması sağlanmıştır.

Sokak nişleri ile birlikte ele alınabilecek bir diğer proje “sanatla yaratılan odaklar” projesidir. (Şekil 3.24). Ölçekleri itibariyle görsel odak niteliği taşıyan bu alanlar aynı zamanda alanın geri planda atıl kalmış bölgelerinin daha görünür ve kent kimliği açısından kıymetli hale getirmiştir. Yeldeğirmeni'nin semt genelinin en çok eksikliğini hissettiği kentsel fonksiyon yeşil alanlardır. İstanbul ölçeğinde düşünüldüğü zaman kentli için erişilebilir yeşil ve kamusal alanlar o bölge sakinlerinin yaşam kalitesini olumlu yönde etkileyerek değiştirmekte ve kentlinin o alanlarda yaşamını devam ettirme isteğini arttırdığı gözlemlenmektedir. Yerleşim planı itibariyle İstanbul'un bir çok semtinde farklı bir yapı gösteren Yeldeğirmeni'nde ızgara kent planı, yapı adaları ortasında oluşturduğu boşluk alan ile Yeldeğirmeni'nde bir avantaja

dönüştürülmüştür. Semtin yoğun ve sıkışık dokusu geniş açık alanlara imkan vermese de, ada içlerinde kalan bu alanlar değerlendirilerek semt için ortak alanlar oluşturabilmek mümkün kılınmıştır. (Arısoy, 2014).

Şekil 3.24: Çalışma Alanındaki Sokak Nişi ve Kamusal Sanat Uygulamaları (Çiçek, 2014 Kişisel arşivinden)

Ortak iç bahçeler projesi ile ada ortalarındaki atıl alanlar, paylaşım ve rekreasyon alanlarına dönüşmüştür. Ada üzerinde bulunan mülk sahiplerinden alınan ortak izinler ile bu alanlar temizlenmiş, ekim ve dikim yapmaya müsait hale getirilmiştir. Bu alanlar günümüzde Yeldeğirmeni'nin yeşil alan yüzdesinin çoğunluğunu oluşturmaktadır. Toplamda 1900 m² alan temizlenerek semte kazandırılmıştır. Ortak iç bahçelerin amacı semt genelindeki yeşil alan miktarını arttırmanın yanında, o blokta yaşayan semt sakinlerinin kullanabileceği kent bahçeleri elde etmeyi amaçlar. "Yenebilir kent bahçeleri" adı ile Yeryüzü Derneği'nin işbirliği ile yürütülen projede, bu alanlar bostan mantığı ile yeşillendirilmiş kentsel tarım alanlarına dönüştürülmüştür. Herhangi bir ticari amaç gütmeyen projede semt sakinlerinin kendi yetiştirdiği sebze ve meyveleri tüketmesi, mekâna aidiyet hissi ve ortak bir yaşam ideali oluşturması sağlanmıştır. Projenin çıkış noktası orta bahçeleri ayıran duvarların yıkılarak tek ve büyük hacimlerin elde edilmesi olsa da bunun mümkün olmadığı alanlarda imkan dahilindeki tek tek yada üçer bahçe birleştirilerek ortak iç bahçeler oluşturulmuştur.

Bu proje ile yaratılan “yarı kamusal alanlarda” parsel sahiplerinin herhangi bir mülkiyet kaybı olmamıştır. Bahçe olarak düzenlenen kısımlarda alan hangi yapıya ait ise mülkiyet hakkı o yapıda kalmıştır. (Şahin, 2013). Bu kapsamda bahçelerde yoğun bakıma ihtiyaç duymayan kendi kendine yetebilir bitkiler seçilmiştir. Şu ana kadar uygulama yapılan alanlarda semt sakinleri ile ilgili herhangi bir sıkıntı yaşanmamış aksine bu sayede semt sakinlerinin düzenli aralıklar ile bir araya geldiği ve sosyal dokunun paylaşımcı bir ortam ile pekiştirildiği bir süreç yaşanmıştır.

Ortak alanlar kapsamında projelendirilen iki önemli diğer alan Yeldeğirmeni'nin Kadıköy merkez ve çarşı ile sınırını oluşturan aynı zamanda semtin kapısı niteliğindeki Karakolhane Caddesi başlangıcı (Halitağa Caddesi ile kesişim noktası) ve Osmanağa Caddesi'dir. (Şekil 3.26). Her iki alanda da yaya yoğunlukları göz önünde bulundurularak, semt içindeki kamusal alan projelendirmeleri ile benzer işlevde alanlar yaratılmıştır. “Karakolhane Heykel Bahçesi” nin konumlandığı alan Karakolhane Caddesi, Halitağa Caddesi ve Misak-ı Milli Sokaklarının kesiştikleri köşede semte gelen ziyaretçilerin bir çoğunun giriş kapısı niteliğindedir. Alandan geçenlerin, çevredeki dersanelere giden öğrencilerin ve semt sakinlerinin oturup dinlenebilecekleri bu alanda aynı zamanda yerleştirilecek olan bilgilendirme panoları ile semtin geçirdiği sürecin anlatılması amaçlanmaktadır.

Şekil 3.25: Heykelbahçesi ve Halitağa Caddesi bağlantı noktasına bakış (Çiçek, 2014, Kişisel arşivinden)

- **Sosyal ve kültürel programlar**

Sosyal ve kültürel Programlar, semtin sahip olduğu kültür mirasının aktif olarak kullanımı ve ileriki nesillere aktarılması amacını taşımaktadır (Şahin, 2013). Yapısı itibariyle bu programlar alandaki sosyal ve kültürel sürdürülebilirliğe dair atılan adımları kapsar. Sosyal ve kültürel programların içinde sırasıyla semte kazandırılan hizmet yapıları, sosyal canlandırma ve semt kimliğinin kuvvetlendirilmesi için yürütülen çalışmalar yer almaktadır.

Hizmet yapıları

Hizmet yapıları adından da anlaşılacağı üzere semtin ihtiyaç duyduğu sürdürülebilir kentsel gelişme için gerekli olan ve semt içindeki kentsel yaşam kalitesini yükseltecek yapıları içerir. Semtteki kullanıcı grupları doğrultusunda seçilen hizmet fonksiyonları ağırlıklı olarak semtin çoğunluğunu oluşturan kadınları ve çocukları hedef almaktadır. Çoğunluğu oluşturmanın yanında kadınlar ve çocuklar gün boyunca semtin en aktif kullanıcıları olduğu için onların hizmetine sunulan yapılar semt genelinin her daim canlı ve sosyal olmasını sağlayacaktır.

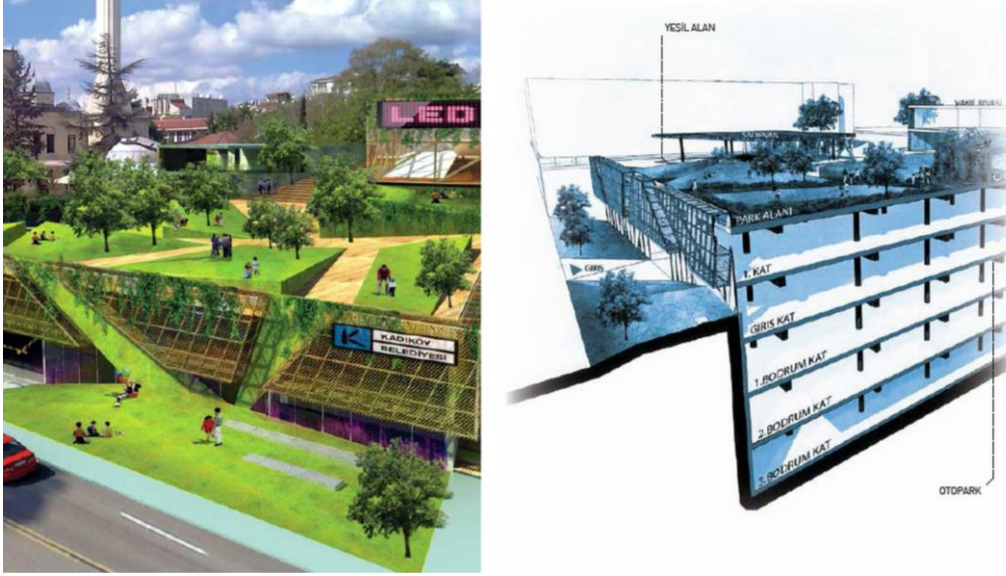
Yeldeğirmeni Kentsel Yenileme Projesinin başından itibaren en çok vurgulanan ve üzerine düşünülerek çalışılan kısım projenin her adımında katılımcı bir süreç izlenmesidir. Yeldeğirmeni'ni diğer kentsel yenileme projelerinden ayıran bu özelliğini sağlayabilmek için taraflar "Gönüllü Evi" projesini geliştirmiştir. Gönüllü evi, mahalle içindeki sivil örgütlenmenin yayılması, semt sakinlerinin süreci benimsemesi ve sürece en üst düzeyde katkı sağlayabilmesi için açılmıştır. Kentsel yenileme projesinin daha en başından (Kasım, 2010) açılan gönüllü evi uzmanlar tarafından, projenin ana omurgası olarak nitelendirilmektedir. Projenin çalışma ofisinin de yer aldığı bu yapıda proje ekibi ve semt gönüllüleri alana dair bir arada fikir yürütmüş ve iletişim kurma imkanı bulmuştur. Şeffaf yürütülen projenin her adımına dâhil olan semt sakinleri, projeye dair fikirlerini, isteklerini beyan edebilmiş üretilen projelere dair çok kısa sürede geri dönüşler alınarak, alt projelerin daha geniş kitlelere yayılması sağlanmıştır. Bir toplumsal katalizör görevi gören gönüllü evi iki farklı tarafı bir araya getirmenin yanında mahallenin ana sosyal odağı haline gelmiştir. Ortak mekânları, çok amaçlı salonu ve çalışma alanları ile bir çok farklı fonksiyonu bünyesinde barındıran mahalle evinde yıl boyunca sosyal etkinlikler, kurslar, toplantılar düzenlenmektedir. Semt içindeki canlanmayı tetikleyen bu yapı sayesinde alandaki sosyal sürdürülebilirlik geliştirilmiştir.

Semtın Kadıköy rıhtım ve Haydarpaşa ile en kuvvetli bağlantısını oluşturan aynı zamanda üzerinde semtin birçok önemli tarihi yapısını (Alman Okulu, tarihi apartmanlar, Fransız Sainte Euphemie Kız Okulu) barındıran İskele Sokak, proje kapsamında kültür aksı olarak belirlenmiştir. Yaratılmak istenen kültür aksının amacı, “üzerinde anıtsal yapılar, iki okul, bir öğrenci yurdu ve sivil toplum kuruluşu bulunduran, Yeldeğirmeni'nin karakteristik sokaklarından İskele Sokak'ın kamusal alan ve kültür ağırlıklı bir canlandırma aksı olarak ele alınması, sokakların kamusal karakterinin perçinlenmesi, bir mahalle parkı ve kültür merkezinin projelendirip mahalle ile bütünleştirilmesi” dir. Projenin ana hedefi İskele Sokak'a gerekli müdahalelerin yapılması ile süreç içerisinde, önce semt sonra da kent ölçeğinde kültürel bir ilgi odağı haline gelerek mahalle canlandırmaya katkı sağlamasıdır. (Şahin, 2014). Kültür aksı projesi kapsamında, sokak üzerindeki tarihi yapıların restorasyonu, sokak altyapısının düzenlenmesi, açılan sanat atölyeleri ve mahalle parkının yapılmasının yanında Fransız Sainte Euphemie Kız Okulu'nun kilisesi olarak kullanılan, 1930'lu yıllarda kapatılmış, sonrasında farklı dönemlerde okulun spor salonu ve konferans salonu olarak kullanılan yapı (günümüz Kemal Atatürk Anadolu Lisesi) kültür merkezi olarak yeniden kullanılabilir hale getirilmiştir. Kültür aksı üzerinde farklı nitelikte bir kamusal çekim merkezi yaratmayı amaçlayan proje konser, seminer, film gösterimi ve sergi gibi alana kültürel canlılık getirecek faaliyetlerin düzenlenmesi için fiziksel bir mekân yaratılmasını amaçlar.

Bir diğer karma fonksiyonlu, hem hizmet yapısı hem de ortak alan niteliğinde çalışacak proje “Söğütlü Çeşme Otoparkı” (Şekil 3.27) projesidir. Semtin sıkışık dokusu nedeni ile alandaki en büyük sıkıntılardan biri araç park yerleridir. Semt içindeki otopark yerleri semt sakinlerinin ihtiyacını karşılayamamasının yanında gün içinde çevre lokasyonlara gelen ziyaretçilerin araç yoğunluğu ile semt sokaklarının iyice sıkışık ve zorlu hale getirmektedir. Proje ekibi tarafından bu soruna çözüm olarak üretilen Söğütlü Çeşme Otoparkı, semt içindeki araç parklarını azaltarak sokakları rahatlatmanın yanında üzerinde tanımlanacak alan ile semt içinde mümkün olduğunca arttırılmaya çalışılan kamusal yeşil alan ihtiyacını karşılamayı amaçlar.

Kadıköy rıhtım ile İskele Sokağın dik kesiştiği alanda yer alan, semtin Haydarpaşa'ya en çok yaklaştığı noktada yer alan ahşap bina ve Lâdikli Ahmet Ağa Çeşmesi konumları itibarıyla, semt için önemli bir odak noktası oluşturmaktadır. Bu noktada yapılacak müdahale semtin rıhtım yönünden giriş kapısı niteliği taşıyacağı için büyük önem taşımaktadır. Kamusal odak

noktası ve giriş kapısı fikrinden yola çıkılarak, proje kapsamında ahşap yapının, çeşme ve önündeki açıklık ile kamusal bir hizmet binası olarak kullanılması düşünülmüştür.

Şekil 3.26: Söğütlü Çeşme Otoparkı (Arısoy, 2014)

Hizmet yapıları kapsamında anlatılan tüm yapılar semtin sosyal ve kültürel gelişimi için tasarlanmış, alandaki canlanmayı tetiklemeyi ve uzun vadede geliştirmeyi amaçlayan yapılar olarak göze çarpmaktadır. Alandaki değişimin semt sakinleri tarafından benimsenmesi ve sahiplenilmesi açısından büyük önem taşıyan bu yapılar semt genelinde çoğaldıkça ve kullanımları arttıkça alanı pozitif yönde değiştirerek gelişmesine katkı sağlayacaktır.

Sosyal canlanma faaliyetleri

Sosyal canlanma faaliyetleri kapsamında semt sakinleri ile çalışarak, ortak bir bilinç yaratmak, mekana aidiyet duygusunu artırma ve bireylerin sürece taraf ve/veya paydaş olarak katılmaları ile semt genelinde bir canlanma sağlanması amaçlanmaktadır (Şahin, 2013). Yeldeğirmeni Kentsel yenileme projesini İstanbul'daki diğer kentsel yenileme projelerinden ayıran en temel özelliği "katılımcı" söylemidir. Projenin başından itibaren büyük önem taşıyan bu unsur süreç içerisinde yapılan tüm eylemlere yansıtılmaya çalışılmış bu konuda proje ekibi tarafından iyi niyetli bir çaba sarf edildiği gözlemlenmiştir. Arazi çalışması kapsamında görüşülen semt sakinleri, esnaf, gönüllüler, proje işleyişi konusunda hem fikir olmasalar da alan için faydacı bir yaklaşım ile değişim ve yenileme konusunda hem fikir olmuşlardır. Semt sakinleri ve proje ekibi arasında köprü görevi gören mahalle gönüllüleri

aradaki iletişimi sağlayarak toplantılarla, atölye çalışmalarıyla ve anketlerle proje süreci mahallelilerin beklentileri doğrultusunda düzenlemeyi amaçlamıştır.

İki aşamalı olarak gerçekleşen proje süreci, ilk aşamasında semt sakinlerinin tasarımın niteliğinin belirlenmesi noktasındaki katılımı, ikinci aşamada ise alan dışından gelen uzmanların ve sivil toplum örgütlerinin deneyimleri doğrultusunda ilerletilmiştir. İkinci aşamada projelendirilen nitelik farklı alternatifler ile sunulmuş, eleştiriler ve istekler doğrultusunda proje ekibi tarafından revize edilmiştir.

Farklı katılım yöntemleri denenilen süreçte, Gönüllü Evi'nde düzenlenen toplantılar, sokaklarda yapılan atölye çalışmaları ve bağımsız araştırmacıların yaptığı çalışmalar yapılmıştır. Birebir iletişim kurmanın yanında, teknolojinin imkânlarından da yararlanarak süreç ilerletilmiş, projenin geniş kitlelere tanıtılması ve duyurulmasının yanında, "Mahalle Forumu" ile fikir ve deneyim aktarımı sağlanması amaçlanmıştır. İnternet forumu aracılığı ile toplanan bilgiler, istekler ve eleştiriler bir havuz haline getirilerek, düzenli aralıklar ile proje ekibi tarafı düzenli aralıklar ile değerlendirilerek projeye yansıtılmaya çalışılmıştır.

Gönüllü Evinde açılan çalışma ofisi sayesinde sürekli aynı ortam paylaşılmış, ziyaretçilerin gözlemlenebilmesi ve gelene herkes ile sıcak temas kurulması sağlanmıştır. Yapılacak tüm kentsel müdahaleler, plan aşamasında katılım toplantıları yardımıyla semt sakinlerine sunulmuştur. Toplantılar ile birlikte tasarım aşamasında pilot gruplarla atölye çalışmaları düzenlenmiş, projeye dair veri toplanması amaçlanmıştır. Projede toptancı bir yaklaşım olan çoktan seçmeli anketlerden kaçınılmış, bağımsız araştırma gruplarının saha çalışmaları dikkate alınmıştır. Sürece katkı sağlayan, Sokak Bizim Derneği ve Bilgi Üniversitesi farklı zamanlarda saha araştırması yaparak topladıkları verileri projeye taşımışlardır. Yeldeğirmeni'nde kentsel yenileme sürecinden birden çok ve farklı nitelikteki STK'lar maksimum düzeyde sürece katkı sağlamış ve sürecin yönetilmesinde büyük katkı sağlamışlardır. (Arısoy, 2014)

Yeldeğirmeni Kentsel Yenileme Projesinde sosyal sürdürülebilirliğin geliştirilmesi için semt sokaklarının ve diğer kamusal alanların kullanılmasını teşvik etme, semt sakinlerini sahaya çekme ve mahalleyi canlandırma amaçlı sokak etkinlikleri düzenlenmiştir. Gelenekselleştirilmeye çalışılan bu etkinlikler semtin farklı tipteki kullanıcılarını bir araya getirmeyi hedefler. Semtteki diğer sivil inisiyatiflerin de (Rasimpaşa Gönüllüleri,

Yeldeğirmeni Dayanışması, Yeldeğirmeni Gönüllüleri) desteği ile gerçekleşen bu etkinlikler ile semt sakinleri birbirleri ile tanışma ve iletişim kurma fırsatı yakalamıştır. Semt kimliğinin korunması ve ortak kentsel bellek oluşturması açısından bu etkinlikler Yeldeğirmeni için büyük önem taşır. Sokak etkinlikleri sayesinde semtin medyada ve kamuoyunda görünürlüğü artmış bu etkinlikler semtin tanıtımında büyük rol oynamıştır. Bu etkinliklerden bazıları, Mural-İst Duvar Resimleri Festivali, Açık hava sinema gösterimleri, kermesler ve sokak konserleridir.

Projede “katılımcı” söylemden yola çıkarak her türlü proje adımı ve sosyal oluşumda semt içi paylaşıma önem verilmiştir. Temelde kamusal alan özeli üzerinden, fiziksel mekânın paylaşımından yola çıkarak, deneyim paylaşımı, süreç paylaşımı ve tüm bunların bir sonucu niteliğinde “paylaşım ekonomisi” sistematiği kurulmaya çalışılmıştır. Sosyal bağların kuvvetlendirilmesi ile doğru orantılı olarak işleyecek bu sistemde mahalle ölçeğinde bir yerel ekonomi kurulması amaçlanır. Medyada sıkça karşılaşılan Yeldeğirmeni Dayanışması'nın kurduğu Don Kişot İşgal Evi, mahallelilerin kendi inisiyatifi ile oluşturduğu mahalli paylaşım ağının en özel uygulamalarından biridir. (Arısoy, 2014). Yurtdışında sıkça örneklerini görmeyen mümkün olduğu işgal evleri dayanışma gönüllüleri tarafından seçilen tamamen harap bir yapının yine gönüllüler tarafından düzenlenmesi ve temizlenmesi ile oluşturulan fiziksel mekan verilen addır.

Tüm bu yapılan çalışmaların bir havuz oluşturularak toplanması “ortak bir mahalle belleği” oluşturulması proje kapsamında amaçlanan ve proje sonucunda elde edilmek istenen ürünlerden biridir. 2010 yılından itibaren semtte görülen değişimin yanında semtin geçmiş değerlerinin de bu belleğe işlenmesi, Yeldeğirmeni için bir bellek haritası oluşturulması, Yeldeğirmeni'nin hikayesinin gelecek nesillere aktarılması alana sağlanacak en önemli katkılardan biri olacaktır.

- **Ekonomik kalkınma planı**

Sürdürülebilir kentsel gelişmenin sağlanabilmesi için kentsel yenilme çalışması yapılan alanın finansal anlamda da kendini kendine yetebilir hale gelmesi gerekmektedir. Sürdürülebilirlik planı çevresel ve sosyal boyutu ile ön plana çıksa da ekonomik gelişmenin sağlanamadığı noktada, maddi imkansızlıklar çevresel ve sosyal gelişmeyi negatif yönde etkileyecektir. Semt içindeki ticari akışın sağlandığı, Kadıköy'deki bir çok önemli nokta ile Yeldeğirmeni'nin

bağlantısını kuran Karakolhane Caddesi niteliksel yapısı itibariyle semtin ana omurgası işlevi görmektedir. Bu omurga üzerinde yapılacak fiziksel müdahaleler ve ekonomik problemlerin çözülmesi sürdürülebilir kentsel yenilme çalışmasına büyük ölçüde katkı sağlayacaktır. Mevcut niteliği ile önemli bir kamusal özellik taşıyan bu cadde de “yaya öncelikli” bir yapılanma sosyal ve ticari anlamda caddenin hareketlenmesini sağlayacaktır.

“Yaya öncelikli” yapılanma için ilk olarak, araç trafiğinin azaltılması ve yaya trafiğinin artırılması için cadde üzerinde çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Önceki dönemlerdeki kaldırım ve dükkan önlerine yapılan araç parklarını engellemek amacı ile park yasağı getirilmiş ve park etmeyi kısıtlayıcı fiziksel elemanlar kullanılmıştır. Bu sayede kaldırım kullanım alanı artmış, dükkân önlerinde semt sakinlerinin ve esnafın vakit geçirebileceği alanlar yaratılmıştır. Cadde üzerindeki araç trafiğinin azaltılması amacı ile araç geçişi tek yöne indirilmiş ve kaldırımlar en az 2metre olacak şekilde planlanmıştır. Cadde aksı boyunca yaya için çekim alanları yaratılmış, mevcut nişlerden yararlanılarak kamusal sanat uygulamaları yapılmıştır. Tüm bunlar ile birlikte cadde ağaçlandırılmış yaya ölçeğinde yaşanabilir bir mekan yaratılması hedeflenmiştir. (Arısoy, 2014).

Karakolhane Caddesi (şekil 3.28) üzerinde barındırdığı ticari yapılar göz önünde bulundurulduğunda, semt içinde alışveriş ve ekonomi alanı olarak ön plana çıkmaktadır. Farklı ölçekteki ticari yapıların proje kapsamında geliştirilmesi ile alanın çevresinde bulunan diğer ticari odaklar ile rekabet gücünün artırılması ve ekonomik anlamda daha donanımlı hale getirilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda, semt içindeki hâkim ticari faaliyetler belirlenmiş ve onların geliştirilmesi için gerekli çalışmalar yürütülmüştür. Bunlardan biri olan fırıncılık semt kimliğinde önemli bir yer tutmaktadır. Semt içindeki fırıncılık faaliyetinin geliştirilmesi için tanıtım ve pazarlama faaliyetleri yürütülmüş, bu ticari kola bağlı özel bölgeler yaratılmaya çalışılmıştır. (Şahin, 2013). Yaratılan özel bölgeler ile alan genelinde hareketlenme ve ekonomik canlanma sağlanmıştır. Üst ölçek kararlarının yanında yapısal ölçekte de cadde üzerindeki ticari birimleri için ortak bir dil geliştirilmiş, işaretler, tente boyları ve renkleri, dış cephe düzenlemeleri gibi semtin tarihi dokusu ile çakışmayacak ve tarihi kimliği ön plana çıkartacak müdahalelerde bulunulmuştur. Yeldeğirmeni kentsel yenileme ve canlandırma projesinin en önemli uygulamalarından biri olan Karakolhane Caddesi Canlandırma projesi, ön görülen 10 senelik yenilme çalışmasında çok kısa bir sürede ekonomik ve sosyal anlamda semte sağladığı katkı ile ön plana çıkmıştır.

Şekil 3.27: Karakolhane Caddesi ve Çevresi (Çiçek, 2014, Kişisel Arşivinden)

Karakolhane Caddesi Kentsel canlandırma projesinin yanında bir diğer ekonomik kalkınma adımı semt içindeki sanat atölyeleridir. Semt genelinde toplamı 80 i geçen farklı ölçekte bir çok sanat galerisi bulunmaktadır. Benzer nitelikteki diğer semt örneklerinin aksine semtteki kimlik kaybı ve soylulaştırma tehlikesine karşılık, bu birimler ortak çalışmayı ve paylaşım ekonomisine dayalı alışverişi özendirilmekte, semtin bir parçası olmak için çözümler üretmektedirler. (Şahin, 2013). Sanat galerilerinde yapılan faaliyetler ile bu yapılar ticarethane olmanın ötesinde sosyal mekânlar olabilmek için semt ile bağ kurmaya çalışmaktadırlar. Semt sakinleri için düzenledikleri atölye çalışmaları ve semt genelinde düzenlenen sanatsal faaliyetlere destek olarak semt en üst düzeyde katkı sağlamayı hedeflemişlerdir.

Ekonomik kalkınma planı sadece Yeldeğirmeni için değil Kadıköy ilçesi genelinde Kadıköy çarşından uzakta kalan bu alanın canlanmasını sağlamıştır. Bu sayede alanın tekrar yaşar hale gelmesinin yanında Kadıköy Çarşı'nın Yeldeğirmeni'nden gelecek olan yaya yükü hafifletilmiştir. Yel değirmeni kamusal alan koşullarının iyileştirilmesi sayesinde hem ekonomik, hem sosyal, hemde çevresel olarak daha nitelikli bir kentsel çevreye sahip olmuştur.

4 BULGULAR

Bu bölümde model uygulamasına altlık oluşturacak veriler, bu verilerin modele işlenerek değerlendirilmesi ve ilçeler ölçeğinde çıkan sürdürülebilir gelişim değerlendirme sonuçları anlatılacaktır. Çalışma kapsamında kullanılan karşılaştırmalı model (Licon, 2004) için öncelikle ilçelere ve ilçelerdeki kentsel yenileme alanlarına dair bulgular anlatılacak ardından çalışma alanı olan Yeldeğirmeni detaylı olarak incelenecektir.

4.1 Kadıköy, Beyoğlu ve Fatih İlçelerinin Sürdürülebilir Gelişim Modeli Sonuçları

Önceki bölümlerde anlatılan “Sürdürülebilir Gelişim Modeli” çalışmanın bu aşamasında alan değerlendirilmesinde kullanılmak üzere düzenlenmiştir. Licon tarafından hazırlanan modelin en önemli özelliklerinden biri karşılaştırmalı yöntemi sayesinde benzer özellik taşıyan alan verilerinin modele işlenmesi yoluyla araştırılan alanın sürdürülebilir gelişmeye dair mevcut durumunun ortaya konmasıdır. Model, seçilen alanın mevcut durumunu ortaya koymanın yanında planlama sürecindeki karar verme mekanizmaları (uzmanlar, yerel yönetim vb...) için alana dair sürdürülebilirlik alternatiflerinin ortaya konulmasını sağlar.

Modelin ilk aşamasını oluşturan veri girişi, çizelge 4.1’de gösterilen sırasıyla seçilen göstergelere dair sayısal veriler modele işlenerek, model değerlendirmeye hazır hale getirilmiştir. Model kullanımının ilk aşamasını oluşturan bu kısımda, ön hazırlık aşamasında elde edilen sürdürülebilir gelişme ile ilişkilendirilmiş göstergelere dair elde edilen sayısal veriler kullanılır. Bu veriler sürdürülebilirliğin üç ana başlığını oluşturan çevresel, ekonomik ve sosyal bileşenler şeklinde gruplanır.

4.1.1 Sürdürülebilir gelişim değerlendirme sonuçları

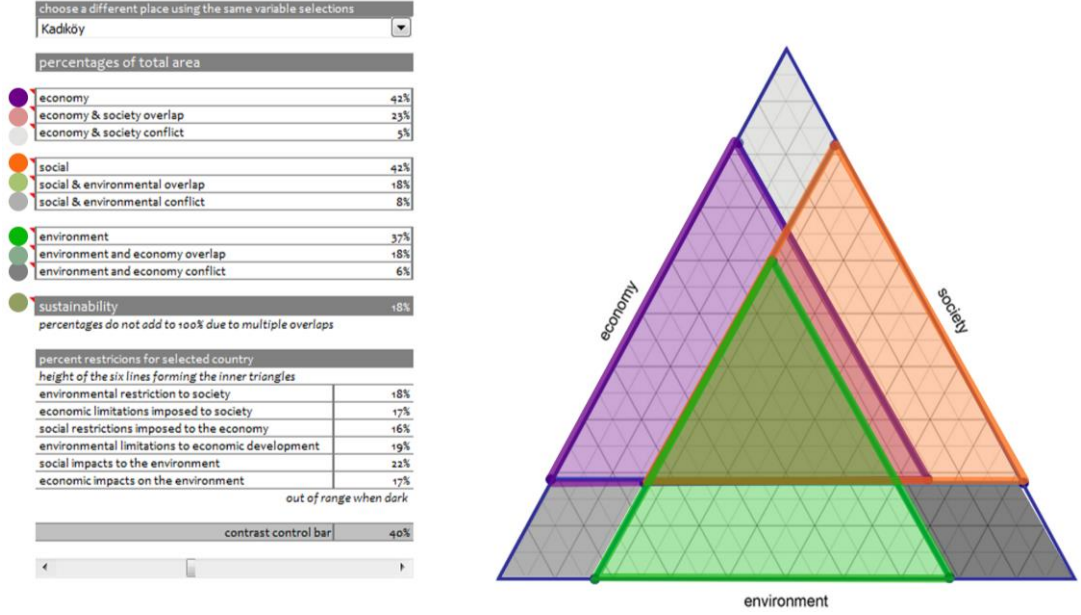
Sırasıyla yeşil, mor ve turuncu üçgenler ile ifade edilmiş, çizelge 4.2’de gösterilen çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik bileşenleri kapladıkları alanlar ile Kadıköy’ün sürdürülebilirlik değerlerini oluşturmaktadırlar. Üç üçgenin kesiştiği

nokta ise Kadıköy'ün sürdürülebilirlik değerini oluşturmuştur. Ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik değerleri birbirleri ile karşılaştırıldığında ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik değerlerinin (%42, %42) çevresel sürdürülebilirlik değerlerine (%37) göre daha yüksek olduğu göze çarpmaktadır. İlçedeki pozitif sosyal ve ekonomik gösterge değerlerinin (okuryazarlık, eğitim durumu, eğitim koşulları, istihdam edilecek nüfus, iş imkanı, finans kurumu miktarı vb.) yüksekliği, bunun sebebi olarak gösterilebilir. Pozitif gösterge değerlerinin yanında negatif gösterge değerleri de (işsizlik, yeşil kart sahibi miktarı vb.) pozitif değerleri destekleyecek nitelikte düşük değerlerde çıkmıştır. Biribiri ile tutarlı ve yakın değerlere sahip sürdürülebilirlik bileşenleri değerleri, ilçede sürdürülebilir gelişme için gerekli müdahale ve iyileştirmelerin üçbileşene eşit yoğunlukta eğilimesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

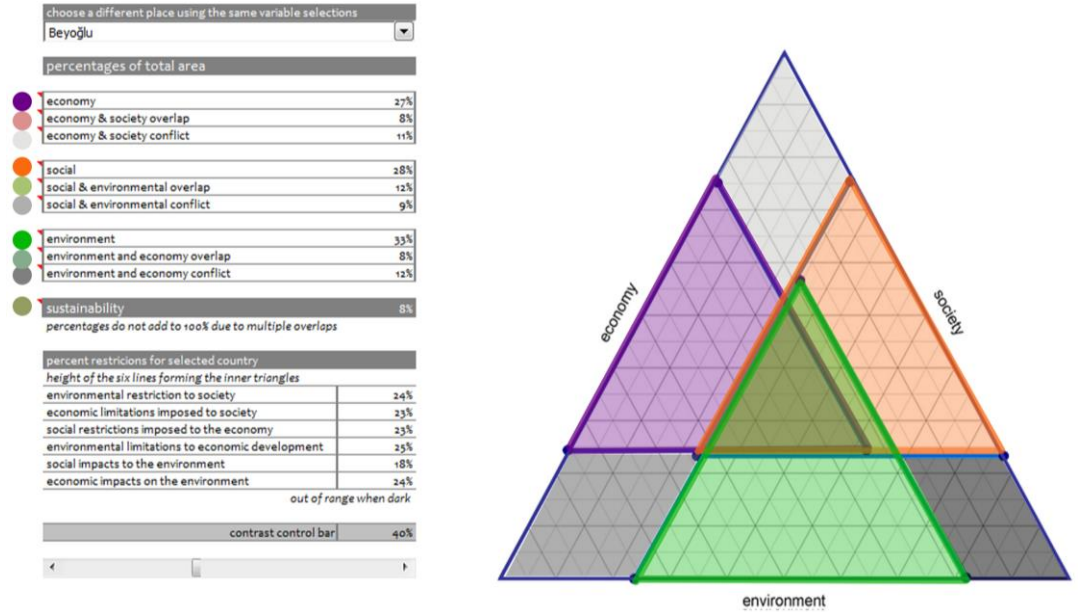
Çizelge 4.1: Gösterge Listesi

Gösterge Listesi				
Gösterge Cinsi	Ad	KADIKÖY	FATİH	BEYOĞLU
SOSYAL GÖS.	1-Nüfus Büyümesi	1,16%	-0,73%	0,02%
	2-Nüfus Yoğunluğu (km2/kışı)	21.109	27.231	27.290
	3-İlde kapladığı alan	0,46%	0,29%	0,16%
	4-Genç Nüfus (-19 yaş)	17,28%	26,11%	28,75%
	5-Yaşlı Nüfus (+65 yaş)	4,37%	9,48%	6,22%
	6-Okuryazarlık (+15 yaş okuma bilmeyen)	1,09%	3,41%	3,42%
	7-Yüksek Öğretim (Önlisans/Doktora)	32,03%	10,66%	7,42%
	8-Eğitim Kurumu (Okul,Kurs,Dershane...)	545	132	69
	9-Derslik Başına düşen Öğrenci	27	46	41
	10-Öğretmen başına düşen öğrenci	13	30	32
	11-Sağlık Merkezi (Hastane,Klinik vb...)	251	162	65
	12-Sağlık Ocağı başına düşen kişi	29.400	21.690	22.229
	13-Kültür ve Sanat Merkezi	6	2	7
	14-Spor Tesisi	9	10	10
	15-Huzur Evi	8	3	3
	16-STK (Dernek,Vakıf vb...)	110	115	121
	17-AB Destekli Proje	3	0	0
	18-Hane Halkı Büyüklüğü	2,60	3,20	3,40
	19-Ev sahipliği	18,79%	15,92%	13,12%
ÇEVRESEL GÖS.	20-Yapılmış Alanlar	82,73%	83,91%	94,48%
	21-Yeşil Alanlar	17,27%	16,09%	5,52%
	22-Kişi başına düşen Yeşil Alan Miktarı (m2)	8,19	3,93	2,00
	23-Hava Kalitesi (SO2)	4,00	6,00	5,00
	24-Hava Kalitesi (PM10)	37,00	34,00	52,00
	25-Kişi başına üretilen Katı Atık Miktarı (kg/kışı,gün)	1,30	1,64	1,47
	26-Toplanan Katı Atık miktarı (kg)	253794	257383	133112
EKONOMİK GÖS.	27-İstihdam Edilebilecek Nüfus (+15 yaş,işgücü)	34,44%	31,54%	33,17%
	28-İşsizlik	5,15%	5,39%	6,22%
	29-Birincil Sektör (Tarım,balıkçılık,ormancılık vb...)	0,08%	0,09%	0,10%
	30-İkincil Sektör (Üretim,Sanayi,Maden vb...)	6,98%	11,10%	14,17%
	31-Ticaret ve Teknik İşler (Serbest Mes. Vb..)	9,18%	4,80%	3,49%
	32-Servis ve Hizmet Sektörü	18,17%	15,50%	14,83%
	33-Yeşil Kart Sahibi	8,50%	9,50%	21,28%
	34-Finans Kuruluşu Dağılımı	1,60%	1,10%	10,70%
	35-Tarım alanı kullanımı (Bitkisel Üretim)	0%	0%	0%
	36-Turizm Yatak Kapasiteleri	3%	11%	17%
	37-Vergi Mükellifi (İstanbul İçindeki oran)	2,36%	1,42%	2,47%
	38-İlçe başına düşen yıllık gelir (İstanbul İçindeki Oran)	11,05%	3,61%	2,11%
39-Kentsel Yenileme Projesi	1	5	1	

Çizelge 4.2: Kadıköy ilçesi Sürdürülebilir Gelişim değerlendirme tablosu

Çizelge 4.3: Beyoğlu ilçesi Sürdürülebilir Gelişim değerlendirme tablosu

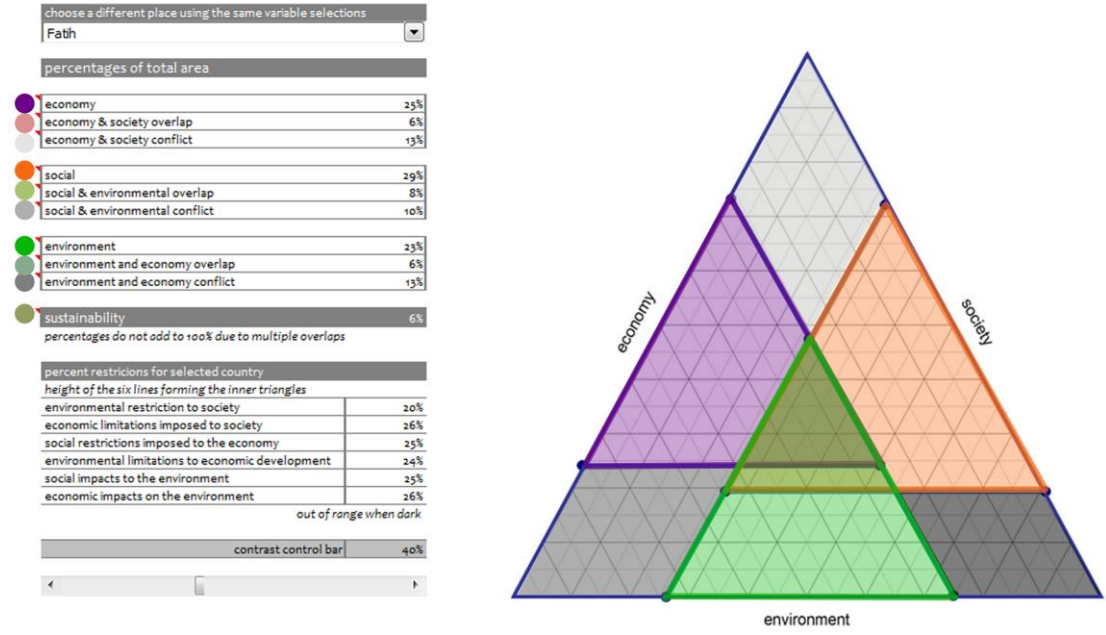
Sırasıyla yeşil, mor ve turuncu üçgenler ile ifade edilmiş çizelge 4.3’de gösterilen çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik bileşenleri kapladıkları alanlar ile Beyoğlu’nun sürdürülebilirlik değerlerini oluşturmaktadır. Üç üçgenin kesiştiği nokta ise Beyoğlu’nun sürdürülebilirlik değerini oluşturmuştur. Sürdürülebilirlik bileşenleri arasında yapılan karşılaştırmada sosyal sürdürülebilirliğin, çevresel ve ekonomik sürdürülebilirliğe göre daha düşük değerlere sahip olduğu

gözlemlenmiştir. Sosyal sürdürülebilirlik değerini oluşturan gösterge değerleri ilçede negatif değerlerde seyretmiş ve çelişki alanları olarak belirtilen iki bileşen arasında kesişime girmeden kalan alanlar, sosyal sürdürülebilirlik değerini düşürmüştür. Sosyal sürdürülebilirliğe katkı sağlayan gösterge değerlerinin iyileştirilmesi (eğitim kurumu sayısı, eğitim kalitesi, sağlık, eğitim ve kültürel tesis sayısının arttırılarak, kalitelerinin iyileştirilmesi bunun yanında barınma yani konut sahipliği vb.) alandaki sosyal sürdürülebilirlik değerinin arttırılarak, alnın sürdürülebilir gelişme göstermesine katkı sağlayacaktır. İlçe kimliğinde büyük önem taşıyan ve ilçeye ekonomik anlamda katkı sağlayan turizm sektörü, ilçedeki ekonomik sürdürülebilirlik değerlerinin yükselmesine sebep olmuştur. Diğer ticari faaliyetler ile dengeli olacak şekilde turizm tesislerine ve kültürel miras niteliği taşıyan turistik alanlara yapılacak iyileştirmeler ve katkılar, alanın ekonomik sürdürülebilirliğinin artmasına sebep olacaktır. İlçedeki çevresel sürdürülebilirlik değeri, diğer bileşenler ile karşılaştırıldığında en yüksek değere sahip olmuştur. Çevresel göstergeler değerlerinin yüksekliği ve bu alanda yapılan çalışmalar bu değer sonucunu olarak gösterilebilir. Beyoğlu ilçesi genelinde yapılacak olan sürdürülebilirlik değerlendirmesinde, alanın ana sürdürülebilirlik değerin yükselmesi için öncelikle sosyal sürdürülebilirliği oluşturan göstergelerin iyileştirilmesi bunun yanında birbirine yakın değerler göstermiş ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik bileşenlerine katkı sağlanması gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Sırasıyla yeşil, mor ve turuncu üçgenler ile ifade edilmiş çizelge 4.4'de gösterilen çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik bileşenleri kapladıkları alanlar ile Fatih'in sürdürülebilirlik değerlerini oluşturmaktadırlar. Üç üçgenin kesiştiği nokta ise Fatih'in sürdürülebilirlik değerini oluşturmuştur. İlçeler arasında en düşük sürdürülebilirlik değerine sahip alan Fatih'tir. Bunun sebebi alandaki pozitif ekonomik, sosyal ve çevresel gösterge değerlerinin her birinin düşük olmasının yanında çelişki yaratan negatif değerlerin yüksek olmasıdır. Alanda en düşük performans gösteren gösterge değerleri çevresel sürdürülebilirliği oluşturan gösterge değerleridir. Alandaki çevresel gösterge değerlerini oluşturan verilerin (toplam yeşil alan miktarı, kişi başına düşen yeşil alan miktarı, hava kalitesi vb.) sayısal olarak arttırılması ilçenin sürdürülebilir gelişimi için bir zorunluluktur. Çalışma içinde ulaşılabilen en düşük sayısal veri miktarı ile öne çıkan çevresel sürdürülebilirlik göstergelerinin alanda en düşük performansı göstermesi, özellikle bu

sürdürülebilirlik bileşenine dair daha fazla çalışılması gerektiğinin bir göstergesi olmuştur. Çevresel sürdürülebilirlik değeri ile birlikte ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik değerlerinin düşüklüğü ilçe genelinde bu bileşenler ile ilgili iyileştirilme ve yenilemelerin yapılması gerektiğini göstermiştir.

Çizelge 4.4:Fatih İlçesi Sürdürülebilir Gelişim Değerlendirme Tablosu

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK %

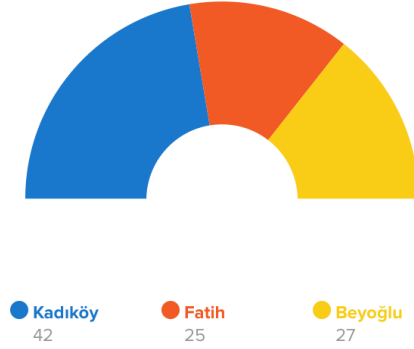

Şekil 4.1: İlçelere göre sürdürülebilir gelişim yüzdeleri

Aynı göstergelerin seçilmesi doğrultusundaki, değerlendirme sonucunda sürdürülebilir gelişim yüzdesi en yüksek ilçe Kadıköy ilçesi olur. Sırasıyla Kadıköy %18, Fatih %6, Beyoğlu'nun ise %8 oranında sürdürülebilir olduğu ortaya konmuştur. (Şekil 4.19) Kadıköy ilçesi gösterge kesişim alanlarında ve genel

sürdürülebilirlik bileşeni değerlendirmelerinde en yüksek yüzelere sahipken, göstergeler arası çelişen ve bileşenlerin birbirleri üzerinde yaptıkları kısıtlamalarda en az yüzelere sahip olmuştur. Bu sonuç alanda sürdürülebilirliği pozitif etkileyen değerlerin yüksek olmasının yanında, negatif yada baskılayan değerlerin düşüklüğü ile açıklanabilir.

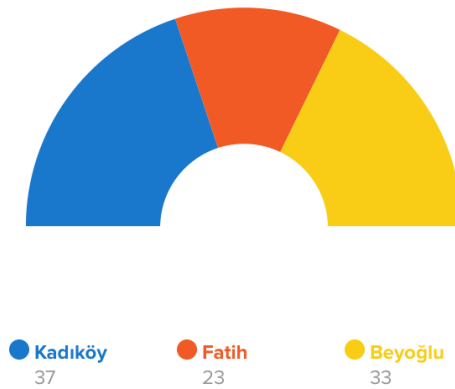
EKONOMİK DURUM %

Şekil 4.2: İlçelere göre ekonomik sürdürülebilirlik yüzdeleri

Değerlendirme sonucunda seçilen göstergelere göre şekil 4.20’de ifade edilen ilçelerin ekonomik sürdürülebilirlik durumu sırasıyla; Kadıköy %42, Fatih %25, Beyoğlu %27’dir. İlçe başına düşen gelir miktarı, istihdam edilebilir nüfusun yüksekliği, yüksek gelir yüzdesine sahip servis ve hizmet sektörünün ilçedeki payı ilçe ölçęindeki ekonomik sürdürülebilirlik değerlerinin sonucuna etki etmiştir. Pozitif gösterge değerleri ile birlikte işsizlik, yeşil kart sahibi nüfus vb. negatif gösterge değerlerinin diğer ilçelere göre daha düşük değerlere sahip olması ilçenin ekonomik olarak diğer ilçelerden daha yüksek değerler göstermesine sebep olmuştur.

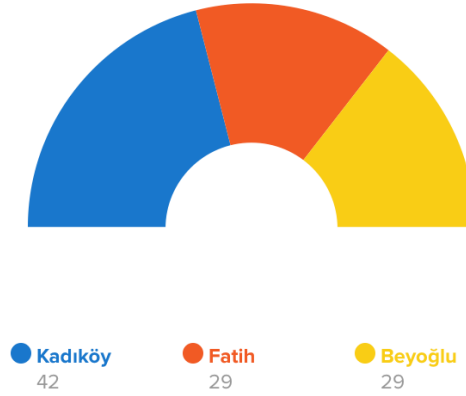
ÇEVRESEL DURUM %

Şekil 4.3: İlçelere göre çevresel sürdürülebilirlik yüzdeleri

Değerlendirme sonucunda seçilen göstergelere göre şekil 4.21’de ifade edilen ilçelerin çevresel sürdürülebilirlik durumu sırasıyla; Kadıköy %37, Fatih %23, Beyoğlu %33’dür. Kadıköy’ün çevresel sürdürülebilirlik değerinin yüksek çıkmasının sebebi uzmanların seçtiği pozitif çevresel gösterge değerlerinin (kişi başına düşen yeşil alan miktarı, toplam yeşil alan miktarı vb.) daha yüksek iken, negatif gösterge değerlerinin (kişi başına üretilen katı atık miktarı, havadaki partikül madde, yapılaşmış alan miktarı vb.) daha düşük değerlere sahip olmasıdır. Kadıköy sahip olduğu bu gösterge değerleri ile diğer ilçelere göre daha yüksek performans göstermiştir.

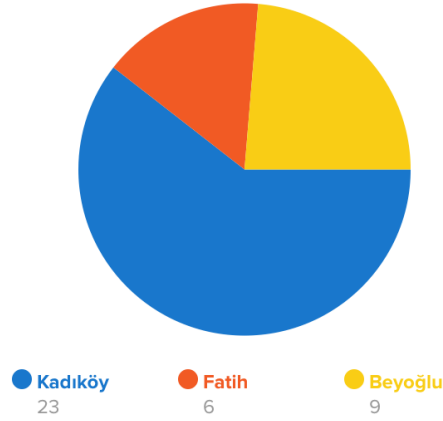
SOSYAL DURUM %

Şekil 4.4: İlçelere göre sosyal sürdürülebilirlik yüzdeleri

Değerlendirme sonucunda seçilen göstergelere göre şekil 4.22’de ifade edilen ilçelerin sosyal sürdürülebilirlik durumu sırasıyla; Kadıköy %42, Fatih %29, Beyoğlu %29’dur. Değerlendirme sırasında seçilen sosyal sürdürülebilirliğe atki eden göstergelerin ilçe ölçeğinde daha yüksek değerlere sahip olması ilçenin sosyal sürdürülebilirlik anlamında diğer ilçelere göre daha iyi bir performans göstermesine neden olmuştur. Bu sonuç özellikle eğitim ve nüfus ile ilgili olan gösterge değerlerinin yüksekliğiyle açıklanabilir. İlçe ölçeğindeki genç ve istihdam edilebilir nüfusun yüksekliğinin anında, eğitim seviyelerinin iyiliği bu sonuca katkı sağlamıştır. Bununla birlikte ilçede ev sahipliği oranının yüksekliği, hane halkı büyüklüğü ve nüfus yoğunluğu gibi yan göstergelerde Fatih ve Beyoğlu ilçelerine göre daha yüksek değerlere sahiptir. Kadıköy ilçesindeki sosyal gösterge değerlerinin yüksekliği, ilçenin bu alanda diğer ilçelerden bu alanda daha iyi sonuçlara sahip olmasını sağlamıştır.

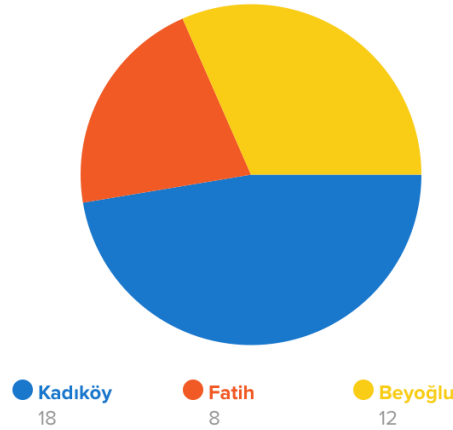
EKONOMİK&SOSYAL DEĞE...

Şekil 4.5: İlçelere göre Ekonomik ve Sosyal Sürdürülebilirliğin kesiştiği alanlar

Şekil 4.23'te ifade edilen ve göstergelerin birbiri üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi sonucunda ortaya çıkan, ekonomik göstergelerin sosyal göstergeler ile kesiştiği alan yüzdeleri ilçelere göre sırasıyla Kadıköy %23, Fatih %6, Beyoğlu % 9'dur. Kesişim alanları, seçilen gösterge değerlerinde ekonomik ve sosyal göstergelerin ortaklığını ifade etmektedir. İstihdam edilebilir nüfus, vergi mükellifi sayısı gibi gösterge değerleri aynı anda hem ekonomik hemde sosyal sürdürülebilirliğe etki eden değerler olduğu için bu gösterge değerlerinin yüksekliği iki bileşenin kesişim alanına pozitif yönde etki etmektedir. Kadıköy ilçesinde de bu değerlerin yüksek olması ilçedeki ekonomik sürdürülebilirlik ile sosyal sürdürülebilirlik kesişim alanlarının diğer ilçelere göre daha yüksek değerlere sahip olmasını sağlamıştır.

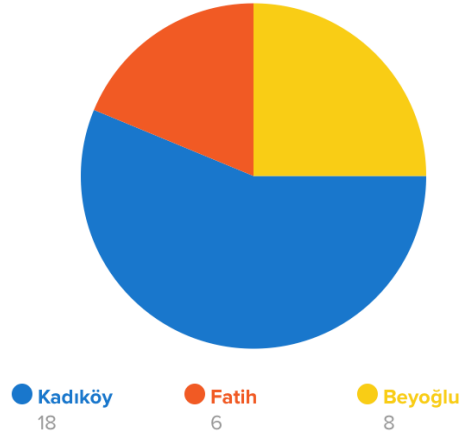
SOSYAL&ÇEVRESEL DEĞE...

Şekil 4.6: İlçelere göre Sosyal ve Çevresel Sürdürülebilirliğin kesiştiği alanlar

Şekil 4.24'te ifade edilen ve göstergelerin birbiri üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi sonucunda ortaya çıkan, sosyal göstergelerin çevresel göstergeler ile kesiştiği alan yüzdeleri ilçelere göre sırasıyla Kadıköy %18, Fatih %8, Beyoğlu % 12'dir.

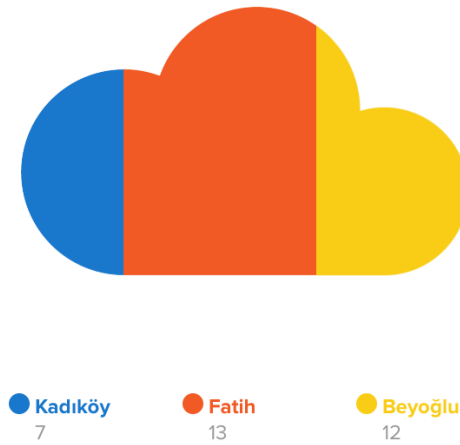
ÇEVRESEL&EKONOMİK DE...

Şekil 4.7: İlçelere göre Çevresel ve Ekonomik Sürdürülebilirliğin kesiştiği alanlar

Şekil 4.25'da ifade edilen ve Göstergelerin birbiri üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi sonucunda ortaya çıkan, çevresel göstergelerin ekonomik göstergeler ile kesiştiği alan yüzdeleri (ortak alan yüzdeleri) ilçelere göre sırasıyla Kadıköy %18, Fatih %8, Beyoğlu % 12'dir.

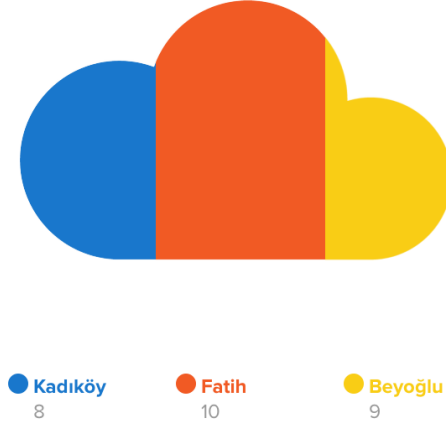
ÇEVRESEL&EKONOMİK DE...

Şekil 4.8: İlçelere göre Çevresel ve Ekonomik göstergelerin çeliştikleri alanlar

Yapılan sürdürülebilirlik değerlendirmesi sonucunda şekil 4.26'da gösterilen, çevresel ve ekonomik sürdürülebilirlik göstergelerinin birbiri üzerinde çelişki yarattıkları (kesişim alanları haricinde kalan alanlar) alan yüzdeleri ilçelere göre sırasıyla; Kadıköy %7, Beyoğlu %12, Fatih %13,'dür.

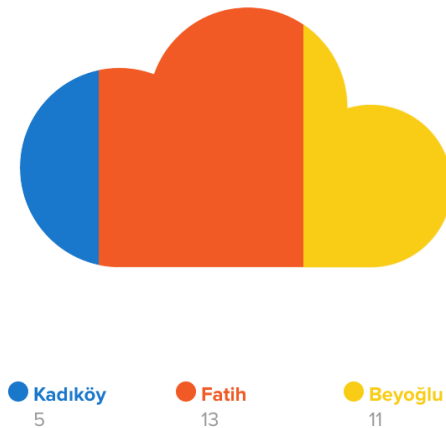
SOSYAL&ÇEVRESEL DEĞE...

Şekil 4.9: İlçelere göre Sosyal ve Çevresel göstergelerin çeliştikleri alanlar

Yapılan sürdürülebilirlik değerlendirmesi sonucunda şekil 4.27'de gösterilen, seçilen sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik göstergelerinin birbiri üzerinde çelişki yarattıkları (kesişim alanları haricinde kalan alanlar) alan yüzdeleri ilçelere göre sırasıyla; Kadıköy %8 , Beyoğlu %9, Fatih %10'dur.

EKONOMİK&SOSYAL DEĞE...

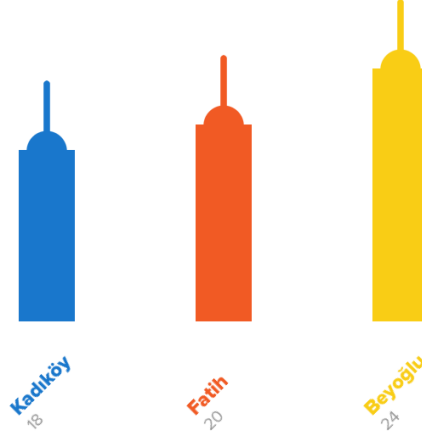

Şekil 4.10: İlçelere göre Ekonomik ve Sosyal göstergelerin çeliştikleri alanlar

Yapılan sürdürülebilirlik değerlendirmesi sonucunda şekil 4.28'de ifade edilen seçilen ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik göstergelerinin birbiri üzerinde çelişki

yarattıkları (kesişim alanları haricinde kalan alanlar) alan yüzdeleri ilçelere göre sırasıyla; Kadıköy %5, Beyoğlu %11, Fatih %13'tür.

TOPLUM > ÇEV. KISITLAMA...

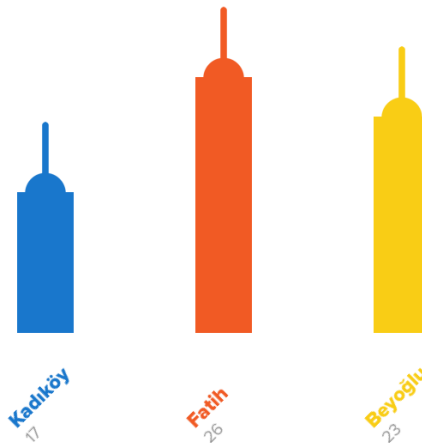

Şekil 4.11: İlçelere göre toplumsal yapıdaki çevresel kısıtlama yüzdeleri

Şekil 4.29'daki grafikte ilçelere göre toplumsal yapıdaki çevresel kısıtlamaların yüzdeleri görülmektedir. Değerlendirmeye göre Kadıköy'deki toplum üzerindeki kısıtlama yüzdesi %18 iken bu değer, Fatih'te %20, Beyoğlu'nda ise % 24 'tür.

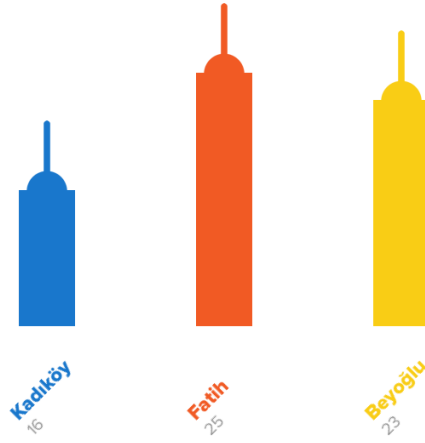
Şekil 4.30'deki grafikte ilçelere göre toplumsal yapıdaki ekonomik kısıtlamaların yüzdeleri görülmektedir. Değerlendirmeye göre Kadıköy'deki toplum üzerindeki kısıtlama yüzdesi %17 iken bu değer, Beyoğlu'nda % 23 , Fatih'te ise %26 'tür.

TOPLUM > EKO. KISITLAMA...

Şekil 4.12-İlçelere göre toplumsal yapıdaki ekonomik kısıtlama yüzdeleri

EKONOMİ >SOS. KISITLAM...

Şekil 4.13: İlçelere göre ekonomi durum üzerindeki sosyal kısıtlama yüzdeleri

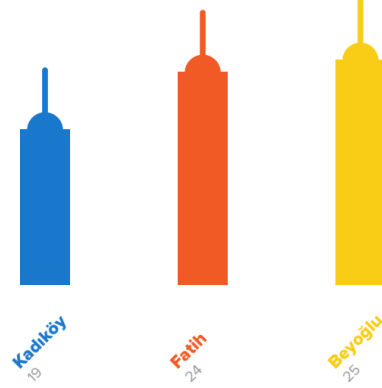
Şekil 4.31'deki grafikte ilçelere göre ekonomik durum üzerindeki sosyal (toplumsal) kısıtlamaların yüzdeleri görülmektedir. Değerlendirmeye göre Kadıköy'deki ekonomik durum üzerindeki sosyal kısıtlama yüzdesi %16 iken bu değer, Fatih'te %25, Beyoğlu'nda ise % 23 'tür.

Şekil 4.32'teki grafikte ilçelere göre ekonomik gelişme üzerindeki çevresel kısıtlamaların yüzdeleri görülmektedir. Değerlendirmeye göre Kadıköy'deki ekonomik gelişme potansiyeli üzerindeki sosyal kısıtlama yüzdesi %19 iken bu değer, Fatih'te %24, Beyoğlu'nda ise % 25 'tir. Bu değerlendirme sonucu, Fatih ve Beyoğlu ilçelerindeki ekonomik sürdürülebilirliği oluşturan göstere değerlerinin çevre üzerinde oluşturduğu negatif etki olarak görülmektedir. İlçelerdeki temel ekonomik faaliyetlerin başında yer alan turizm çevresel koşullar üzerinde baskı yaratmış ve bunun bir sonucu olarak çevresel sürdürülebilirlik değerlerinde düşüş gözlemlenmiştir. Bunun yanında bir diğer ekonomik faaliyet alanını oluşturan ticari yapıların fazlalığı göstere değerlerinden biri olan üretilen atık miktarı ve havadaki zararlı madde partikül miktarını arttırmış, bu durumda çevresel sürdürülebilirlik değerini negatif yönde etkilemiştir. Şekil 4.33'teki grafikte ilçelere göre sosyal yapının çevre üzerindeki etki yüzdeleri görülmektedir. Değerlendirmeye göre Kadıköy'deki sosyal yapının çevre üzerindeki etki yüzdesi %22 iken bu değer, Fatih'te %25, Beyoğlu'nda ise % 18 'dir.

Şekil 4.34'teki grafikte ilçelere göre sosyal yapının çevre üzerindeki etki yüzdeleri görülmektedir. Değerlendirmeye göre Kadıköy'deki ekonomik durumun çevre

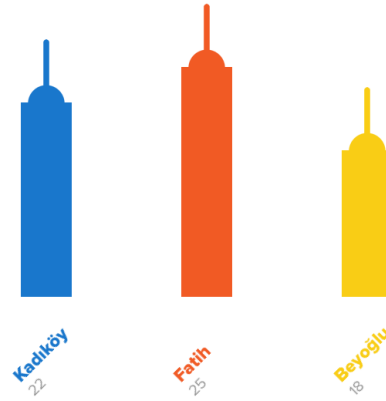
üzerindeki etki yüzdesi %17 iken bu değer, Fatih'te %26, Beyoğlu'nda ise % 24 'tür.

EKONOMİ >ÇEV. KISITLAM...

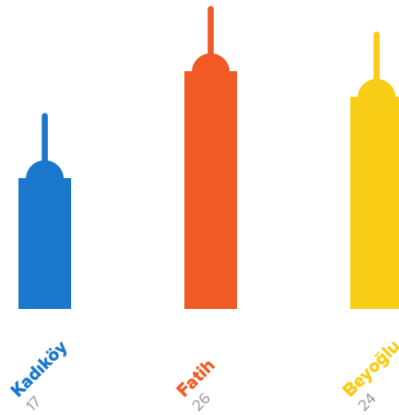
Şekil 4.14: İlçelere göre ekonomik gelişme üzerindeki çevresel kısıtlama yüzdeleri

ÇEVRE >SOSYAL ETKİ %

Şekil 4.15: İlçelere göre sosyal yapının çevre üzerindeki etki yüzdeleri

ÇEVRE >EKONOMİK ETKİ %

Şekil 4.16: İlçelere göre ekonomik durumun çevre üzerindeki etki yüzdeleri

4.2 Kadıköy'ün Sürdürülebilirliğinin Değerlendirilmesi

İlçeler ölçeğinde yapılan sürdürülebilir gelişim değerlendirmesi sonucunda, Yeldeğirmeni'nin sürdürülebilirlik gelişme değeri %18'dir. Bu değer diğer ilçeler ile karşılaştırıldığında ortalama iki kat daha yüksek olsada, alanda daha sürdürülebilir bir kentsel gelişme yaratılmak isteniyor ise yapılan ve yapılacak müdahalelerin temeline daha çok sürdürülebilir yaklaşım ve bakış açısının yerleştirilmesi gerektiği gerçeğini ortaya çıkarmaktadır.

Yapılan alan değerlendirmesi sonucunda, sosyal göstergelerin çevre üzerindeki sınırlandırıcı etkisinin, olumlu etkisinden daha yüksek değerlere sahip olduğu görülmüştür. Bunun sebebi ilçenin diğer ilçelere göre çevresel değerlerinin daha yüksek olmasına rağmen bu değerlerin ideal ortalamaların altında kalmasıdır. Kişi başına düşen yeşil alan miktarı ilçede 8,19 m², yenilme alanında 9,2 m², dünya standartlarına göre en az olması gereken değer 10 m²/kişidir. Aynı şekilde üretilen toplam atık ve kişi başına düşen atık miktarı da diğer ilçelerden düşük fakat standartlardan yüksek değerlerde kalmıştır. Alanın en hassas olduğu bu değerlerin yükseltilebilmesi ve sürdürülebilir gelişime katkı sağlanabilmesi için refah seviyesi ve yaşam kalitesine dair sosyal göstergelerinin iyileştirilmesi gerekmektedir. Nüfus büyümesinin kontrol altına alınarak, nüfus yoğunluğunun ortalama değerlere sahip olması, sosyal göstergelere büyük etkisi olan kentsel servislerin, rekreatif alanların çoğaltılması ve niteliğinin artırılması gibi müdahaleler sosyal göstergelerin çevre üzerindeki baskısını azaltarak, çevre üzerindeki olumlu etkisini arttıracaktır.

Çevre üzerindeki sınırlandırıcı durumunun aksine alandaki sosyal göstergeler ekonomik durumu olumlu yönde etkilemiştir. Bunun sebebi, yüksek öğrenim düzeyi ilçe genelindeki eğitim kurumlarının çokluğu, eğitim kalitesine dair verilerin (sınıf başına düşen öğrenci sayısı, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı) yüksekliği, genç nüfus miktarı gösterilebilir.

Alandaki ekonomik göstergelerin sosyal durum üzerindeki olumlu etkisi, sınırlandırıcı etkisinden daha yüksektir. Alan ve ilçe ölçeğinde yapılan fiziksel iyileştirmeler, ekonomik kalkınmaya yönelik stratejiler, ticaret ve turizm faaliyetlerinin iyileştirilmesi için gerekli politikalar yerel halkın alandaki sosyal durumunda düzelmeye neden olmuştur. Kentsel yenileme sonrasındaki suç oranlarında azalma ve çevreye olan güven artışı bu değerlerin yüksekliğinin sonucu

olarak gösterilebilir. Aynı zamanda son dönemde artan emlak bedelleri ve alana olan talepte iyileştirilen ekonomik göstergelerin sosyal duruma yansması niteliğindedir.

Ekonomik göstergelerin, çevresel durum üzerindeki olumlu etkisi sınırlayıcı etkisinden daha yüksektir. Ekonomik kalkınmaya yönelik yapılan fiziksel müdahaleler (cephe sağlıklaştırmaları, ticari yerel markaların oluşturulması vb...) ekonomik anlamda güçlendirilen mekânların, fiziksel olarak sağlıklı hale geldiği ve canlandığı gözlemlenmiştir.

Çevresel göstergelerin sosyal duruma olumlu etkisi, sınırlayıcı etkisinden daha yüksektir. İyileştirilen çevresel koşullar, sosyal yapıya katkı sağlamış, artan çevresel imkânlar sayesinde, alandaki sosyal birlikteliklerin arttığı, bir önceki döneme göre alan içinde yaşayan farklı grupların düzenlenen ortak alanlar ve hizmet yapıları sayesinde birbiri ile tanışma ve iletişim kurma ortamının yaratıldığı ortaya konmuştur.

Alandaki çevresel göstergelerin, ekonomik duruma olumlu etkisi, sınırlayıcı etkisinden daha yüksek değere sahiptir. Fakat değerlendirme sonucunda olumlu etkisi ile sınırlandırıcı etkisinin birbirine yakın değerlere sahip olması, olumlu etki yüzdesinin artırılabilmesi için daha fazla çalışma yapılması ve yeni yöntemler geliştirilmesi gerekliliğini ortaya koymuştur. Alanda ekonomik kalkınmayı destekleyecek fiziksel değişikliklerin miktarının artırılması, çevre kalitesinin iyileştirilerek ekonomik döngünün kuvvetlendirilmesi sınırlandırıcı etkinin kontrol altına alınarak, olumlu etkinin artışına sebep olacaktır.

4.3 Yeldeğirmeni'nin sürdürülebilirliğinin değerlendirilmesi

4.3.1 Yeldeğirmeni'nin değişimi

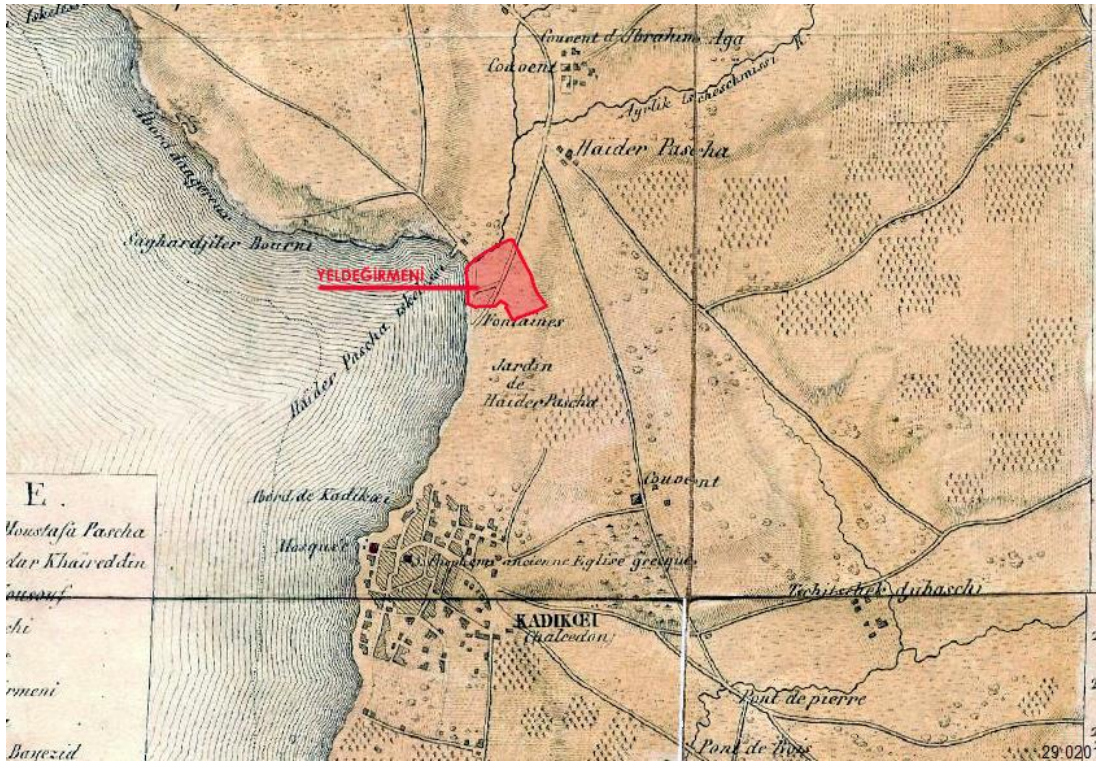
Yerleşim ve çevresinin günümüze kadar olan değişimi sırasıyla;

- Kauffer Haritası (1786)
- Hellert Kauffer Haritası (1807)
- Moltke Haritası (1836)
- Goad Haritası (1904)
- Ottoman Haritası (1909)
- İstanbul Kent Planı (1922)
- Mamboury Haritası (1925)
- Pervititch Sigorta Haritası (1937)

- İstanbul Hava fotoğrafları (1946-1966-1982-2005-2013) nın Autocad,Photoshop ve envanter.gov.tr yardımı ile birbiri üzerine karşılaştırılarak, incelenmesi yardımı ile ortaya konulmuştur.

İçine Yeldeğirmeni ve çevresini de alan ilk harita 1786 yılına ait Kauffer haritasıdır. (Şekil 4.17). Semte ait yapılaşma izlerinin ilk olarak görüldüğü bu dönemde Ayrılıkçeşmesi ile Kadıköy merkezi arasında kalan alanın yeşil doku olduğu gözlemlenmiştir. Haritada “Jardin de HaiderPascha-Haydapaşa Çayırı” olarak geçen bu bölüm Osmanlı orduları tarafından kullanılan talim alanıdır. (Şahin, 2013) Kentsel doku Yeldeğirmeni ve çevresinden çok, Kadıköy merkez ve etrafında toplanmıştır. Yakın tarihli şekil 4.18’deki F. Kauffer haritasında da görülebileceği üzere alanda köklü bir değişiklik yokken, Kadıköy’deki merkezi dokunun belirginleşmeye başladığı söylenebilir.

1836 tarihli şekil 4.19’daki Moltke haritası incelendiğinde 50 senelik süreçte Üsküdar-Harem yönünden gelen ulaşım hatlarının kuvvetlenmesi ile bu akslar çevresinde yeni yapılaşmalar belirmiştir. Kadıköy merkezin kuzey yönüne doğru rıhtım hattı boyunca denize paralel konumlanmış yapılar bulunmaktadır. Bu dönemde, Kadıköy merkezdeki yapı adaları belirginleşmiş ve Harem ile Kadıköy bağlantısını sağlayan yollar artmıştır.

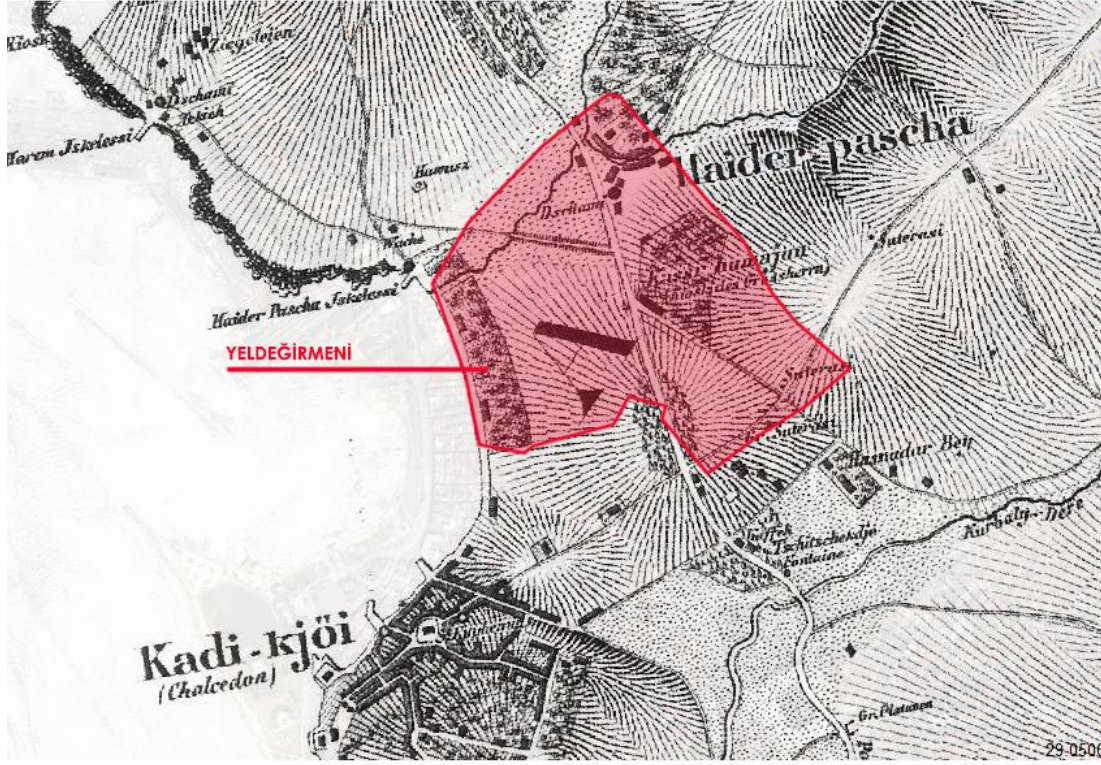
Şekil 4.17: Kauffer Haritası-1786 (Url-3)

Şekil 4.18: Kauffer Haritası-1807 (Url-3)

Yeldeğirmeni ve çevresi için en kritik eşik, alanın hemen kuzeyine yapılan Haydarpaşa Garı'dır. 1906'da yapımına başlanan Gar yapısı 1908'de tamamlanmış ve Yeldeğirmeni yerleşiminin kuzey ve doğu sınırını oluşturmuştur. Yerleşim için, 1900lerin başına ait haritalar referans alınarak, 20. yy. başlarında bugünkü yerleşim planına yakın şeklini aldığı söylenebilir. Şekil 4.20'deki Goad (1904) ve şekil 4.21'deki Ottoman (1909) haritalarında, 1800lü yıllardaki organik yapıda seyreden, yapılaşma ve sokak dokusunun, grid sistem kent planına dönüştüğü gözlemlenmiştir. Izgara kent planının oluşumuna sebep olan İstanbul'un diğer bölgelerinde de gözükten büyük ölçekli yangınlar gösterilmiştir (Eyüboğlu, 1991).

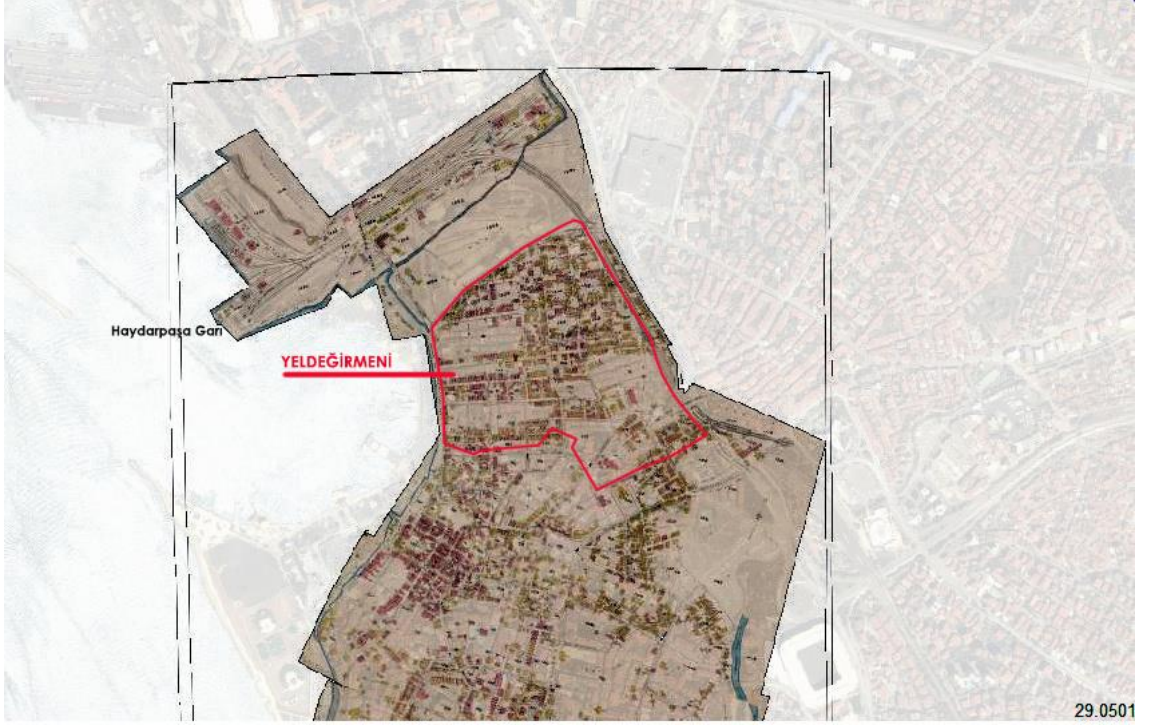
Kentteki büyük yangınlar sonrası yapılandırılan alanlar, 8-10 metre genişliğinde, sokakların birleştiği noktada yapıların geri çekilmesi ile oluşturulan, ufak meydanlıklara müsaade edecek nitelikte planlanmıştır. (Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, 1994) Yerleşimdeki yapılaşma ağırlıklı olarak, sokaklar boyunca yer yer bitişik nizam sıraevler ve büyük bahçeler içinde köşkler şeklindedir. (Onur, 2011) Yerleşim ana yapısını kazandıktan sonra belirli bir döneme kadar doğal sınırlayıcılarında etkisi ile herhangi biçimsel bir değişikliğe uğramamıştır. Yerleşimi içeren haritalar sırasıyla incelendiğinde kentsel grid dokunun devam ettiği gözlemlenmiştir.

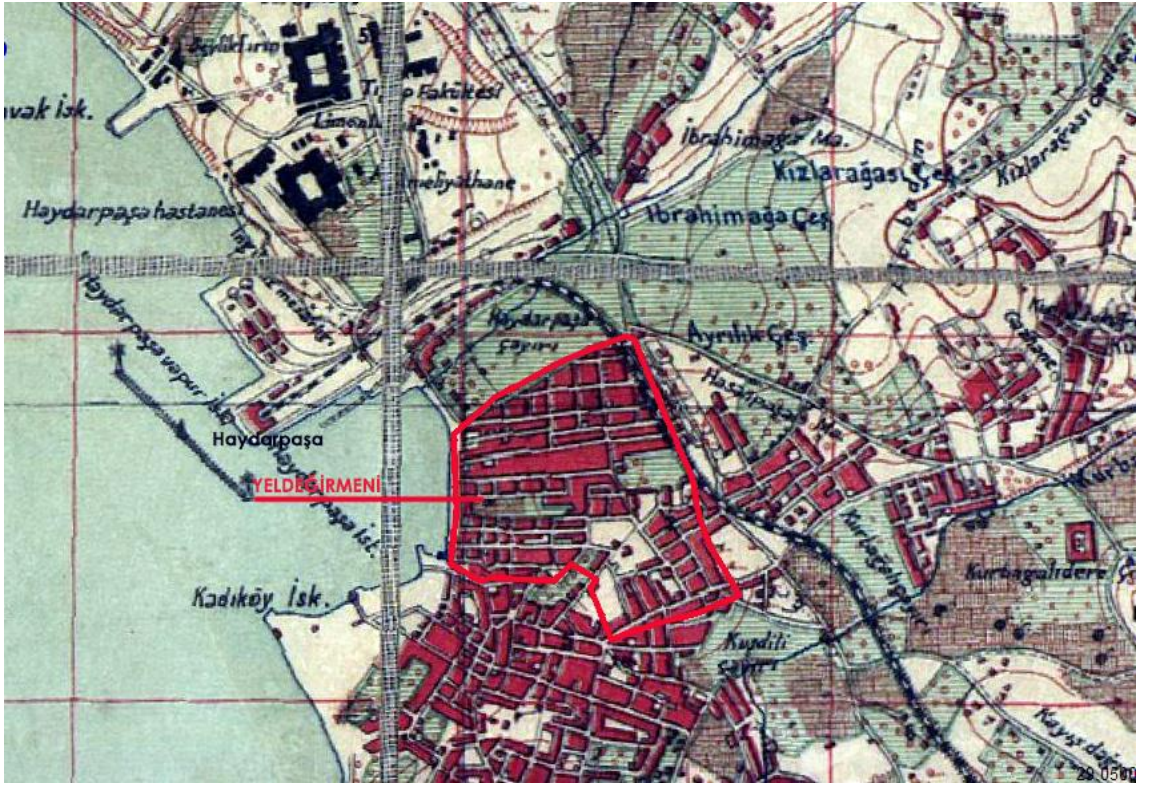
Şekil 4.19: Moltke Haritası-1839 (Url-3)

Yerleşimde, şekil 4.22'deki Tarihi kent planı (1922), şekil 4.23'deki Mamboury (1925) ve şekil 4.24'deki Pervititch (1937) haritalarında görülebildiği gibi tanımlı yapı adaları vardır. Yapılaşma 1910'lu yıllara kadar Haydarpaşa'ya ve ana ulaşım arterlerine yakın seyrederken, 1904 yılındaki planlı boş yapı adaları, 1940'lara gelindiğinde aynı düzen devam ettirilecek şekilde doldurulmuştur. Arada geçen süre içerisinde görece semtin ortasında kalan boş ve büyük yapı adaları yine birbirine paralel olacak şekilde daha ufak parçalara ayrılmıştır.

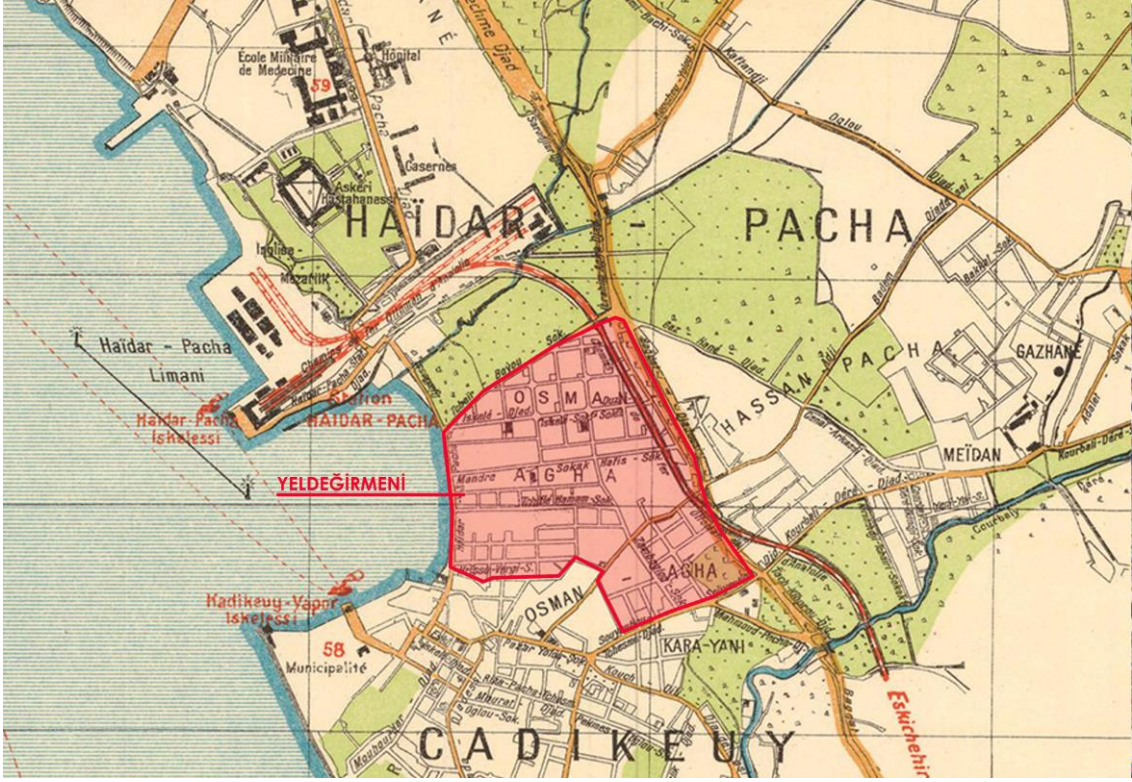
Yapı adalarını birbirine bağlayarak ana kentsel strüktürü oluşturan kentsel grid plan sokakların kesişim noktasında yakılarında geri çekilmesi ile ufak ölçekli meydanlara dönüşmüştür. Yeldeğirmeni'nin kamusal alanlarını oluşturan bu meydancıklar haricinde herhangi büyük ölçekli açık kamusal alanı bulunmamaktadır. Yarı özel nitelikteki ada içinde kalan ada bahçeleri zamanla mülkiyet sahiplerinin müdahaleleri ile doldurulmuş ve bu boşluklarda kaybedilmiştir. Dört tarafından da sınırlanan yerleşim kentsel sitemetiğini değiştirmeden aynı plan izini koruyarak, süreç içerisinde sadece yapı ada içlerinin dolmuştur. İlerleyen zamanlarda doldurulan ve mülkiyet sorunu yaşanan bu alanlar kullanılmayan atıl duruma düşmüş bahçelere dönüşmüştür.

Şekil 4.20: Goad Haritası -1904/1906 (Url-3)

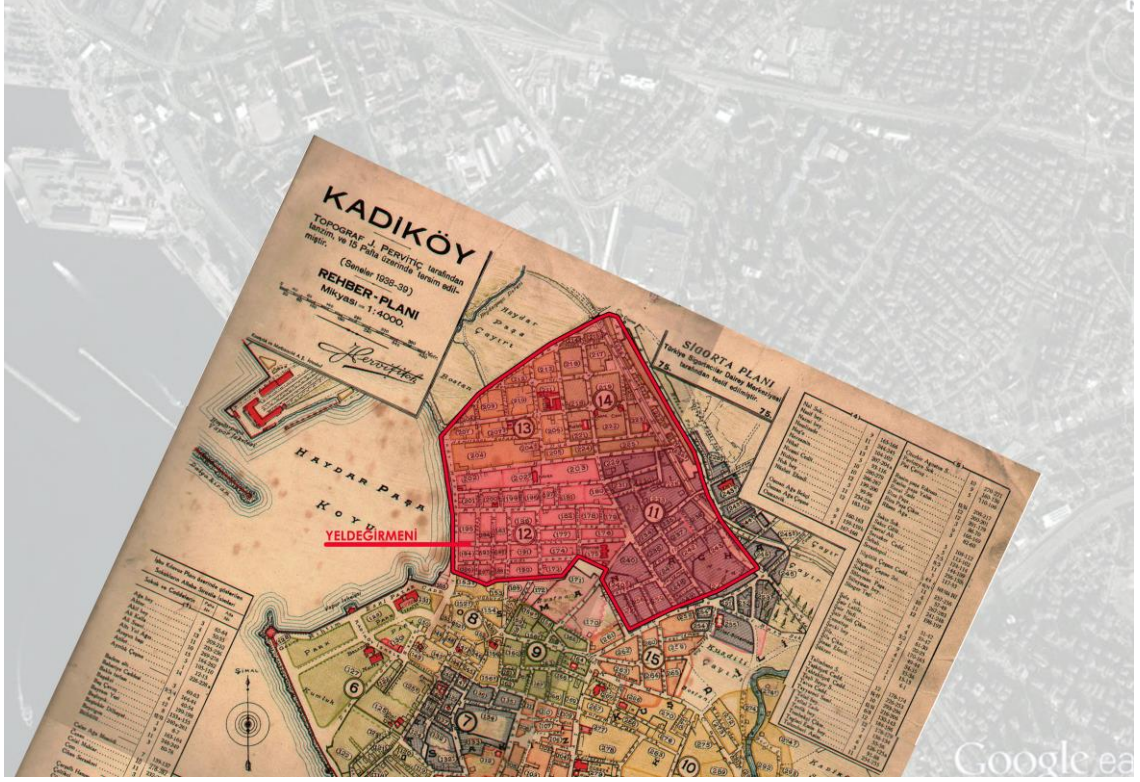
Şekil 4.21: Ottoman Haritası-1909 (Url-3)

Şekil 4.22: Tarihi Kent Planı-1922 (Url 3)

Şekil 4.23: Mamboury Haritası 1925-(Url 3)

Şekil 4.24: Pervititch Sigorta Haritası-1937 (Url 3)

Yeldeğirmeni'ne ait en eski hava fotoğrafı, 1946 yılına aittir. Sırasıyla 1946, 1966, 1982, 2005, 2013 yıllarında çekilen hava fotoğraflarında, semtin önceki yıllardaki birbirini dik kesen sokaklar ve kapalı yapı adaları sistematığının devam ettiği gözlemlenmiştir. 1946 yılındaki (şekil 4.25) ortası boş bazı yapı adaları, 1966 yılındaki (şekil 4.26) görüntüde içinde bulundukları tekil yapıların (bahçe içindeki köşkler, bitişik nizam ahşap yapılar) yıkılması ile yüksek katlı yeni apartmanlara dönüşmüştür. Aynı döneme ait yeşil alan izlerinde 20 senelik periyod içinde zamanla, alan içlerine doğru azaldığı gözlemlenmiştir. (Şekil 4.27, Şekil 4.28) Bu döneme ait yeşil alan değişimi, ağırlıklı olarak alanın kuzey doğusunda yer alan kısımda gözlemlenmiştir. Bu bölgedeki yeşil alanların 1946 ile 1966 yılları arasında konut ve ticaret dokusuna dönüşerek, kalan yeşil alanların bu fonksiyonlara dair pasif yeşil alan kullanımları olduğu gözlemlenmiştir. 1900'lü yılların başından itibaren mevcut kent planını muhafaza eden Yeldeğirmeni, İstanbul ve Kadıköy'ün geçirdiği değişimler doğrultusunda şekillenmiştir. Plan ölçeğinde fazla değişiklik göstermeyen yerleşim, 1950 ve sonrasında mevcut nüfusunun (gayri müslim; Rum, Yahudi ve Levantenler) göç etmesi ve yerine kırsal yerleşimlerden gelen yeni kişiler ile kullanıcı değişikliğine uğramıştır. Günümüzdeki nüfus yapısı bu döneme aittir.

Şekil 4.25: Yeldeğirmeni Hava Görüntüsü, 1946 (İBB)

Şekil 4.26: Yeldeğirmeni Hava Görüntüsü, 1966 (İBB)

1946-1966 yılları arasında, yerleşimin Geç Osmanlı Dönemi kent yapısı özelliklerinin bir kısmını yitirdiği söylenebilir. Yerleşimdeki, 1946-1966 yılları arasındaki en önemli değişim, yerleşimin sınırlarından birini oluşturan batı yönündeki Marmara denizi üzerine yapılan dolgu alanlarıdır. Bu alanlar aşamalı olarak Yeldeğirmeni'nin güney batısında yer alan Marmara Denizi kıyısının doldurulması ile elde edilmiştir. Günümüzde Kadıköy rıhtım adı verilen bu kısımlarda kentsel servis alanları bulunmaktadır. Bu alanlar ağırlıklı olarak otobüs

durakları ve şehir hatları vapur iskelesi olarak kullanılmaktadır. Bu kullanımların yanında Haydarpaşa'ya yaklaşan kısımlarda dini yapı (cami) ve depo alanları bulunur. Fiziksel olarak Haydarpaşa ile Kadıköy Çarşı'nın iletişimini koparan bu alanlarda, Kadıköy Çarşı ile karşılaştırıldığında yaya yoğunluğunun azalarak, ağırlıklı olarak araç yoğunluğunun arttığı gözlemlenmektedir.

Alanın Haydarpaşa ile ilişkilenen kuzeybatı ve batı bölümünde, bu dönemden başlayarak 1993 yılına kadar parça parça kıyı doldurma çalışmaları yapılmıştır. (Şekil 4.25, Şekil 4.26). İlk kıyı dolgusu, yapımına 1953'te başlayan Haydarpaşa Limanı ilave rıhtım ve depo alanıdır. Bir sonraki dolgu çalışması, 1980li yılların başında Haydarpaşa koyununun kuzey güney yönünde doldurularak meydanın genişletilmesi projesidir. Bu dolgu ile Yeldeğirmeni'nin deniz ile olan fiziksel ilişkisi sınırlandırılmıştır.

1964 sonrasında günümüze gelene kadar aşamalı olarak alanın kuzey ve kuzey doğusunda yer alan yeşil alanlar yapılaşmaya açılmıştır. 1982 sonrası kuzeydeki tek parça halindeki yeşil alana önce alışveriş merkezi sonrasında ise Marmaray başlangıç durağı olana Ayrılıkçeşmesi istasyonu yapılmıştır. Bu dönemler arasında Yeldeğirmeni içindeki yeşil alanlarda büyük bir değişiklik gözlemlenmezken çevresindeki tüm büyük ölçekli açık yeşil alanların dolduğu gözlemlenmektedir. (Şekil 4.27, Şekil 4.28)

İlave rıhtım ve depo alanı dolgusuna ek olarak, yapımı 1993'te tamamlanan İskele-Mühürdar arasında deniz doldurularak meydanın büyütülmesi ve yeşil alanlar kazanılmasına yönelik dolgu çalışmaları sonraki dönemde yapılan diğer dolgu projeleri arasındadır. Yapılan dolgu çalışmaları ile Kadıköy ilçesi ölçeğinde (Kadıköy rıhtım ile birlikte Bostancı-Pendik sahil yolu dolgusu) deniz üzerinde 381.343 m² alan kazanılmış ve 5 km'den uzun bir sahil yolu elde edilmiştir (Kurt, 2009).

Kadıköy Meydanı olarak adlandırılan rıhtım bölgesi de bu dönemde önemli değişiklikler geçirmiştir. hal binası olarak kullanılan eski yapı kondervatuvara dönüştürülmüş ve iskele ile yapı arasında kalan alan trafiğe kapatılarak yaya kullanımına açılmıştır.

Dolgunun güney kısmı bu amaç ile kullanılırken kuzey kısmında ise (Haydarpaşa yönünde), otobüs ve minibüs durak yerleri oluşturulmuştur. 2005-2013 yılları

arasında '90 ve sonrasında yapılan dolgu alanlara büyük ölçekli herhangi bir müdahale yapılmamış yalnızca Kabataş-Beşiktaş İskelesi ve çevresi deniz yönünde yeniden düzenlenmiştir. Yapılan bu düzenlemeler her geçen dönemde Yeldeğirmeni ile deniz bağlantısını aşamalı olarak zayıflatmıştır. (Şekil 4.29, Şekil 4.33)

Şekil 4.27: Yeldeğirmeni Yeşil Alanlar (1946)

Şekil 4.28: Yeldeğirmeni Yeşil Alanlar (1966)

Şekil 4.29: Yeldeğirmeni Hava Görüntüsü, 1982 (İBB)

Şekil 4.30: Yeldeğirmeni Hava Görüntüsü, 2013 (İBB)

Yerleşim kuzey ve kuzey doğu yönünde Haydarpaşa yerleşkesi ve tren rayları ile sınırlanmıştır. 1946-1966 yılları arasında tren raylarında kuzeyinde kalan alanın yapılaştığı gözlemlenmiştir. 1966-1982 yılları arasında da yapılaşma eğilimi kuzeydeki boş alanlara doğru devam etmiştir. Bu dönemdeki alandaki bir diğer önemli değişim kuzeyde D-100 karayolu ile ilişkilenen Taşköprü Caddesi'nin yapılmasıdır. Ana arter niteliğindeki bu cadde bağlantı noktaları ve üzerinde bulundurduğu toplu taşıma alternatifleri ile büyük önem taşımaktadır.

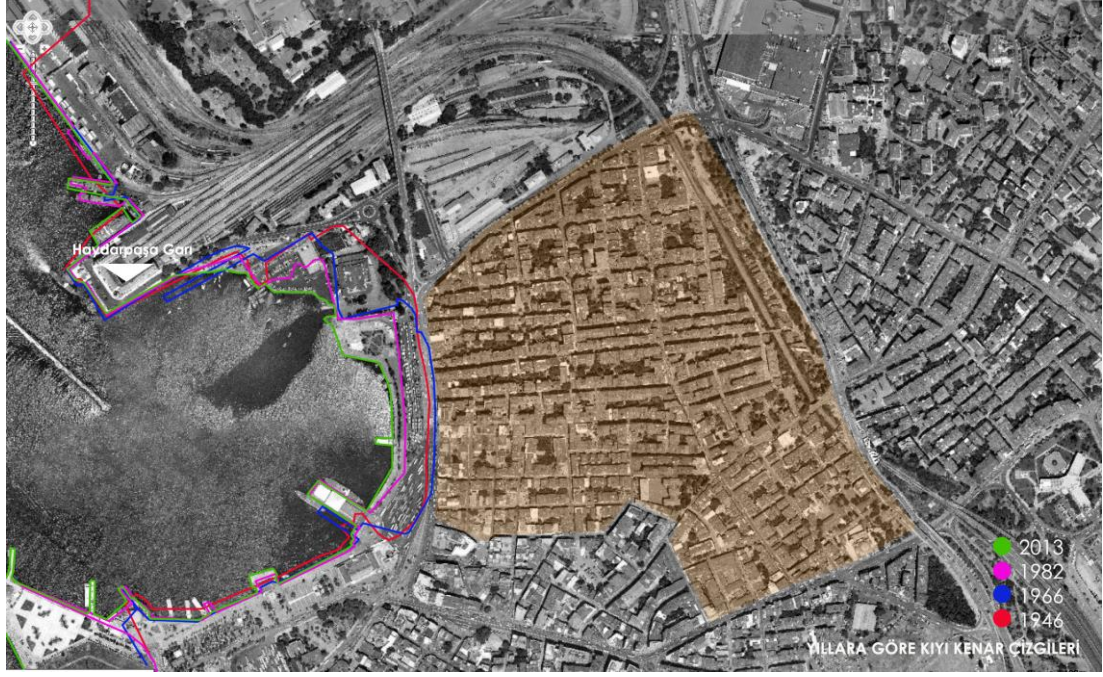

Şekil 4.31: Yeldeğirmeni Yeşil Alanlar (1982)

Şekil 4.32: Yeldeğirmeni Yeşil Alanlar (2013)

1982-2005 yılları arasında alanın kuzeydoğusunda yer alan büyük boş alana Tepe Nautilus alışveriş merkezi yapılmış, 2005-2013 yılları arasında ise yapımı 2012 yılında tamamlanan Kadıköy metrosunun Ayrılıkçeşme durağı eklenmiştir. Alana erişilebilirliği arttıran alternatif kentsel ulaşım sistemleri, alan ve çevresini daha kıymetli hale getirmiştir. Yerleşim, günümüzde düzelen sosyal dokunun da etkisi ile Kadıköy ve çevresinde konut kullanımına dair tercih edilebilecek alanlardan biri haline almıştır.

Şekil 4.33: Kadıköy Rıhtım Kıyı Kenar Çizgisi Değişimi

1946-2013 zaman dilimi arasında Yeldeğirmeni ana hatları ile kentsel yapıyı devam ettirmiş olsa da özellikle doğusunda ve batısında doğal alanlara dair birden fazla değişim gözlemlenmiştir. Yeşil alanların zamana göre değişimi incelendiğinde (şekil 4.34) çevresindeki yeşil dokuya göre Yeldeğirmeni’nde yeşil dokunun daha az azaldığı ve ada içlerinde büyük ölçüde muhafaza edildiği gözlemlenmiştir.

Şekil 4.34: Yeldeğirmeni Yıllara Göre Yeşil Alan Değişimi

4.3.2 Yeldeğirmeni'nin sürdürülebilir gelişiminin ölçülmesi

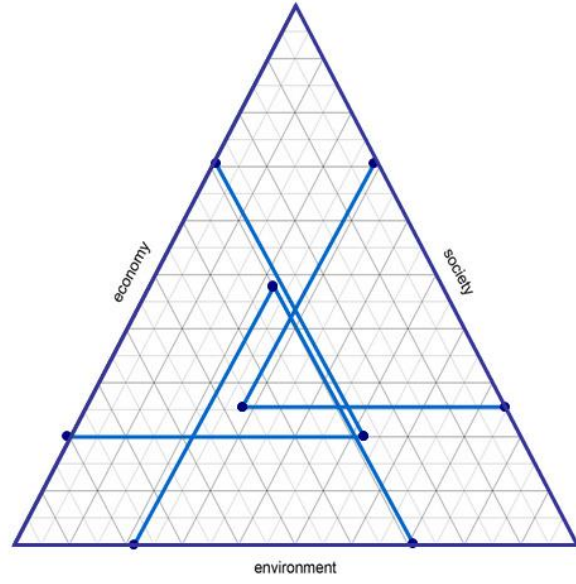
Çalışmanın bu kısmında, Yeldeğirmeni'nin, önceki kısımlarda anlatılan ve ilçeler ölçeğinde deneyimlenen model yardımı ile sürdürülebilirliği ölçülmüştür. Bu bölümdeki amaç uygulanan kentsel yenileme projesi sonrasında, yerleşimin sürdürülebilirliğinin ölçülebilmesi ve projenin yerleşimin sürdürülebilirliğine katkı sağlayıp sağlayamadığının belirlenmesidir. Sırasıyla 1962, 1982 ve 2013 olmak üzere yerleşime dair veriler (Çizelge 4.5) yardımı ile modellenen alanda tarihsel süreç boyunca sürdürülebilirlik adına gözlemlenen değişim incelenmektedir. Yerleşime dair yapılan değerlendirme, gözlemlenebilen gösterge azlığı nedeniyle, ilçe ölçeğinde yapılan modellemeye göre daha dar bir sonuç elde edilmesine yol açmıştır.

Çizelge 4.5 : Yeldeğirmeni için Gösterge Listesi

Gösterge/Yıl	1962	1982	2013
Kişi başına düşen Yeşil Alan (m ²)	4,2	2,1	10,2
Nüfus Yoğunluğu (km ² /kişi)	1,29	1,23	1,10
Kişi başına düşen kamusal alan (m ²)	3	3	14
Yenilenen Altyapı Sistemleri (km)	0,3	0,3	9,6
Sokak kullanımı (%)	0	0	54
Artan ticari kullanım (%)	0	0	16
Kentsel tarım alanları (m ²)	0	0	1900
Yenilenen yapı miktarı	3	5	82
Suç oranı	3	5	1
Sosyal Etkinlikler	0	0	7

Değerlendirme sonucunda 2013 yılı Yeldeğirmeni %52 oranında sürdürülebilir çıkmıştır. (Şekil 4.37). Aynı değer 1982 yılında % 2 (Şekil 4.36), 1962 yılında %3'tür.(Şekil 4.35). Bu sonucun en temel sebebi iyileştirilen fiziksel koşulların mekândaki yaşam kalitesine etki ederek, alandaki tüm sürdürülebilirlik bileşenlerinin sağlanmasıdır. Elde edilen verilerin yetersizliğine rağmen, ulaşılabilen gösterge değerleri göstermiştir ki sürdürülebilirlik hedeflenerek yapılan alan müdahaleleri, bütüncül bir yaklaşım ile ele alındığında çalışılan alanın sürdürülebilirliği artış göstermektedir. Yerleşimdeki ana sürdürülebilirlik değerinin arttırılması için yapılabilecek en önemli öneri gözlemlenen gösterge değerlerinin arttırılarak, daha kapsamlı bir sürdürülebilir gelişme değerlendirmesi yapılmasıdır. Bu değerlendirme sonucunda yerleşimin sürdürülebilirlik adına zayıf yönleri daha kolay ortaya çıkacak bunun yanında kuvvetli yönlerinin daha da geliştirilebilmesi için fırsat yaratacaktır.

choose a different place using the same variable selections	
1962	
percentages of total area	
economy	27%
economy & society overlap	3%
economy & society conflict	15%
social	21%
social & environmental overlap	3%
social & environmental conflict	15%
environment	24%
environment and economy overlap	8%
environment and economy conflict	9%
sustainability	3%
percentages do not add to 100% due to multiple overlaps	
percent restrictions for selected country	
height of the six lines forming the inner triangles	
environmental restriction to society	26%
economic limitations imposed to society	28%
social restrictions imposed to the economy	28%
environmental limitations to economic development	20%
social impacts to the environment	29%
economic impacts on the environment	22%
out of range when dark	
contrast control bar	30%

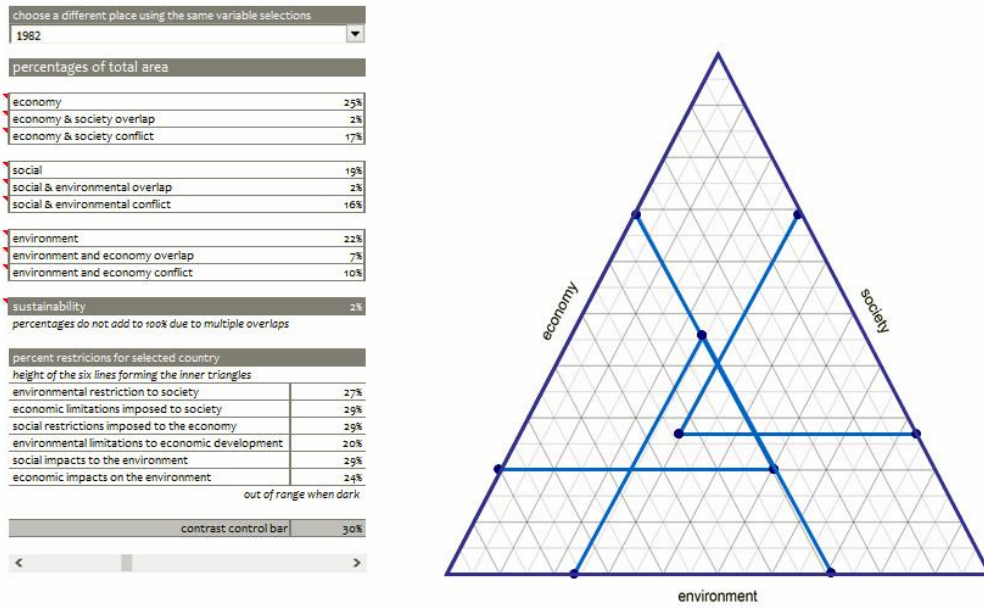

Şekil 4.35: Yeldeğirmeni (1962) Sürdürülebilir Gelişme Sonucu

2013 yılı Yeldeğirmeni'nin sosyal sürdürülebilirlik değeri %89'dur. (Şekil 4.37). Bu değer diğer yıllara oranla daha iyi değerlere sahip olmasının sebebi iyileşen fiziksel koşullar nedeniyle yerleşimde azalan suç oranlarının yanında, yerleşim içindeki sosyal imkânların artırılması, mahalle kimliğine katkı sağlayacak toplantıların yapılması, sokak etkinliklerinin düzenlenerek mahalle sakinlerinin katılımının sağlanmasıdır. Mahalleli için Gönüllü Evindeki kurslar ve seminerlerin de bu değeri pozitif yönde etkilediği söylenebilir. Alanın sosyal kimliğine katkı sağlayacak bu müdahaleler, sosyal sürdürülebilirlik değerini yükseltmesine rağmen, genel sürdürülebilirlik değerine yeterli katkı sağlayamamıştır. Bu değer daha da yükseltilebilmesi ve sosyal sürdürülebilirliğin ölçülebilmesi için gerekli gösterge miktarının artırılması gerekmektedir. Mahalle ölçeğinde kurulan dayanışma platformlarının desteklenmesi, alanın iyileştirilmesi sonucu yenilenen kullanıcı profili ile eski kullanıcıların iletişim haline geçirilmesi gibi hamlelerde alanın sosyal sürdürülebilirliğine katkı sağlayacaktır.

2013 yılı Yeldeğirmeni'nin çevresel sürdürülebilirlik değeri %80'dir. (Şekil 4.37). Alanın çevresel sürdürülebilirliğine katkı sağlayan göstergelerin sayıca çokluğu bu sonucun çıkmasına sebep olmuştur. Sırasıyla; ilçe içindeki yeşil alan miktarı, kamusal alan miktarı, yenilenerek çevresel kaliteyi arttıran yapılar, altyapı sistemlerinin düzenlenmesi, kentsel tarım alanları yerleşimdeki çevresel sürdürülebilirlik değerini arttıran göstergeler olmuştur. Kentsel yenileme projesi

başlangıcı olan 2010 yılına kadar yerleşimin geçirdiği süreç göz önünde bulundurulduğunda fiziksel eskimeye neden olan unsurların ortadan kaldırılması ya da iyileştirilmesi çevresel sürdürülebilirliğe katkı sağlamasının yanında, alanın kentsel ölçekte de görünebilirliğini arttırmış ve çevresindeki mahalle ve diğer yerleşimlere de örnek oluşturması açısından katkı sağlamıştır. Yenileme projesi kapsamında yapılan çevresel müdahaleler çalışma kapsamında olumlu bulunmuş olsa da, daha iyi bir çevresel sürdürülebilirlik değeri için ekolojik tabanlı sistemlerin yerleşime uygulanması gerekmektedir. Yeşil altyapı sistemlerinin kurulması bu sistemlerden birine örnektir. Yağmur suyu yönetimi, geri dönüştürülebilir atık yönetimi, peyzaj alanlarında seçilecek yerel bitki seçimi (kaldırım, bahçeler, park alanları) gibi mevcut yenileme projesine yada gelecekteki alan yönetim yaklaşımlarına eklenebilecek müdahaleler alanın çevresel sürdürülebilirliğine katkı sağlayacaktır.

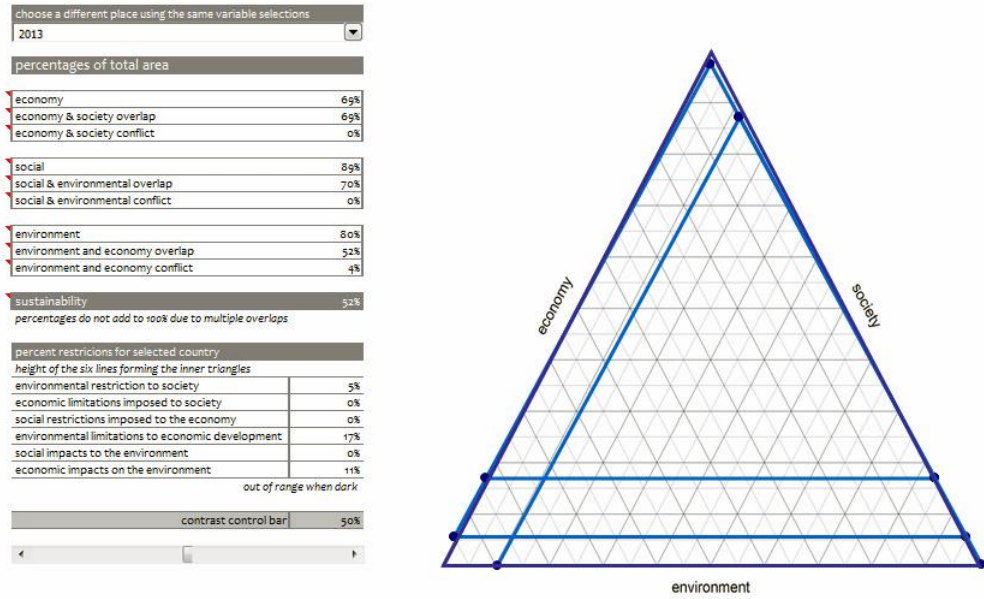

Şekil 4.36: Yeldeğirmeni (1982) Sürdürülebilir Gelişme Sonucu

2013 yılı Yeldeğirmeni'nin ekonomik sürdürülebilirlik değeri %69'dur. (Şekil 4.35). İlçe ölçeğinde yapılan değerlendirme sonuçları ile birlikte Yeldeğirmeni'nde yapılan sonuçlarda göstermiştir ki fiziksel koşulları iyileştirilen mekânlarda ekonomik canlanma ve ticari kullanımların çeşitlenmesi, genişlenmesi söz konusudur. İlçede yapılan ölçümler sırasında, ticari birimlerin proje sonrası gelirlerinin %... artışı, bunun yanında ekonomik kalkınmanın omurgası olarak belirlenen Karakolhane Caddesinde yapılan yenileme ve iyileştirme çalışmaları yerleşimin ekonomik

sürdürülebilirlik değerini oluşturmuştur. Sürdürülebilirlik bileşenlerinden en az yüzdeye sahip olan ekonomik sürdürülebilirlik değerinin daha da yükseltilebilmesi için, mahalle içinde kurulan ekonomik döngünün kuvvetlendirilmesi, yerel işletmelerin çoğaltılması ve Kadıköy Çarşı'nın yerleşim üzerindeki baskısı düşünülerek rekabet gücünün arttırılmasına yönelik bir takım müdahaleler yapılması gerekmektedir. Karakolhane Caddesi'nin yanında, yerleşimin rıhtım cephesi de hem yerleşimin tanıtımı hem de ekonomik sürdürülebilirlik değeri açısından büyük önem taşımaktadır. Bu yüzden rıhtım cephesinde yer alan işletmelerin yerleşime katkı sağlayacak şekilde düzenlenmesinin devam ettirilmesi ve rıhtıma yakın olan yerleşimin dik sokağındaki ticari işletmelerin alanı tehdit etmeyecek şekilde yerel ve merkezi yönetim eliyle desteklenmesi alının ekonomik sürdürülebilirliğine büyük katkı sağlayacaktır.

Yeldeğirmeni'nin tarihsel süreç içerisindeki sürdürülebilir gelişme değerlendirmesi bir kez daha göstermiştir ki her üç sürdürülebilirlik bileşeni ve onların alt bileşenleri olan göstergeler birbirilerine doğrudan sıkı bağlar ile bağlıdır. Ana sürdürülebilirlik değerinin yükseltilebilmesi için onu oluşturan bileşenlerin ve bileşen göstergelerinin iyileştirilmesi ve çoğaltılması gerekmektedir. Tek bir bileşen ya da gösterge yüksek sürdürülebilirlik değerini sağlamazken herhangi bir negatif göstergenin değer artışı genel sürdürülebilirlik değerini olumsuz yönde etkilemektedir.

Şekil 4.37: Yeldeğirmeni (2013) Sürdürülebilir Gelişme Sonucu

Yeldeğirmeni kentsel yenileme uygulamasının, seçilen diğer uygulama yapılan yenileme alanları (Fatih Belediye sınırları içerisindeki Fener-Balat, Beyoğlu Belediye sınırları içerisindeki Tarlabası kentsel yenileme alanları) ile karşılaştırıldığında özellikle sosyal boyutu ile daha başarılı bir uygulama olduğu görülmüştür. Yerel halkın proje sürecine dâhil edilmesi ve maddi olarak alanı terk etmeye zorlanmaması projenin bu anlamda diğerlerinden ayrışmasını sağlamıştır. Çalışma süresince sıkça vurgulanan STK yerel yönetim işbirliğide, alanın fiziksel durumunun yanında sosyal durumunun desteklenmesine katkı sağlamıştır. İyileştirilen fiziksel koşulların bir sonucu olarak artan kira bedelleri alandaki nüfusun yarısından fazlasının kiracı olması nedeniyle yerel halk tarafından projenin bir handikapı gibi görülsede yapılan görüşmeler sonucunda fiziksel olarak yenilenen ve iyileştirilen yerleşim parçalarında bulunmaktan memnun oldukları gözlemlenmiştir. Bunun yanında yapıların tek elden yenilenmemeleri (yerel yönetim ya da özel sektör yoluyla) mimari dokunun kentsel bütünden ilişkisinin kopmamasına ve kendi özgün niteliğini kaybetmeden yenilenebilmesine olanak sağlamıştır.

Yeldeğirmeni kentsel yenileme projesi sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik adına olumlu yönleri ile diğer uygulamalardan kendini ayırır iken çevresel sürdürülebilirlik anlamında alanın geleceği açısından geliştirilmeye açık bir proje olarak kalmıştır. Kamusal alan eksikliğinin giderilmesi adına yapılan ortak ve yeşil alan uygulamalarının yanında yapılabilecek, alt yapı sistemleri değişiklikleri (geleneksel gri altyapı sistemlerinin yeşil altyapı sistemlerine dönüştürülmesi) alanın bu anlamda daha sürdürülebilir olmasına katkı sağlayacaktır. Yeşil altyapı sistemi önerisi alanın bir bütün olarak ele alınması ve topografik durumundan yararlanarak yapılacak düzenlemeler ile geri dönüşümün desteklenmesi, yerel halkın bu konuda bilgilendirilmesi ve alanın bu yönde geliştirilerek kentsel çevresine örnek olması alan için proje kazanımlarından biri olacaktır.

4.4 Kentsel yenileme alanlarında sürdürülebilir gelişme kriterlerinin belirlenmesi

- Süreç boyunca, sürecin temelini oluşturan üç ana aktörün (yerel halk, yerel yönetim, STK-uzmanlar) yenileme projesi içinde eşit ağırlık ile yer almaları
- Sosyal dokuya ait kapsamlı bir inceleme sonucunda oradaki sosyal dokuya ait iyileştirmeler ve müdahalelerin belirlenmesi (alanın kullanıcı profiline çıkarılması)

- Temel yaşama hakkını oluşturan eğitim ve sağlık konularında kurumsal ölçekte müdahale planlarının geliştirilmesi (eğitim koşullarının iyileştirilmesi, sağlık ve eğitim kurumlarına katkı sağlanması vb...)
- Alan ve kent yaşamına dair düzenlenecek kültürel, sanatsal ve sosyal faaliyetlerin miktarının artırılarak, faaliyetlere kurumsal destek sağlanması
- Kamusal ve ortak mekan miktarlarının artırılması ve mevcut mekanların fiziksel kalitesinin iyileştirilerek, kullanılması için teşvik edilmeleri
- Alan ölçeğinde yapılan analizlerin yanında alandaki ekolojik duruma özel analizlerin yapılarak, alana özel çevresel çözümler getirilmesi. (yeşil alan niteliği, hava kalitesi, toprak kalitesi, iklimsel koşullar vb...)
- Yerel iş kollarının canlandırılarak, yere özel ekonomik kalkınma planı üretilmesi
- Alan üzerinde baskı yaratan herhangi bir ekonomik faaliyet (turizm, ticaret, sanayi vb..) var ise kontrol altına alınması, alanı tehdit edecek nitelikte ise faaliyetin alan içinde sonlandırılması
- Ve son olarak temel üç sürdürülebilirlik bileşeni arasında denge kurularak, her sürdürülebilirlik bileşenine eşit mesafede duran projeler üretilmesi

Özellikle ülkemizde üretilmiş ve günümüzde üretilmeye devam eden kentsel yenileme projelerinin en temel sorunu, son maddede belirtilen “bileşen dengesi” unsurunun göz ardı edilerek sadece alanın ekonomik anlamda sürdürülebildiği çözümler üretmesidir. Yenilme süreci boyunca, alan tek elden yenilerek sadece maddi değeri sürdürülebilir hale getirilmiştir. Bu durum, alanın sosyal ve çevresel değerlerini tamamen kaybetmesine sebep olarak, alanı sürdürülemez, kentsel niteliğini kaybetmiş ve kent bütününden kopuk bir kentsel alan durumuna sokmuştur. Çalışma alanı olan Yeldeğirmeni örneğinde “bileşen dengesi” unsuru göz önünde bulundurulmuş, üç bileşen içinde bu bileşenleri geliştirmeye yönelik farklı nitelikte alt projeler üretilmiştir. “Bileşen Dengesi” kriterinin en temel kanıtı olarak değerlendirme sonucunda çıkan sayısal değerlerin bir birine yakınlığı (ekonomik sürdürülebilirlik %42, sosyal sürdürülebilirlik%42, çevresel sürdürülebilirlik %37) gösterilebilir.

Kentsel yenileme alanları için, yukarıda belirlenen genel kriterler mevcut kentsel yenileme alanları için sürdürülebilir olmaları adına bir ön adım olarak belirlenmiştir. Her projenin kendi özgün niteliği doğrultusunda geliştirilebilecek ve ilerletilebilecek bu kriterler Yeldeğirmeni için ayrıca aşağıdaki gibi belirlenmiştir;

- Proje sürecinin başından itibaren Yeldeğirmeni uygulamasının daha başarılı bir örnek olmasını sağlayan sosyal duyarlılığın devam ettirilerek, fiziksel yenileme sonrasında da sosyal sürdürülebilirliği desteklemeye ve geliştirmeye yönelik faaliyetlerin artırılması – Fiziksel yenileme süreci sırasında ve süreç tamamlandıktan sonra yerel halk ile uzmanların ortak yürüttükleri mahalle faaliyetlerinin devam ettirilmesi, alan kullanımına, mahalle ve kent kültürüne dair yerel halkın bilinçlendirilmesi
- Geçmişte fiziksel köhnemeye sebep olan ve gelecekte alanı bu yönde tehdit eden unsurların ortadan kaldırılması-özellikle yenilenen tarihi dokunun kullanım sürekliliğinin sağlanması bunun yanında henüz müdahale edilmemiş alanların bir program çerçevesinde yenilenmesi ve yeniden kullanılabilir hale getirilmesi
- Ekonomik sürdürülebilirlik adına verilen kararların ve yapılan uygulamaların ticari aks haricinde (tabela, park alanı, kaldırım düzenlemeleri, yerel markaların desteklenmesi ve rekabet güçlerinin artırılması) semt geneline yayılması ve alanın bu anlamda kuvvetlendirilmesi-alanın kimliğinde önemli yer edinmiş ve özelleşmiş firm yapılarının, sanat atölyelerinin, eskicilerin iyileştirilmesi
- Proje süreci boyunca desteklenmeye çalışılsada eksik kalmış çevresel sürdürülebilirlik adına yeni önerilerin geliştirilmesi ve alanın bu yönde kuvvetlendirilmesi (yeşil altyapı sistemleri, geri dönüşüm, kentsel tarım vb...)
- Düzenli aralıklarla yapılan toplantıların devam ettirilerek projenin başında kurulmak istenen yerel yönetim STK ve yerel halk iletişiminin devam ettirilmesi
- Proje projeksiyonu olarak belirlenen 10 senelik süreç içerisinde atılan adımların çeşitli platformlarda paylaşılarak benzer nitelikteki alanlara örnek

oluşturulması ve projenin dahada geliştirilebilmesi için dışarıdan gelecek önerilerin alınması

Çalışma alanı, ilçe ölçeğindeki veriler yardımı ile sürdürülebilir gelişme modeli ile değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucunda oluşturulan kriter listesi, gösterge değerleri ve değerlendirme sonuçları baz alınarak hazırlanmıştır. Sürdürülebilir gelişim değerlendirmesi sonucunda Yeldeğirmeni'nde sürdürülebilirlik söylemi ile uygulanan projenin sayısal anlamda da sürdürülebilir olduğu ve bileşenlerinin detaylı olarak alanı hangi yüzde de ne kadar etkilediği ortaya çıkmıştır. Birbirine yakın değerlere sahip olan sürdürülebilirlik bileşenleri, üretilen projenin her bir bileşene eşit yaklaştığı sonucunu çıkarmıştır.

5. SONUÇ VE TARTIŞMA

Kentsel mekânların zamanla eskimesi ve günün ihtiyaçlarını karşılayamaz hale gelmesi kaçınılmaz bir durumdur. Bu mekânların kent içindeki sürekliliğinin sağlanarak gelecek nesillere bırakılabilmesi için yenilenmeleri zorunlu bir ihtiyaçtır. Kentsel yenilme eyleminin hareket noktasını oluşturan bu durumda, nasıl, ne ile ve kim ile soruları gündeme gelmektedir. Kentsel yenileme sürecinde asıl önemli olanın bu sorulara verilecek doğru cevaplar olduğu çalışma boyunca ortaya konulmaya çalışılan en önemli konulardan biri olmuştur. Günümüzde özellikle de İstanbul ölçeği, düşünüldüğünde mevcut kentsel yenileme ve dönüşüm projelerinin toplum ve kent hafızasında bıraktıkları izlenim tartışmaya çok açık bir hal almıştır. Kentsel yenileme projeleri ile doğru orantılı olarak artan mevcut yenileme sürecine karşı sivil toplum örgütleri yanlış işleyen sürecin kanıtı niteliğindedirler. Çıkarılan karar mekanizmalarının eksikliği bir yana mevzuatın uygulanması ve kontrol edilmesi noktasında da birçok sorun bulunmaktadır. Mevcut yenileme alanlarındaki projelerin sürdürülebilirlik değerlerinin düşüklüğü, uygulama hatalarının yanında kontrol mekanizmalarının doğru işleyememeside etkilidir. Proje uygulaması öncesinde yapılması gereken etki değerlendirmesi ve analizler sırasında mutlaka bütün bu bileşenlerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Sürdürülebilir gelişim bileşenleri arasında ekonomik sürdürülebilirliğin ana sürdürülebilirlik değeri ile sıkı bir bağı vardır. Buda göstermiştir ki ekonomik anlamda dayanıklı alanların sürdürülebilirlik politikalarını destekleyecek daha fazla faaliyet gösterme imkânları vardır. Kentsel yenileme alanlarında, yerel ekonominin gücü ve çevre sağlığı, sosyal koşulların iyiliğine bağlıdır. Yaşam kalitesinin, sosyal kabiliyeti yüksek alanlarda üretim değerlerinin ve çevre bilincinin de yüksek olduğu görülmüştür. Yerel yönetimler bir alanın ekonomik sürdürülebilirliği ile direk ilişkili görünmeseler de, taraflarından belirlenen yerel hedefler, ilçenin üretim potansiyelini tanımlar ve uzun ve kısa vadeli yerel menfaatlerini korur. Yenileme süresindeki üç temel aktörden biri olan yerel yönetimler bu yüzden sürdürülebilir gelişim için çok

önemlidir. Uzman desteği ve yerel halk görüşü ile yerel yönetimler kentsel yenileme alanlarında süreci yöneterek, taraflar arasındaki iletişimi sağlamalıdır.

Çalışma alanı olarak seçilen Yeldeğirmeni kentsel yenileme alanı özellikle İstanbul ölçeğinde kendisi ile benzer nitelik taşıyan (kültürel miras olam özelliği) alanlar ile karşılaştırıldığında sürdürülebilirlik bileşenlerinin uygulanması noktasında daha başarılı bulunduğu için seçilen sürdürülebilir gelişim modeli yardımı ile değerlendirilmiştir. Alanın model ile değerlendirilmesi sırasında, ilçe ölçeğindeki çevresel göstergeler, diğer göstergelere göre daha az verimlilik göstermiştir. ekolojik Sistemin sınırlarının, yerel yönetimin politik sınırlarından çok daha geniş olmasıdır. Bu durum göz önünde bulundurularak, herhangi bir alan için belirlenecek çevresel sürdürülebilirlik politikalarının tümden gelim yöntemi ile belirlenmesi gerekmektedir. Çoğu zaman çevresel olarak hassas hale gelmiş bu alanlarda kent ölçeği ile bağlantının kurulması bununla birlikte yerel ve lokal ölçekte çevresel sürdürülebilirlik çözümleri getirilmesi gerekmektedir. Bunun yanında model veri girişi için yapılan ön hazırlık sırasında, en az ulaşılabilen sayısal veri çevresel sürdürülebilirliğe ait veriler olmuştur. Çalışmanın bu aşaması ülkemizde üretilen çevresel verinin azlığı ve mevcut verilerin yetersizliği konusunda bir sonuç niteliği taşımaktadır. Model uygulaması ve değerlendirme sonuçlarında da ülkemizde üretilen çevresel gösterge miktarının artırılması ve geliştirilmesi çalışmanın ilerleyen zamanlarda daha kapsamlı ve doğru sonuçlar verebilmesi için bir önkoşul halini almıştır.

Yeldeğirmeni kentsel yenileme projesi günümüze kadar uygulanmış benzeri olan diğer kentsel yenileme projeleri ile karşılaştırıldığında sürdürülebilirlik bileşenlerinin göz önünde bulundurularak, farklı aktörlerin süreçte bir arada yer alması ile ayrılmıştır. Uygulanan diğer kentsel yenileme projelerindeki temel eksiklikler ve yanlışlıklar göz önünde bulundurularak farklı disiplinlerden gelen uzmanlar ile projelendirilen alan özellikle sosyal dokunun fazla tahrip edilmeden yani yerel halkın tamamı ile alandan çıkarılmadan yapılan proje bu yönü ile çalışmada ele alınan sürdürülebilirlik kapsamında olumlu değerlendirilmiştir. Diğer temel sürdürülebilirlik bileşenlerinden olan ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik konularında ise sosyal boyut ile karşılaştırıldığında daha yetersiz kalmıştır. Bununda sebebi uygulama sırasında öncelikli olarak diğer kentsel yenileme uygulama hatalarının tekrarlanmaması adına alınan önlemlerdir. Bu durum sürdürülebilirlik tabanlı uygulama önceliğini geri plana atmıştır.

Alan üzerinde yapılan uygulama sonucunda anlaşılmıştır ki tek başına hiçbir uzman grubu, yerel yönetim mekanizması ya da kamu isteği plan uygulama ve karar verme süreci için yeterli değildir. Sağlıklı bir sürdürülebilir gelişim için bu üç ayağın da sağlıklı bir şekilde sürece dâhil edilmesi gerekmektedir. Bir alan için verilecek gelişme kararları, bilgi (şimdi), deneyim (geçmiş) ve mevcut etkinlikler arasında kurulan varsayımsal bağlantılar (gelecek) yardımı ile verilmelidir. Sürdürülebilir gelişim planlama sürecinde alan için yapılan öngörülerde “yer” ve “insan” faktörü, yani alanın kendine özel bağlamsal özellikleri mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır.

Model sürdürülebilirliğe ölçülebilir, eylem odaklı bir tanımlama geliştirmeyi amaçlar. Bunu da mevcut verilerin kullanılması ile oluşturulacak farklı gösterge kombinasyonları ile yapar. Değerlendirme Modeli, kalkınma planlaması için gerekli en az üç düşüncenin olduğunu varsayar. Bunlar;

- Toplumun beklenti ve ihtiyaçlarının karşılanması (insani ve sosyal boyut)
- Planlamanın fiziksel olarak hayata geçirilmesi (çevresel boyut)
- Planın hayata geçirilmesi için gerekli kaynakların ve araçların yaratılması (ekonomik boyutu)

Değerlendirme, kalkınma süreci içerisinde, bu üç ana bileşenin (toplum, çevre, ekonomi) arasındaki açık bağlantının kurulmasına odaklanır. Ana fikir, bu bileşenlerin birbiri üzerindeki çoklu etkisinin ve kısıtlamalarının ortaya koyulması, sürdürülebilirlik fırsatlarını tanımlama, yerel sistemi baskılayan durumları ortaya çıkartmadır.

- Model içindeki gösterge cinslerinin birbiri ile bağlantısı;
 - a. *Ekonomik güç*: -Yerel halkın ihtiyaçlarını karşılayabilen ve yerel halk için üreten “ekonomi”.
 - Süreç içerisinde bulunduğu yere zarar vermeksizin, kaynak sürekliliğini ve verimliliğini sağlayabilen “ekonomi”.
 - b. *Sosyal Kabiliyet*: -Yerel üretimi geliştiren ve yerel üretime katkı sağlayan “toplum”.
 - Kaynakları koruyan ve uzun ömürlü, sağlıklı büyüyen yerleşimler yaratabilen “toplum”.
 - c. *Çevresel Kapasite*: -Üretici faaliyetlere destek veren “çevre”.
 - Sağlıklı bir toplum için nitelik ve nicelik olarak verimli kaynaklar sağlayan “çevre”.

Sürdürülebilirliğin temelini oluşturan bu bileşenler ve aralarındaki ilişkileri ortaya koymayı amaçlayan, model sayesinde alana dair her türlü bilgiyi üretmek mümkündür. Model yardımı ile alanın mevcut durumu ortaya konulduktan sonra alternatif yaklaşımlar için gelecek öngörüsünde oluşturulabilmektedir. Bu yönü ile senaryo planlaması ile benzerlik gösteren model, esnek ara yüzü ve farklı alternatiflerin ortaya koyulması ile çalışma alanının gelecekteki durumuna ışık tutacaktır.

Değerlendirme sonucunda anlaşılmıştır ki tek bir göstergenin tek başına sürdürülebilirliği sağlaması mümkün değildir. Yüksek sürdürülebilirlik değerleri tekil değerlerdeki sürekliliğe ve tutarlılığa bağlıdır. Sürdürülebilirlik bilgisinin oluşturulması ve ortaya konulması hala karmaşık ve zorlu bir süreçtir. Bu çalışmanın temel amaçlarından biri mevcut veriler doğrultusunda alan değerlendirmesi olsa da hala çok daha geniş kapsamlı ve sürdürülebilirlik temelli hazırlanacak bir veri seti ile Yeldeğirmeni ve benzer nitelikteki kentsel yenileme alanları değerlendirilmesi gelecekteki sürdürülebilir gelişim hedefi için gerekli olacaktır. Tutarlılık ve kapsam kurumlardan gelecek olan gelecekteki bilgi isteği için önemlidir.

Hazırlanan bu çalışma canlı bir doküman olarak düşünülmüş ve kentsel yenileme alanlarında sürdürülebilir gelişim değerlendirmesinin ilgili taraflar ve uzmanlar tarafından gelecek tavsiyeler doğrultusunda devam etmesi ve geliştirilmesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Sürdürülebilirliğin gerektirdiği interdisipliner çalışma ihtiyacı ve planlama sürecinin karmaşıklığı, yapıcı ve hassas bir yaklaşımı gerektirir. Bu yüzden alan üzerinde gelecekte yapılması gereken değerlendirmelerin, uzmanlar arası güçlü fikir birlikteliğine ve başarılı sürdürülebilirlik uygulamalarının artışına ihtiyacı vardır.

KAYNAKLAR

- Alkışer, Y. , Dulgeroglu, Y. , Gokmen, G. , P.** (2009) An evaluation of urban transformation projects, Archnet-IJAR, 3 - 1 (30-44)
- Alada, B. A.,** (2000) Şehir Yönetiminin Örgütlenmesinde İlk Basamak: Mahalle”, 93-134,Kent Yönetimlerinin Demokratikleşme Sürecinde Mahalle, IULA-EMME Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği Doğu Akdeniz ve Ortadoğu Bölge Teşkilatı, İstanbul.
- Arısoy,A.,** (2014) Yeldeğirmeni Deneyimi, Kentsel Yenilemeye Farklı Bir Yaklaşım, ÇEKÜL Vakfı Yayınları Şubat 2014, ISBN: 978-605-63831-2-0
- Aydın,T.** (2005) Kentsel Yoksulluğun Aşılmasında Sürdürülebilir Mahalle Yenileştirmesi Yaklaşımı Ve Küçükçekmece Örneği, Y.Lisans Tezi,MSGSÜ
- Ayseli, F.,** (2010) Yerinde Kentsel Dönüşüm için sivil yerel aktörlerin güçlendirilmesi: Fener-Balat Örneği, Y.Lisans Tezi,MSGSÜ
- Barron, L. , Gauntlett, E.** (2002) WACOSS Report, Housing And Sustainable Communities Indicators Project , Stage 1- Report Model Of Social Sustainability
- Beall ,J. , Guha-Khasnobis, B. , Kanbur,R. ,** (2008) Beyond the Tipping Point: A Multidisciplinary Perspective on Urbanization and Development
- Bilgin, İ., ve diğ.** (2010) İstanbul 1910-201 Kent Yapılı Çevre Ve Mimarlık Kültürü Sergisi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, ISBN:978-605-399-166-3
- BREEAM Communities** (2012) , Technical Manual,SD 202-0.0:2012
- Blowers,A.,** (1997) Environmental Planning for Sustainable Development in, Town planning into the 21st century , pp.33-54, Eds., Blowers, A. and Evans, B., Routledge, London.
- Blowes,A., and Pain,K.,** (1999) The Unsustainable City, in Unruly Cities?, pp.248-253, Eds. Pile,S., et.al., Routledge, London.
- Buckingham-Hatfield,S.,Evans,B.,** (1996). Achieving Sustainability Through Environmental Planning, in Environmental Planning and Sustainability, pp. 1-15, Eds., Buckingham-Hatfield,S.,Evans,B., John Wiley and Sons, England.
- Campbell,S., et.al.,** (1976) The Quality of American Life : Perceptions ,Evaluations and Satisfactions, Russell Sage Foundation, New York, quoted from Marans,R., 2003. The Policy and Research Benefits of Quality of Life Studies, in Quality of Urban Life, Policy Versus Practice?, pp.33-47,

Eds., Zeren Gülersoy, N., et.al., Urban and Environmental Planning and Research Center, İ.T.Ü., Cenkler Pub. İstanbul.

- Campbell, S.** (1996) “Green Cities, Growing Cities, Just Cities?: Urban Planning and the Contradictions of Sustainable Development”, Journal of the American Planning Association. 62 (3)
- Castells, M.,** (2000) Urban Sustainability in the Information Age, Debates, pp.118-122
- Ciravoğlu, A.** (2006) Sürdürülebilirlik Düşüncesi-Mimarlık Etkileşimine Alternatif Bir Bakış : “Yer”in Çevre Bilincine Etkisi, Doktora Tezi, Y.T.Ü.
- Çahantimur A.** (2007) Sürdürülebilir Kentsel Gelişmeye Sosyo-kültürel Bir Yaklaşım : Bursa Örneği ,Doktora Tezi,İ.T.Ü.
- Çetin, N., İ.** (2011) Sürdürülebilir kentsel yenilemenin değerlendirilmesi: İstanbul Yedikule Mahallesi , Y.Lisans Tezi, İTÜ
- Darlow, A.,** (1996) Cultural Policy and Urban Sustainability : Making a Missing Link Planning Practice and Research , 11/3, 291-302.
- Emerald Hills Urban Village Lifestyles, INCEPTION REPORT (2006)**
- Erden, Y. , D.** (2003) Kentsel yenilemede bir araç olarak dönüşüm projeleri , Doktora Tezi, MSGSÜ
- Ernstson, H. , Sörlin, S., Elmqvist ,T.** (2008) Social Movements and Ecosystem Services—the Role of Social Network Structure in Protecting and Managing Urban Green Areas in Stockholm
- Elliott, A.,J.,** (1994) An Introduction to Sustainable Development, The Developing World, Routledge, London.
- Elkin , T., et.al.,** (1991) Reviving the City: Towards Sustainable Urban Development, Friends of the Earth, London, quoted from, Haughton, G. and Hunter, C., Sustainable Cities, Regional Policy and Development Series 7, pp. 15-20,24-27,40, Jessica Kingsley Pub., London, 1994.
- Farr,D.** (2007) Sustainable Urbanism: Urban Design With Nature, JOHN Willy&Sons Press
- Fry, G.L.A.** (2001) Multifunctional landscapes—towards transdisciplinary research: Landscape and Urban Planning 57, 3–4,159-168
- Gilbert , R., et.,al.,** (1996) Making Cities Work , The Role of Local Authorities in the Urban Environment , Eartscan Publ., London.
- Göker, M.,** (2014) Tarlabası Bölgesinin Kamusal Mekan Açısından Değerlendirilmesi: Tarlabası Yenileme Projesi Öncesi Ve Sonrası, Y.Lisans Tezi, MSGSÜ
- Guy,S.and Marvin, S.,** (2000) Models and Pathways: The Diversity of Sustainable Urban Futures, in Achieving Sustainable Urban Form, p.9-18, Eds.,Williams, K., et., al.,E&FN SPON, London.
- Harvey, D.** (2008) The Right To The City

- Hatfield Dodds, S.**, (2000) Pathways and Paradigms for Sustaining Human Communities in Sustaining Human Settlements, A Challenge for the New Millenium, pp.30-43, Ed.,Lawrence, R., Urban International Press, Great Britain.
- Hatfield Dodds , S.**, (1998) Beyond Consumerism : Idea of Progress and Well-being in the Search for Sustainable Development. Environment Series No:6, Department of Land Economy, University of Cambridge, quoted from , Hatfield Dodds, S., 2000. Pathways and Paradigms for Sustaining Human Communities in Sustaining Human Settlements, A Challenge for the New Millenium, pp.30-43, Ed.,Lawrence, R., Urban International Press,Great Britain.
- Haughton, G. and Hunter, C.**, (1994) Sustainable Cities, Regional Policy and Development Series 7, pp. 15-20,24-27,40, Jessica Kingsley Pub., London.
- Jacobs,J.**, (2011) Büyük Amerikan Şehirlerinin Ölümü ve Yaşamı , s. 24-45,Metis Yayınevi, ISBN13 978-975-342-784-5
- Jenks,M.,et.al.**, (1996) A Question of Sustainable Urban Form: Conclusion, in The Compact City, A Sustainable Urban Form?, pp.341-345, Eds., Jenks,M., et.al.,E&FN SPON, London.
- Kerr, A.,W.,et.al.**, (2002) Doing Statistics with SPSS,Sage,London.
- Köse, Y., edt** (2011) İstanbul ,İmparatorluk Başkentinden Mega kente, Kitap Yayınevi,1.basım,Mayıs 2011,ISBN:978-605-105-054-6
- Kurt,S.**, (2009) Coastline Changes And Their Implications For Land Use In Coastal Region Of İstanbul Between 1987 And 2007, Y.Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi
- Kut,S.** (2006) Kentsel dönüşüm sürecinde katılım ve ortaklık bağlamında sürdürülebilir mahalle yenileşmesi , Y.Lisans Tezi, MSGSÜ
- Levine , R.,S.,et. al.**, (1999) The Sustainable City of the 21st. Century: Westbahnhof, Vienna-Theory and Practice , in XX.UIA Congress, Architecture of the 21st. Century, Academic Treatises Vol.1, Beijing, 23-26 June, pp.68-72.
- Licon, C.V.** (2003) An Evaluation Model of Sustainable Development Possibilities, Tempe: Arizona State University, PhD Thesis.
- Licón, C. , V.** (2006) Evaluation model of Sustainable development possibilities, International Conference on Sustainability Measurement and Modelling Proceedings, Barcelona
- Licon, C. V., & Balarezo, T.** (2009) “Municipal sustainable development possibilities along the USMexico Border: An interdisciplinary evaluation effort”, Revista Internacional de Sostenibilidad, Tecnología y Urbanismo(4), 97-113.
- Meadows, D.** (1998) “Indicators and Information Systems for Sustainable Development: A Report to the Balaton Group”, Hartland Four Corners, Vermont: The Sustainability Institute.

- Mitlin,D. and Satterthwaite, D.,** (1996) Sustainable Development and Cities, in Sustainability, the Environment and Urbanization, pp.23-62, Ed. Pugh, C., Earthscan, London.
- Mutlu,E.** (2009) Criteria for a "good" urban renewal project: the case of Kadifekale urban renewal project (İzmir, Turkey) , Y.Lisans Tezi,İYTE
- Nordström, M.,** (1999). Place as a Cultural Concept, in City and Culture, Cultural Processes and Urban Sustainability, pp.77-87,Ed., Nyström, L., Lenanders Tryckeri AB, Kamlar,Sweden.
- Nyström, L.,** (1999). Introduction: The Importance of Culture to Urban Environment, in City and Culture, Cultural Processes and Urban Sustainability, pp.1-19, Ed., Nyström, L., Lenanders Tryckeri AB,Kamlar,Sweden.
- NYC Infrastructure Plan** (2010),A Sustainable Strategy For The Clean Waterways
- Oktay, D.,** (2007) Kentsel Yaşam Kalitesi, Sürdürülebilirlik, Yaşanılabilirlik ve Kentsel Yaşam Kalitesi, Mimarlık 335 dergisi,Mayıs,Haziran
- Onur,S. ,** (2011) 19. yy. istanbul’unda cemiyete ait olma hissi: Yabancı Devlet Okulları Olgusu ve Sürdürülebilir Koruma Önerileri , Sigma 3, Sf, 315-324
- Paehlke, R.,** (1999) Towards Defining, Measuring and Achieving Sustainability: Tools and Strategies for Environmental Valuation in Sustainability and the Social Sciences, pp.243-263, Eds.,Becker, E., Jahn, T., Zed Books, London.
- Prescott-Allen, R.** (1997) “Barometer of Sustainability: Measuring and Communicating Wellbeing and Sustainable Development”, Cambridge UK: IUCN, The World Conservation Union. Prepared and published with the support of the International Development Research Centre (IDRC), The Swiss Agency for Development Cooperation (SDC), and the National Institute of Design, India.
- Prescott-Allen, R.** (2001) “The Wellbeing of Nations: A Country-by-Country Index of Quality of Life and the Environment”, Washington, DC: Island Press.
- Rapoport, A.,** (1989) Foreword in *Housing, Culture, and Design – A Comparative Perspective*, Eds., Low, S.,M. and Chambers, E., University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- Rapoport, A.,** (1993) *Cross-cultural Studies and Urban Form*, Urban Studies and Planning Program, University of Maryland, Maryland.
- Rapoport, A.,** (1998) Using Culture in Housing Design, *Housing and Society*, 25/1&2,1-20.
- Reboratti, C.,** (1999) Territory, Scale and Sustainable Development , in Sustainability and the Social Sciences, pp.207-222, Eds., Becker, E., Jahn, T., Zed Books, London.
- Redclift, M.,** (1999) Sustainability and Sociology : Northern Preoccupations, in Sustainability and the Social Sciences pp.59-73, Eds., Becker, E., Jahn, T., Zed Books, London.

- Redclift , M. and Woodgate, G.,** (1997) Sustainability and Social Construction, in The International Handbook of Environmental Sociology, pp.55-68, Eds., Redclift , M. and Woodgate, G., Edward Elgar Pub., United Kingdom.
- Rudlin,D. , Falk,N.** (2008) Sustainable Urban Neighbourhood: Building the 21st Century Home,Architectural Press
- Sachs,W.,** (1997) Sustainable Development, in *The International Handbook of Environmental Sociology*, pp.71-80, Eds.,Redclift , M. and Woodgate, G. , Edward Elgar Pub., United Kingdom .
- Sachs,I.,** (1999) Social Sustainability and Whole Development : Exploring the Dimensions of Sustainable Development, in *Sustainability and the Social Sciences*, pp.25-36, Eds.,Becker, E., Jahn, T., Zed Books, London.
- Satterthwaite,D.,** (1997) Sustainable Cities or Cities That Contribute to Sustainable Development , *Urban Studies* ,**34/10**, 1667-1692.
- Sustainable Neighbourhood Retrofit Action Plan (SNAP) Projects** (2011) Sustainable SITES.
- Şahin ,A. , S. ,** (2013) Kültürel Miras Alanlarının Dönüşümünde Yeni Bir Yaklaşım: Yeldeğirmeni Örneği, Y.Lisans Tezi,İstanbul Bilgi Üniversitesi
- Tağmat, T. , S. ,** (2007) Mimarlık Ve Yaşam Kalitesi: Avrupa’da Kentsel Yaşam Kalitesi Yaklaşımları, *Mimarlık 335 dergisi*,Mayıs,Haziran
- The Recife Declaration,** (1996) Urban Poverty : A World Challenge , Recife International Meeting on Urban Poverty, Brazil.
- Tümertekin, E. ,** (2014) İstanbul, İnsan ve Mekan, Kentler Dizisi Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, ISBN : 9789753330701
- Türker, C.** (2011) Eko-rehabilitasyon Amacıyla Değerlendirilebilir Konut Stoğunun Sosyal -Kültürel Sürdürülebilirlik Açısından İrdelenmesi, Y.Lisans Tezi, MSGSÜ
- UNCHS ,** (1996) *Habitat 2 Declaration* ,İstanbul .
- UNESCO – MOST ,** (1996) *Conference Report on Sustainability as a Social Science Concept*, Frankfurt.
- UNESCO,** (2002) Accelerating Sustainable Development : Local Action Moves the World, Report of the Commission on Sustainable Development Acting as the Preparatory Committee for the World Summit on Sustainable Development, E/CN.17/2002/PC.2/6/Add.5, Belgium.
- Yeang,K.** (2006) EKOTASARIM-Ekolojik Tasarım Rehberi,YEM yayınları,Nisan 2012
- Yurdakul, S. , K.** (2010) Kentsel dönüşüm- sürdürülebilirlik bağlamında Fener Balat yenileme alanı , Y.Lisans Tezi, MSGSÜ
- World Commision on Environment and Development (WCED),** (1987)Our Common Future, *The Brundtland Report*, Oxford University Press, Oxford.
- Url-1** <<http://www.mohid.com>>, alındığı tarih: 29.06.2006.

Url-2 <<http://www.yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/>>, alındığı tarih: 10.03.2014.

Url-3 <<http://www.envanter.gov.tr/>>, alındığı tarih: 20.04.2014.

Url-4 <<http://geographicfieldsworks.com/>>, alındığı tarih: 11.03.2014

<http://www.tuik.gov.tr>

<http://www.istanbulsporenavanteri.com>

<http://www.istanbulsağlik.gov.tr>

<http://www.meb.gov.tr>

<http://www.istanbulvd.gov.tr>

<http://www.istanbulkulturturizm.gov.tr>

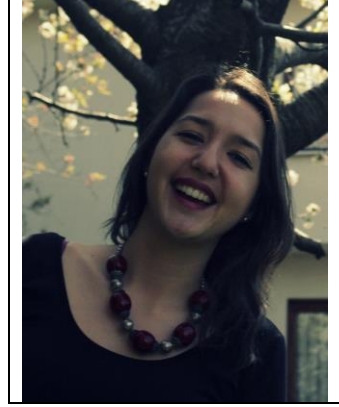
<http://www.kentseldonusum.info>

<http://sehirrehberi.ibb.gov.tr/map.aspx>

<https://www.toki.gov.tr/>

<http://www.kiptas.com.tr/>

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: İrem ÇİÇEK

Doğum Yeri ve Tarihi: İstanbul / 11.09.1988

E-Posta: iremcicek.c@gmail.com

İstanbul, 1988 doğumlu olan İrem Çiçek, ilk öğrenimini F.M.V. Ayazağa Işık, lise öğrenimini ise Ümraniye Anadolu Lisesinde tamamlamıştır. Anadolu Üniversitesi Mimarlık bölümü ile birlikte, Erasmus programı ile Çek Cumhuriyeti Brno University of Technology'de değişim, ODTÜ'de özel öğrenci olarak lisans eğitimini tamamlamıştır. Lisans eğitimi boyunca bir çok ulusal ve uluslararası workshoplara katılmış bazılarından atölye yürütücülüğü ve organizasyon görevleri üstlenmiştir. İTÜ Peyzaj Mimarlığı Yüksek Lisans programında tez aşamasında olan yazar aynı zamanda İESA Mimarlık&Tasarım'da mimar olarak çalışmaktadır.